

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка

ДИТИНА

Освітня програма для дітей

від 2 до 7 років

Київ – 2020

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України № 1/11-4960 від 23.07.2020 р.)

Науковий керівник проекту:

В.О. Огнев'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України.

Авторський колектив:

Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець, Ю.О. Волинець, Л.В. Гаращенко, Т.Ю. Головатенко, Н.М. Голота, О.А. Іваненко, І.І. Карабаєва, О.В. Коваленко, Л.В. Козак, І.В. Кондратець, С.Г. Кондратюк, О.В. Котенко, О.Д. Літіченко, О.В. Лобода, М.А. Машовець, О.А. Половіна, А.О. Прядко, Т.О. Пономаренко, І.Є. Товкач.

Наукове редагування:

Г.В. Беленька, завідувач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор.

Рецензенти:

С.М. Курінна, завідувач кафедри дошкільної освіти факультету дошкільної освіти та практичної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;

Т.В. Мірошніченко, директор ЗДО № 669 м. Києва.

Експертизу здійснили:

Н.В. Гавриш, головний науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання ППВ НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

Л.В. Гладун, методист вищої категорії Державного музею іграшки.

ЗМІСТ

Вступне слово. В.О. Огнев'юк	7
Пояснювальна записка. Г.В. Беленька	9
Родини вихованців і дитячий садок: єдність мети, варіативність засобів ...	13

ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ

I. ІНВАРІАНТНА СКЛАДОВА

ПЕРША МОЛОДША ГРУПА «КРИХІТКИ» (ТРЕТІЙ РІК ЖИТТЯ)	19
Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу	19
<i>Вікові особливості психічного розвитку</i>	<i>19</i>
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	<i>28</i>
Організація життєдіяльності дитини	34
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	34
Екопростір розвитку дитини	36
<i>Предметний світ: що навколо мене</i>	<i>36</i>
<i>Соціальний світ: хто поряд зі мною</i>	<i>38</i>
<i>Природний світ: дитина у світі природи</i>	<i>40</i>
Гра дитини	43
Комунікативний розвиток особистості	48
Дитина у світі мистецтва	51
<i>Художньо-продуктивне образотворення</i>	<i>51</i>
<i>Літературне образотворення</i>	<i>54</i>
Музика	57
<i>Гра на дитячих музичних інструментах</i>	<i>61</i>
<i>Театральне образотворення</i>	<i>62</i>
ДРУГА МОЛОДША ГРУПА «МАЛЯТА» (ЧЕТВЕРТИЙ РІК ЖИТТЯ)	65
Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу	65
<i>Вікові особливості психічного розвитку</i>	<i>65</i>
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	<i>74</i>
Організація життєдіяльності дитини	84
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	84
Екопростір розвитку дитини	87

<i>Предметний світ: що навколо мене</i>	87
<i>Соціальний світ: хто поряд зі мною</i>	89
<i>Природний світ: дитина у світі природи</i>	93
Гра дитини	98
Комунікативний розвиток особистості	103
Дитина у світі мистецтва	106
<i>Художньо-продуктивне образотворення</i>	106
<i>Літературне образотворення</i>	110
Музика	114
<i>Гра на дитячих музичних інструментах</i>	118
<i>Театральне образотворення</i>	121
СЕРЕДНЯ ГРУПА «ЧОМУСИКИ» (П'ЯТИЙ РІК ЖИТТЯ)	124
Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу	124
<i>Вікові особливості психічного розвитку</i>	124
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	133
Організація життєдіяльності дитини	144
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	144
Екопростір розвитку дитини	148
<i>Предметний світ: що навколо мене</i>	148
<i>Соціальний світ: хто поряд зі мною</i>	150
<i>Природний світ: дитина у світі природи</i>	155
Гра дитини	163
Комунікативний розвиток особистості	168
Дитина у світі мистецтва	173
<i>Художньо-продуктивне образотворення</i>	173
<i>Літературне образотворення</i>	177
Музика	183
<i>Гра на дитячих музичних інструментах</i>	188
<i>Театральне образотворення</i>	190
СТАРША ГРУПА «ФАНТАЗЕРИ-МРІЙНИКИ» (ШОСТИЙ РІК ЖИТТЯ)	193
Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу	193
<i>Вікові особливості психічного розвитку</i>	193
<i>Здоров'я та фізичний розвиток</i>	201
Організація життєдіяльності дитини	214
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	214
Конструювання	217
Екопростір розвитку дитини	221
<i>Предметний світ: що навколо мене</i>	221
<i>Соціальний світ: хто поряд зі мною</i>	223
<i>Природний світ: дитина у світі природи</i>	230

Гра дитини	238
Комунікативний розвиток особистості	244
Дитина у світі мистецтва	251
Художньо-продуктивне образотворення	251
Літературне образотворення	258
Музика	263
Гра на дитячих музичних інструментах	268
Театральне образотворення	270
«ДОСЛІДНИКИ» (СЬОМИЙ РІК ЖИТТЯ)	275
Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу	275
Вікові особливості психічного розвитку	275
Здоров'я та фізичний розвиток	285
Організація життєдіяльності дитини	295
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	295
Конструювання	299
Екопростір розвитку дитини	301
Предметний світ: що навколо мене	301
Соціальний світ: хто поряд зі мною	303
Природний світ: дитина у світі природи	307
Гра дитини	314
Комунікативний розвиток особистості	319
Дитина у світі мистецтва	324
Художньо-продуктивне образотворення	324
Літературне образотворення	331
Музика	337
Гра на дитячих музичних інструментах	343
Театральне образотворення	345
Короткі нотатки на допомогу вихователю	351
Розвивальне середовище	351
Сучасні форми організації освітнього процесу	356
Якщо в групі дитина з особливими освітніми потребами	363
Рекомендації психолога щодо готовності дитини до школи	368

II. ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА

Програма "TOP-TOP ENGLISH"	372
Дитяче експериментування та винахідництво	412
Шахи	416
Хореографія	419

СКЛАД АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ,
ЯКИЙ ПРАЦЮВАВ НАД ПРОГРАМОЮ «ДИТИНА»

Науковий керівник проекту — *В.О. Огнев'юк.*

Вступне слово — *В.О. Огнев'юк.*

Пояснювальна записка — *Г.В. Бєленька.*

Родини вихованців і дитячий садок: єдність мети, варіативність засобів — *І.В. Кондратець.*

ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ

I. Інваріантна складова

Особистість дитини: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку — *І.І. Карабаєва.*

Здоров'я та фізичний розвиток — *О.Л. Богініч, Л.В. Гаращенко.*

Організація життєдіяльності дитини

Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі — *О.В. Коваленко,*

М.А. Машовець, К.І. Волинець.

Екопростір розвитку дитини

Предметний світ: що навколо мене — О.Д. Літіченко.

Соціальний світ: хто поряд зі мною — Т.О. Пономаренко,

О.Д. Літіченко.

Природний світ: дитина у світі природи — Г.В. Бєленька,

В.М. Вертугіна.

Гра дитини — *С.Г. Кондратюк.*

Комунікативний розвиток особистості — *І.Є. Товкач.*

Дитина у світі мистецтва

Художньо-продуктивне образотворення — О.А. Половіна.

Літературне образотворення — І.В. Кондратець.

Музика — О.А. Іваненко.

Театральне образотворення — О.А. Половіна, І.В. Кондратець.

Короткі нотатки на допомогу вихователю — І.В. Кондратець,

Л.В. Козак, А.О. Прядко.

II. Варіативна складова

Програма “ГІР-TOP ENGLISH” — *О.В. Котенко, Т.Ю. Головатенко,*

О.В. Лобода.

Дитяче експериментування та винахідництво. Шахи — *Ю.О. Воли-*
нець.

Хореографія — *О.А. Іваненко.*

ВСТУПНЕ СЛОВО

Діти повинні виховуватися не для сьогодні, а для майбуття.

І. Кант

Програма «Дитина» — про покоління «Альфа», яке впродовж останнього десятиліття присутнє у нашому житті й дає змогу долучатися до його становлення. Ми не в змозі зупинити зміну поколінь, як і стрімкі зміни в житті суспільства, спричинені новими технологіями, але можемо зробити дуже багато в родинях, дошкільних установах і суспільстві загалом для того, щоб змінити ставлення до дитинства як суб'єкта взаємин, щоб діти не витіснили нас передчасно зі свого життя.

Покоління «Альфа» — це діти цифрової ери, які вирізняються інтелектуальною та емоційною своєрідністю: їхній світ цінностей значною мірою підвладний онлайн-соціалізації, тому сучасні виклики життя є для них лише звичними умовами буття. У ситуаціях, де люди старшого покоління здатні впасти в паніку, вони залишаються спокійними і просто крокують уперед. Малюки трьох-чотирьох років успішно виконують завдання, які раніше використовували для тестування молодших школярів. Якщо раніше у дошкільників був добре розвинений наслідувальний рефлекс і вони намагалися повторювати дії за дорослим, то у сучасних дітей переважає «рефлекс свободи», тобто вони самі вибудовують стратегію своєї поведінки. Вони наполегливі й вимогливі, не терплять насильства, не чують вказівок і наказів дорослих, натомість мають високу самооцінку і власну філософію життя.

Освітня програма «Дитина» скерована на розкриття особливостей розвитку й світосприйняття сучасних дітей та знаходження шляхів до взаєморозуміння та взаємодії з ними.

Програма «Дитина» — про нову філософію педагогічної діяльності, у якій педагог — мотиватор особистісного розвитку дитини, а не хранитель стереотипів минувшини; про встановлення рівноваги між чуттєво-духовними підходами й традиціями європейського раціоналізму щодо виховання зростаючого покоління; про розвиток морального мислення, почуття прекрасного, формування ціннісних орієнтирів, а на їх основі самоставлення й ставлення до світу; про сучасну гру дошкільнят і нові форми організації освітнього процесу, в основу яких покладено гру й педагогічне спілкування; про нові форми спів-

праці з батьками (батьківські школи і клуби, навчальні сайти й блоги, батьківські презентаційні меседжі й родинні бенефіси, плейбеки й вернісажі тощо); про художньо-продуктивне образотворення, яке вчить створювати різноманітні художні вироби й образи без опори на зразок, але на основі усвідомлення власних почуттів; про підготовку до НУШ у контексті формування життєвої компетентності дитини та розвитку базових якостей особистості.

Зміст всіх розділів Програми спрямований на задоволення потреб дитини в її сьогоденні й водночас на формування обривів майбутнього через розвиток пізнавальних інтересів, емоційного інтелекту та комунікативних умінь. Серед освітніх завдань педагогам і батькам пропонуються такі: формувати уявлення про соціально схвалювані якості особистості як загальнолюдські цінності; формувати емоційно-ціннісне ставлення до себе та до інших людей; спонукати дітей до експериментування, виявлення творчості, ініціативності; розвивати пізнавальний інтерес до розмаїття світу природи; формувати вміння помічати красу та естетичну своєрідність природи у різні пори року, вчити насолоджуватися спогляданням тощо.

Програма «Дитина» призначена для педагогів закладів дошкільної освіти всіх видів, типів та форм власності. Їхня діяльність сьогодні має бути переорієнтована з питань забезпечення дітей знаннями й розширення світогляду на щоденне опрацювання пізнавальних та особистісних проблем, пошук соціальних рішень у спільній діяльності, застосування умінь з урахуванням соціальних, міжособистісних і предметних контекстів, постійно змінюваних умов та викликів життя, що забезпечує досягнення взаєморозуміння з оточуючим світом і внутрішню гармонію.

Програма може стати помічником батькам у справі виховання, слугуючи орієнтиром у висвітленні інформації про світ природи й соціум, в освоєнні нових способів спілкування та спільної діяльності зі своїми дітьми. Корисними видаються підрозділи «Вікові особливості психічного розвитку», «Літературне образотворення», «Музика» та інші. Доречними є поради професіоналів у рубриках «Світ художнього тексту», «Літературно-розвивальний простір», «Твори для читання дітям», «Дитяча академія допитливого глядача», «Акторська студія», «Орієнтовна тематика творів для формування глядацької культури дітей», «Література на допомогу вихователям і батькам» тощо.

Для студентів і аспірантів спеціальності «Дошкільна освіта» Програма стане орієнтиром діяльності й саморозвитку, основою для здійснення власних спроб побудови нової моделі і програми розвитку дитини дошкільного віку.

Перше видання Програми «Дитина» відбулося у 1991 році. В освітньому просторі України вона діє майже 30 років, постійно оновлюючись і вдосконалюючись. Впродовж цього часу ми змінювались, вчили і вчилися дивуватися й мислити по-новому. Ми були і залишаємося разом з вами.

В.О. Огнев'юк,
науковий керівник проекту,
ректор Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

- ...головна виховання є: 1) благо родити;
- 2) зберегти пташеняті молоде здоров'я;
- 3) навчити вдячності.

За Г. Сковородою

Сучасне суспільне дошкільне виховання є первинною, а отже, базовою складовою системи безперервної освіти в Україні, яка характеризується динамічними процесами кількісних і якісних перетворень. Відбулася глибока трансформація у поглядах на роль освіти взагалі, місце дошкільної ланки в системі освіти, ставленні до дошкільного періоду життя й навчання дітей раннього віку, які володіють великими потенційними можливостями та природними ресурсами.

Пропонуючи педагогічній і батьківській спільнотам оновлену програму розвитку дітей від двох до семи років «Дитина», авторський колектив акцентує увагу читачів на тих факторах, що зумовили необхідність її оновлення. Насамперед це:

- рання інтелектуалізація дітей за рахунок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, адже сучасні діти цифровий і реальний світ сприймають як дві частинки цілого;

- прийняття та впровадження в життя освітньої реформи «Нова українська школа» (НУШ);

- інтеграція української системи освіти у європейський освітній простір;

- посилення кризових явищ у різних сферах суспільного буття, що впливають на формування ціннісних орієнтирів дітей.

Оновлена Програма декларує зміну наявних шаблонів, стереотипів і установок меншовартісності дошкільної освіти й перетворення її на ефективний осередок модеративно-фасилітаторної допомоги дітям, батькам і педагогам.

Враховуючи означене вище, авторський колектив зробив акценти на:

- створенні в закладі дошкільної освіти позитивного, динамічного освітньо-ігрового простору для оптимізації творчого потенціалу дітей;
- взаємодії суспільного і родинного виховання;
- реанімації та збагаченні ігрової діяльності в освітньому процесі;
- розвитку емоційного інтелекту дитини на основі ознайомлення з мистецтвом;
- посиленні морально-етичного складника у змісті всіх розділів Програми;
- особистісно зорієнтованих засадах роботи вихователя з дітьми в інклюзивних групах;
- узгодженні змісту освітніх ліній із програмою першого класу НУШ.

У відповідь на виклики сучасного соціуму, зокрема орієнтир на *soft skills* (гнучкі навички) як інструмент олюднення освіти в технократичному суспільстві, та з метою підсилення ролі мистецтва у розвитку особистості дитини дошкільного віку й надання йому пріоритетного значення суттєво оновлено розділ «Дитина у світі мистецтва». Зміст образотворчої діяльності пропонується реалізовувати на основі технології образотворення. Із цим пов'язане оновлення й освітніх завдань, і змісту діяльності в підрозділі «Художньо-продуктивне образотворення» («Малювання — “free painting”», «Аплікація — конструктивне образотворення», «Ліплення — пластичне образотворення»). У підрозділі «Дитина у світі мистецтва» сфокусовано увагу на художньо-педагогічному спілкуванні з дітьми за змістом творчості українських і зарубіжних сучасних і класичних художників, а також митців з обмеженими можливостями.

Підрозділ «Літературна скринька» змінився на «Літературне образотворення». Повністю оновлений зміст і освітні завдання акцентують увагу на опрацюванні художніх текстів і їх рефлексії та передбачають низку форм роботи, спрямованих на формування свідомого читача. Значно розширено структурні компоненти («Світ художнього тексту», «Літературно-розвивальний простір», «Філософська година для дітей» та ін.); наведено перелік творів класичної та сучасної дитячої літератури для кожної вікової групи.

У підрозділі «Музика» оновлено репертуар, винесено окремо такий структурний компонент, як «Гра на дитячих музичних інструментах»,

оскільки передбачено, що означений вид діяльності має здійснюватися не лише музичними керівниками, а й вихователями.

Сучасний підхід задекларовано у підрозділі «Театральне формування». Уперше на допомогу практикам виокремлено вектори організації театралізованої діяльності — формування глядацької та виконавської культури; подано алгоритм долучення дітей до мистецтва театру (створення особливої атмосфери, яка забезпечує емоційний відгук; ознайомлення з театральними професіями). З'явилися також нові рубрики: «Академія свідомого глядача», «Театральні арабески», «Театральний простір», «Акторська студія». Акцент зроблено на розвитку особистісних якостей дітей засобом театального мистецтва та механізмі формування мистецької рефлексії.

У підрозділі «Соціальний світ» пріоритети надано формуванню медіаграмотності дітей дошкільного віку у сучасному соціальному освіті; економічному складнику формування життєвої компетентності дітей; праці як засобу взаємодії дітей і дорослих, що є запорукою успішної соціалізації; розвитку самостійності та лідерських якостей особистості як гарантії успіху в подальшому житті; правовій складовій, основою якої є формування відповідальності й розуміння своїх обов'язків з огляду на європейські цінності.

Підрозділ «Сучасні форми організації освітнього процесу» зорієнтує практиків на новітні підходи до здійснення освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку: «рефлексійне коло», «тематична мініатюра», «квест», «геокешинг», «гра-стратегія», «гра з вільними матеріалами», колекціонування та ін.

Скарбничкою практико-орієнтованої допомоги педагогам і батькам є підрозділ «Рекомендації психолога щодо готовності дитини до школи», який складений з урахуванням змісту НУШ і містить низку тестів готовності дитини до школи. У ньому підготовка до школи декларується не як уміння читати, писати та вирішувати навчальні завдання, а як ступінь готовності орієнтуватися у соціальних ситуаціях і набувати життєвого досвіду.

До варіативної частини програми додано розділ «Дитяче експериментування та винахідництво», який дозволить творчо й активно формувати пошуково-дослідницьку компетентність дитини, що стане запорукою освітньої діяльності в майбутньому.

Дорослі, які причетні до процесу становлення особистості дитини дошкільного віку, мають розуміти свою відповідальність перед майбуттям і сповідувати принцип лідерства служіння. Для цього наперед необхідно:

- сприймати дитину як вільну особистість, що потребує свободи як умови розвитку, саморозвивається в притаманних їй видах діяльності: ігровій, пізнавальній, практично-творчій тощо;
- бути партнером дитини у пізнанні самої себе, світу і себе у світі;
- забезпечувати емоційний комфорт, стан благополуччя й долучення до життя соціуму;
- створювати умови для індивідуалізації траєкторії особистісного розвитку, формування цінностей, особистісних якостей і життєвих компетентностей.

Нова Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина», рекомендована Міністерством освіти і науки України, пропонує дорослим — вихователям і батькам дітей дошкільного віку — вибудувати освітній процес на основі врахування індивідуальних можливостей, здібностей і потреб дітей кожного вікового періоду. Її зміст є науково виваженим, однак це не заперечує можливість його варіювання залежно від темпу індивідуального розвитку дитини.

Г.В. Беленька

РОДИНИ ВИХОВАНЦІВ І ДИТЯЧИЙ САДОК: Єдність мети, варіативність засобів

.....

Взаємодія з батьками — напрям діяльності закладу дошкільної освіти, який був і залишається одним із найважливіших і стратегічних. Якісне забезпечення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти передбачає участь батьків як вірних і розумних союзників у справі навчання, виховання і розвитку дітей, адже процес самопізнання й самоствердження дитини, реалізація її творчого потенціалу в життєвій перспективі неможливі без означеного партнерства.

Враховуючи значні зміни в освіті та інституті батьківства, розмістив ціннісних орієнтирів і традицій родинного виховання, зменшення часу, який виділяється на безпосереднє спілкування дорослих з дитиною та рівень психолого-педагогічної культури батьків, визначається мета освітньої програми — побудова алгоритму партнерської взаємодії з родинами на засадах особистісно зорієнтованого, гуманістичного, культурологічного й аксіологічного підходів.

Взаємодія — сумісна дія кількох суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динаміку.

Партнерство — спільна діяльність, яка ґрунтується на рівних правах і обов'язках, спрямована на досягнення спільної мети.

Для забезпечення ефективної взаємодії кожний партнер (заклад дошкільної освіти, батьки) має чітко виконувати свої функції.

Родина повинна:

- 1) давати дитині відчуття сім'ї та захисту, первинні уявлення та знання про себе, родину, оточення;
- 2) відігравати пріоритетну роль у формуванні базових цінностей у дитини;
- 3) бути осередком соціалізації дитини, створювати умови для формування навичок самостійності (самообслуговування) й уміння брати відповідальність на себе.

Педагоги мають:

- 1) розширювати межі соціального досвіду за рахунок умов, створених у закладі дошкільної освіти, удосконалювати уміння та навички спілкування з дорослими й однолітками;
- 2) за рахунок фахової освіти розширювати вектори для розвитку чуттєвої та рефлексійної культури та здатності до емпатії;
- 3) враховуючи специфіку освітніх форм роботи у закладі дошкільної освіти, сприяти розвитку психічних процесів (мислення, мовлення, уваги, пам'яті, уваги).

Завдання педагогічного колективу закладу дошкільної освіти:

- використовуючи традиційні методи роботи з родинами, наповнити їх сучасним змістом, новими пріоритетами й неформальними підходами;
- змістити акценти на індивідуальну роботу із сім'ями, вивчати стилі сімейного виховання та проблеми окремо взятої родини, надавати кожному члену родини адресну допомогу;
- послуговуватись переважно діалогічним і полілогічним форматами спілкування;
- мотивувати батьків на продуктивне партнерство та роль саппортерів (фанатів) у справі виховання дітей;
- здійснювати рефлексію почуттів, процесу та результатів взаємодії з батьками.

Для реалізації зазначених завдань пропонуємо такі форми роботи:

- 1) *інформаційно-просвітницькі форми взаємодії з батьками*: надання різноманітної інформації для членів родин (про загальні особливості певних вікових категорій дітей та загальні показники компетентності дитини певної вікової категорії в різних сферах) у формі енциклопедично-літературного матеріалу до певного тематичного блоку із дидактичними вправами і завданнями для спільного розв'язування з дітьми, психолого-педагогічних рекомендацій, порад спеціалістів (вихователя-методиста, практичного психолога, лікаря, учителя-логопеда, музичного керівника, інструктора з фізичного виховання, вихователя з образотворчої діяльності тощо); забезпечення зворотного зв'язку: «Батьківські віконечка», «Батьківське автоінтерв'ю», «Родинний месседж», «Святковий фідбек», «Родинний кейс», «Родинний часопис», «Батьківські стіннівки», «Скринька пропозицій (незручних запитань)», опитувальники та анкети; організація роботи бібліотеки просвітницького психолого-педагогічного спрямування: «Родинні читання», «Букросинг» (обмін книжками), «Кишенькова бібліотечка»,

«Педагогічний пресреліз», «Педагогічні анонси (подій, літературних новинок)», «Педагогічно-літературний дайджест», інформаційні листки, флаєри;

2) *індивідуальні форми взаємодії з батьками* охоплюють консультації й бесіди, індивідуальні листи до батьків, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, вступне анкетування (для «новеньких»), попередні візити батьків з дітьми до закладу дошкільної освіти. Кредо в організації індивідуальної роботи з членами родин: «Ти не один: допоможу я, досвід інших батьків, поради видатних педагогів і психологів»;

3) *групові (колективні) форми взаємодії з батьками*: створення умов для систематичної психолого-педагогічної просвіти (батьківський всеобуч; родинне віче; школи свідомого батьківства, молодих батьків, батьків-порадників, родинних ініціатив тощо; клуби батьківської еліти, батьків-ентузіастів, родинного читання, взаємодопомоги, родинної мудрості, бабусь і дідусів; студії: «Родинний кінозал», «Арт-практики», «Психологічний меридіан», «Виховний волонтер»; гуртки за інтересами тощо); проведення заходів, завданням яких є спільне обговорення питань виховання й розвитку дітей, вироблення загальних стратегій, обмін досвідом і міркуваннями (батьківські (не)конференції, тематичні зустрічі за круглим столом, педагогічні брифінги, педагогічні плато, «Зустріч у педагогічному мегаполісі», педагогічні мости, філософсько-педагогічні мозаїки, «Педагогічна навколосвітка» з питань виховання дітей, ділові та рольові ігри, плейбеки (ситуаційно-психологічні театри), дебати, дискусії, педагогічні квести, педагогічні аукціони («Знай, вивчай, упроваджуй!», «Перлинки досвіду»), «Самоосвітній вернісаж», вечори запитань і відповідей, неформальні бесіди-знайомства у форматі «тиха розмова», «Вернісаж для молодих батьків», родинні колоквиуми (співбесіди), зустрічі з цікавими людьми (хакатони), майстерки, тренінги, коучинги, воркшопи (робочі майстерні), ярмарки ідей, педагогічні турніри, педагогічні брейн-ринги (ток-ринги), дефіле родинного досвіду, естафети батьківських здивувань, панорами родинної творчості, презентаційний меседж «А я роблю так...», родинні бенефіси, педагогічні читання (рефлексійний дайджест, педагогічна бібліотека), виставки педагогічних новинок, дні самоврядування, дні відкритих дверей, дні вихідного відпочинку (п'ятничні екскурсії), ранкові й вечірні години «Із рук в руки» та ін., рефлексійне коло, «педагогічне чаювання»;

4) *творчі форми взаємодії з батьками*, у яких беруть участь члени родин, діти, педагоги. Умовно серед них можна виділити проекти (короткотривалі, довготривалі), спільні святкові ранки й розваги дітей

і дорослих, пізнавально-розважальні заходи (педагогічний вояж «Так виховують у світі!», «Родинні арабески», «Родинний дивертисмент», «Родинні батли, флешмоби»), тематичні, благодійні акції, виставки, тематичні тижні.

Творчі мініпроекти передбачають спільні дії дітей і дорослих, результатом яких стає певний творчий продукт. Наприклад: «Бібліотечка» — добір художніх творів з певної теми; «Поетична скарбничка» — складання віршів разом із дітьми, придумування віршованої небилиці; «Творча скарбничка» — створення казки (за початком або сюжетом потішки, мирилки, лічилки, віршика); «Літературна скарбничка» — придумування нової кінцівки до казки, інших героїв до знайомої казки («Салат казок»), зміни подій у знайомій казці, створення казок з предметами побуту («Нічні пригоди»), казок за початком («Їхав якимось...», «Були собі дід і баба...», «Жили собі король з королевою», «Двоє котиків веселих...»); «Сімейний вернісаж» — малювання з дитиною за задумом або за сюжетом художніх творів; нове життя старих фотографій; перформенси з репродукціями відомих художників (сюжетні, портретні); «Сімейна ігротека» — придумування дидактичних (інтелектуальних, рухливих, психогімнастичних) ігор; «Сімейні таланти» — виготовлення саморобок; «Родове дерево» — створення сімейних альбомів, книжок, родинних газет (стіннівок), макетів тощо.

5) *інформаційно-комунікаційні форми взаємодії з батьками* забезпечують заочний (онлайн) характер спілкування (сайт, блог, viber-група, методичний навчальний чат, вебконференція, онлайн педагогічний марафон (з виконанням домашніх завдань)).

Взаємодія закладу дошкільної освіти і батьків уважатиметься результативною за умови суголосного розуміння вікових і психологічних особливостей індивідуальності дитини, збалансованого виконання кожним своїх обов'язків, позитивної динаміки в розвитку дитини та розкриття творчого потенціалу. Батьки і педагоги мають об'єднатися у виборі й дотриманні базисних цінностей, у мудрості любити і розуміти дитину, разом вчитися цієї майстерності, прагнути досягнути істини виховання любов'ю, а не дисципліною, усвідомити поняття справжнього авторитету в житті дитини, прищеплювати малюкові здатність творити добро і красу тут і зараз, поважати себе та інших.

Важливо при плануванні будь-якої форми взаємодії з батьками робити проєкцію на малюка — у чому він виграє, що отримає, чим збагатиться, чи стане радісним і щасливим його життя? Потрібно також рефлексувати (усвідомлювати, аналізувати, оцінювати): коефіцієнт корисної дії витрачених зусиль і отриманих результатів; власні відчуття й реакції на певні ситуації; власну здатність до емпатії (розумін-

ня істинних причин тієї чи іншої поведінки дітей і дорослих); свою спроможність любити вихованців «двадцять чотири години на добу» (С. Ладивір) у діях і думках, показуючи батькам відповідну модель ставлення до дитини й наповнення її душі добротою і красою, свою готовність міняти певні переконання відносно взаємодії з батьками, ставлячи в пріоритет інтереси дитини...

І.В. Кондратець

**ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
З ДІТЬМИ ВІД ДВОХ ДО СЕМИ РОКІВ**

.....

I. Інваріантна складова

.....

ПЕРША МОЛОДША ГРУПА «КРИХІТКИ» (ТРЕТІЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку

Провідні потреби — спілкування з дорослими та однолітками, любов та повага.

Провідна діяльність — предметно-маніпулятивна.

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

На третьому році життя у дитини розширюються потреби, змінюються види і форми діяльності, розвивається волюва сфера, елементи свідомості та самосвідомості, відбуваються зміни у спілкуванні з дорослими та дітьми (формується потреба спілкування з однолітками). Якщо на другому році життя одноліток сприймався як об'єкт навколишньої дійсності, то тепер дитина ставить до нього як до рівного собі суб'єкта. У цьому віці спостерігаються протиріччя між прагненням малюка до самостійності, бажанням брати участь у діяльності до-

рослих та реальними можливостями. Це протиріччя знаходить вирішення у сюжетній грі, що з'являється на цьому етапі життя дитини.

Загострюється інтерес малят до мови оточуючих людей, особливо коли вона спрямована на них самих. Швидко збільшується словник. Основну частину активного словника складають іменники (до 60 %), дієслова (близько 27 %) та прикметники (10–12 %). Діти вживають багатослівні речення, а в другому півріччі вже користуються складними підрядними реченнями, майбутнім часом дієслів, прикметниками, сполучниками, прийменниками. Виникає розуміння мовлення-розповіді. Більш легко дитина розуміє ті розповіді, які пов'язані з предметами та явищами, що її оточують.

Інтенсивно розвивається зорова, тактильна та кінестетична чутливість дитини, координуються рухи рук та очей. Завдяки цьому вона може всебічно обстежувати предмети, ознайомлюватися із їхніми властивостями (кольором, формою, величиною). Також у малят швидко розвивається фонематичний і музичний слух (розрізнення шумів, голосів людей, звуків і тонів музики), більш цілісного характеру набуває сприймання. Поступова координація рухів очей та рук при обстеженні предметів дає змогу здійснювати зорові орієнтувальні дії, що стають, власне, актами сприймання. До кінця третього року життя дитина вже орієнтується у найближчому просторі (кімнати, ігрового майданчика), розрізняє напрямки «догори», «вниз», «вперед», «назад», помічає зміни у розміщенні предметів. Однак обсяг та стійкість уваги дітей ще невеликі. Малята легко відволікаються на кожний новий яскравий предмет.

Відбуваються прогресивні зрушення у розвитку пам'яті, яка фіксує набутий дитиною сенсорний, руховий, емоційний досвід. Образи об'єктів стають дедалі більш диференційованими. До кінця третього року малята впізнають не лише близьких, а й інших людей, різні предмети, знайомі пісні, казки, вірші. Їхня образна пам'ять розвинена краще за словесно-логічну, тому діти ліпше запам'ятовують емоційний матеріал, що супроводжується наочними та звуковими ілюстраціями. Процеси пам'яті мають мимовільний характер.

З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточуючих. Власна мова дитини починає регулюватись її поведінкою і набуває функції планування своїх досягнень, своєї мети. Розвивається допитливість (Що це? Чому?), формуються перші узагальнення — все це створює передумови для розуміння символів. Дитина вже вміє замінювати у грі одні предмети на інші, бачити у лініях на папері та конструкціях з будівельного матеріалу зображення реальних предметів.

Малюк оволодіває наочно-дійовим мисленням у процесі практичного і мовного спілкування з дорослими. Пізнання навколишнього світу відбувається у процесі предметної діяльності. Дітям потрібно створити розвивальне предметне середовище, яке дасть змогу активно досліджувати не лише зовнішні властивості предметів, але й їхнє внутрішнє улаштування. Розв'язуючи нові для себе завдання (порівняння предметів за кількісними ознаками, абстрагування кількості від інших ознак предметів, визначення кольору, форми, величини), дитина поступово навчається узагальнювати предмети, класифікувати їх за більш істотними ознаками. 2–3-річна дитина послуговується трьома основними типами дій: розібрати на частини, сконструювати (скласти з частин ціле), заповнити й спустошити порожнину в предметі. У цьому віці дитина може не розуміти різниці між живим і неживим та «розібрати на частини» живого метелика, комаху так само, як вона це робить з пластмасовою машинкою, пірамідкою, мотрійкою. Така поведінка не є проявом жорстокості. Різницю між живим і неживим дитина засвоює зі спостережень за ставленням дорослого до різних об'єктів.

Під впливом спілкування з дорослими розвиваються почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, симпатія, антипатія). З'являються почуття, пов'язані з виконанням діяльності (задоволення від досягнутого результату, радість від схвалення, засмучення від невдачі), а також негативні емоції (ревнощі, образа, страх, заздрість). Дитина від двох до трьох років проявляє свої емоції негайно, яскраво й безпосередньо. Малюк ще не здатен довільно контролювати ці прояви й не може за власним бажанням «негайно припинити плакати», як від нього іноді вимагають дорослі. До кінця третього року емоційне життя дитини стає практично незалежним від емоцій оточуючих людей, але регуляція її почуттів під впливом дорослого ще зберігається. Малюк досягає помітних успіхів у формуванні довільності не лише емоцій, але й дій.

У процесі розвитку активного мовлення він спроможний визначити мету дій відповідним словом. На відміну від дій малят другого року життя, дії дітей третього року менш імпульсивні й більш контрольовані. Виконуючи доручення дорослих, вони привчаються робити те, «що треба», і стримують себе від того, чого «не можна робити».

До трьох років у дітей закладаються передумови переходу до продуктивних видів діяльності, зокрема: малювання, ліплення, конструювання. Починають формуватися навички різних видів музичної діяльності. Діти охоче слухають пісні про знайомі їм образи, емоційно сприймають їх. Підвищується музично-слухова чутливість малят (роз-

різнення звуків за тембром, висотою), з'являються мелодійні інтонації співу, елементарна ритмічність у рухах під музику.

На цьому етапі життя діти починають свідомо оцінювати дії дорослих, вміють організувати за власною ініціативою спільну з ними ігрову та предметну діяльність. У малят з'являється почуття спільності з дорослими, яке виявляється у тому, що вони активніше використовують займенник «ми». Це суттєвий крок у психічному розвитку дітей.

Наприкінці третього року життя у малят виникає принципово нова форма дитячих комунікативних дій — емоційно забарвлені ігрові дії, за допомогою яких вони не тільки виявляють своє ставлення до однолітка, але й демонструють йому свої вміння. Створюється необхідна основа для формування більш складних варіантів спільної сюжетно-рольової гри, що буде розвиватися на четвертому році життя.

Вкрай важливим є те, що у дітей третього року життя з'являється свідоме виявлення себе (елементи самосвідомості), свого «Я». Саме в цей період відбувається народження особистості. Маля впізнає себе у дзеркалі, на світлинах, часто вживає займенники «я», «мій», «мені», усвідомлює себе певним чином незалежним від дорослих (його бажання та інтереси можуть не збігатися з намірами оточуючих). Цей перелом свідомості виявляється у яскраво вираженому прагненні до самостійності («Я сам (сама)»), бажанні бути схожим на дорослих, наслідувати їх. Дитина вимагає шанобливого ставлення до себе, часто негативно реагує на надмірну опіку з боку дорослих.

Починається криза трьох років, сконцентрована навколо «Я» малюка. Її сутність полягає у психологічному відокремленні «Я» від оточуючих дорослих, що супроводжується певними специфічними виявами — впертістю, негативізмом, протестом проти їхніх дій. Основні причини цього — невдоволеність взаєминами з дорослими, прагнення віднайти власну позицію. Спостерігається підвищена вразливість і чутливість дитини до оцінки власних досягнень з боку дорослих, з'являється гордість за ці досягнення. До кінця третього року сфера досягнень дитини поєднується зі сферою ставлення до себе, що сприяє поступовому вивільненню самооцінки від оцінки дорослих. Основними сферами, в яких діти прагнуть самоствердитися, є предметна діяльність (особливо продуктивна, з конкретним наочним результатом) та спілкування з дорослими й однолітками.

Обов'язком вихователя, що працює з дітьми третього року життя, є постійне піклування про організацію цікавих ігор, змістовних занять та активної діяльності дітей впродовж дня. Найкращі умови для розвитку сприймання, наочно-дійового та наочно-образного мислення малят забезпечує спеціально організоване сенсорне виховання. Воно

включається в усі основні види діяльності та здійснюється на спеціальних заняттях.

Важливим принципом освітньої роботи з дітьми цього віку є узгодження індивідуальних і підгрупових форм роботи. Якщо певні предметні дії чи вид діяльності дитина під керівництвом педагога вчилася виконувати індивідуально, то згодом їх потрібно включати у підгрупові заняття; якщо ж певна гра чи заняття спочатку проводились з підгрупою дітей, повторно їх слід провести з кожною дитиною індивідуально.

Тривалість індивідуальних занять — 5 хв, підгрупових — 10, фізкультурних — 15. Заняття проводяться у формі гри щодня вранці та в другій половині дня у підгрупах (6–8 дітей). Підгрупи формуються залежно від віку дітей і стану їхнього фізичного та психічного розвитку. Заняття мають бути цікавими, приємними для маленьких вихованців, з практичними діями самих дітей, позитивною оцінкою їхніх дій з боку вихователя, загальною доброзичливою атмосферою. Крім того, щодня на прогулянці повинні проводитися рухливі ігри, спостереження за доквіллям та природою, дидактичні ігри (індивідуально або у невеликих підгрупах).

Дітей цього віку вдень вкладають спати один раз.

Враховуючи те, що діти третього року життя потребують допомоги дорослих у побутових діях (одягання, роздягання, приймання їжі, вмивання тощо), ці режимні процеси слід організувати також за підгрупами.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Гурковська Т.Л. Супровід розвитку дітей раннього віку. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
2. Смольникова Г.В. Особливості розвитку психічних процесів у дітей раннього віку // Палітра педагога. 2018. № 3 (107). С. 3–6.
3. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: метод. посіб. / Л.І. Кузьмук та ін.; за ред. Т.І. Поніманської. К.: Видавничий дім «Слово», 2013. 568 с.

**Орієнтовний розподіл часу
на процеси життєдіяльності дітей третього року життя
вдома та у закладі дошкільної освіти (у робочі дні)**

I. Осінньо-зимовий період

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
<i>У закладі дошкільної освіти</i>	
Зустріч дітей, огляд, ігри, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.00–7.50
Підготовка до сніданку, сніданок	7.50–8.35
Ігри, підготовка до занять, заняття (у підгрупах та індивідуальні), самостійна діяльність (за власним вибором дітей)	<i>I підгрупа: 8.35–9.15 II підгрупа: 8.50–9.30</i>
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття, самостійна діяльність (за власним вибором дітей)	9.30–11.30
Повернення з прогулянки	11.30–11.40
Підготовка до обіду, обід	11.40–12.20
Підготовка до сну, сон	12.20–15.00
Поступовий (у міру пробудження дітей) підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.25
Підготовка до полуденка, полуденок	15.25–15.50
Ігри, самостійна діяльність (за власним вибором дітей), заняття індивідуальні та у підгрупах	<i>I підгрупа: 15.50–16.20 II підгрупа: 16.05–16.35</i>
Підготовка до прогулянки, прогулянка	16.35–18.00
Повернення з прогулянки, роздягання, ігри	18.00–18.10
Підготовка до вечір, вечере	18.10–18.40
Ігри, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.40–19.00

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–19.50
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	19.50–20.20
Укладання в ліжко, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.20–6.30 (7.30)

II. Весняно-літній період

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом, ранковий туалет	6.30–7.30
<i>У закладі дошкільної освіти</i>	
Зустріч дітей, огляд, ігри, індивідуальне спілкування, гімнастика	7.00–8.00
Підготовка до сніданку, сніданок	7.50–8.35
Ігри, підготовка до прогулянки, вихід на прогулянку	8.35–9.05
Прогулянка, ігри, індивідуальні заняття, самостійна діяльність дітей за власним вибором, спостереження, повітряні та сонячні процедури	9.05–11.05
Повернення з прогулянки, водні процедури	11.05–11.30
Підготовка до обіду, обід	11.30–12.10
Підготовка до сну, сон	12.10–15.00
Поступовий (у міру пробудження дітей) підйом, ігри	15.00–15.20
Підготовка до полуденка, полуденок	15.20–15.45
Ігри, підготовка до прогулянки, вихід на прогулянку	15.45–16.05
Прогулянка, ігри, індивідуальні заняття, самостійна діяльність дітей за власним вибором, спостереження	16.05–17.55
Повернення з прогулянки, ігри	17.55–18.10

Процеси	Години доби
Підготовка до вечері, вечеря	18.10–18.40
Ігри, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.40–19.00
<i>Вдома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри, гігієнічні процедури	20.00–20.35
Укладання в ліжку, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.35–6.30 (7.30)

Примітка. Ранковий прийом слід проводити на майданчику за сприятливої погоди у холодний період року, у теплий період року — щоденно.

**Орієнтовний розподіл часу
на процеси життєдіяльності дітей третього року життя
вдома (у вихідні та святкові дні)**

Процеси	Години доби
Підйом, ранковий туалет, гімнастика разом із батьками	7.30–8.00 (8.30)
Ігри, підготовка до сніданку	8.30–9.00
Сніданок	9.00–9.30
Ігри, читання, малювання, інша діяльність	9.30–10.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка	10.00–12.00
Повернення з прогулянки, ігри, підготовка до обіду, обід	12.00–13.00
Сон	13.00–15.00
Підйом, оздоровчі процедури	15.00–15.30
Полуденок	15.30–16.00
Ігри, самостійні заняття	16.00–17.00

Підготовка до прогулянки, прогулянка	17.00–19.00
Повернення з прогулянки, вечеря	19.00–19.30
Спокійні ігри з рідними, гігієнічні процедури	19.30–20.20
Укладання у ліжку, вечірня казка, колискова мами, нічний сон	20.20–6.30 (7.30)

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	1
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	4
Сенсорний розвиток	2
Логіко-математичний розвиток	—
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	2
Здоров'я та фізичний розвиток*	2
Загальна кількість занять на тиждень	10
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	—
Максимальна кількість занять на тиждень	10
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)**	1,4

* Години, передбачені для фізкультурних занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження на дітей.

** Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Оздоровчі: спрямовувати роботу на забезпечення охорони та зміцнення здоров'я дітей. Сприяти оволодінню дітьми життєво необхідними рухами з метою природної адаптації до умов довкілля. Продовжувати формувати елементарні культурно-гігієнічні навички, привчати стежити за чистотою та охайністю зовнішнього вигляду, формувати культуру поведінки під час прийому їжі.

Навчальні: спрямовувати роботу на забезпечення фізичної активності: формувати вміння зберігати стійке положення тіла, орієнтацію у просторі; розвивати активність і самостійність дітей у процесі виконання фізичних вправ; сприяти пізнавальній активності: пояснювати значення фізичних вправ та загартування для зміцнення власного здоров'я; сприяти мовленнєвій активності: збагачувати словник назвами вправ, предметів, посібників, обладнання.

Виховні: сприяти соціально-моральній активності: виховувати чуйне ставлення один до одного, доброзичливі стосунки; сприяти емоційно-ціннісній активності: стимулювати інтерес та бажання брати участь в ігрових вправах, домагатися радісного, емоційно піднесеного настрою у дітей в процесі виконання рухових дій, запобігати психічній і фізичній перевтомі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Формування культурно-гігієнічних навичок. Привчати дітей без примусу, самостійно та акуратно, без поспіху їсти, добре пережовувати їжу; користуватися серветкою, дякувати, виходити із-за столу, тихо рухати стілець.

Вчити дітей за необхідності засукувати рукава під час умивання, мити руки та обличчя, не розбризкуючи воду, правильно користуватися милом, насухо витирати руки та обличчя індивідуальним рушником, у разі потреби користуватися носовичком. Привчати самостійно одягатися та роздягатися у певній послідовності, складати свої речі, знати порядок одягання та роздягання, дотримуватись акуратності в одязі, помічати забруднення, просити дорослого усунути його, бути охайними.

Загартовування. Забезпечувати щоденне перебування дітей на свіжому повітрі: у холодний період до 4 годин, влітку майже всю діяльність дітей організовувати на свіжому повітрі. Під час щоденних прогулянок привчати дітей витримувати зміну температури.

У групових приміщеннях забезпечувати нормальний температурний режим: +20–21° С; вологість повітря — у межах 60 %. Під час денного сну забезпечувати оптимальну температуру повітря: +16–18° С.

Домагатися, щоб у дітей був чистий, акуратний, з натуральних тканин полегшений одяг з короткими рукавами, який складався б із двох шарів.

Привчати дітей їсти, гратися, спати в теплу погоду при відчинених вікнах, в холодну погоду — при відчинених квартирках (фрамугах). Денний сон організовувати при доступі свіжого повітря. Ураховувати, що здорові, загартовані діти можуть одягатися і роздягатися під час підготовки до сну та підйому за поступового зниження температури повітря у спальній кімнаті з +21–20° С до +19–17° С.

У теплу пору року проводити повітряні ванни, одяг дітей має бути полегшеним, діти можуть бути в трусах і легкому взутті (босоніж). Тривалість повітряної ванни — 5–15 хв. У жарку погоду діти можуть бути лише в трусах і легкому взутті упродовж дня.

Проводити вологе обтирання змоченою у воді рукавицею, зшитою із не дуже м'якої тканини. Обтирати тіло частинами і розтирати рушником від периферії до центру. Перед обтиранням рукавиці покласти у таз із водою, а потім визначити її температуру. Початкова температура: +35–36° С; кожні 3–4 дні температуру води знижувати на 1° С, довести до +22–24° С.

Проводити обливання ніг прохолодною водою (ноги дітей мають бути теплими) вдень після прогулянки. У холодний період року обливання проводити після денного сну, у теплий — після прогулянки. Початкова температура води для обливання ніг: +30° С; кожні 4–5 днів температуру води знижувати на 1° С, довести до +18° С. Температура повітря у приміщенні має бути +20° С. Обливання ніг здійснювати за допомогою лійки, черпака. Для однієї дитини знадобиться 1/2–1/3 л води, тривалість обливання ніг — 15 с.

Проводити обливання тіла з лійки або під душем. Початкова температура води для обливання: +34–35° С; кожні 4–5 днів температуру води знижувати на 1° С, довести до +22–20° С. Висота падіння води — 40–50 см. Використання води на одну дитину — 1,5–2 л. Час перебування під струменем води — 15–20 с.

Обов'язково враховувати той факт, що в групі завжди є діти, які більш чутливі до холоду, спеки, вітру та вологості.

Фізкультурно-оздоровча робота. Щоденно проводити ранкову гімнастику та гімнастику після денного сну тривалістю 4–5 хв. Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 15–20 хв: 2 рази на тиждень за типовою структурою (у фізкультурній залі, а з 15 квітня до 15 жовтня на повітрі), 3 рази на тиждень комплекси фізичних вправ на повітрі. Привчати дітей виконувати 3–4 загальнорозвивальні вправи, повторюваність кожної вправи — 4–5 разів, повторюваність стрибків — 8–10 разів. Упродовж дня (під час ранкового прийому, прогулянок, у вечірні години) створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей під час ігрових вправ. Один раз на місяць проводити фізкультурні розваги, побудовані на ігрових вправах, атракціонах. Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, регулювати їхню активність.

Здоров'язберезувальна діяльність. Дотримуватися розпорядку дня, послідовності проведення всіх процесів життєдіяльності дітей. Створювати умови психологічного комфорту в усіх видах і формах діяльності дітей. Запобігати травматизму під час виконання фізичних вправ. Дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, створювати екологічні мініосередки у групових приміщеннях та на ділянці з використанням спеціально підібраних рослин, емкостей з водою. Забезпечити місце для усамітнення дітей (власний простір). Постійно упродовж дня схвалювати дії дітей і посміхатися до них.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходьба зграйкою за вихователем у заданому напрямі. Ходьба по колу, взявшись за руки. Ходьба парами, тримаючись за руки. Ходьба у різних напрямках. Ходьба по доріжці завширшки 20 см. Ходьба у колоні. Ходьба приставним кроком в сторону. Ходьба між предметами (лінії, шнури, кубики). Ходьба на носках.

Біг. Біг зграйкою на відстань 10 м. Біг у різних напрямках невеликими групами та всією групою. Біг за предметом або з ним. Біг у колоні. Біг по колу. Біг між двома лініями. Біг у повільному темпі 30–40 с.

Стрибки. Ритмічні присідання. Підстрибування на обох ногах. Стрибки угору. Стрибки на двох ногах із просуванням вперед. Стрибки у довжину з місця (через лінію, палицю). Стрибки у глибину.

Кочення, кидання, ловіння, метання. Кочення м'яча з гірки та біг за ним. Кочення м'яча вихователю двома руками у положенні сидячи і стоячи. Кочення м'яча одне одному з відстані 1–1,5 м. Кидання м'яча

одне одному знизу вперед і вгору. Кидання м'яча від грудей двома руками вперед. Кидання м'яча вихователю. Ловіння м'яча від вихователя з відстані 1 м. Кидання великого м'яча двома руками через мотузку. Кидання маленького м'яча однією рукою (правою і лівою) через мотузку, натягнуту на рівні піднятої руки дитини з відстані 1–1,5 м. Метання великого м'яча двома руками знизу в горизонтальну ціль. Метання маленького м'яча чи мішечка правою та лівою рукою у горизонтальну ціль (корзину, ящик) з відстані 100–125 см. Метання м'ячів чи мішечків на дальність правою та лівою рукою. Метання маленького м'яча з відстані 1 м у вертикальну ціль на рівні очей дитини.

Повзання, підлізання, лазіння. Повзання накарачках у різних напрямках. Повзання накарачках до предмета на відстань 3–4 м. Повзання по доріжці між двома лініями. Підлізання під дугою або мотузкою, розташованою на висоті 30–40 см. Перелізання через колоду, лаву. Лазіння по драбинці довільним способом. Намагання залізи на вертикальну драбину і злізи з неї зручним для себе способом.

Рівновага. Ходьба по прямій доріжці, обмеженій лініями (завширшки 20–25 см, завдовжки 2–2,5 м). Ходьба по дошці. Ходьба по похилій дошці завширшки 25 см (один кінець піднятий на 15–20 см). Влізання на табурет (25 см) і злізання з нього. Переступання через перешкоди заввишки 10–15 см. Ходьба по дощечках, покладених на відстані 10 см одна від одної. Переступання з ящика в ящик (розмір ящика 50 на 50 см, висота 15 см). Переступання з обруча в обруч. Ходьба по гімнастичній лаві. Ходьба на карачках по дошці, покладеній на підлогу. Переступання через перешкоди (палиці, кубики), покладені на відстані 20 см одна від одної. Повільне кружляння на місці.

Загальнорозвивальні вправи

Для рук і плечового пояса. Піднімати руки вперед, вгору, в сторони, опускати вниз, згинати і розгинати руки перед грудьми, розводити їх в сторони, відводити назад за спину. Плескати в долоні перед собою, над головою. Розмахувати руками вперед-назад (з положення руки вниз), виконувати махи руками над головою і перед собою. Стискати і розпрямляти пальці рук.

Для тулуба. Виконувати повороти вправо, вліво. Нахилити тулуб вперед, в сторони, випрямляти тулуб. Сидячи на підлозі, згинати і розгинати ноги. Лежачи на спині, піднімати й опускати ноги та рухати одночасно руками і ногами. Стоячи на колінах, сідати на п'ятки і підніматись. У положенні лежачи перевертатись зі спини на бік, на живіт.

Для ніг. Ходити на місці. Робити кроки вперед, в сторони, назад. Присідати, тримаючись за опору. Згинати і розгинати одну ногу в коліні, стоячи на другій. Підніматися на носки, виставляти ногу вперед на п'ятку, ворухити пальцями, згинати і розгинати стопи, ритмічно присідати і випрямляти ноги.

Вправи на розвиток просторових орієнтувань

Шикуватись у коло підгрупами і всією групою за допомогою вихователя, ставати один за одним в колону, шикуватись у пари.

Ігрові вправи та рухливі ігри

З ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «До ляльок у гості», «До жени мене», «До жени м'яч», «Пройди по стежці», «Пройди по місточку», «Через струмок», «Піднімай ноги вище», «Поїзд», «Хто тихіше», «Повітряна кулька», «Парами на прогулянку», «Горобчики й автомобілі», «Літаки», «Сонечко і дощик», «Жили у бабусі».

З повзанням і лазінням: «Доповзи до брязкальця», «Проповзи у ворітця», «До ведмедика у гості», «Не зачепи», «Перелізь через колоду», «Будь обережний», «Збери іграшки», «Не заступи за лінію», «Мавпочки», «Кошенята», «Собачки», «Курочка-чубарочка».

З киданням і ловінням м'яча: «Прокоти м'яч», «Скоти з гірки», «Передай м'яч», «Кинь і до жени м'яч», «Влуч у ворітця», «Збий кеглю», «Цілься точніше», «Спіймай м'яч», «Перекинь через мотузку», «Цілься у коло».

Зі стрибками: «Пружинки», «Дістань долоню», «Задзвони у дзвіночок», «Піймай комара (метелика)», «Мій дзвінкий веселий м'яч», «Зайчик біленький сидить», «Пташки літають», «Зістрибни у воду».

На орієнтування у просторі: «Де подзвонили?», «Знайди предмет (іграшку)», «Дзвіночок».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Оздоровчий аспект: діти охайні, мають знання про гігієну тіла, намагаються самостійно одягатися і роздягатися, застібати гудзики, складають свої речі, дотримуються основних правил поведінки за столом, із задоволенням беруть участь у процедурах із загартовування, за нагадуванням та з допомогою дорослих намагаються зберігати правильну поставу під час різних видів діяльності.

Знаннєвий аспект: діти володіють природними видами рухів, що забезпечують їх переміщення у просторі, зберігають стійке положення тіла, орієнтуються у просторі, ходять і бігають, природно рухаючи руками і ногами, володіють навичками повзання, лазіння, підлізання, перелізання, виконують різні дії з м'ячем, енергійно відштовхуються обома ногами, підстрибуючи на місці та у довжину, стають у пари, один за одним, у коло (з допомогою дорослого).

Виховний аспект: діти із задоволенням виконують різні рухові дії, виявляють інтерес до спільних дій з однолітками.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини — від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Вільчковський Е., Курок І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. 467 с.
3. Веселка здоров'я: Хрестоматія для читання дітям дошкільного віку / упоряд.: Л.В. Лохвицька, Т.К. Андрущенко. Т.: Мандрівець, 2011. 224 с.
4. Лохвицька Л.В. Андрущенко Т.К. Виховання здорової дитини в сучасній сім'ї. Сім'я — берегиня здоров'я дитини. Т.: Мандрівець, 2010. 228 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати досвід дітей різноманітними сенсорними враженнями.
- Розвивати відчуття та сприймання (зорові, слухові, дотикові та ін.).
- Залучати до сенсорних дидактичних ігор, різноманітних дій з предметами та іграшками.
- Вправляти у групуванні предметів за певними сенсорними ознаками: кольором, величиною, формою; створювати ситуації, які спонукають дитину до виділення цих ознак предметів.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Орієнтування в кольорах. Учити дітей розрізняти кольори: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, білий, чорний; називати 4–5 кольорів. Учити групувати предмети: спочатку ті, що суттєво відрізняються за кольором (червоний — зелений, білий — синій), поступово переходячи до порівняння більш близьких кольорів (червоний — оранжевий, синій — фіолетовий). Формувати найпростіші прийоми встановлення подібності та відмінності кольорів (спочатку в однорідних предметах, згодом у різноманітних). Вчити розуміти слова: *колір, подібні / відмінні за кольором*. Фіксувати увагу дітей на тому, що колір є ознакою різних предметів і може використовуватися для їх позначення. Закріплювати знання дітей про сенсорні якості предметів в умовах елементарної продуктивної діяльності з використанням мозаїки (червона мозаїка — ягідки, грибок; жовта — курчатко, сонечко, квітка; зелена — ялинка, дерево; біла — курочка, гусочка, будиночок; синя — прапорцець).

Орієнтовна тематика ігрових завдань з мозаїкою: «Курочка з курчатами», «Будиночки з прапорцями», «Кульбаби і метелики», «Гуси з гусенятами», «Грибочки з ялинками», «Квіти і ягідки».

Орієнтування у формі та величині предметів. Вправляти дітей у розрізненні предметів різних форм: круг, куля, квадрат, кубик, цеглинка. Учити групувати предмети за істотними відмінностями (круг — квадрат, куля — кубик). Формувати сталий образ величини предмета незалежно від його положення у просторі. Учити групувати предмети за двома заданими сенсорними ознаками — величиною і формою, використовуючи втулки для маленьких і великих кружечків та квадратів. Заохочувати до використання у мовленнєвому спілкуванні слів *такий* і *не такий*. Вчити розуміти слова: *подібні, однакові, відмінні* (за величиною чи формою); *великий, маленький* (за розміром). Вчити раціональним прийомом зорового обстеження форми предметів, співвідносити рухи очей та рук по контуру форми, накладати фігуру на контур іншої подібної фігури, яка є на зразку, порівнювати предмети за величиною, формою, кількістю.

Орієнтування у звуках. Вчити дітей прислухатись і розрізнити різні за походженням звуку як у природі, так і в побуті. Зробити їх привабливими і значущими для малюків. Формувати уявлення про те, що звуки можуть розповісти про щось важливе, як-от: спів пташок, шелест листя, скрипіння снігу під ногами, шум дощу, гра на дитячих музичних інструментах тощо.

Орієнтування у просторі. Учити розрізнити розміщення предметів відносно свого тіла: *вгорі* — там, де голова, *внизу* — там, де ноги; розуміти просторові відношення (*на, під, у*); напрямок руху (*до мене, від мене*).

Ознайомлення з множиною. Вчити розрізнити кількість предметів: багато, мало, один (два, три).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес до дій з предметами та іграшками, їх обстеження.
- Мають уявлення про колір, форму, величину предметів: розрізняють червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, білий кольори, такі геометричні фігури, як кубик і куля, квадрат і круг, величину предметів (великий і маленький);
- Вміють виділяти у навколишньому просторі багато предметів і один, два, три.
- Виявляють інтерес щодо місця розташування предметів та іграшок (вгорі, внизу, за спиною тощо);
- Орієнтуються у просторових відношеннях (на, під, в, за).

- Виконують перші дії щодо групування предметів за однією ознакою (величиною, формою, кількістю);
- Виявляють інтерес до світлої і темної частин доби.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Кривоніс М.Л., Дроботій О.Л. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік. Х.: Ранок, 2015. 192 с.
2. Наумчук Т., Шиманська Г. Універсальні дидактичні ігри для дітей від 2 до 6 (7) років: метод. посіб. К.: Грамота, 2014. 104 с.
3. Рібцун Ю., Рібцун О. Вихователь й малюки конструюють залюбки: метод. посіб. К.: Генеза, 2017. 192 с.
4. Увага, логіка, математика. Школа раннього розвитку. Х.: Vivat, 2020. 48 с.
5. Чого не вистачає? Х.: Ранок, 2019.

ЕКОПРОСТІР РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ: *що навколо мене*

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати чуттєвий досвід дітей, розширюючи знання про речі навколо.
- Вчити називати предмети побуту, якими користується дитина.
- Вчити впізнавати власні речі та речі членів родини.
- Викликати бажання пізнавати предмет, маніпулювати ним, використовувати у власній діяльності.
- Вчити розрізняти предмети за назвами.
- Ознайомлювати з властивостями речей.
- Розвивати вміння об'єднувати речі за певними ознаками, знаходити схоже.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розширювати знання дітей про дім, предмети побуту, меблі, речі, які знаходяться у квартирі (будинку). Ознайомити з житлом, яке люди будують для тварин. Вчити моделювати будинки і меблі в ході ігрової діяльності.

Ознайомити дітей з приміщеннями групи закладу дошкільної освіти (кімната для ігор, спальня, вбиральня, роздягальня тощо). Роз'яснити їхнє функціональне призначення, правила поведінки в кожній кімнаті.

Дати елементарні знання про електроприлади, що оточують дитину, їхні назви, призначення (телефон, телевізор, холодильник, праска тощо). Розповісти про потенційну небезпеку, що може виникнути під час користування приладами, які живляться електричним струмом. Ознайомити з правилами безпечного поводження з технікою.

Ознайомити з назвами видів транспорту, частинами машин (коле-са, кабіна, кузов, двері), способами пересування (котиться, летить, плаває). Сформувати уявлення про призначення транспорту: вантажний перевозить важкі речі, пасажирський (легковий автомобіль, автобус, тролейбус) перевозить людей. Пояснити небезпеку забав біля дороги.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- виявляють інтерес до предметного світу.
- Знаходять у предметному середовищі знайоме і незнайоме.
- Мають елементарні знання про предмети, що оточують, знають їхні назви, функціональне призначення, використовують відповідно до призначення.
- Мають елементарні уявлення про безпеку використання предметів (не можна пустувати з електроприладами, брати до рота дрібні частинки предметів тощо).

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Зайцева Л.І. Розкриваємо таємниці довілля: метод. посіб. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 110 с.
2. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Карабаєва І.І., Гурковська Т.Л. Розвивальні ігри та вправи для дітей третього-четвертого років життя. 2-ге вид., зі змінами та допов. Т.: Мандрівець, 2014. 64 с.
3. Стаднік Н.В., Матушевська О.В. Формування педагогічної культури батьків дітей раннього віку: наук.-метод. посіб. Біла Церква: КНЗ КОР «КОІПОПК», 2019. Ч. 4. 94 с.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: хто поряд зі мною

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати інтерес до людей з найближчого оточення, формувати прагнення до спілкування, налагодження взаємодії з ними, участі у спільних справах.
- Формувати первинні уявлення про правила соціально схвалюваних стосунків між людьми.
- Формувати первинний досвід моральних вчинків, вміння дотримуватись елементарних соціальних правил у стосунках з дорослими та дітьми.
- Сприяти розвитку співчуття, співпереживання, позитивної емоційної орієнтації на дорослих та дітей.
- Формувати первинні навички самообслуговування.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Формувати уявлення про сім'ю, членів родини (маму, тата, братів, сестер, бабусю, дідуса та ін.). Сприяти запам'ятовуванню імен усіх членів родини, власного прізвища. Формувати вміння впізнавати та виокремлювати членів сім'ї як найближчих, найдорожчих людей, відгукуватися на їхні звернення, прохання, пропозиції спільної діяльності, дотримуватися їхніх порад. Спонукаати виявляти почуття любові до членів родини. Виховувати шанобливе ставлення до старших.

Людина серед людей. Формувати вміння орієнтуватися у віці людей (діти, дорослі, літні люди), в їхній статі (чоловіки, жінки, хлопчики, дівчатка). Формувати уявлення про близьких та незнайомих людей, спонукаати вирізняти знайомих людей з-поміж інших, з власної ініціативи чи у відповідь на звернення виявляти здатність доброзичливо спілкуватися. Формувати інтерес і прагнення брати участь у спільній діяльності з дорослими та дітьми. Знайомити з правилами поведінки у стосунках з чужими та рідними, близькими людьми. Формувати навички культурної поведінки: вітатися, прощатися, дякувати тощо.

Наш дитячий садок. Формувати уявлення про заклад дошкільної освіти як будинок, в якому діти перебувають без батьків, спілкуються, граються разом з однолітками. Сприяти розумінню того, що вихователь, помічник вихователя дбають про дітей, що слід прислухатися до їхніх пропозицій, звертатися зі своїми потребами, виконувати по-

ради та прохання. Спонукає звертатися до вихователів, помічника вихователя, однолітків на ім'я. Стимулює до проявів різних форм доброзичливого ставлення до них (поступатися, ділитися, допомагати, піклуватися тощо) у різних ситуаціях життєдіяльності. Спонукає відгукуватися на прохання про допомогу, виявляти співчуття, співпереживання, спільну радість. Виховує негативне ставлення до соціально не схвалюваних форм поведінки. Сприяє засвоєнню елементарних правил поведінки у громадських місцях (не заважати іншим, не галасувати, не кричати, розмовляти спокійно, поводитися стримано тощо).

Привчаємося працювати. Підтримувати прагнення допомагати дорослим. Спонукає до виконання епізодичних доручень (подати, принести, потримати). Формувати первинні навички самообслуговування (миття рук, вмивання, користування туалетом, рушником, гребінцем, серветкою, одягання, роздягання).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес і позитивне ставлення до людей з найближчого оточення.
- Прагнуть до спілкування, взаємодії, участі у спільних справах з найближчими людьми.
- Мають первинні уявлення про правила соціально схвалюваних стосунків між людьми.
- Мають первинний досвід моральних вчинків, виявляють уміння дотримуватись елементарних соціальних правил у стосунках з дорослими та дітьми.
- Виявляють співчуття, співпереживання, позитивну емоційну орієнтацію на дорослих та дітей.
- Виявляють самостійність в обслуговуванні власних елементарних потреб.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

.....

1. Бурковська О. Цілісний підхід до розвитку і виховання наймолодших // Дошкільне виховання. 2010. № 6. С. 10–12.
2. Гавриш Н. Знайоме невідоме покоління, або Хто ти, малюку? // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. № 10. С. 4–10.
3. Кононко О. Особистісне зростання в ранньому віці: суть та умови сприяння // Дошкільне виховання. 2006. № 10. С. 3–6.

4. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: метод. посіб. / Л.І. Кузьмук та ін.; за ред. Т.І. Поніманської. К.: Видавничий дім «Слово», 2013. С. 60–108.
5. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посіб. 2-ге вид., допов. К.: Академвидав, 2011. С. 150–157.
6. Смольникова Г. Особливості розвитку психічних процесів у дітей раннього віку // Палітра педагога. 2018. № 3. С. 3–6.

ПРИРОДНИЙ СВІТ: дитина у світі природи

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати цілісне сприйняття природи у гармонійному поєднанні пізнавальних, етичних, естетичних, практичних мотивів взаємодії з нею.
- Дати знання про доступні розумінню дітей явища та об'єкти природи, представників рослинного та тваринного світу: назву, найбільш характерні особливості, правила взаємодії.
- Акцентувати увагу на накопиченні сенсорних та естетичних вражень від сприйняття природи та формуванні елементарних навичок етичної взаємодії з нею.
- Збагачувати словник дітей назвами об'єктів та явищ оточуючої природи.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Об'єкти і явища природи. Дати дітям знання про об'єкти та явища природи, доступні їхньому сприйманню: ґрунт, воду, вітер, опади.

Ґрунт буває різним за кольором, на дотик, у ньому ростуть рослини. Після роботи на землі треба мити руки. *Пісок* сухий розсипається, висипається з рук, легко насипається у пляшечки, пакетики, формочки, натомість политий водою стає вологим, добре формується, важко висипається з пляшечок, не висипається з лійки. На сухому піску не залишаються сліди ніг, рук, на ньому можна малювати паличкою; на вологому піску добре видно сліди, а малюнки паличкою зберігаються довше.

Глина у вологому стані м'яка, ліпиться, сплющується; суха глина тверда, розбивається на шматочки.

Вода буває теплою, холодною, чистою, брудною, вона хлюпає, крапає, ллється, тече. Вода необхідна всім живим істотам, використовувати її треба ощадливо.

Дощ у теплу пору року краплями падає з неба, зволожує землю, напуває рослини. Після дощу на землі утворюються калюжі.

Сніг — холодний, падає з хмар, він білий, гарний, з нього можна ліпити; *лід* — прозорий, слизький.

Вітер може бути теплий, холодний, він колише дерева, рухає прапорці, вітрячки, стрічки, листя, папірці тощо.

Сонце яскраво світить, сліпить, дивитися на нього можна лише через кольорове, темне скло; воно гріє, тож на сонячному місці тепло, спекотно.

Дати знання про елементарні залежності між станом погоди і поведінкою тварин, людей. У сонячну теплу погоду птахи весело співають, діти багато граються на свіжому повітрі, літають метелики, комарі, мухи. У холодну суху погоду птахів не чути, комахи ховаються; у дощову погоду люди одягають гумові чобітки, плащі, беруть парасольки. Коли лежить сніг, то птахи шукають їжу й чекають допомоги від людей, кішки та собаки ховаються у теплі помешкання, метелики, жуки, комарі, мухи засинають у схованках, діти катаються на санчатах, граються зі снігом.

Рослини. Привчати сприймати рослини як живих істот. Дати знання про те, що рослинам для розвитку потрібна вода, ґрунт, сонячне світло, догляд людини.

Вчити помічати красу і називати рослини найближчого оточення: дерева, квіти, трави. Спостерігати за їхнім станом у різні сезони: за ніжною зеленню навесні, різнобарв'ям квітів влітку, жовтим, червоним, помаранчевим листям дерев восени, прозорими кронами дерев без листя взимку. Розказати, що ялина, сосна та інші хвойні дерева завжди зелені.

Навчити розрізняти і називати окремі дерева (ялина, береза), квіти (мак, айстра), а також овочі та фрукти за кольором (червоні, жовті, зелені), розміром (великі, маленькі), поверхнею (тверді, м'які, гладенькі), смаком (солодкі, кислі, гіркі).

Тварини. Вчити розрізняти та називати свійських і диких тварин (кішка, собака, коза, кінь, корова; півень, курка, качка, гуска; ластівка, голуб, горобець, ворона, сорока; вовк, ведмідь, заєць, їжак, лисиця, жабка, мишка).

Формувати елементарні уявлення про характерні зовнішні ознаки тварин, їхні рухи, поведінку в довіллі та під час спілкування з дітьми

(в довкіллі спокійні, їдять, пересуваються, виховують дитинчат; під час спілкування з людьми домашні тварини ластяться, граються, просять їжу, а дикі — лякаються, замовкають, припиняють їсти, захищаються тощо; не можна втручатися в їхнє життя).

Вчити правильно називати основні частини тіла тварин (голова, тулуб, лапи, хвіст), яскраві ознаки зовнішнього вигляду (роги, гребінець, крила, борода, дзьоб, вуса), рухи (ходить, стрибає, літає, клює, хлеще, пливе), дитинчат свійських тварин, які живуть біля людей (кошеня, козеня, лоша, цуценя, теля та ін.), відрізнити їх від дорослих тварин за зовнішнім виглядом, поведінкою.

Дати знання про те, що тварин слід доглядати, приязно до них ставитися. Формувати елементарні уміння догляду за тваринами: піднести, потримати корм (їжу), погодувати рибку, насипати корм у годівницю, принести воду тощо.

Звертати увагу дітей на красу та грацію рухів тварин. Вчити наслідувати їх.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Вміють розрізнити і називати доступні для сприйняття об'єкти та явища природи.
- Емоційно реагують на красу природи.
- Відтворюють окремі характерні звуки природи та рухи тварин.
- Позитивно реагують на пропозицію допомогти у догляді за рослинами та тваринами.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік / М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій. Х.: Ранок, 2015. 192 с.
 2. Брукс Ф., Янг К. Моя перша книжка про природу. К.: Книголав, 2017. 17 с.
 3. Брукс Ф. Мій перший словничок. Природа. К.: Artbooks, 2020. 32 с.
 4. Швайка Л.А. Організація спільної діяльності дітей на прогулянці. К.: Основа, 2016. 192 с.

ГРА ДИТИНИ

Ігри передбачають майбутній характер, долю дитини...

К.Д. Ушинський

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для розвитку предметних та символічних ігрових дій у дітей третього року життя.
- Формувати у дитини вміння взаємодіяти, позитивно ставитися до партнера по грі.
- Формувати вміння використовувати в іграх набутий життєвий досвід та будувати нескладний ігровий сюжет; під час сумісної гри з дорослим виконувати роль, формувати уявлення про взаємозалежність ролей.
- Вчити дотримуватись правил гри, доводити розпочату справу до кінця.
- Розвивати вміння самостійно займати себе грою, добирати іграшки для гри; вчити використовувати у грі іграшку (ляльку, зайчика, котика) як партнера, перетворюючи її на персонаж.
- Формувати дбайливе ставлення до іграшок, вміння скласти їх на місця.
- Спонукати до спільних ігор з вихователем та іншими дітьми.
- Викликати за допомогою гри позитивні емоції, бажання імпровізувати та фантазувати.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігрові вправи: кінезіологічні, на розвиток взаємодії та партнерства</i>	Формувати вміння взаємодіяти у грі з партнером; формувати позитивне ставлення до партнера по грі та знайомити з правилами ввічливого спілкування; вчити дітей розрізняти емоції	«Ліхтарики», «Будинок — їжачок — замок», «Мамі посміхаємося», «Мамин помічник», «Посмішка по колу», «Котик спить»,

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		<p>«Лисичка підслуховує», «Лисеня боїться», «Раз, два», «Сонечко», «Кіт на даху, мишенята у піску» «Ласкаві дотики», «Впізнай емоцію»</p>
<i>Творчі ігри</i>	<p>Залучати дітей до конструктивно-будівельних ігор та спонукати до спорудження нескладних будівель з будівельного матеріалу (кубики, цеглинки, бруски, блочні великі частини конструктора Lego, великий будівельний набір); використовувати споруди в інших видах ігор. Ознайомлювати дітей з елементарними будівельними прийомами (рівно класти кубики, щільно прикладати кубики один до одного тощо). Вчити будувати споруди за зразком вихователя та за власним задумом</p>	<p>Вежа, потяг, доріжка для автомобіля, парканчик для коника, меблі для лялькової кімнати (стіл, стілець, диван, ліжко, шафа), хатинка для песика тощо</p>
<i>Конструктивно-будівельні ігри</i>		
<i>Сюжетні ігри</i>	<p>Вчити будувати ігровий сюжет відповідно до набутого досвіду, добирати атрибути до обраної ролі, відображати найпростіші образні дії обраного персонажа (пострибати як горобчик, пройти як лисичка тощо). Вчити відтворювати ігрові дії в нескладних сюжетах за допомогою образних іграшок (прання білизни, керування</p>	<p>«Сім'я», «Дитячий садок», «Водії», «У лікаря», «У магазині», «У зоопарку», «День народження бабусі»</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
	автобусом, годування ляльки тощо). Спонукаати дітей до спільної гри, формувати вміння гратися разом	
<i>Ігри-драматизації</i>	Див. підрозділ «Театральне образотворення» розділу «Дитина у світі мистецтва»	
<i>Ігри за правилами</i>		
<i>Дидактичні ігри</i>	Розвивати в іграх сенсорні здібності дітей шляхом накопичення чуттєвого досвіду; закріплювати навички дій з предметами відповідно до їх особливостей (кольору, форми, величини тощо). Розвивати уміння групувати та порівнювати предмети за певними ознаками, складати з частин ціле. За допомогою ігор закріплювати та розширювати знання про природне та суспільне довкілля. Вчити дотримуватись правил гри, виконувати поставлене завдання, доводити розпочату справу до кінця	<p><i>Сенсорний розвиток:</i> «Чарівна торбинка», «Знайди пару», «Половинки», «Добери за кольором», «Втулки», «Впізнай на дотик», «Велике — маленьке», «Пірамідки», «Кольорові кульки», «Машини та гаражі» тощо; <i>ознайомлення із суспільним довкіллям:</i> «Ведмедик заховався», «Чарівні слова», «Ідемо на гостини», «Що для чого?», «Половинки», «Зустрічаємо гостей», «Одягни ляльку», «Допоможи мамі» тощо; <i>ознайомлення з природним довкіллям:</i> «Де чия мама?», «Хто де живе?», «Хто що їсть?», «Овочі і фрукти», «Бабусине подвір'я», «Знайди такий листочок» тощо; <i>розвиток мовлення:</i> «Хто як кричить?», «Відгадай, що звучить», «Знайди і назви», «Тихо — голосно», «Повтори» тощо</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Рухливі ігри</i>	Див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»	
<i>Народні ігри</i>	Залучати дітей до участі в українських народних іграх, спонукати до повторення за вихователем коротеньких ігрових віршиків, закличок, забавлянок, потішок	«Дзвіночок», «Диви-диви», «Зайці на галявинці», «Їду-їду», «Лисички та зайці», «Котику сіренький», «Сорока-ворона» тощо

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Зацікавлено ставляться до процесу гри та намагаються відтворювати у ній знання та уявлення про оточуючий світ. Вміють гратися на самоті, об'єднуються з однолітками на основі рольової взаємодії, особистих уподобань з допомогою дорослого.
- Беруть участь у різних видах ігор: сюжетно-рольових, конструктивно-будівельних, дидактичних, настільно-друкованих, рухливих, театралізованих, українських народних.
- Споруджують нескладні будівлі з будівельного матеріалу за зразком вихователя та власним задумом.
- Вміють групувати та порівнювати предмети за певними ознаками, складати з частин ціле.
- Знають, впізнають і називають різні види іграшок: образні — ляльки (хлопчики, дівчатка, жінки, чоловіки, бабусі, дідусі) та іграшки, що зображують звірів і птахів; сенсорно-дидактичні (геометричні фігури і втулки, мозаїка, кільця, діжки, палички, розбірні мотрійки, пірамідки тощо).
- Бережно ставляться до іграшок, дотримуються порядку в ігровому куточку.
- Пробують взаємодіяти у грі з партнером, розрізняють емоції радості та смутку.

- Відтворюють ігрові дії в нескладних сюжетах за допомогою образних іграшок.
- Усвідомлюють необхідність дотримання правил гри, їх призначення.
- В іграх-драматизаціях розігрують з дорослими сюжети казок з використанням атрибутів та елементів костюмів, повторюють короткі репліки за вихователем, самостійно наслідують звуки персонажів чи явищ, відтворюють мімікою настрій, переживання, особливості поведінки героїв театралізованих ігор.
- Вміють будувати прості (з кількох слів) емоційно-оцінні судження щодо персонажа, процесу гри.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Данилова О.О. Пальчикові ігри. К.: Перо, 2008. 96 с.
 2. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Піроженко Т.О. та ін. К.: Генеза. 2016. 88 с. (Серія «Настільна книжка вихователя»).
 3. Розвиваючі ігри для дитини в 3 роки. У що грати з дітьми в три роки? URL: <https://teddyclub.info/3-6-rokiv/rozvitok-i-navchannya/rozvivayuchi-igri-dlya-ditini-v-3-roki-u-csho-grati-z-ditmi-v-tri-roki>

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати розуміння мовлення дорослих і дітей без унаочнення ситуацій спілкування.
- Розвивати активне мовлення: сприяти чіткій вимові голосних та деяких приголосних звуків української мови, збагачувати та активізувати словник дітей різними частинами мови, сприяти правильному використанню основних граматичних форм, формувати елементарні навички підтримання розмови, стимулювати до розповідного мовлення.
- Формувати інтерес і потребу користуватися мовленням у спілкуванні з дорослими та дітьми, сприяти розумінню та засвоєнню елементарних формул мовленнєвого етикету (вітання, прощання, подяка, вибачення тощо) у різних життєвих ситуаціях.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розвиток розуміння мовлення дорослих і дітей. Вчити дітей слухати і розуміти звернену до них мову дорослого: утішки, пісеньки, нескладні вірші, казки, оповідки без показу наочності, розповіді про події, знайомі з минулого досвіду без показу наочності, а також про події, яких не було в безпосередньому досвіді дітей. Навчати розрізняти узагальнюючі слова: *посуд, меблі, одяг, взуття, їжа, іграшки, тварини, рослини, транспорт* тощо. Вчити виконувати прості словесні доручення, слухати мовлення однолітків у спільних іграх, самостійній практичній діяльності, розуміти враження інших людей (дорослих і дітей) залежно від життєвої ситуації. Формувати уміння робити самостійні висновки на основі розуміння мовлення дорослих і дітей.

Розвиток активного мовлення дитини. У світі звуків. Удосконалювати слухове сприймання звуків мови, мовленнєвий слух та дихання, артикуляційний апарат, вчити чітко вимовляти приголосні звуки української мови: [п], [п'], [б], [б'], [в], [в'] [т], [т'], [д], [д'], [к], [м], [м'], [н], [н'], [ф], [ф'], [с], [с'], [ц], [ц'], [ж], [ч], [г], [г'] (*гуси, гав*). Продовжувати вправляти у звуконаслідуванні (*гав-гав, няу-няу, пі-пі, ква-ква* тощо), доборі римованих рядків (*да-да-да — чиста вода* тощо) та оволодінні різною силою голосу (тихо, голосніше, голосно).

Формувати навички використання питальної інтонації. Вправляти у роздільній вимові йотованих з попередніми приголосними: м' [йа]ч, п' [йу] та ін.

У світі слів. Збагачувати та активізувати словник дітей різними частинами мови: іменниками (назвами іграшок, предметів одягу, взуття, посуду, меблів, рослин, свійських та диких тварин та їхніх дитинчат тощо); дієсловами (спить, прокидається, їсть, грається тощо); прикметниками (назвами основних кольорів, великий — маленький, теплий — холодний тощо); прислівниками, лексичне значення яких пов'язане із самостійною практичною діяльністю, ігровими діями дітей, що називають емоційні стани, величини, властивості та якості, відношення між ними (просторові, часові та ін.). Вчити називати на ім'я вихователя, помічника вихователя, медичну сестру, дітей групи; вживати назви іграшок, предметів побуту (одягу, взуття, меблів, посуду), транспорту, тварин, рослин, погодних явищ, істот, слова на позначення якостей предметів, кольорів, розміру, форми, своїх дій у різних видах діяльності, трудових дій дорослих, наближених до дітей, емоційного стану дорослих та однолітків тощо; виділяти і називати частини цілого (людей, тварин, рослин, предметів та ін.); впізнавати і називати предмети та дії, зображені на малюнках (предметних та простих сюжетних), фото тощо. Вчити відгадувати прості описові загадки про тварин, предмети побуту, транспорт з допомогою дорослого; активно вживати образні вирази, епітети, порівняння та узагальнюючі слова (іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, їжа, тварини, рослини), слова ввічливості, образні вирази (зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка).

У світі граматики. Формувати вміння будувати речення з 3–5 слів різні за складністю (прості речення з прийменниками *в, за, під, над* та ін.) та інтонацією (розповідні, питальні, окличні); узгоджувати частини мови в роді, числі, відмінку; вживати кличну форму іменників (*мамо, бабуся, тату, дідусю*), іменники зі словами *багато, мало*, слова зі змінами наголосу (*кіт — ката*), іменники з чергуванням голосних або приголосних в основі (*рука — руці, нога — нозі*); утворювати слова з різними суфіксами: *-очк, -ечк, -ичк, -ок, -ик, -очок, -ечок, -иш, -уш* (зайчик, ложечка) та ін.

Слухаємо, розмовляємо та розповідаємо. Вчити слухати, розуміти та відповідати на запитання про те, що сприймається зараз і що бачили раніше: *хто? що? що робить? де? кого? чого? коли? який (за розміром, кольором)? звідки? куди? чому?* Вчити відповідати на прості запитання за змістом повідомлення. Спонукаючи малят ставити запитання дорослим та одноліткам щодо об'єктів, назв незнайомих предметів і явищ, слухати самих себе та запитання інших, давати пояснення до невеличкої

сюжетної розповіді вихователя, стежити за ходом розповіді, на прохання вихователя брати участь у ній (називати добре знайомі слова, закінчувати просте речення). Стимулювати до ігор з описом предметів, іграшок (2–3 речення) і нескладних сюжетних розповідей (за запитаннями дорослого). Вчити розповідати по пам'яті добре знайомі невеликі пісеньки, утішки, авторські вірші з допомогою дорослого, під час ігор та розваг. Вчити переказувати нескладні добре знайомі казки за запитаннями дорослого за допомогою іграшок чи ілюстрацій з книжок, залучати до рядження, інсценування добре знайомих невеликих пісеньок, утішок, співання пісеньок, колискових.

Спілкуємося з малку. Формувати потребу у комунікації з дорослими, використовуючи мовні та позамовні засоби спілкування (жести, міміку, пози). Підтримувати інтерес до особистостей дорослих (батьків, родичів, працівників закладу дошкільної освіти та ін.), їхньої діяльності, подій життя, внутрішнього світу, а також виявлення ініціативи до спільної з дорослими гри та інших видів діяльності. Формувати потребу у спілкуванні з дітьми. Сприяти виникненню позитивної реакції на появу однолітка, незнайомої дитини (посміхатися, вітатися, дякувати тощо), розвитку уваги й інтересу одне до одного, бажання слухати іншого та демонструвати свої вміння у спільній грі з емоційно забарвленими ігровими діями. Сприяти створенню умов для орієнтування у поняттях «добре», «погано» у різних життєвих ситуаціях, прищеплювати навички культури поведінки, формувати здатність до етичних оцінок інших та самооцінки. Сприяти розумінню та засвоєнню формул мовленнєвого етикету, призначених для використання у різних життєвих ситуаціях: вітання, знайомство, вибачення, подяка, прохання, повернення уваги, згода, відмова, телефонна розмова тощо.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Слухають і розуміють мову дорослого, звернену до них та інших дітей.
- Прагнуть до чіткої вимови голосних та деяких приголосних звуків української мови.
- Користуються різними частинами мови та основними граматичними формами. Вміють будувати речення з 3–5 слів.
- Здатні підтримати розмову на запропоновану дорослим чи іншою дитиною тему, відповідати на запитання та запитувати інших.

- Можуть передати кількома реченнями (з 3–5 слів) свої враження від побаченого та почутого.
- Вміють розповідати по пам'яті добре знайомі невеликі пісеньки, утішки, авторські вірші, переказувати нескладні добре знайомі казки з допомогою дорослого.
- Прагнуть користуватися мовленням у спілкуванні з дорослими та дітьми.
- Вміють вітатися, прощатися, прохати, дякувати, вибачатися та ін.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Гавриш Н., Бандер С., Стаєнна О. Казкові стежиночки. Альбом демонстраційних картин-ілюстрацій і методичні рекомендації до них. К.: Генеза, 2017. 92 с.
2. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: метод. посіб. / Л.І. Кузьмук та ін.; за ред. Т.І. Поніманської. К.: Видавничий дім «Слово», 2013. С. 60–108.
3. Товкач І. Як навчити дітей співчувати: психологічні нотатки для батьків // Палітра педагога. 2019. № 5. С. 14–15.
4. Товкач І. Як розвивати мовлення наймолодших // Палітра педагога. 2016. № 4. С. 3–6.

ДИТИНА У СВІТІ МИСТЕЦТВА

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для забезпечення інтересу до образотворчої діяльності.
- Забезпечувати атмосферу емоційно піднесеного настрою під час образотворчої діяльності.

- Розвивати у дітей інтерес до різних зображувальних засобів, дослідження їх властивостей.
- Організовувати образотворчу діяльність з пріоритетом вирішення завдань сенсорного розвитку: використання різних частин тіла (пальчики, долоньки, ступні), різних безпечних поверхонь та матеріалів для створення образів.
- Знайомити дітей з основними та похідними кольорами.
- Використовувати техніки малювання, що забезпечують позитивний результат дитячих робіт (малювання пальчиками, долоньками, ніжками тощо).
- Розвивати бажання діяти з пластичними матеріалами (глиною, звичайним та солоним тістом).
- Підтримувати прагнення створювати образи різними засобами.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Види образотворення

Малювання — “*free painting*” (вільне малювання / малювання без зразка). Створювати умови для експериментування дітей із зображувальними засобами: пізнання властивостей пальчикових, гуашевих, фарб на основі крему тощо. Знайомити дітей з основними кольорами (жовтий, червоний, синій) та похідними шляхом змішування фарб і виконання ігрових завдань. Використовувати як вертикальні, так і горизонтальні поверхні для малювання. Малювати під музичний супровід. Використовувати техніки малювання пальчиками, долоньками, ніжками, широкими пензлями, штампування для отримання задоволення від процесу та досягнення позитивного результату.

I квартал. «Кольорові фантазії» (дослідження властивостей фарби, робота на різних поверхнях), «Краплинкі дощу» (передача ритму дощу різної інтенсивності за допомогою вмочених у фарбу пальчиків), «Фруктова феєрія» (відбитки фруктів, вмочених у фарбу).

II квартал. «Перший сніг», «Ялинка-веселинка» (малювання долоньками), «Віхола» (малювання пальчиками обох рук коловими рухами).

III квартал. «Квіти-долоньки», «Сонячні промінчики» (малювання пальчиками), «Цвіт яблуні» (малювання пучечками пальчиків яблуневого цвіту на намальованій дорослим гілці).

IV квартал. «Веселка» (малювання губкою і ребром долоньки), «Пейзаж з річкою» (малювання губкою, долоньками), «Рясніе поле маками» (малювання губкою зеленого тла шляхом притискання до паперу, маків — пальчиками по вологій поверхні).

Ліплення — пластичне образотворення. Заохочувати дітей до пізнання властивостей пластичних матеріалів (глини, звичайного та солоного тіста). Формувати уявлення про пластичність матеріалів. Розвивати навички прийомів ліплення: від'єднання частинок від цілого, розплющування, вдавлювання, розкочування, прищипування.

I квартал. «Намистинки», «Піцца», «Гудзики».

II квартал. «Цукеркова майстерня», «Ліниві варенички», «Прикраси на ялинку».

III квартал. «Смішарики», «Пиріг», «Блюдечка, тарілочки».

IV квартал. «Печиво», «Помідори, огірочки», «Бубликова крамниця».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають основні кольори (жовтий, червоний, синій).
- Використовують пальчикові, гуашеві, фарби на основі крему тощо, шляхом змішування фарб отримують похідні кольори (зелений, помаранчевий, фіолетовий, коричневий).
- Малюють на різних поверхнях: ватмані, шпалерах, розташованих на столі, стіні, підлозі.
- Малюють під музичний супровід (передають відбитками пальчиків ритм музики).
- Малюють пальчиками, долоньками, ніжками; використовують поролонову губку й широкі пензлі для тонування поверхні.
- Мають уявлення про харчове й солоне тісто як пластичні матеріали; володіють прийомами ліплення: від'єднання частинок від цілого, розплющування, вдавлювання, розкочування, прищипування.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Мотивувати до позитивної реакції на читання знайомих і нових літературних творів.
- Формувати уміння відгукуватися на зміни в тональності й тембрі голосу дорослого при промовлянні літературних текстів.
- Спонукаати виражати своє ставлення до персонажів художніх творів і коментувати події, зображені на ілюстраціях до знайомих творів.
- Створювати умови для промовляння дитиною забавлянок, примовлянок, пісеньок, колискових, віршів за дорослим, супроводжуючи відповідними рухами.
- Зацікавлювати дітей книгами, мотивувати обережно з ними поводитися.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Народні родзинки для крихітки-дитинки. У взаємодії з дітьми використовувати *забавлянки* («Горошок», «Пальчику, пальчику», «Тосі, тосі», «Куюм, куюм ніжку», «Цить, не плач», «Ой був собі коточок») й *пісеньки* («Ладі-ладусі», «Гу-ту-ту», «Кую, кую чобіток», «Печу, печу хлібчик», «Два півники»).

Протягом дня, під час певних процесів життєдіяльності дитини у закладі дошкільної освіти активно послуговуватися *примовлянками*: обід («Гу-ту-ту! Гу-ту-ту»); миття рук та обличчя («Водичко, водичко, умий моє личко...», «Купалися ластів'ята...»); пробудження після сну («Потягусі, потягусі, на (Галю) ростусі...», «Потягушки, потягушки, на кісточки растушки»); заохочення до праці («Ой нуте робить, себе не барить») та ін. В ігровій діяльності та під час підготовки до сну застосувати *колискові* («А-а, ля-ля, ля-ля», «Баю, баю, баю», «А-а, коточку», «Баю, баю, дитино»).

Викликати бажання промовляти забавлянки, примовлянки, пісеньки, колискові за дорослим, супроводжуючи відповідними рухами.

Читати дітям *українські народні казки* («Дід та баба», «Казочка про коржика» (літ. обробка Олени Пчілки), «Ріпка»). Для унаочнення доцільно використовувати різні види театрів (на фланелеграфі, театр картонок, ляльковий). Формувати уявлення дитини про казковий світ як

особливий і фантастичний, у якому відбуваються дива, а тварини й птахи можуть розмовляти.

Письменники для дітей. Читати невеличкі *вірші* українських авторів з доступним для розуміння дітей сюжетом. Тематика творів має стосуватися світу дитинства, природи, родини, предметного і соціального світів. Особливу увагу дорослому слід звертати на виразне читання творів: зміни в тональності й тембрі, природну модуляцію голосу (без сюсюкання). Спонукаати дітей до відтворення поетичних творів.

Світ художнього тексту. Учити дітей прислухатися до художніх текстів. Розуміти сюжет і визначати головних героїв твору (Про що розповідається? Про кого йдеться? Що робили герої?). Спонукаати повторювати текст (звуконаслідування, слова, фрази) або характерні рухи персонажів за дорослим. Викликати емоційний відгук на читання окремих епізодів у літературних текстах (виділення тональністю й тембром голосу певних сюжетних подій, характеру героїв). Створювати емоційне поле для вражень, відчуттів, реакцій малюка, орієнтацій на ту чи іншу поведінку персонажа твору як соціально прийнятну, що залежить від емоційного ставлення дорослого.

Літературно-розвивальний простір. Інтегрувати художню літературу з різними видами діяльності: 1) ігровою (дидактичні ігри: «З якої казки?», «Парні картинки»); 2) природничо-екологічною (спостереження за об'єктами природи); 3) здоров'язбережувальною (культурно-гігієнічні процедури, вправи); 4) художньо-продуктивним образотворенням.

Створити умови для ознайомлення дітей з книгою: розглядати різноманітні книги (розкладанки, іграшки, театри, тканеві й інтерактивні) та дитячі журнали в осередку «Бібліотека». Дати знання про книги: розповідають про цікаве, мають малюнки; бувають великі й маленькі. Виховувати інтерес та дбайливе ставлення до книги (обережно гортати сторінки, класти на стіл, на книжкову полицю).

Твори для читання дітям

Поетичні твори українських письменників

Світ дитинства. *Вірші:* «У нашого хлоп'ятонька» Олександра Олесь; «Водичка», «Коник», «Таня» Г. Демченко; «Малюнок», «Хлюп, хлюп, водиченько», «Бублики», «Сонечка умита» Г. Бойка; «Ой чук-чуки, чуки-на! Наша доня чепурна», «Ладки, ладоньки, ладусі» Н. Забіли; «А ти не такий?» І. Блажкевич; «Напечу оладки» Л. Компанієць; «Для потішечки» К. Перелісної.

Світ природи. Вірші: «Курочки», «Жабенятко», «Я біжу, біжу по гаю» Н. Забіли; «Півник», «Ведмедик» І. Неходи; «Киця», «Качечка» Олександра Олеса; «Сонячні зайчики» С. Жупанина; «Сніг іде» М. Познанської; «Сніг» Н. Мудрик-Мриць; «Метелик», «Дитяча пісенька» Олени Пчілки; «Качечка», «Зайчик», «Гуси-гусенята», «Мурлика», «Білочка», «Козуля», «Морозець, морозець», «Дощик, дощик», «Ясне сонечко не гріє» Г. Бойка; «Зайченятко» В. Крищенко; «Киця прокидається» А. М'ястківського; «Дощик», «Курка і курчатка» К. Перелісної; «Самі складімо пісеньку» (про козу) Л. Полтави; «Прислухайтесь, хто як кричить» М. Пономаренко.

Предметний світ. Вірші: «Калач» Г. Демченко; «На добраніч, мої лялечки» Д. Чередниченка; «До річки» К. Перелісної; «М'ячик», «Барабан», «Спідничка», «Вишиванка», «Черевички» М. Пономаренко.

Соціальний світ. Вірші: «Галюся» К. Перелісної (родина); «Тупу, тупу, тупенята» К. Перелісної; «Гусак» О. Орача (ввічливість); «Повчання», «Ішла киця на торжок», «Чепурун» М. Пономаренко (охайність).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Позитивно реагують на читання знайомих і нових літературних творів.
- Відгукуються на зміни в тональності та тембрі голосу дорослого при промовлянні літературних текстів.
- Виражають своє ставлення до персонажів художніх творів.
- Коментують події, зображені на ілюстраціях до знайомих творів.
- Із задоволенням промовляють забавлянки, примовлянки, пісеньки, колискові, вірші за дорослим, супроводжуючи відповідними рухами.
- Цікавляться книгами, уміють обережно з ними поводитися.

МУЗИКА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Слухання музики

- Розвивати елементарне естетичне сприйняття музики та емоційний відгук на неї.
- Розвивати вміння вслуховуватися в музичні твори.
- Заохочувати дітей до слухання музичних творів (інструментальних п'єс яскраво-образного характеру та однокуплетних пісень).
- Формувати стійкість слухової уваги, вчити слухати музику від початку до кінця.
- Збагачувати слуховий досвід та створювати запас музичних вражень.
- Розвивати вміння визначати різні за характером пісні та музичні твори (веселі, бадьорі, сумні, спокійні), а також розуміти їх зміст.
- Розвивати музично-сенсорні здібності, надавати знання про засоби музичної виразності (звучання регістрів, розрізнення темпу, ритму, динаміки та тембрового звучання дитячих музичних інструментів).
- Сприяти активним проявам емоцій дітей у процесі слухання музики.
- Стимулювати виникнення та формування в уяві дітей зорових образів від музики через показ наочності (репродукцій картин, ілюстрацій, картинок).

Співи

- Викликати інтерес до співу пісень, стимулювати прагнення уважно слухати їх у виконанні педагога.
- Залучати дітей до сприйняття пісень та їх характерних особливостей.
- Розвивати емоційний відгук на засоби виразності музичного твору.
- Розвивати вміння підспівувати окремі склади, слова та закінчення фраз пісні разом з дорослим.

- Вчити співати самостійно нескладні пісні, що будуються на простій мелодії в діапазоні мі¹ – соль¹ (ля¹).
- Формувати елементарні співочі уміння: протяжний та узгоджений спів, правильну дикцію.
- Формувати навичку починати та закінчувати пісню разом з музикою.
- Формувати уміння чисто передавати звучання мелодії з пісненими фразами, що повторюються.

Музично-ритмічна діяльність

- Побуджувати дітей до сприйняття музики, що використовується для музично-ритмічної діяльності.
- Розвивати емоційність та образність сприйняття музики через рухи.
- Формувати здатність сприймати та відтворювати рухи за дорослим (плескати в долоні, тупати ногою, робити пружинку, здійснювати повороти зап'ястками рук).
- Сприяти розвитку уміння узгоджувати рухи з музикою.
- Вчити передавати в рухах різні образи (весело стрибати як зайчики, плавно ходити як лисички, легко бігати як мишенята).
- Вчити дітей починати та закінчувати рухи разом з музикою, розвивати уміння ритмічно рухатись під музику (тихо на носках, високо піднімати ноги).
- Розвивати уміння орієнтуватися у просторі та рухатися з предметами.
- Формувати навички зміни рухів відповідно до характеру музики або змісту пісні, поєднання рухів та співу (кружляння та підспівування на «ля-ля-ля»), а також виконання одночасно рухів рук та ніг (плескання в долоні та тупання ногою).
- Мотивувати дітей до участі в музичних іграх та розуміння їхнього змісту.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. На третьому році життя продовжується розвиток музичності дитини. У дітей спостерігається активний емоційний відгук на контрастну за характером музику, вони емоційно ре-

агують на музичні твори, проявляючи різноманітні відчуття (радість, ніжність, заспокоєння). В цей час відбувається інтенсивний розвиток музично-сенсорних здібностей, тому діти 2–3 років можуть порівнювати звуки за висотою, тембром та динамікою. Психічні процеси у дітей цього віку мають ще довільний характер, тому вони не спроможні дослухати музичний твір до кінця, а також з першого разу запам'ятати його назву. В цьому віці дитина здатна реагувати тільки на те, що привернуло її увагу або сподобалось, тому малят легко можна відволікти та переключити на щось інше.

У дітей цього віку відбувається активний розвиток зв'язного мовлення та наочно-образного мислення, з'являється бажання проявити себе в різних видах музичної діяльності. Діти 2–3 років із задоволенням слухають музику, впізнають знайомі твори та висловлюють прохання їх повторити.

Співи. Оскільки в період раннього зростання діти все повторюють за дорослими, то характерною особливістю їхнього музичного розвитку в цей час є наслідування, яке сприяє першим проявам у співах. Зокрема, діти 2-річного віку роблять перші спроби у підспівуванні дорослому, намагаються повторювати за ним закінчення слів або музичних фраз пісні. Таким чином у дітей закладаються передумови для розвитку правильного звукоутворення.

Музично-ритмічна діяльність. У музично-ритмічній діяльності дітей третього року життя характерною є рухова активність, вони відтворюють прості ритмічні рухи та люблять грати у прості музичні ігри. У цьому віці закладаються основи формування правильних ритмічних рухів під музику. Хода стає більш координованою, діти оволодівають такими простими рухами, як кружляння, плескання в долоні, притопи, пружинки, а також ритмічні рухи з атрибутами (хусточки, брязкальця тощо). Діти із задоволенням беруть участь у сюжетних музичних іграх, в яких потрібно передати образи тварин (зайчиків, ведмежат і т.п.).

Орієнтовний музичний репертуар

Слухання музики: «Колискова», муз. М. Чембержі; «Колискова казочка», «Дзвони», муз. М. Любарського; «Годинник», муз. С. Шевченка; «Лисичка», муз. С. Степаненка; «Конячка», муз. О. Тілічеєвої; «Сердитий ведмідь», муз. В. Губи; «Слон», «Кури та півні» із циклу «Карнавал тварин», муз. К. Сен-Санса; «Кіт Васька», муз. Г. Лобачова, сл. Н. Френзель; «Плаче котик», муз. М. Парцхаладзе, сл. П. Синівського; «Лялька танцює», муз. І. Литкова; «Восени»,

муз. С. Майкапара; «Зима», «Зимовий ранок», муз. П. Чайковського; «Весною», муз. С. Майкапара; «Пташки» (вступ), муз. Г. Фріда; «Гопачок», укр. нар. мелодія, обр. М. Раухвергера; «Гопак», «Коло», «Козачок», укр. нар. мелодії, обр. М. Різоля.

Візуальний матеріал для сприйняття музики: «Золота осінь» І. Шишкіна; «Лютнева лазур» І. Грабаря; «Емоційні акварелі» Д. Крузера; «Зимовий ранок» В. Юшкевича; «Лисичка» С. Ягодича; «Кіт» Р. Урбинського; «Коні» О. Адамова; «Птахи» В. Ватагіна; «Весняний ранок» О. Борисенка; «Зелений слон» М. Приймаченко.

Співи:

співаночки: «Ой коточок», укр. нар. пісня; «Печу, печу хлібчик», укр. нар. пісня; «Равлику, равлику», укр. нар. пісня; «А молі, молі», укр. нар. пісня; «Весняночко-паняночко», укр. нар. пісня; «Вигрій, вигрій, сонечко», укр. нар. пісня; «Дощику», укр. нар. пісня; «Зелені огірочки», укр. нар. пісня; «Іди, іди, дощику», укр. нар. пісня; «Два цуцики», укр. нар. пісня; «Упав, упав», укр. нар. пісня;

пісні: «Сонечко зійшло», муз. і сл. К. Мамалиги; «Ранок», муз. Г. Гриневича, сл. С. Прокоф'євої; «Осінь», муз. і сл. Ю. Михайленко; «Осінь грає на дуду», муз. В. Костенка, сл. І. Кульської; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. Т. Опальчук; «Плащ для їжачка», муз. М. Ведмедері, сл. В. Верховеня; «Ведмедик», муз. О. Тілічеєвої, сл. Н. Френкеля; «Ой, хто Миколая любить?», укр. нар. колядка; «Ялинка», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової; «Шием чоботи коту», муз. Т. Шутенко, сл. В. Болдиревої; «Ми навчилися ходять», муз. Л. Дичко, сл. Є. Макшанцевої; «Мам вітають малюки», муз. Т. Попатенко, сл. Т. Опальчук; «Дві веселі парасолі», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Їде поїзд по мосту», муз. М. Ведмедері, сл. А. Крамінчука; «Сонечко», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової.

Музично-ритмічна діяльність:

вправи: «Крокуємо зі мною», укр. нар. пісня «Диви, диви»; «Побігайте, діти», муз. Я. Степового; «Веселий марш», муз. І. Кишка; «Рухатись і відпочивати», муз. Я. Степового; «Збираймося у коло», муз. М. Степаненка; «Пташки літають», муз. Г. Фріда; «Веселі рученята», муз. О. Тілічеєвої; «Вправа з хусточками», муз. Я. Степового; «Побігали — потупотіли», муз. Л. Бетховена; «Гоп, гоп», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового;

музичні ігри: «Гопа, гопа, чуки, чуки», муз. Ж. Колодуб, сл. народні; «Раз, два, три, чотири», муз. Ж. Колодуб, сл. народні; «Купання ляльки», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Гойдалка», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Мишенята», муз. М. Жилінського; «Дожени зайчика», муз. О. Тілічеєвої, сл. Ю. Островського; «Де ж це наші ручки?», муз. Т. Ломової, сл. І. Плакиди; «Діти і ведмедик», муз. Т. Шутенко, сл. І. Плакиди; «Прогулянка і дощик», муз. М. Раухвергера та М. Міклашевської; «Збираємо гриби», муз. Т. Шутенко;

танці: «Ой, без дуди, без дуди», укр. нар. пісня-танок; «Гуляємо й танцюємо», муз. М. Раухвергера; «Гопачок», укр. нар. мелодія, обр. М. Раухвергера; «Танок з листочками», муз. К. Стеценка, сл. Ю. Островського; «Зимовий танок», муз. М. Старокадомського, сл. О. Висотської; «Новорічна полька», муз. А. Александрова; «Таночок», муз. С. Шевченка; «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. Т. Шутенко; «Веселий танок», укр. нар. мелодія «Гречаники»; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля.

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати інтерес до звучання дитячих музичних інструментів (ДМІ).
- Знайомити з тембрами звучання різних елементарних музичних інструментів (дзвіночків, барабана, дудочки, металофона тощо);
- Залучати до елементарного музикування на ДМІ (барабані, дзвіночках).
- Розвивати технічні та моторні уміння у грі на елементарних ДМІ.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У 2 роки діти зацікавлено прислуховуються до звучання ДМІ, вони знайомі з багатьма інструментами ударної групи (бубном, барабаном, дзвіночком, брязкальцями), розрізняють їх за зовнішнім виглядом та тембром звучання, а також можуть самостійно на них грати.

Діти проявляють допитливість до музичних і немусичних звуків, вивчають можливості звучання різних предметів (ємкостей з різним силучим наповненням, дерев'яних паличок, дерев'яних та металевих ложок тощо). У цьому віці у дітей поступово розширюється уявлення про музичні інструменти та можливості гри на них. Вони впізнають музичні інструменти (брязкальця, бубон) та їх звучання.

Перелік матеріалів для музичного осередку: образні іграшки (зайчик, півник, курочка, пташка, собачка, котик тощо); іграшки-інструменти с фіксованим звуком (органчики, шарманки, дудки); співаючі та рухливі іграшки; іграшки-інструменти із звуком невизначеної висоти (брязкальця, великі та маленькі дзвіночки, бубон, барабан, молоточки); набір інструментів (гармошки, дудочки, гітари, фортепіано тощо); атрибути для музичних рухливих ігор.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Впізнають добре знайомі пісні й музичні твори та емоційно реагують на них.
- Проявляють зацікавленість до нових творів.
- Розрізняють висоту звуків (високий — низький).
- Разом з педагогом підспівують музичні фрази.
- Виконують нескладні музично-ритмічні рухи (плескання в долоні, притупування, рухи зап'ястями рук), узгоджують рухи відповідно до характеру музики та її змін.

ТЕАТРАЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Мотивувати дітей до емоційного відгуку на театралізоване дійство (удома, закладі дошкільної освіти, театрі).
- Учити концентруватися на персонажах театральної постановки, демонстрованої дорослими.
- Допомогати дітям сприймати зміст вистави у виконанні вихователів, батьків, акторів.
- Створити умови для формування у дітей основ глядацької та виконавської культури: започаткувати ігро-

ві заняття в Дитячій академії уважного глядача та студії «Маленький актор».

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Дитяча академія уважного глядача. Знайомити з різними видами театрів: на фланелеграфі, фартусі, прищіпках, настільним (іграшки, картинки, книжки-забавки), пальчиковим, тантамарескою (стенд з ілюстрацією певного театралізованого сюжету з отворами для обличчя й рук). Театралізацію виконує дорослий, епізодично залучаючи дітей за їхнім бажанням.

Студія «Маленький актор». Формувати основи акторської майстерності: передавати характерними звуками «мову» персонажів, характерними жестами їхні ознаки (пташка полетіла, корівка з рижками, ведмедик клишоногий, зайчик стрибає тощо) та характерну міміку (веселий, сумний, стривожений, зляканий, здивований).

Заохочувати дітей створювати певні образи за допомогою різних атрибутів (масок, театральних костюмів або речей-замінників: горловика, хустки, капелюха, стрічки, тканини, ковдри, окулярів, маминих черевичків тощо).

Проводити *нейропсихологічні вправи*, які впливають на розвиток психічних процесів: мовлення, моторику, ритміку, зорову увагу. Звертати увагу на ті ігри, які комплексно поєднують у собі текст, дію, ритм, синхронність (пальчикові ігри, ігри з промовлянням забавлянок і примовлянок з відповідними діями).

Орієнтовна тематика творів

Для формування глядацької культури дітей:

малі фольклорні форми: «Сорока-ворона», «Котику сіренький»;

казки: «Дід та баба», «Ріпка», «Казочка про коржика» (літ. обробка Олени Пчілки);

авторські казки М. Пономаренко: «Кошеня Мурра і песик Гавчик», «Киця і миші», «Сонячні зайчики»;

вірші: «Курочки», «Жабенятко» Н. Забіли; «Півник», «Ведмедик» І. Неходи; «Киця», «Качечка» Олександра Олесь; «Качечка», «Зайчик», «Гуси-гусенята», «Мурлика», «Білочка», «Козуля» Г. Бойка; «Зайченятко» В. Криценка; «Киця прокидається» А. М'ястківського; «Курка і курчатка» К. Перелісної; «Самі складімо пісеньку» (про козу) Л. Полтави; «Прислухайтесь, хто як кричить» М. Пономаренко.

Для формування виконавської культури (із частковим залученням дітей):

пантомімічні етюди: «Баю, баю, баю», «Кра-кра, ворона», «Сорока-ворона», «Печу, печу хлібчик», «Ой чук-чуки, чуки-чок», «Упав, упав зайчик з липки», «Ходить кізонька»;

етюди інтонаційні: «Сонечко, сонечко», «Водичко, водичко», «Іди, іди, дощику»;

інсценування потішок та віршів: укр. нар. «Ладушки, ладусі», «Ладки, ладки», «Летів горобчик», «Зайчику, зайчику»; «Киця» Олександра Олеся.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Емоційно відгукуються на театралізоване дійство (удома, закладі дошкільної освіти, театрі).
- Концентруються на персонажах театральної постановки, демонстрованої дорослим.
- Сприймають зміст вистави у виконанні вихователів, батьків, акторів.
- Із задоволенням беруть участь в ігрових заняттях Дитячої академії уважного глядача та студії «Маленький актор».

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г. Родинні читання: відновимо добру традицію! // Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 17–18.
2. Сиротич Н. Різновиди театральної ляльки-рукавички // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. № 1. С. 56–57.
3. Сиротич Н. Театр ляльок-підколінників — новий вид лялькового театру // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. № 1. С. 58–62.
4. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя: метод. посіб. / Л.І. Кузьмук та ін.; за ред. Т.І. Поніманської. К.: Видавничий дім «Слово», 2013. 568 с.

ДРУГА МОЛОДША ГРУПА «МАЛЯТА» (ЧЕТВЕРТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку

Провідні потреби — активне пізнання оточуючого світу, спілкування, визнання, самостійність.

Провідна діяльність — ігрова (перехід від маніпулятивної до рольової гри).

Провідна функція — сприймання.

Особливості віку

Відбувається криза трьох років. Формування «системи Я». Дитина домагається нового статусу, внаслідок чого проявляє впертість і негативізм. Розвиток відбувається через спілкування. З дорослим спілкування стає позаситуативно-пізнавальним. Розвиток уяви відбувається, зокрема, завдяки розвитку функції заміщення одного предмета іншим.

Дитина утримує увагу 7–8 хв.

Може виконувати такі розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

При виконанні нової діяльності потребує поетапного пояснення з показом способу дії (роби як я).

Новоутворення: почуття гідності і сорому; особисте ставлення до оточення.

З виникненням «системи Я» у психіці дитини виникають й інші новоутворення. Найзначнішими з них є самооцінка і пов'язане з нею прагнення відповідати вимогам дорослих, бути хорошим. Наявні одночасно існуючі, але протилежно спрямовані тенденції: зробити згідно з власним бажанням і відповідно до вимог дорослих. Це спричинює не-

минучий внутрішній конфлікт і тим самим ускладнює життя дитини. Елементи самосвідомості у дитини трьох-чотирьох років проявляються у не завжди вдалому протиставленні себе оточуючим. Тому кінець третього і частково четвертий рік життя називають кризовим віком, якому властиві спалахи негативізму, впертості, нестійкість настрою. Інша особливість полягає в тому, що дії дітей у грі, малюванні, конструюванні набувають навмисного характеру, що дає змогу малюнкам створювати конкретний образ (у малюванні, ліпленні), зводити споруди, виконувати певну роль у грі тощо.

Психологічна картина кризи трьох років

Найбільш очевидним симптомом настання кризи є виникнення негативізму в поведінці дитини. Проявляється він як негативна реакція дитини на прохання і вимоги до неї конкретної людини. Для негативізму характерно, що вся поведінка дитини йде у розріз із тим, що їй пропонують дорослі.

Негативізм змушує дитину діяти навіть всупереч своєму бажанню. Це реакція не на зміст дії, а на саму пропозицію з боку дорослих. Дитина відмовляється робити що-небудь тільки тому, що їй про це попросили. Негативізм завжди звернений до дорослого. Наступним симптомом кризи є впертість у поведінці. Мотивом впертості є те, що дитина зв'язала себе первісним рішенням: «вона так сказала». По суті, дитина вимагає, щоб оточуючі ставилися до неї як до партнера.

Третій симптом — свавілля у поведінці дитини. Свавілья проявляється у прагненні звільнитися від опіки дорослого, в тенденції до самостійності. Цей момент завжди слід мати на увазі, коли чуємо знамените «Я сам!». Малюк дійсно хоче все зробити сам, і придушити цю тенденцію означає приректи його на вічну залежність — спочатку від тата з мамою, потім від однолітків і всіх інших. Заборона самостійних дій може породити у дитини сумнів у власних силах і можливостях.

Четвертий симптом кризи — протест, бунт. Все у поведінці малюка набуває характеру протесту, наче він воює з оточуючими, знаходиться у постійному конфлікті з ними, чого раніше не було. Часті сварки з батьками стають звичними. Із цим пов'язаний і наступний симптом.

П'ятий симптом кризи — прагнення до деспотизму. У дитини з'являється бажання проявляти деспотичну владу стосовно інших. «Мама не повинна йти, вона повинна сидіти вдома» — одне з можливих висловлювань подібного роду. Дитині «повинні» дати все, що вона вимагає. Малюк вишукує тисячі способів, щоб проявити свою владу, весь час прагне повернутися до того стану, коли кожне його бажання вико-

нувалося. У сім'ї з кількома дітьми цей симптом може бути заміщений ревностями до молодших або старших.

Якщо резюмувати ці симптоми (для характеристики кризи трьох років), то вони постають як бунт, як протест дитини, що вимагає самостійності, і свідчать про те, що вона переросла ті форми опіки, які склалися у ранньому віці. Всі симптоми кризи обертаються навколо центральної осі — «Я» і «оточуючі люди». Які ж наслідки впливу цих симптомів на дитину?

Вони зачіпають все те, що для неї є дорогим і цінним, отже, призводять до сильних і глибоких переживань. Дитина вступає у внутрішні та зовнішні конфлікти. Нерідко можна бачити й невротичні реакції: енурез, нічні страхи, неспокійний сон, утруднення в мовленні (заїкання), напади (дитина трясеться, кидається на підлогу, стукає ногами і руками) — все це являє собою загострені риси негативізму, впертості, знецінення та протесту. Що ж призводить до такої кризи? Однією з причин є пригнічення потреби дитини діяти самостійно. Невипадково найбільш гостро переживають кризу діти, які живуть у стані гіперопіки з боку дорослих, або ті, хто живе в умовах авторитарного виховання, що супроводжується суворими заходами покарання. Формуванням такого центрального психологічного новоутворення особистості, як «система Я», в яку входять не лише узагальнені знання про себе, а й ставлення, завершується розвиток цього періоду життя дітей. У три роки (або трохи раніше) найулюбленішою фразою дитини стає «Я сам». Малюк намагається стати «як дорослий», але, зрозуміло, бути ним не може. Характерною ознакою кризи трьох років і є відокремлення себе від дорослого.

Стратегія поведінки дорослих у період кризи трьох років

Надавати розумні можливості для прояву самостійності дитини. Не сварити дитину за неприємні для вас прояви її самостійності, намагатися упередити їх, спільно виправити у разі виникнення. Чітко окреслити межі свободи дитини. Не привчати малюка до легких перемог, до самовихваляння, тому що потім будь-яка поразка для нього ставатиме трагедією.

Емоційний розвиток дитини цього віку характеризується проявами таких почуттів та емоцій, як любов до близьких, прихильність до вихователя, доброзичливе ставлення до оточуючих, однолітків. Дитина здатна до емоційної чуйності — вона може співпереживати, втішати однолітка, допомагати йому, соромитися своїх поганих вчинків, хоча ці почуття ще дуже нестійкі. Взаємини, які дитина четвертого року жит-

тя встановлює з дорослими та іншими дітьми, вирізняються нестабільністю і залежать від ситуації.

Оскільки в молодшому дошкільному віці поведінка дитини є мимовільною, а дії і вчинки — ситуативними, наслідків їх вона не уявляє. Дитині четвертого року життя властиве відчуття безпеки, довірливо-активне ставлення до навколишнього світу. Прагнення малюка бути незалежним від дорослих та діяти як дорослий може провокувати небезпечні способи поведінки. Діти трьох-чотирьох років засвоюють деякі норми і правила поведінки, пов'язані з певними дозволами і заборонами («можна», «треба», «не можна»), можуть побачити невідповідність поведінки іншої дитини нормам і правилам. Однак при цьому вони виділяють не порушення самої норми, а порушення вимог дорослого (*Ви казали, що не можна битися, а він б'ється*). Характерно, що діти цього віку не намагаються вказати самій дитині, що вона чинить не за правилами, а звертаються зі скаргою до дорослого. Порушуючи правила, дитина, якщо їй не вказати на це, не відчуває ніякого збентеження. Діти переживають тільки наслідки своїх необережних дій (розбив посуд, порвав одяг), і ці переживання пов'язані більшою мірою з очікуванням дій дорослого, які слідуватимуть за порушеннями.

У три роки дитина починає засвоювати гендерні ролі і гендерний репертуар: дівчинка — жінка, хлопчик — чоловік. Вона адекватно ідентифікує себе з представниками своєї статі, має початкові уявлення про власну гендерну приналежність, аргументує її за низкою ознак (одягом, перевагами в іграх, іграшках, зачіскою тощо). У цьому віці діти диференціюють інших людей за статтю, віком, розпізнають дітей, дорослих, літніх людей як у реальному житті, так і на ілюстраціях. Починають виявляти інтерес, увагу, турботу щодо дітей іншої статі.

До кінця четвертого року життя молодший дошкільник оволодіває елементарною культурою поведінки. Зокрема, здобуває навички самообслуговування: самостійно їсть, вдягається, роздягається, умивається, користується носовою хусткою, гребінцем, рушником, відправляє свої природні потреби. Подібні навички ґрунтуються на певному рівні розвитку рухової сфери дитини, одним з основних компонентів якої є рівень розвитку моторної координації. У цей період існує висока потреба дитини в русі (її рухова активність складає не менше половини часу неспанья). Дитина починає опановувати основні рухи, виявляючи при виконанні фізичних вправ прагнення до цілепокладання (швидко пробігти, далі стрибнути, точно відтворити рух тощо). Вік від трьох до чотирьох років є сприятливим періодом для початку цілеспрямованої роботи з формування фізичних якостей (швидкості, сили, координації, гнучкості, витривалості).

Накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів, явища навколишньої дійсності та себе самого. У цьому віці у дитини мають бути сформовані основні сенсорні еталони. Дошкільник знайомий з основними кольорами (червоним, жовтим, синім) та тими, що утворюються при їх змішуванні (зеленим, оранжевим, фіолетовим, чорним). Якщо перед дитиною викласти картки різних кольорів, то на прохання дорослого вона вибере три-чотири кольори за назвою і два-три з них самостійно назве. Малюк здатний вірно обрати форми предметів (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник) за зразком, але може ще плутати овал і коло, квадрат і прямокутник. Дитині від трьох до чотирьох років відомі слова «більше», «менше», і з двох предметів (паличок, кубиків, м'ячів) вона успішно обирає більший або менший. Дітям трирічного віку не варто пропонувати на вибір за параметрами «найбільший — найменший» більше п'яти предметів. У три роки діти практично освоюють простір своєї кімнати (квартири), групової кімнати в дитячому садку, двору, де гуляють, тощо. На підставі досвіду у них складаються деякі просторові уявлення. Вони знають, що поруч зі столом стоїть стілець, на дивані лежить іграшковий ведмедик, перед будинком росте дерево, за будинком є гараж, під дерево закотився м'яч. Освоєння простору відбувається одночасно з розвитком мови: дитина вчиться користуватися словами, які позначають просторові відношення (прийменниками та прислівниками).

У цьому віці дитина ще погано орієнтується у часі. Час не можна побачити, помацати, пограти з ним, але діти його відчувають, точніше, певним чином реагує їхній організм (в один час хочеться спати, в інший — снідати, гуляти). Діти помічають і відповідність певних видів діяльності людей природним змінам частин доби, пір року (*Ялинка — це коли зима*). Уявлення дитини четвертого року життя про явища навколишньої дійсності зумовлені, з одного боку, психологічними особливостями віку, з іншого — її безпосереднім досвідом.

Малюк знайомий з предметами найближчого оточення, їх призначенням (на стільці сидять, з чашки п'ють тощо) та призначенням деяких суспільно-побутових будівель (у магазині, супермаркеті купують іграшки, їжу, одяг, взуття); має уявлення про знайомі засоби пересування (легкову машину, вантажну машину, тролейбус, літак, велосипед), про деякі професії (лікаря, шофера, дворника), свята (Новий рік, день свого народження), властивості води, снігу, піску (сніг білий, холодний, вода тепла або холодна, лід слизький, твердий; з вологого піску можна ліпити, робити пасочки, а сухий пісок розсипається); розрізняє і називає стани погоди (холодно, тепло, дме вітер, йде дощ). На четвертому році життя малюк розрізняє за формою, забарвленням, смаком

деякі фрукти і овочі, знає два-три види птахів, деяких домашніх тварин, комах, які найчастіше зустрічаються.

Увага дітей четвертого року життя є мимовільною. Однак її стійкість проявляється по-різному. Зазвичай малюк може займатися протягом 10–15 хв, але цікаве заняття триває досить довго (20–25 хв), дитина не перемикається на щось ще і не відволікається.

Пам'ять дітей безпосередня, мимовільна і має яскраве емоційне забарвлення. Діти зберігають і відтворюють тільки ту інформацію, яка залишається в їхній пам'яті без будь-яких внутрішніх зусиль (легко заучуючи вподобані вірші та пісеньки, дитина з п'яти-семи спеціально запропонованих їй окремих слів зазвичай запам'ятовує не більше двох-трьох). Позитивно і негативно забарвлені сигнали і явища запам'ятовуються міцно і надовго.

Мислення є наочно-дієвим: малюк вирішує завдання шляхом безпосередньої дії з предметами (складання мотрійки, пірамідки, мисочок, конструювання за зразком). У наочно-дієвих задачах дитина вчиться співвідносити умови з метою, що необхідно для будь-якої розумової діяльності. У три роки уява тільки починає розвиватися, насамперед це відбувається у грі. Малюк діє з предметом і при цьому уявляє на його місці інший: паличка замість ложечки, камінчик замість мила, стілець — машина для подорожей. У молодшому дошкільному віці яскраво виражене прагнення до діяльності. Дорослий для дитини — носій певної суспільної функції. Бажання дитини виконувати таку ж функцію сприяє розвитку гри. Діти опановують способи ігрової діяльності — ігрові дії з іграшками і предметами-замінниками, засвоюють первинні уміння рольової поведінки. Дитина трьох-чотирьох років здатна наслідувати й охоче наслідує дії, які їй показують. Гра дитини першої половини четвертого року життя — це скоріше гра поруч, ніж разом. В іграх, що виникають з ініціативи дітей, відображаються вміння, набуті у спільних з дорослим іграх. Сюжети ігор прості, нерозгорнуті, містять одну-дві ролі. Невміння пояснити свої дії партнеру по грі, домовитися з ним призводить до конфліктів, які діти не в силах вирішити самостійно. Конфлікти найчастіше виникають з приводу іграшок. Поступово (до чотирьох років) дитина починає узгоджувати свої дії, домовлятися у процесі спільних ігор, використовувати мовні форми ввічливого спілкування. У цьому віці дитина частіше й охочіше спілкується з однолітками заради участі у загальній грі або продуктивній діяльності. Для трирічної дитини характерна позиція переваги над товаришами. Вона може у спілкуванні з партнером відкрито висловити негативну оцінку (*Ти не вмієш гратися*). Однак дитині все ще потрібні підтримка та увага дорослого.

Оптимальним у взаєминах з дорослими є індивідуальне спілкування. Головним засобом спілкування виступає мовлення. Словник молодшого дошкільника складається в основному зі слів, що позначають предмети побуту, іграшки, близьких йому людей. Дитина опановує граматичний склад мовлення: узгоджує вживання граматичних форм за кількістю, часом, активно експериментує зі словами, створюючи забавні неологізми, вміє відповідати на прості запитання, використовуючи форму простого речення, висловлюється у двох-трьох реченнях про емоційно значимі події, починає використовувати в мовленні складні речення. У цьому віці можливі дефекти звуковимови. Дівчатка за багатьма показниками розвитку (артикуляція, словниковий запас, швидкість мовлення, розуміння прочитаного, запам'ятовування побаченого і почутого) перевершують хлопчиків. Хлопчики більш товариські у грі, віддають перевагу великим компаніям, дівчатка схильні до тихих, спокійних ігор, в яких беруть участь дві-три подруги.

У три-чотири роки в ситуації взаємодії з дорослим продовжує формуватися інтерес до книги та літературних персонажів. Коло читання дитини поповнюється новими творами, але вже відомі тексти як і раніше викликають інтерес. З допомогою дорослих дитина називає героїв, співпереживає добрим персонажам, радіє гарній кінцівці. Із задоволенням разом з дорослими розглядає ілюстрації, за допомогою навідних запитань висловлює судження про персонажів і ситуації, співвідносить картинку і прочитаний текст. Дитина починає «читати» сама, повторюючи за дорослим або договорюючи окремі слова, фрази, запам'ятовує прості рядки, які римуються, в невеликих віршах.

Розвиток трудової діяльності більшою мірою пов'язаний з освоєнням процесуальної сторони праці (збільшенням кількості вивчених трудових процесів, поліпшенням якості їх виконання, засвоєнням правильної послідовності дій в кожному трудовому процесі). Діти переважно освоюють самообслуговування як вид праці, але здатні з допомогою і під контролем дорослого виконувати окремі процеси господарсько-побутової праці та праці на природі. Інтерес до продуктивної діяльності нестійкий. Роботи схематичні, деталі відсутні, тож важко здогадатися, що зобразила дитина. У ліпленні діти можуть створювати зображення шляхом відщипування, відривання грудочок, скочування їх між долонями й на площині та сплющування, в аплікації — розташовувати та наклеювати готові зображення знайомих предметів, змінюючи сюжети, складати візерунки з рослинних і геометричних форм, чергуючи їх за кольором і величиною.

Конструювання носить процесуальний характер. Дитина може конструювати за зразком лише елементарні предметні конструкції з двох-трьох частин.

Музично-мистецька діяльність дітей носить безпосередній і синкретичний характер. Сприймання музичних образів відбувається в синтезі мистецтв при організації практичної діяльності (програти сюжет, розглянути ілюстрацію). Удосконалюється слух: дитина диференціює звукові властивості предметів, освоює звукові еталони (голосно — тихо, високо — низько тощо), може здійснювати елементарний музичний аналіз (помічає зміни у звучанні звуків за висотою, гучністю, різницю в ритмі), починає проявляти інтерес і вибірковість щодо різних видів музично-художньої діяльності (співу, слухання, музично-ритмічних рухів).

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Асеєва Н. Мені 3 роки. К.: Основа, 2016. 190 с.
2. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Т.О. Піроженко та ін. К.: Генеза, 2016. 88 с.
3. Кілбі Е. Розблоковане батьківство. Як виростити здорових і щасливих дітей в епоху інформаційних технологій / пер. з англ. Р. Ладохіної. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2019. 248 с.

Орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності дітей четвертого року життя вдома та у закладі дошкільної освіти (у робочі дні)

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У закладі дошкільної освіти</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7.30–8.30
Підготовка до сніданку. Сніданок	8.30–9.00

Процеси	Години доби
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БҚДО, підготовка до занять, заняття	9.00–10.00
Підготовка до прогулянки, прогулянка, індивідуальні заняття, самостійна діяльність за вибором дітей, повернення з прогулянки	10.00–12.30
Підготовка до обіду, обід	12.30–13.00
Підготовка до сну, денний сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.00–15.30
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальні (спільні) заняття, гурткова робота	15.30–16.30
Підготовка до прогулянки, прогулянка, повернення з прогулянки	16.30–18.00
Підготовка до вечері, вечеря	18.00–18.45
Ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, бесіди вихователя з батьками, повернення дітей додому	18.45–19.00
<i>Вдома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.00–20.30
Нічний сон	20.30–6.30 (7.30)

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом та розвиток мовлення	2
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (літературна, музична, образотворча, театральна тощо) і культура мовленнєвого спілкування	4

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Логіко-математичний розвиток	1
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Загальна кількість занять на тиждень	11
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	3
Максимальна кількість занять на тиждень	14
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	3,5

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Оздоровчі: спрямовувати роботу на формування правильної постави та профілактику плоскостопості; залучати до загартовування; запобігати психічній та фізичній перевтомі дітей; сприяти формуванню культурно-гігієнічних навичок, культури поведінки під час їди; вчити стежити за чистотою та охайністю зовнішнього вигляду.

Навчальні: спрямовувати роботу на забезпечення фізичної активності: сприяти засвоєнню дітьми життєво необхідних рухів, формувати фізичні якості, уміння зберігати стійке положення тіла, орієнтуватися у просторі, розвивати дрібну моторику; сприяти пізнавальній активності: пояснювати значення фізичних вправ, загартовування для зміцнення власного здоров'я; сприяти мовленнєвій активності: збагачувати словник назвами фізичних вправ, предметів, посібників, обладнання.

Виховні: сприяти соціально-моральній активності дітей: виховувати товарищів, доброзичливі стосунки; сприяти емоційно-ціннісній активності: позитивно ставитися до рухової діяльності, отримувати насолоду від рухових дій; виховувати сміливість, витримку, уміння під-

порядковувати свої дії іншим; стимулювати інтерес та бажання спільно з однолітками виконувати рухові дії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Формування культурно-гігієнічних навичок. Продовжувати формувати у дітей навички охайності під час їди: не кришити хліб, пережовувати їжу із закритим ротом, не проливати суп, дотримуватися основних правил поведінки за столом. Вчити користуватися виделкою, серветкою, ножем.

Залучати до посильного для дітей самообслуговування, як-от: самостійно засукувати рукава, мити руки й обличчя, правильно користуватися милом, не мочити одяг, насухо витирати обличчя і руки, вішати рушник на місце. Надавати можливість самостійно одягатися, застібати гудзики, зав'язувати шапку, роззуватися і взуватися з деякою допомогою дорослих, прибирати одяг та іграшки на місце. Виховувати акуратність, вміння помічати та усувати самому чи з допомогою дорослих неохайність зовнішнього вигляду та одягу. Вчити своєчасно користуватися носовичком, туалетом.

Загартовування. У холодний період року забезпечувати щоденне перебування дітей на повітрі до чотирьох годин, влітку організовувати постійне перебування дітей на повітрі. У групових приміщеннях забезпечувати нормальний температурний режим: +20–21° С; вологість повітря — у межах 60 %.

Під час денного сну залишати відчиненими фрамуги чи квартирки з того боку, з якого немає вітру. Стежити, щоб за 20–30 хв до підйому дітей після денного сну фрамуги були зачинені (з урахуванням погодних умов). У теплу пору року фрамуги (квартирки, вікна) можна залишити відчиненими упродовж усієї тривалості сну. Під час денного сну забезпечувати оптимальну температуру повітря у межах +14–16° С.

У теплу пору року проводити повітряні ванни. Одяг дітей має бути полегшим, або діти можуть бути в трусах і легкому взутті (босоніж). Тривалість повітряної ванни — 20 хв. У теплу пору року проводити повітряні ванни у русі з використанням фізичних вправ і рухливих ігор малої та середньої рухливості упродовж 5–10 хв. У жарку погоду діти можуть бути лише в трусах і легкому взутті упродовж дня.

Проводити обтирання сухим рушником, сухою рукавицею до легкого почервоніння шкіри упродовж 1 хв.

Здійснювати вологі обтирання змоченою у воді рукавицею, зшитою із не дуже м'якої тканини. Обтирати тіло частинами і тут же розтирати рушником від периферії до центру. Починати з рук, потім обтирати шию, груди, живіт, спину, ноги, після обтирання дітей тепло одягнути. Перед обтиранням рукавиці покласти у таз із водою, а потім визначити її температуру. Початкова температура води для обтирання: +32° С. Через кожні два-три дні температуру води знижувати на 1° С і довести до +26–24° С. Тривалість — 1 хв.

Проводити обливання ніг з поступовим зниженням температури (ноги дітей мають бути теплими. У холодний період року обливання проводити після денного сну, у теплий — після прогулянки. Початкова температура води для обливання ніг: +30° С, через 1–2 дні знижувати температуру води на 1–2° С, упродовж 7–10 днів довести температуру до +16–14° С. Температура повітря у приміщенні має бути +20° С. Проводити обливання ніг за допомогою лійки, черпака. Для однієї дитини знадобиться 1/2–1/3 л води, тривалість обливання ніг — 15 с.

Обливання ніг з використанням води контрастних температур здійснювати після денного сну або в другу половину дня (у дитини мають бути теплі ноги). Воду налити у два резервуари: в одному температура води повинна бути +37–38° С, у другому — на 3–4° С нижче. Ноги занурюють у воду до середини гомілки. Через 7 днів у другому резервуарі знижують температуру води на 1° С за тиждень і доводять до 10° С. Дитина по чергово занурює ноги у резервуар з теплою водою на 2–3 хв, потім — з холодною водою на 5–10 с. Кількість почергових занурень — 3–4. Обливання ніг закінчувати прохолодною водою для здорових дітей, теплою водою — для ослаблених дітей.

Проводити обливання тіла під душем або з лійки перед обідом або після денного сну. Висота падіння води не повинна перебільшувати 40–50 см. Використання води на одну дитину — 1,5–2 л. Спочатку обливати спину, потім груди і живіт, потім правий і лівий боки. Підставляти голову під струмінь води не слід. Після обливання розтерти тіло сухим рушником і швидко одягти дитину. Перебувати під струменем води 15–20 с. Початкова температура води для обливання: +32–35° С, кінцева — +22° С, температура повітря — не нижче +23° С. Через кожні 3–4 дні влітку та 4–6 днів у холодну пору року температуру води знижують на 2° С.

Загартувальні процедури здійснювати під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Щоденно проводити ранкову гімнастику та гімнастику після денного сну тривалістю 5–6 хв. Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 20–25 хв: 2 рази на тиждень заняття за типовою структурою у фізкультурній залі

(з 15 квітня до 15 жовтня на повітрі), 3 рази на тиждень комплекси фізичних вправ на повітрі. Привчати дітей виконувати 4–5 загальнорозвивальних вправ, повторюваність кожної вправи — 5–6 разів, повторюваність стрибків — 10–12 разів. У період з 15 квітня до 15 жовтня щоденно включати у зміст фізкультурних занять вправи з м'ячем, проводити рухливі ігри та ігрові вправи з м'ячем під час прогулянок. Упродовж дня (під час ранкового прийому, між заняттями, на прогулянках, у вечірні години) створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей під час рухливих ігор та ігрових вправ (кількість ігор — 4–8 залежно від пори року). Тривалість рухливої гри для дітей — 6–8 хв.

Один раз на місяць проводити День здоров'я, 1–2 рази на місяць — фізкультурні розваги, побудовані на рухливих іграх, ігрових вправах, атракціонах, вправах спортивного характеру. Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, регулювати їх активність. Поступово привчати дітей до правильних, більш економних форм рухів, звертати увагу на красу ритмічних виразних рухів, стимулювати до активності в рухливих іграх та ігрових вправах, виховувати інтерес до них, направляти взаємини дітей у грі, привчати їх грати разом і дружно.

Здоров'язбережувальна діяльність. Дотримуватися розпорядку дня, послідовності проведення всіх процесів життєдіяльності дітей. Створювати умови психологічного комфорту в усіх видах і формах діяльності дітей. Запобігати травматизму під час виконання фізичних вправ. Дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, створювати екологічні мініосередки у групових приміщеннях та на ділянці з використанням спеціально дібраних рослин, емкостей з водою. Забезпечити місце для усамітнення дітей (власний простір). Забезпечувати ситуацію успіху для кожної дитини. Постійно упродовж дня схвально оцінювати різноманітні дії, вчинки дітей, посміхатися до них.

Проводити щоденно ранкову гімнастику, гімнастику після денного сну з використанням дихальних вправ, вправ профілактичного спрямування, загальнорозвивальних вправ для напруження та розслаблення м'язів, профілактичної доріжки, хороводних ігор, ігор малої та середньої рухливості, українських народних рухливих ігор, танцювальних рухів. Урізноманітнювати зміст занять з фізичної культури дихальною гімнастикою. Залучати дітей на прогулянці до участі в іграх і фізичних вправах із використанням дихальних вправ, пальчикової гімнастики. Упродовж дня використовувати пальчикову гімнастику, самомасаж вušних раковин, гімнастику для очей.

Застосовувати спільно з медичним персоналом оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чай, відва-

ри та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію (носіння «часникового намиста», зрошення фізичної та музичної зали перед кожним заняттям відваром ялинкової хвої, використання аромалампи), полоскання ротової порожнини, горла, профілактичне промивання носової порожнини.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходьба звичайна у колоні. Ходьба шеренгою з одного боку майданчика (зали) на інший. Ходьба на носках. Ходьба з високим підніманням колін. Ходьба з виконанням завдань. Ходьба змійкою за вихователем. Ходьба приставним кроком уперед, назад, в сторони. Ходьба на гірку, з гірки. Ходьба врозтіч. Ходьба по слідах. Ходьба, переступаючи через лінії, шнури, кубики. Ходьба із зупинками. Ходьба зі зміною напрямку, темпу.

Біг. Біг у колоні. Біг по колу, взявшись за руки, тримаючись за мотузку. Біг у різних напрямках. Біг з одного боку зали (майданчика) на інший (відстань 10–20 м). Біг по прямій та звивистій доріжці. Біг у чергуванні з ходьбою. Біг із зупинками. Біг зі зміною напрямку. Біг з ловінням і вивертанням. Біг у швидкому темпі (відстань 10 м). Біг у повільному темпі (50–60 с).

Стрибки. Підстрибування на двох ногах (ноги разом — ноги різно). Стрибки угору з торканням предмета головою. Стрибки на двох ногах, просуваючись вперед на відстань 2–3 м. Стрибки у довжину з місця (30–40 см). Стрибки у плоский обруч, що лежить на землі. Стрибки у глибину (з висоти 15–20 см). Стрибки через предмет заввишки 5–10 см. Стрибки з ноги на ногу. Прямий галоп.

Кочення, кидання, ловіння, метання. Кочення м'ячів одне одному з відстані 1,5–2 м в положенні сидячи, стоячи. Кочення м'ячів через ворота (60–50 см) з відстані 1–1,5 м. Кидання м'яча двома руками від грудей. Кидання м'яча двома руками з-за голови. Кидання і ловіння м'яча від вихователя з відстані 1–1,5 м. Кидання м'яча вгору і намагання його зловити. Кидання м'яча об підлогу і намагання його ловити. Кидання великого м'яча двома руками через мотузку. Кидання маленького м'яча через мотузку однією рукою. Метання в горизонтальну ціль двома руками знизу і від грудей з відстані 1–1,5 м. Метання у горизонтальну ціль однією рукою. Метання м'яча чи мішечка на дальність лівою та правою рукою. Метання у вертикальну ціль зверху лівою та правою рукою з відстані 1–1,5 м.

Повзання, підлізання, лазіння. Повзання по прямій на відстань 4–6 м. Повзання змієюю між розставленими предметами. Повзання накарачках по дошці, покладеній на підлогу. Підлізання під мотузку, дугу (висота 40 см). Повзання по похилій дошці, закріпленій на другій перекладині гімнастичної стінки. Перелізання через колоду. Пролізання між ніжками стільчика, в обруч, розміщений вертикально до підлоги. Лазіння по похилій драбині. Лазіння по гімнастичній стінці приставним кроком

Рівновага. Зупинка під час ходьби, бігу. Ходьба і біг по прямій доріжці завдовжки 2,5–3 м та завширшки 20–25 см. Ходьба по дошці завширшки 20 см. Ходьба по звивистій доріжці. Переступання через предмети, розташовані на відстані 20–25 см. Переступання через рейки драбини, що лежить на землі. Ходьба по лаві. Ходьба по цеглинках, покладених на відстані 15 см. Ходьба по шнуру. Переступання через рейки або шнури, покладені на куби висотою 20–25 см. Ходьба по похилій дошці, один кінець якої піднятий на висоту 20–30 см. Ходьба по колоді завширшки 20 см. Стоячи на місці, піднятися на носки, постояти, зберігаючи рівновагу. Кружляння на місці в одну сторону, після зупинки і відпочинку — в іншу.

Загальнорозвивальні вправи

Для рук і плечового пояса. Піднімати руки вгору через сторони, опускати по черзі, потім обидві разом. Перекладати предмет з однієї руки в другу перед собою, за спиною, над головою. Плескати в долоні перед собою і ховати руки за спину. Піднімати руки вперед, у сторони, повертаючи їх долонями вгору, піднімати і опускати кисті, ворушити пальцями. Виконувати обертальні рухи прямими руками вперед та назад

Для тулуба. Повертатися право, вліво, піднімаючи руки вперед. У положенні сидячи повернутися і покласти предмет позаду себе, повернутися, взяти предмет. В упорі, сидячи, згинати ноги, складати їх калачиком, згинати, обхопивши коліна руками, піднімати по черзі ноги вгору і класти їх одну на другу (праву на ліву і навпаки). Сидячи, нахилити тулуб вперед. Стоячи на колінах, нахилити тулуб вперед та в сторони. Лежачи на спині, піднімати одночасно обидві ноги вгору. Лежачи на спині, рухати ногами, імітуючи їзду на велосипеді. Лежачи на животі, згинати і розгинати ноги (по одній і разом). Перевертатися зі спини на живіт і навпаки. Лежачи на животі, прогинатися і піднімати плечі, розводячи руки в сторони.

Для ніг. Ставати навшпиньки. Виставляти ногу на носок вперед, назад, у бік. Робити два-три напівприсідання підряд. Присідати, піднімаючи руки вперед, спираючись руками об коліна, обхоплюючи коліна руками і пригинаючи голову. По черзі піднімати ноги, зігнуті в колінах, плескати в долоні під зігнутою в коліні ногою. Сидячи, захоплювати ступнями ніг м'яч, мішечок з піском. Пересуватися по палиці, валику (діаметром 6–8 см) приставними кроками в сторони, спираючись серединою ступні.

Вправи на розвиток просторових орієнтувань

Шиккування. У коло, півколо, колону, шеренгу, в пари, врозтіч невеликими групами і всією групою (з допомогою вихователя, за орієнтирами індивідуальними та загальним, самостійно). Знаходити своє місце при шикванні.

Перешиковування. Із колони в шеренгу, із колони або шеренги врозтіч, із шеренги в коло з місця, із колони в коло по ходу (за орієнтирами, імітацією, ігровими прийомами, розпорядженням).

Розмикання і змикання. Вправу виконувати на місці з допомогою дорослого та орієнтирів.

Рівняння. Рівнятися біля орієнтира за допомогою дорослого.

Повороти. Виконувати на місці повороти праворуч, ліворуч, кругом себе переступанням за розпорядженням, орієнтиром, з допомогою вихователя.

Ігрові вправи та рухливі ігри

На утримання рівноваги: «Біжіть до мене», «Біжіть до прапорця», «Пташка та пташенята», «Пташенята й кіт», «Трамвай», «Миші та кіт», «Не запізнюйся», «Знайди свій колір», «Діти в лісі».

З повзанням і лазінням: «Квочка та курчата», «Миші у коморі», «Кішка та кошенята», «Бджілки».

З киданням і ловінням предметів: «Влуч у коло», «Хто далі кине торбинку (м'яч)», «Прокоти м'яч у ворота», «Підкинь м'яч вище».

Зі стрибками: «По рівенькій доріжці», «Спіймай комара», «Жабки», «Горобчики та кіт», «Хто збере більше стрічок», «Дострибни до прапорця».

На орієнтування у просторі: «Відгадай, хто як кричить», «Знайди свій будинок», «Не наступи».

На обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Не наступи», «Семеро синів», «Витівники», «Ми тупаємо ногами», «Тиша», «Пузир».

За столом: «Долоньки», «Накинй кільце», «Рибки», «Мишки».

Атракціони: «Силачі», «Хто більше збере іграшок», «Допоможи ляльці», «Хто швидше збере горішки», «Доповзи і подзвони», «Автоперегони».

Українські народні рухливі ігри: «Іди, іди, дощику», «Печу, печу хлібчик», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Заїнько», «Квочка», «Пригоди киці».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Кататися на санчатах з невисокої гірки. *Ігри та ігрові вправи:* «Проїдь у ворота», «Потяг», «Покатай ляльку», «Проведи санчата по доріжці».

Ходьба на лижах. Надівати та знімати лижі, ставити їх на місце. Ходити на лижах ковзним кроком (без палиць).

Катання на триколісному велосипеді. Сідати на велосипед, сходити з нього. Кататися по прямій доріжці, по колу, робити повороти вправо і вліво. *Ігри та ігрові вправи:* «По вузькій доріжці», «Хто проїде швидше», «Перевезення іграшок».

Катання на самокатах і спортролерах. Вчити дітей ставати однією ногою на платформу самоката, а іншою відштовхуватися від землі, сходити з нього, кататися по прямій доріжці, гальмувати і робити зупинки. Робити повороти праворуч і ліворуч. Привчати дотримуватися правил їзди на самокаті: їздити лише за вказаним маршрутом, не виїжджати за межі майданчика, під час їзди по доріжці триматися правого боку. Тривалість катання кожної дитини в межах 8–10 хв.

Плавання. Вправи на воді: входити самостійно у воду, ходити та бігати по воді, тримаючись за руки. Підстрибувати (як м'ячик), плескати по воді долонями. Присідати, занурюючись у воду, і підстрибувати на обох ногах. Ходити по дну (на мілкому місці). Занурюватись у воду до рівня підборіддя, носа, очей, опускати обличчя у воду. Присівши та нахиливши голову, дути на воду, створюючи хвилячки. *Ігри та ігрові вправи у воді:* «Лелеки», «Маленькі і великі ніжки», «Доженіть мене», «Сонечко і дощик», «Знайди свій будинок».

Піші переходи

Піші переходи, прогулянки за межі ЗДО. Долати у звичному для дітей темпі два переходи по 15–20 хв кожний. Під час прогулянок за межі ЗДО забезпечувати активне виконання основних рухів, рухливих ігор, ігрових вправ у природних умовах.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Оздоровчий аспект: за нагадуванням дорослих діти намагаються зберегти правильну поставу в процесі різних видів діяльності; намагаються бути охайними, володіють елементарними навичками особистої гігієни та самообслуговування; мають елементарні знання про гігієну тіла та предметного оточення, про основні чинники здоров'я; із задоволенням беруть участь у загартовувальних процедурах.

Знаннєвий аспект: знають назви фізичних вправ, усвідомлюють їх значення для фізичного розвитку та власного здоров'я; мають уявлення про послідовність і техніку виконання рухів; усвідомлюють необхідність рівно тримати спину для зовнішньої краси тіла у руховій та інших видах діяльності; знають назви предметів, обладнання, способи і правила користування ними; ходять та бігають з вільними рухами рук, під час ходьби узгоджують рухи рук і ніг, дотримуються напрямку, рухаються за сигналом; уміють приймати вихідне положення для стрибка у довжину з місця, відштовхуються обома ногами, приземлюються на обидві ноги з виносом рук уперед; володіють навичками повзання, пролізання, підлізання, лазіння, перелізання у своєму індивідуальному темпі; виконують катання, кидання, ловіння м'ячів однією та обома руками; можуть ходити по зменшеній площі опори, переступати через предмети; загальнорозвивальні вправи виконують разом із вихователем, одночасно починають і закінчують вправи за сигналом; у рухливих іграх цікавляться самим процесом виконання рухових ігрових дій, починають розуміти змагальний характер атракціонів; володіють навичками шиккування та перешиковування, стають у колону за вихователем, у пари, коло, врозтіч (за орієнтиром); виявляють узгодженість дій та пересувань; уміють змінювати швидкість під час бігу, починають виявляти спритність, силу, гнучкість під час виконання рухових дій; активно використовують набуті рухові уміння у самостійній руховій діяльності в природному оточенні.

Виховний аспект: мають потребу у руховій діяльності, висловлюють бажання спільно з однолітками виконувати рухові дії, позитивно ставляться до занять фізичними вправами; у рухливих іграх виявляють позитивні емоції, кмітливість, граються дружно; виявляють сміливість, витримку, наполегливість у руховій діяльності; намагаються дотримуватися норм товариських та доброзичливих взаємин з однолітками; прагнуть допомогти одноліткам, заспокоїти; цінують доброзичливе ставлення до себе дорослих та однолітків, емоційно реагують на похвалу, радісно її сприймають.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини — від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Вільчковський Е., Курок І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. 467 с.
3. Веселка здоров'я: Хрестоматія для читання дітям дошкільного віку / упоряд.: Л.В. Лохвицька, Т.К. Андрущенко. Т.: Мандрівець, 2011. 224 с.
4. Богініч О.Л., Бабачук Ю.М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей дошкільного віку. Т.: Мандрівець, 2014. 224 с.
5. Луцик І.В. Фізичне виховання дошкільників. Фізкультурна й оздоровча робота. Х.: Ранок, 2007. 224 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розширювати та збагачувати досвід дітей у сенсорно-пізнавальній діяльності.
- Сприяти формуванню основ ціннісно-емоційного ставлення до навколишнього світу та критичного мислення.
- Формувати інтерес до навколишнього світу та елементарної сенсорно-пізнавальної діяльності.
- Долучати до здійснення математичних дій та операцій у різних видах діяльності.
- Розширювати і збагачувати первинні орієнтації дітей у кількісних, просторових та часових відношеннях навколишньої дійсності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони. Продовжувати знайомити з кольорами: червоним, оранжевим, жовтим, зеленим, синім, фіолетовим, білим, чорним; а також розрізняти звуки, смаки та запахи навколишнього світу. Ознайомити з двома параметрами величини предметів: довжиною, висотою. Продовжувати ознайомлення з формами предметів. Продовжувати ознайомлення з частинами доби (день, ніч), порами року. Вправляти дітей у порівнянні, групуванні та упорядкуванні предметів, іграшок за кольором, величиною, довжиною, висотою, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.

Формування уявлень про множину. Вправляти дітей у порівнянні контрастних за кількістю множин. Вправляти у використанні прийомів накладання та прикладання елементів однієї множини до іншої, не пропускаючи жодного зліва направо. Вправляти в об'єднанні двох груп предметів та визначенні кількості способом перелічування у новоутвореній множині в межах 3.

Вправляти у розумінні запитання «Скільки всього стало?». Практикувати у виконанні дій, спрямованих на вилучення за будь-якою ознакою частини предметів у межах 3 і визначення кількості способом перелічування предметів, що залишилися. Вправляти у розумінні запитання «Скільки залишилося?».

Продовжувати упорядковувати дві-три множини предметів за ознакою кількості: багато яблук, мало іграшок, одна лялька.

Формування уявлень про число. Вправляти у виокремленні в навколишньому середовищі кількості предметів (багато і мало, один, два, три), сприяти розумінню виразів «багато», «мало», «один». Продовжувати розвивати вміння чути та сприймати числівники у мові (лічилочки, побутові ситуації), заохочувати до їх вживання у мовленні в різних ситуаціях.

Привчати використовувати зображення цифр (без вимоги їх запам'ятовування).

Додатковий зміст педагогічної роботи. Вправляти в утворенні чисел 2 і 3 способом додавання одиниці до попереднього числа. Об'єднувати дві групи предметів для визначення кількості способом перелічування предметів у новоутвореній множині в межах трьох: один м'яч, два м'ячі, три м'ячі — всього три м'ячі; одна лялька, дві ляльки, три ляльки — всього три ляльки. Тренувати у лічбі предметів у прямому порядку: один, два, три.

Ознайомлення з величиною предметів. Вправляти у порівнянні однакових та різних за розміром предметів за величиною, довжиною, висотою. Заохочувати до використання у мовленні слів *великий, маленький, довгий, короткий, високий, низький*.

Ознайомлення з формою предметів. Вправляти у розрізненні кулі, кубика, цеглинки, круга, квадрата, використовуючи їх у конструюванні. Розвивати вміння порівнювати геометричні фігури з предметами, схожими за формою (*тарілка кругла, блокнот квадратний, кавун схожий на кулю*).

Орієнтування у просторі. Вдосконалювати вміння визначати розташування предметів відносно себе (*вгорі — там, де голова; внизу — там, де ноги*). Вправляти у розумінні просторових відношень (*на, під, в, над, за, поруч, високо, низько*). Вправляти у визначенні напрямків руху (*до мене (дитини), від мене (дитини); вперед, назад, вгору, вниз*).

Орієнтування у часі. Продовжувати знайомити з частинами доби (*ранок, день, вечір, ніч*). Вправляти у розрізненні пів року за характерними ознаками та називанні їх. Знайомити з часовими відношеннями (*тепер — пізніше, спочатку — потім, учора — завтра*) без вимоги використання цих слів у мовленні.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Порівнюють контрастні за кількістю множини (один — багато, багато — мало), використовують способи прикладання і накладання елементів однієї множини на елементи другої множини (більше, менше, так само, стільки ж).
- У побуті використовують лічбу предметів (один, два, три).
- Уміють обстежувати предмети, називаючи їх величину, показувати жестами величину предметів.
- Знають назви об'ємних (куля, куб) та площинних (круг, квадрат) геометричних фігур.
- Уміють визначати особливості геометричних фігур способом прокочування їх по столу (кулю можна прокотити, а куб — ні; круг можна прокотити, але він падає на бік, квадрат прокотити не можна).
- У побуті грунують предмети за формою, величиною, кількістю.
- У мовленні діти вживають терміни, які визначають положення предметів у просторі (над, під, на, за, поруч, високо, низько) та напрямки руху (вперед-назад, вгору-вниз);
- Діти визначають частини доби на основі спостережень за природними ознаками (сонце встає з-за обрію — ранок, сонце світить яскраво над головою — день тощо).

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Пись О. Школа міркувань. Математика. Л.: Світ, 2016. 32 с.
2. Пись О. Школа міркувань. Мислення. Л.: Світ, 2016. 128 с.
3. Кривоніс МЛ., Дроботій ОЛ. Сенсорний розвиток дошкільнят. Х.: Ранок, 2015.
4. Наумчук Т., Шиманська Г. Універсальні дидактичні ігри для дітей від 2 до 6 (7) років: метод. посіб. К.: Грамота, 2014. 104 с.
5. Радоміцька Н., Ляшенко О., Сич Н., Гавриліна Л. Інтелектуальні ігри. Дидактичні матеріали для дітей дошкільного віку / уклад. В. Семизорова. К.: Шкільний світ, 2018. 96 с.
6. Рібцун Ю., Рібцун О. Вихователь й малюки конструюють залюбки: метод. посіб. К.: Генеза, 2017. 192 с.
7. Увага, логіка, математика. Школа раннього розвитку. Х.: Vivat. 2020. 48 с.

ЕКОПРОСТІР РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ: *що навколо мене*

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Закріплювати та розширювати знання дітей про предмети побуту та домашнього вжитку, їх назви, призначення, правила використання.
- Вчити розуміти, що речі складаються з частин, які мають свої назви (шафа — дверцята, полички, замочок).
- Формувати вміння порівнювати і групувати предмети за певними ознаками: кольором, формою, частинами (ніжки у стільчика, ніжки у ліжка); розрізняти подібні предмети.
- Учити встановлювати елементарні взаємозв'язки між ознаками предметів, предметами (у гребінця зубчики, як у виделки).
- Виховувати зацікавлення предметним світом, бережливе ставлення до речей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Розширювати знання дітей про домівку. Уточнювати знання про призначення кімнат у будинку (квартирі), предмети побуту, техніку, їхні властивості, якості. Продовжувати вчити користуватися доступними предметами відповідно до їх призначення. Формувати знання про небезпеку користування гострими й ріжучими предметами, про те, які предмети належать до цієї групи та потребують обережного поводження, якими предметами користуються діти, а якими — лише дорослі.

Ознайомлювати дітей з різновидами одягу, взуття. Вчити розуміти відмінність між дівчачим та хлоп'ячим вбранням. Знати властивості одягу (теплий, легкий, зручний) та вміти добирати його відповідно до пори року. Формувати естетичний смак, виховувати охайність, прагнення до чистоти. Ознайомлювати з елементами національного одягу (вінок, сорочка-вишиванка, шаровари).

Продовжувати ознайомлювати дітей з груповою кімнатою, звертати увагу на окремі елементи, куточки. Виховувати спостережливість. Привчати до того, що кожна річ має своє місце.

Розширювати знання дітей про техніку навколо нас. Навчити виокремлювати техніку, яка за допомогою розетки та вилки живиться електричним струмом. Узагальнити знання дітей про можливість виникнення небезпеки при неправильному використанні електроприладів. Ознайомлювати дітей з механічною технікою, яка працює за допомогою людських зусиль (м'ясорубка, кавомолка), а також з інструментами та приладами, які використовують люди різних професій (термометр, ростомір, лопата, кельма). Дати елементарні поняття про техніку, яку використовують на будівництві (екскаватор, кран, бетономішалка), комунальний транспорт, який допомагає людям робити місто охайним та зручним для життя (снігозбирач, сміттєвоз, поливальна машина).

Продовжувати ознайомлювати з будовою транспорту. Уточнити знання дітей про пасажирський та вантажний транспорт. Учити розпізнавати транспорт за призначенням: спеціальний (пожежна машина, «швидка допомога» тощо), вантажний, легковий. Вчити дітей бути обачними та обережними на вулиці біля дороги.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють допитливість у пізнанні предметів та їх властивостей.
- Знають назви предметів побуту, їх призначення, можуть охарактеризувати основні частини предмета (вухко чашки), його властивості.
- Виокремлюють, порівнюють і групують предмети за певною ознакою (кольором, формою, матеріалом).
- Обережно користуються предметами побуту, знають, які з них можуть бути небезпечними при неправильному використанні.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 408 с.
2. Великий виммельбух. Мій будинок. Серія «Перша кольорова книжка». К.: Крістал Бук, 2018. 14 с.
3. Товкач І.Є. Транспорт: навч. посіб. для дітей ст. дошк. віку. К.: Грамота, 2018. 87 с.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: хто поряд зі мною

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати інтерес до життєдіяльності людей з найближчого оточення з метою налагодження та підтримки соціальної взаємодії.
- Продовжувати формувати знання про моральні правила міжособистісних стосунків у соціальному довкіллі.
- Продовжувати формувати навички наслідування зразків моральної поведінки, прагнення дотримуватись засвоєваних моральних норм і правил.
- Продовжувати розвивати співчуття, співпереживання, формувати основи емпатійної поведінки.
- Формувати уявлення про безпеку поведінки в довкіллі.
- Ознайомлювати з різними видами діяльності людей, результатами їхньої праці.
- Викликати у дітей інтерес до трудової діяльності, участі у простих трудових діях дорослих.
- Розширювати зміст індивідуальної праці.
- Формувати навички самообслуговування.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Продовжувати формувати уявлення про сім'ю, як про людей, які проживають разом, піклуються одне про одного, а також розуміння родинних стосунків: бабуся — це мамина (татова) мама, дідусь — татусів (мамин) тато, тітка — татова (мамина) сестра, дядько — брат тата (мама). Продовжувати формувати уявлення про вік людини: всі люди колись були дітьми, а діти стануть дорослими. Спонукаючи дітей вживати у взаємодії імена всіх членів родини, називати власне ім'я та прізвище. Сприяти розумінню основних обов'язків та потреб членів сім'ї. Формувати усвідомлення необхідності турботи про всіх членів родини. Стимулювати прагнення діяти так, щоб не засмутити близьких, викликати у них почуття задоволення. Спонукаючи до виявлення почуттів любові, поваги до мами та членів родинного кола.

Наш дитячий садок. Продовжувати ознайомлення дітей з діяльністю працівників закладу дошкільної освіти. Виховувати доброзичливе, довірливе ставлення до вихователя, помічника вихователя, бажання спілкуватися з ними. Спонукаючи звертатися до них на ім'я.

Продовжувати формувати доброзичливі стосунки з однолітками. Сприяти налагодженню взаємодії з дорослими та дітьми в різних видах діяльності. Формувати прагнення й уміння враховувати інтереси інших, домовлятися, поступатися.

Діти і дорослі. Продовжувати розвивати інтерес, увагу до людей у соціальному довіллі. Спонукаати спостерігати за їхньою діяльністю, вчинками, поведінкою. Формувати уявлення про те, що таке «добре» й «погано», про полярні якості людини: доброта — злість, щедрість — жадібність, ввічливість — грубість тощо. Спонукаати розрізняти й називати ці якості в різних ситуаціях життєдіяльності, давати оцінку власним діям та діям інших людей. Формувати уміння визнавати свою провину, поступатися власними інтересами, використовувати виправдання, вибачення, пояснення. Продовжувати сприяти засвоєнню елементарних моральних правил. Формувати навички дотримання цих правил у стосунках із знайомими та незнайомими людьми, вміння бути ввічливими, проте обачними з незнайомцями. Формувати позитивну самооцінку дитини у процесі спілкування з дорослими. Продовжувати розвивати гуманні почуття, спонукаати до проявів співчуття, співпереживання, спільної радості.

Ввічливі малята. Знайомити з правилами культурної поведінки (у закладі дошкільної освіти, громадських місцях, гостях тощо), ввічливого спілкування з дорослими та дітьми, умовами налагодження з ними доброзичливих стосунків. Формувати навички культурної поведінки в різних ситуаціях життєдіяльності. Удосконалювати форми ввічливого звертання до дорослих та однолітків.

Безпека життєдіяльності. Формувати уявлення про джерела небезпеки у довіллі, безпечну поведінку в суспільстві, навички дотримання цих правил у стосунках із знайомими та незнайомими людьми. Поглиблювати знання правил безпечного користування предметами побуту. Формувати уміння бути обачними та обережними на вулиці, знання про правила дорожнього руху, безпеки поведінки поблизу проїжджої частини. Формувати навички користування пішохідним переходом, уміння розрізняти сигнали світлофора (червоний, жовтий, зелений). Сприяти розумінню їх значення для пішоходів та машин. Дати уявлення про вогонь і пожежу як результат невправного поводження з ним. Пояснити небезпеку ігор із сірниками, електроприладами, розетками.

Різних професій у світі багато. Ознайомити дітей з професіями людей, які їх оточують. Поглибити знання про роботу вихователя, музичного керівника, помічника вихователя. Розширити уявлення дітей про основний зміст роботи лікаря, медичної сестри, кухаря, водія, продав-

ця, двірника, пожежника. Ознайомити дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, звернути увагу на їх послідовність та результати роботи. Виховувати повагу до всіх професій, розуміння цінності кожної професії для інших людей.

Економічне виховання. Формувати елементарні уявлення про роботу батьків, її зміст та значення для родини. Формувати розуміння суспільної значущості праці людей та її необхідності для життєдіяльності кожного. Сприяти розумінню обмеженості купівельної спроможності батьків, необхідності помірних витрат та бережливого ставлення до речей.

Привчаємося працювати. Привчати дбати про свій зовнішній вигляд. Розвивати культурно-гігієнічні навички. Продовжувати формувати навички самообслуговування. Заохочувати самостійно одягатись та роздягатись. Формувати вміння дотримуватись послідовності під час одягання та роздягання, просити допомоги у дорослих, помічати негаразди у власному одязі, усувати їх самостійно або за допомогою дорослих. Спонукаати звертати увагу на естетичний вигляд приміщення групи. Формувати розуміння необхідності дотримання порядку в груповій кімнаті, а також вміння помічати безлад, допомагати усувати його, підтримувати порядок. Спонукаати до зберігання різних речей, іграшок у спеціально визначених для цього місцях, за необхідності самостійно обирати потрібні предмети, іграшки для використання у різних видах діяльності, після використання складати їх на місце. Навчати допомагати вихователю готувати матеріали до різних видів діяльності (роздавати атрибути, розкладати олівці, пензлики тощо), прибирати їх після закінчення роботи, охайно складати на місце зберігання. Залучати дітей до виконання простих доручень вихователя. Заохочувати до чергування (допомагати сервірувати столи до прийняття їжі — розкладати серветки, ложки тощо).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес, увагу до людей у соціальному довір'ї.
- Вміють налагоджувати та підтримувати взаємодію з дорослими та дітьми в різних видах діяльності.
- Знають елементарні моральні правила взаємодії з іншими людьми в різних ситуаціях життєдіяльності, вміють дотримуватися цих правил.

- Мають уявлення про сім'ю, обов'язки та потреби членів сім'ї, родинні стосунки.
- Виявляють співчуття, співпереживання, турботу, повагу, почуття любові, симпатію, прихильність до знайомих та незнайомих людей.
- Знають правила культурної поведінки.
- Мають навички культурної поведінки в різних ситуаціях життєдіяльності.
- Мають уявлення про правила безпечної поведінки на вулиці, в місцях загального користування, вміють їх дотримуватись.
- Знають правила поведінки з чужими людьми, на проїжджій частині дороги, з предметами побуту, вміють їх дотримуватися.
- Мають уявлення про різні види діяльності людей, результати їхньої праці.
- Знають назви та основні трудові дії професій, за якими мають можливість спостерігати.
- Виявляють інтерес до трудової діяльності, бажання брати участь у простих трудових діях дорослих.
- Виявляють ініціативність та самостійність у забезпеченні власних побутових потреб.
- Вміють виконувати прості доручення.
- Докладають зусиль для досягнення позитивного результату праці.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г. Самостійність формується в праці // Палітра педагога. 2014. № 4. С. 3–5.
2. Беленька Г.В. Формуємо комунікативні навички в праці // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 3. С. 42–49.
3. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підруч. Вид. 2-е. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 408 с.
4. Кириленко С., Сікаленко Р. Як подружити малят // Дошкільне виховання. 2016. № 7. С. 22–24.
5. Машовець М.А. Дитяча праця в сім'ї: за чи проти // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2015. № 3. С. 50–55.

6. Пономаренко Т.О. Формування доброзичливого відношення до однолітків у дітей молодшого дошкільного віку // Гуманітарний вісник «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 3 до вип. 36. Т. II (18): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». К.: Гнозис, 2016. С. 117–125.
7. Пономаренко Т.О. Формування доброзичливості у дітей молодшого дошкільного віку // Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 14 квітня 2016 р., м. Луцьк. Луцьк: Луцький педагогічний коледж, 2016. С. 232–236.
8. Соціальний розвиток дитини: старший дошкільний вік / Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська, О.А. Козлюк, Л.І. Кузьмук. К.: Генеза, 2013. 88 с.

ПРИРОДНИЙ СВІТ: дитина у світі природи

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати цілісне позитивне сприйняття природи у гармонійному поєднанні пізнавальних, етичних, естетичних, практичних мотивів взаємодії з нею.
- Поглиблювати знання про доступні розумінню дітей явища та об'єкти природи, характерні особливості зовнішнього вигляду, пристосування до умов життя рослин і тварин; вплив явищ природи і людини на життя і розвиток живих істот.
- Акцентувати увагу на подальшому розвитку сенсорних та естетичних вражень від сприйняття природи та формуванні навичок екологічної взаємодії з нею, розвитку уяви, мислення, мови.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Під час безпосередніх спостережень ознайомлювати з характерними для сезону явищами природи, звертати увагу дітей на характерні зміни доступних для спостереження об'єктів природи.

Сонце. Ознайомити з характерними ознаками сонця восени: яскраве та лагідне на початку осені, наприкінці світить не так яскраво і майже не гріє, у деякі дні зовсім не з'являється на небі, тоді навколо похмуро, непривітно. Вчити помічати, що кількість сонячного тепла впливає на температуру повітря: осінні дні поступово стають прохолоднішими, а на кінець осені зовсім холодними.

Вітер. Восени часто дмуть поривчасті вітри. Про таку погоду говорять: «Надворі вітряно». Бувають дні без вітру. Тоді говорять: «Погода безвітряна».

Стан неба. Під час спостережень звертати увагу дітей на те, що у перші осінні дні небо блакитне, чисте або з незначною кількістю білих хмарок. Надалі хмар стає більше, а сонце лише краєчком зазирає на землю. Бувають дні, коли все небо вкрите сірими важкими хмарами, які підганяє вітер.

Опади. На початку осені бувають грози, можна побачити блискавку. Осінні дощі холодні, бувають затяжними — впродовж кількох днів. Дощові краплі восени дуже дрібні. На кінець осені замість дощу випадає мокрий сніг.

Вода. Вода знаходиться скрізь. Водою заповнені колодязі, ставки, озера, річки, моря. Вода тече з крана. Восени вода падає з неба у вигляді дощу, на початку осені лягає на землю туманом, у другій половині — памороззю. Наприкінці осені вода замерзає в калюжах, невеличких ставках. Замерзла вода називається льодом (кригою).

Ґрунт. Ґрунт по різному виглядає у різні пори року. Восени земля темніє від вологи. Мокра земля в'язка, липне до взуття. Якщо осінь не дощова, то земля стає твердою, наприкінці осені замерзає грудочками. Восени люди збирають урожай з полів і городів, перекопують землю і залишають її відпочивати до весни.

Рослини. Звертати увагу дітей на рослини (дерева, трав'янисті рослини), що ростуть на ділянці закладу дошкільної освіти, в парку, на вулиці (каштан, дуб, липа, тополя), у саду (яблуня, груша, абрикос), на городі (картопля, морква, цибуля, капуста), у кімнаті. Ознайомити з тим, що кімнатні рослини ростуть лише у приміщеннях і прикрашають помешкання цілий рік. Кімнатні рослини відрізняються між собою, вони бувають з великими широкими щільними листками (фікус, аспідистра) та з невеликими і контрастними за кольором (традесканція, драцена, колеус). Основні частини рослин: корінь, стовбур/стебло, гілки, листя, квітки, плоди. Частини рослин бувають різними: довгими, короткими, товстими, великими, малими; гладенькими, шорсткими; можуть мати різний колір, розмір, запах. Восени у рослин, які ростуть надворі, дозрівають плоди, змінюється забарвлення

та згодом опадає листя. Кімнатні рослини лишаються зеленими впродовж року.

Тварини. Дати знання про особливості зовнішньої будови тварин, за якими діти можуть спостерігати, умови існування, спосіб живлення та пересування (звірі: кіт, собака, білка, хом'як, морська свинка; птахи: сойка, ворона, сіра галка, голуб, горобець, синиця, папуга; комахи: сонечко, муха, мурашка, метелик; акваріумні рибки). Ознайомити зі змінами в житті тварин восени: зникли комахи, одні птахи відлітають у вирій, а інші, які залишаються зимувати, наближаються до житла людей (синиці, горобці), тварини змінюють хутро на зимове (заєць, ховрашок).

Зима

Сонце. Вчити помічати, що взимку сонце світить, але не гріє, по небу «ходить» низько, з-за хмар з'являється зрідка, тому надворі холодно. У другу половину зими сонце на небі з'являється частіше. Наприкінці зими бувають відлиги. Сонце піднімається вище на небосхилі, від того дні стають довшими.

Вітер. Зимові вітри холодні, сильні, поривчасті.

Стан неба. Взимку небо часто вкривають темні хмари. На кінець зими небо стає ясним і блакитним.

Опади. Взимку з хмар білими сніжинками, пластівцями, крупинками падає сніг. У холодну погоду він сухий, скрипить під ногами, в теплу — м'який, добре ліпиться.

Вода. Взимку вода у водоймах замерзає. На калюжах, поверхнях річок і ставків утворюється лід. Він гладенький, слизький, прозорий, твердий, холодний. На кінець зими сонце гріє дужче, і лід вдень може танути, розтає на дахах сніг, починається капіж. Уночі, коли підморозить, утворюються бурульки. Бурулька прозора, слизька, тверда, розбивається із дзвоном.

Ґрунт. Узимку земля тверда, мерзла.

Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин: дерева на подвір'ї стоять без листя, тільки сосни та ялини зелені, на горобині червоніють кетяги ягід. Деревя і кущі чекають сонячного тепла, щоб знову зазеленіти. Кімнатні рослини зелені, вони потребують догляду. Продовжити ознайомлення дітей з частинами рослин. Вчити розпізнавати дерева за кольором стовбура: у берези — білий, у липи — темний. Одні дерева високі, стрункі (береза, тополя), інші — високі, розлогі (липа, дуб, клен). Пояснити дітям, що в морозні дні гілки дерев легко ламаються, тому не можна стукати по стовбурах лопатками, наїжджати на рослини санчатами тощо.

Тварини. Ознайомити дітей зі змінами в житті тварин, що сталися взимку: не видно сонечок, мурашок та інших комах; горобці, синиці, голуби, ворони активні у пошуках їжі, бо для птахів узимку найстрашніше — це голод; білочка ласує тим кормом, який запасла ще восени, хутро тварин стало густим і більш пухнастим, а у зайця змінило колір і стало білим. Продовжувати ознайомлювати дітей із зовнішньою будовою птахів, їхніми звичками, порівнювати птахів за величиною (голуб, горобець). Вчити піклуватися про птахів — готувати для них корм, насипати його у годівниці.

Весна

Сонце. Вчити помічати зміни, що відбуваються у природі навесні: сонце світить яскравіше і зігріває повітря, стає тепліше. Від весняного тепла тане сніг, утворюються бурульки, калюжі, струмочки.

Ґрунт. Земля навесні розмерзається, стає вологою, поступово під впливом сонячного тепла підсихає, стає придатною для обробки.

Вітер. Весняний вітер приємний, теплий, ласкавий, приносить пахощі вологої землі, квітучих дерев та трав.

Стан неба. Небо навесні блакитного кольору, з'являються білі купчасті хмаринки.

Опади. Весняні дощі теплі, не тривалі, напувають землю вологою. У другій половині весни бувають грози.

Рослини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин навесні: зеленіє трава, з кожним весняним днем збільшуються бруньки на деревах, згодом з'являються листочки, квіти. Наприкінці весни квітнуть дерева, трав'янисті рослини (кульбабки, тюльпани, півники (ірис)). У житті кімнатних рослин теж відбуваються зміни: вони швидко ростуть, потребують черенкування. Продовжувати вчити дітей розпізнавати рослини за формою, величиною листя, квітками.

Тварини. Розповідати про весняні зміни в житті тварин: з'явилися комахи (клопи-солдатики, мурашки, мухи, жуки сонечка, метелики); прилетіли шпаки, ластівки; птахи в'ють гнізда; прокинулися жаби; у тварин з'явилися малята. Продовжувати знайомити із зовнішньою будовою тварин, учити порівнювати їх за величиною, голосом, поведками.

Літо

Сонце високо стоїть на небосхилі, яскраво світить, зігріває землю, посилає на землю багато тепла, припікає. Порятунком від спеки можна знайти у затінку. На кінець літа спека спадає, хоч сонце все ще гріє достатньо тепло.

Вітер. Літні вітри теплі, лагідні. Бувають і сильні, що здіймають до-вкола хмари пилу, але навіть такі вітри не холодні.

Стан неба. Небо ясне, голубе. По ньому пропливають білі купчасті хмари. У дні, коли все небо вкрите темними хмарами, обов'язково вар-то чекати дощу.

Опади. Літні дощі теплі, лагідні; бувають грози з гучними громами, яскравими блискавками, градом; під час грози навкруги темно, непри-вітно.

Вода. Продовжувати знайомити дітей з властивостями води, з про-блемами її використання (для чого людям потрібна вода) та економ-ного витрачання (чому необхідно закривати кран). Улітку в водоймах вода тепла, в ній приємно купатись.

Ґрунт. Продовжувати ознайомлення з властивостями ґрунту. Влітку земля пухка, крихка, вкрита різними рослинами.

Рослини. Дати дітям знання про зміни, що відбуваються у житті рос-лин улітку: дозрівають плоди на деревах і кущах (малина, суниця, ви-шні, яблука тощо); починає червоніти горобина; на гілках каштанів за-мість «свічок» з'явилися «їжачки»; квітує липа, її духмяним запахом наповнене все довкола; квітне багато квітів. Продовжувати ознайом-лення дітей з розмаїттям світу рослин, з умовами, в яких вони ростуть (у лісі, саду, сквері, на алеї, грядці). Звертати увагу на характерні осо-бливості рослин, що ростуть на клумбі, милуватися неповторною кра-сою кожної квітки. Вчити розпізнавати овочі та фрукти за формою, ко-льором, смаком, навчати дослідницьких дій.

Тварини. Ознайомити зі змінами, що сталися в житті тварин з на-станням літа: з'явилося багато комах; у гніздах птахів — пташенята. Співу птахів вже не чути, вони заклопотані пошуками їжі для своїх ма-лят. Пташенят свійських птахів (курчат, каченят, гусенят) допомагають доглядати люди. У домашніх тварин також з'явилися дитинчата (цуце-нята, кошенята, козенята, поросята, телята). Дорослі тварини піклують-ся про своїх малят, а люди піклуються і про дорослих, і про маленьких. Формувати елементарні вміння догляду за домашніми улюбленцями: дати води, насипати міру їжі, помити мисочку. Продовжувати розпові-дати дітям про умови життя диких тварин (у лісі, саду, водоймі тощо). Вчити розпізнавати тварин найближчого оточення за характерними зовнішніми ознаками і правильно їх називати.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Здатні помічати красу природи та емоційно реагувати на неї.

- Уміють обстежувати об'єкти та явища природи за допомогою органів чуття.
- Розрізняють і правильно називають об'єкти і явища природи, доступні для сприйняття.
- Визначають і називають характерні ознаки природних об'єктів і явищ.
- Допомагають у догляді за рослинами та тваринами, підтриманні чистоти довкілля.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. Діти четвертого року життя. К.: Генеза, 2018.
2. Беленька Г. Кімнатні рослини в дитячому садку // Дошкільнє виховання. 2017. № 1. С. 7–9.
3. Лісові друзі: Оповідання і казки. Х.: Белкар-книга, 2018.
4. Брукс Ф., Янг К. Моя перша книга про природу (з наліпками). Х.: Книголав, 2017.

ГРА ДИТИНИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Заохочувати дітей до ігрової діяльності, відображення в іграх оточуючої дійсності.
- Збагачувати ігровий досвід дітей через ознайомлення з природним та суспільним довкіллям.
- Сприяти розвитку ігрових умінь кожної дитини відповідно до її інтересів та особистісних якостей.
- Спонукаати дітей до активної участі в різних видах ігор.
- Формувати елементи ігрової культури: дотримання правил гри, вміння ввічливо просити потрібну річ, позитивно сприймати партнера по грі, гратися з іншими дітьми.
- За допомогою гри забезпечувати умови для різнобічного розвитку дитини, виховувати ініціативну, творчу особистість.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<p><i>Ігрові вправи: кінезіологічні, на розвиток взаємодії та партнерства</i></p>	<p>Формувати ціннісні орієнтири щодо ввічливого спілкування, уміння взаємодіяти у грі з партнером, синхронно поєднувати словесний супровід та фізичний рух у грі; вчити дітей розпізнавати емоції, отримувати емоційне задоволення від спілкування з однолітками; привчати виконувати як головні, так і другорядні ролі, узгоджувати власну поведінку з діями інших учасників гри</p>	<p>«Позіхання», «Зайчик — коза — виделка», «Прапорець — рибка — човен», «Тарзан», «Плесни в долоні та тупни ногою», «Вухо — ніс», «Слоненя шукає маму», «М'ячик», «Сердитий дідусь», «Запам'ятай свою позу», «Дідусь Сміховичок», «Смачні цукерки», «Сонячний зайчик», «Сонечко», «Фотографія», «Дзеркальне малювання» (однією рукою), «Підтримай правило», «Ні звуку», «Я повітряна куля», «Спокійна вода», «Не дай листочку впасти», «Пальчикові мудри», «Неслухняні ведмежата», «Таємна мова», «Впізнай емоцію»</p>
<p><i>Творчі ігри</i></p>		
<p><i>Конструктивно-будівельні ігри</i></p>	<p>Заохочувати дітей до використання в іграх різноманітного будівельного матеріалу: природного (пісок, камінці, сніг), викидного, різних видів конструкторів (тематичних Lego, блочних, болтових тощо); а також до експериментування, прояву фантазії під час будівництва; залучати до зведення спільних будівель, формувати уміння гратися разом; учити обігравати зведені конструкції</p>	<p>Будиночки для звірів (зайчика, лисички, ведмедика), дорога для автомобіля (автобуса, трамвая), пішохідний перехід, парканчик, двір, годівничка, будинок для ляльки, іграшкові меблі, ігровий майданчик (гірка, карусель, гойдалка); доріжка, гірка, місточок з природних матеріалів (пісок, сніг, камінці)</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігри-драматизації</i>	Див. підрозділ «Театральне образотворення» розділу «Дитина у світі мистецтва»	
<i>Ігри за правилами</i>		
<i>Дидактичні ігри</i>	Формувати інтерес до ігор з дидактичними іграшками; закріплювати вміння порівнювати та добирати предмети за кольором, формою, величиною, складати з частин ціле; розширювати та уточнювати активний словник дітей, вправляти їх у правильному вживанні різних частин мови; закріплювати та розширювати знання дітей про довкілля	<i>Ознайомлення із суспільним довкіллям:</i> «Знайди предмет, що назвали», «Знайди місце», «Що потрібно для страви?», «Чарівний промінчик», «Ідемо в гості», «Що для чого?», «Що з чого зроблено?», «Парні картинки», «Чарівна торбинка», «Накриваємо стіл», «Готуємо обід», «Знайди місце», «Наведи лад» тощо; <i>ознайомлення з природним довкіллям:</i> «Живе доміно», «Хто де живе?», «Мама і дитинчата», «Хто що їсть?», «Ботанічне лото», «Впізнай на дотик», «Парні картинки», «З якого дерева листочок?», «Пори року», «Було чи буде?», «Росте, цвіте, зріє», «Барви осені (зими, весни, літа)», «Впізнай за смаком», «Пригости зайчика (білочку)» тощо; <i>логіко-математичний розвиток:</i> «Збери намисто», «Відшукай фігуру», «Геометричне доміно», «Геометричне лото», «Хто в якому будиночку живе?», «Один — багато», «Подорож кімнатою», «Знайди такий самий», «Було чи буде?», «Великі й маленькі», «Де заховався ведмедик?», «Знайди предмет», «Чарівне намисто» тощо;

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		<i>розвиток мовлення:</i> «Магазин іграшок», «Впізнай за описом», «Словниковий букет», «Я почну, а ти продовж», «Відгадай, що звучить», «Знайди і назви», «Тихо — голосно» тощо
<i>Рухливі ігри</i>	Див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»	
<i>Народні ігри</i>	Заохочувати дітей до участі в народних іграх, підтримувати позитивний емоційний настрій під час ігор; спонукати дітей до повторення ігрових віршиків, народних лічилок, закличок; формувати вміння узгоджувати дії зі словами; залучати до застосування елементів традиційних народних ігор у різних видах самостійної діяльності	«Гра з хусточками», «Курочка-чубарочка», «Щітка», «Сірий кіт», «Кози», «Глечики», «Горобчики-стрибунці», «Скачу, скачу діда», «Летів горобчик...», «То горошок, то квасолька», «Сорока-ворона на припічку сиділа...», «Козенята та вовк», «Бабуся та козенята», «Віє вітер з-під воріт», «У річку гоп!», «Квочка» тощо
<i>Сюжетні ігри</i>	Розширювати ігрову тематику побутовими та суспільними сюжетами відповідно до знань та досвіду дітей; спонукати дітей до участі у спільних з вихователем іграх; заохочувати до рольової взаємодії в сюжетах із 2–3 діючими особами та в самостійних іграх з іграшками, до відтворення у грі подій реального життя, сюжетів мультфільмів та казок; формувати вміння виконувати обрану роль послідовно, добирати атрибути та іграшки до неї, використовувати предмети-замінники	«Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «На будівництві», «Водії», «Магазин», «Пожежники», «У зоопарку», «У магазині», «День народження бабусі» тощо

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають, впізнають і називають різні види іграшок: образні, сенсорно-дидактичні, глиняні, м'які, дерев'яні, металеві, бережливо ставляться до іграшок.
- Використовують іграшки відповідно до призначення та змісту.
- Беруть участь у різних видах ігор: сюжетно-рольових, конструктивно-будівельних, дидактичних, словесних, настільно-друкованих, рухливих зі співом і діалогом, театралізованих, народних.
- Взаємодіють у грі з партнером, розрізняють емоції радості, суму, здивування, злості.
- У власній грі відтворюють знання та моральні уявлення, задовольняють інтерес до навколишнього середовища.
- Самостійно реалізують власні ігрові задуми, обирають ігри, іграшки.
- Відображають у грі реальні чи уявні події з життя особистого та людей з найближчого оточення.
- Прагнуть дотримуватися правил гри.
- Виявляють інтерес і бажання до відображення широкого кола об'єктів довкілля, використовуючи при цьому попередньо набутий досвід діяльності з різними конструкторами (зокрема, LEGO), природними та штучними матеріалами.
- Уміють виконувати обрану роль, добирати атрибути та іграшки до неї, використовувати предмети-замінники.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Данилова О.О. Пальчикові ігри. К.: Перо, 2008. 96 с.
2. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Т.О. Піроженко та ін. К.: Генеза. 2016. 88 с.
3. Нечипорук Н.І., Томей О.П. Розвивальні ігри для дошкільників. Х.: Видавнича група «Основа», 2007. 192 с.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19 грудня 2017 р. № 1633: Приблизний перелік ігрового та навчально-дидактично-

го обладнання для закладів дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didactichnogo-obladnannya>

5. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/organizacia-igrovoi-dialnosti-ditej-doshkilnogo-liku-165096.html>
6. Скарбничка ігор і віршованої мозаїки для дітей раннього та дошкільного віку: навч. метод. посіб. / упоряд. Г.І. Іванюк [та ін.]; за ред. Г.І. Іванюк. К.: Сім кольорів, 2009. 240 с.
7. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів / упоряд. К.Л. Крутій, Н.В. Маковецька. Запоріжжя: ЛІПС, 2004. 220 с.
8. Сучасна ігрова педагогіка: гра наче справжнє життя. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1557-suchasna-grova-pedagogka>
9. Стеценко І.Б. Логіки світу: розвиток логічного мислення дітей 4-го року життя. К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. 111 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати уміння вільно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях.
- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника, формуванню граматично правильного мовлення: правильному використанню основних граматичних форм у життєвих ситуаціях тощо.
- Розвивати зв'язне (діалогічне й монологічне) мовлення: елементарні уміння брати участь у розмові на певну тему; з допомогою дорослого переказувати літературні твори, складати короткі (з 3–4 речень) описові та сюжетні розповіді.
- Формувати потребу користуватися мовленням у спілкуванні з дорослими та дітьми, елементарними формулами мовленнєвого етикету (вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання тощо) у різних життєвих ситуаціях.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Удосконалювати мовленнєвий слух, розвивати зачатки фонематичного слуху, слухову увагу, мовленнєвий апарат (органи дихання, губи, язик та ін.), фонематичне сприймання: чути слова, які різняться одним звуком (*дуб — зуб, рис — лис, мушка — мишка*), з утішки, вірша тощо. Вправляти у правильній та чіткій вимові усіх звуків мови: приспівуванні голосних, твердій вимові приголосних перед [a], [y], [e], [и], особливо шиплячих та свистячих, вимовлянні звуків [г] — [г'] (*Галя — гуля; гуси — селготати*). Формувати вміння говорити з різною силою голосу (нормально, голосно, стихшено, пошепки), виразно, передаючи інтонації запитання, повідомлення, здивування, радості, співчуття тощо.

У світі слів. Збагачувати, уточнювати, активізувати словник дітей за темами: «Сім'я», «Дім», «Іграшки», «Посуд», «Дитячий садок», «Людина серед людей», «Транспорт», «Тварини: свійські та дикі», «Рослини: овочі та фрукти» та ін. — різними частинами мови, словами близького та протилежного значення, образними виразами, порівняннями. Збагачувати словник узагальнюючими словами (родовими та видовими поняттями), словами, що означають якості, властивості предметів, синонімами, антонімами, спільнокореновими словами тощо.

У світі граматики. Вправляти у вживанні іменників у різних відмінкових формах, іменників з прийменниками. Вчити правильно змінювати слова, в яких відбувається чергування приголосних, вживати кличну форму імен та назв тварин, узгоджувати іменники з прикметниками, числівниками в роді, числі, відмінку, утворювати однину та множину іменників; узгоджувати час дієслів із займенниками *ми, ви, вони*; відмінювати особові займенники (*я, ти, він, вона, вони — у мене, у нього, до неї, до них*). Вчити правильно вживати час дієслів, змінювати дієслова у часі; утворювати іменники та прикметники за допомогою суфіксів *пестливості -еньк-, -есеньк-* та ін. Формувати елементарні вміння будувати речення (прості й складні) із сполучниками (*і, та, й, але, а* тощо), прийменниками (*у, в, від, для, по, через, при, над, під, до, з, із* та ін.) та без.

Розмовляємо. Продовжувати розвивати уміння слухати і розуміти мову дорослого: адекватно відповідати на запитання за змістом почутого, будувати нескладний діалог з дорослим і дитиною на запропоновану тему («Знайомство», «Про люблену тварину (рослину)», «Наші іграшки» тощо). Формувати уміння ставити запитання дорослим і дітям, слухати самого себе та інших.

Розповідаємо. Розвивати аудіативні уміння: сприймати та розуміти розповіді дорослих про події у минулому та майбутньому часі з використанням наочності та без. Формувати елементарні уміння переказувати зміст добре знайомих літературних творів (казок, коротких оповідань), відтворюючи послідовність подій, виразно передаючи мову персонажів; складати короткі (з 3–4 речень) описові та сюжетні розповіді про іграшки, тварин за дидактичними картинками з допомогою запитань вихователя та спільного мовлення (*це..., таке..., має..., я люблю...*), по пам'яті (*як ми збирали осінні листя..., як ми ліпили сніговика* тощо) в дидактичних іграх.

Спілкуємося ввічливо. Продовжувати формувати інтерес і потребу у спілкуванні з дорослими. Сприяти виявленню ініціативи до спільної з дорослими гри та інших видів продуктивної діяльності, розумінню того, що дорослий уже не тільки піклується, але й є партнером у спільній діяльності. Посилювати інтерес і потребу спілкування з дітьми у спільних іграх та інших видах діяльності. Сприяти розвитку чутливості до проблем та емоційного стану дітей. Продовжувати формувати здатність до етичних оцінок інших людей та самооцінки, виходячи з конкретної ситуації. Формувати елементарні вміння правильно, чітко пояснювати свою думку іншим людям (дорослим і дітям) та адекватно сприймати інформацію від партнера зі спілкування. Сприяти усвідомленому засвоєнню формул мовленнєвого етикету в найрізноманітніших життєвих ситуаціях: вітання, знайомства, привернення уваги, вибачення, подяки, прохання, згоди, відмови, заборони, телефонної розмови, побажання тощо.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Здатні сприймати і відтворювати усне мовлення, розрізняти і відтворювати всі звуки, чітко вимовляти всі звуки української мови.
- Вміють вживати усі частини мови, узагальнюючі слова, синоніми, антоніми, спільнокореневі слова тощо.
- Будують речення (прості й складні) зі сполучниками, прийменниками та без, нескладний діалог з дорослим і дитиною на запропоновану тему.
- Вміють ставити запитання та адекватно відповідати на запитання інших.
- Переказують зміст знайомих літературних творів (казок, коротких оповідань).

- Складають короткі (з 3–4 речень) описові та сюжетні розповіді.
- Здатні активно спілкуватися з дорослими й дітьми у спільних іграх та різних життєвих ситуаціях з використанням формул мовленнєвого етикету.
- Вміють чітко пояснити свою думку іншим людям (дорослим і дітям) й адекватно сприймати інформацію від партнера зі спілкування.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. перероб. і допов. К.: Слово, 2014. 304 с.
2. Гавриш Н., Бандер С., Стаєнна О. Казкові стежиночки. Альбом демонстраційних картин-ілюстрацій і методичні рекомендації до них. К.: Генеза, 2017. 92 с.
3. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму // Дошкільне виховання. 2015. № 1. С. 5–10.
4. Товкач І. Як навчити дітей співчувати: психологічні нотатки для батьків // Палітра педагога. 2019. № 5. С. 14–15.

ДИТИНА У СВІТІ МИСТЕЦТВА

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для емоційно піднесеного настрою дітей під час образотворчої діяльності, прояву емоційного відгуку на зміст мистецьких занять.
- Продовжувати формувати у дітей інтерес до образотворчої діяльності.

- Розвивати уяву, сенсорні відчуття.
- Спонукаати дітей до експериментування із зображувальними засобами, виявлення творчості, ініціативності.
- Продовжувати формувати у дітей уміння використовувати різні техніки малювання.
- Підтримувати бажання діяти з пластичними матеріалами (глиною, звичайним та солоним тістом).
- Розширювати діапазон прийомів ліплення.
- Заохочувати дітей до розвитку навичок з основ аплікації (досліджувати властивості паперу, клейстеру).
- Підтримувати прагнення створювати образи різними засобами.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Види образотворення

Малювання — “free painting” (вільне малювання / малювання без зразка). Знайомити дітей з різними техніками малювання: штампування, малювання пальчиками, долоньками, малювання по вологому, повітряними кульками. Спонукаати до отримання різних кольорів шляхом змішування фарб. Навчити використовувати білу фарбу для утворення відтінків, користуватися пензлем для домальовування окремих елементів зображення (приміром, до квітів, створених за допомогою повітряної кульки, намалювати пензлем стебло). Заохочувати користуватися палітрою, кольоровими крейдочками, восковими олівцями. Продовжувати використовувати різноманітні поверхні для малювання (вертикальні, горизонтальні). Малювати стоячи, лежачи, всередині великих картонних коробок тощо. Заохочувати дітей створювати додаткові зображення, узгоджуючи з основними елементами малюнка, виконаними вихователем. Мотивувати дітей передавати штрихами, мазками, відбитками фарби ритм музики. Створювати умови для виконання індивідуальних і колективних робіт.

I квартал. «Помідори й огірочки попросилися у бочку» (малювання з використанням овочевих штампів), «Дощить осіннє небо» (малювання пальчиками на вологому тлі), «Кружляє листя в танці» (кольорове передруковування засушеного листя, вмоченого у фарбу).

II квартал. «Зайчиха із зайчатами» (малювання за допомогою долоньки, пальчиків, домальовування пензликом), «Новорічна ялинка за-

вітала до нас» (малювання долоньками), «У пухнасте біле пір'я одягнулася зима» (малювання губкою).

ІІІ квартал. «Підсніжник закликає нам весну» (малювання пальчиками, домальовування пензликом), «Ваблять жовто-синім оком красені братки» (малювання повітряними кульками), «В небі річка заблукала і дощем на землю впала» (малювання губкою, пальчиками, по вологості).

ІV квартал. «Салют у вечірньому небі» (малювання губкою, втулкою від харчової плівки або фольги з надрізами), «Вишеньки-черешеньки червоної спілі» (малювання маленькими повітряними кульками, друкування листям, домальовування пензликом), «Персиковий компот» (малювання кулачком на шаблоні банки).

Аплікація — конструктивне образотворення. Стимулювати дітей до дослідження властивостей паперу (рвати, жмакати, розмочувати, скочувати в кульки тощо). Формувати вміння виготовляти кульки з м'якого паперу (серветок) шляхом розривання на дрібні частини й скочування; сортувати їх за розміром, кольором, використовуючи ігрові прийоми, та наклеювати на шаблон з контуром зображення, поступово ускладнюючи завдання за рахунок багатокільності фрагментів шаблону. Виготовляти нескладні вироби (будиночки, транспорт, листівки) способом складання аркуша паперу навпіл, оформлюючи додатковими деталями. Використовувати ватні диски як основу художнього образу. Спонукаати дітей до використання паперу, клейстеру, інших матеріалів для створення бажаних образів.

I квартал. «Риба камбала», «Фрукти», «Гриб мухомор» (серветкові кульки), «М'ячики для ляльки».

II квартал. «Сніг-сніжок засипав поріжок» (ватні диски, серветкові кульки), «Пінгвєнятко Лоло» (ватні диски), «Мєрєхтєть ялиночка вогнями» (серветкові кульки), «Ялиночка» (паперові джгутики).

III квартал. «Міміза для матусі» (серветкові кульки), «Котики чудові — котики вербові» (кульки ватні), «Букет бузковий, запашний» (серветкові кульки), «Будиночок», «Автобус» (складання паперу).

IV квартал. «Мультиашні улюбленці» (ватні диски, серветкові кульки), «Тріпочє крильцями метелик», «Пухнасті клубочки — курочки сини і дочки» (ватні диски).

Ліплення — пластичне образотворення. Підтримувати у дітей бажання досліджувати натуральні пластичні матеріали (звичайне та солоне тісто, глину, сніг). Розвивати сенсорні відчуття. Продовжувати створювати умови для вправляння дітей у знайомих прийомах ліплення.

Знайомити з новими прийомами: скочування, сплющування, примазування, захипування, з'єднання різних частин виробу. Стимулювати дітей до використання підставок, стеків. Формувати у дітей навички охайності. Підтримувати творчі ініціативи дітей під час ліплення. Створювати позитивне емоційне тло під час ліплення. Займатися ліпленням не лише в приміщенні, але й на вулиці (ліплення з піску, снігу). Розвивати впевненість дитини та надихати її на успішну реалізацію створення образу за допомогою ліплення.

I квартал. «Магазин іграшок для немовлят», «Сімейна пекарня», «Кондитерська».

II квартал. «Сервіз для чаювання», «Варенички-варенички», «Прикраси на ялинку».

III квартал. «Бурулька-льодяничка», «Цукерня для малят», «Сніжинки-крижинки».

IV квартал. «Парканчик на майданчик», «Пасочки», «Крамниця посуду».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають основні кольори та створюють палітру, змішуючи фарби.
- Використовують білу фарбу для отримання різних відтінків кольору.
- Малюють пальчиками, долоньками, руками, ніжками.
- Використовують різні предмети для штампування (розрізані овочі, фрукти, листя тощо).
- Тонують поверхню за допомогою губки.
- Використовують для малювання папір, шпалери, великі картонні коробки тощо.
- Малюють на зволоженому папері.
- Передають штрихами, мазками, відбитками фарби ритм музики.
- Створюють індивідуальні роботи.
- Беруть участь у колективній роботі.
- Досліджують властивості паперу (рвуть, жмакають, розмочують тощо).
- Користуються клейстером, намащують поверхню.
- Виготовляють кульки з м'якого паперу (серветок) шляхом розривання на дрібні частини та скочування, сортують їх за кольорами, наклеюють їх на шаблон з контуром зображення.

- Використовують ватні диски як основу художнього образу.
- Досліджують натуральні пластичні матеріали (звичайне та солоне тісто, глину, пісок, сніг).
- Використовують різні прийоми ліплення: від'єднання частинок від цілого, розплющування, вдавлювання, розкочування, прищипування, скочування, сплющування, примазування, защипування, з'єднання різних частин виробу.
- Користуються підставкою, стеками.
- Допомагають прибирати після занять.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Спонукає дитину емоційно сприймати й прислухатися до інтонації голосу, слів, розповіді дорослого та висловлювати власне ставлення до літературних творів, їх персонажів.
- Формувати вміння уважно слухати й розуміти зміст забавлянок, примовлянок, пісень, колискових, загадок, усвідомлювати їх доречне застосування.
- Учити відтворювати тексти малих фольклорних жанрів і віршів.
- Створювати умови для індивідуального й колективного розглядання ілюстрацій до творів.
- Активізувати читання дорослими народних казок з метою збагачення літературного досвіду дітей.
- Розвивати зацікавлення книгами й дитячими журналами, формувати навички дбайливого поводження з ними.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Народні родзинки для маленької дитинки. У взаємодії з дітьми використовувати *забавлянки* («Сорока-ворона», «Летів горобчик», «Іде коза рогата», «Гоп-гоп, козуню», «Куй, куй, ковалі», «Ой ковалю, ковальочку», «Іде, їде пан, пан», «Мишка, мишка, теретишка»)

й пісеньки («Жили у бабусі», «Качка йде», «Танцювали миші», «То горошок, то квасолька»).

Активно послуговуватися *примовлянками* протягом дня, під час певних процесів життєдіяльності дитини у закладі дошкільної освіти: обід («Антошку, їж потрошку, лиш не з'їж ложку»); миття рук та обличчя («Водичко, водичко, умий моє личко...», «Купалися ластів'ята...»); пробудження після сну («Годі, діточки, вам спать!»); заохочення до плескання в долоні («Тосі, тосі лапці», «Тапці, ручки, тапці»), танцю («Чуки, чуки, чуки, чок»); втішання («Упав, упав зайчик з липки»); нарікання на неохайність («Іванку, Іванку», «Яринко, Яринко»), вередливість («Не хочемо ми того», «Вередували вереднички»); примовляння на гикавку («Гикавко, гикавко, де була?») та ін.

В ігровій діяльності та під час підготовки до сну застосовувати *коліскові* («Баю, баю, дитино», «Ой люлі, лялячки», «Прилинули гулі», «Ой котику, котику», «А ти, коте чорний», «Прийди, соньку, в колисоньку», «Ходить зайчик кругом хати» та ін.).

Учити з допомогою дорослого або самостійно, виразно й усвідомлено промовляти знайомі примовлянки, забавлянки, колискові й пісеньки; мотивувати дітей використовувати їх в іграх. Розвивати поетичний слух (спонукати дітей до створення власних пісеньок). Заохочувати повторювати текст (звуконаслідування, слова, фрази) або характерні рухи персонажів за дорослим. Ознайомити дітей із загадкою, формувати уявлення про неї як короткий опис якогось предмета чи явища у формі запитання, що потребує відповіді.

Читати дітям *українські народні казки* («Про рябеньке яечко» (літ. обробка С. Корвін-Павловської), «Півник і двоє мишенят», «Лисичка і глечик», «Лисиця та Журавель», «Коза-Дерева», «Лисиця та рак», «Солом'яний бичок», «Рукавичка»). Для унаочнення доцільно використовувати різні види театру (на фланелеграфі, фартусі, прищепках, театр картинок, ляльковий, пальчиковий). Продовжувати формувати уявлення про казку як фантастичний твір, у якому можуть розмовляти тварини й птахи, відбуваються дива, закладена народна мудрість; твір, який має певну структуру й особливості: зачин, повтори, пісеньки героїв, кінцівку, образну мову. Викликати емоційний відгук стосовно поведінки героїв, висловлювати особисте ставлення до персонажів. Спонукати відтворювати зміст добре знайомих казок за допомогою запитань дорослого та унаочнення. Залучати дітей до інсценування примовлянок і забавлянок; ігор-драматизацій за сюжетами казок.

Письменники для дітей. Читати невеличкі *вірші* українських авторів з доступним для розуміння дітей сюжетом: світ дитинства, світ

природи, світ родини, предметний і соціальний світи. Особливу увагу дорослому варто звертати на виразне читання творів: тональність, тембр і різноманітні модуляції в голосі. Формувати вміння відчувати красу мови, емоційно реагувати на поетичні порівняння й епітети. Викликати бажання промовляти вірші за дорослим, супроводжуючи відповідними рухами. Важливо пам'ятати: заучування напам'ять організовується в індивідуальній формі.

Читати *оповідання* вітчизняних письменників, близькі за тематикою дітям молодшого віку. Учити розрізняти прозову й віршовану мову творів, упізнавати твір за його фрагментом, ілюстрацією, знаходити на малюнках героїв творів, пригадувати назву знайомого твору.

Світ художнього тексту. Формувати у дітей навички сприймання змісту художнього твору: слухання, розуміння, уявлення й усвідомлення. Учити розуміти й визначати сюжетну лінію, головних героїв твору (Що було на початку твору? На які частини ви могли б поділити текст твору? Якими словами можете описати персонажів?). Спонукає до характеризування дій персонажів (добрі, шкідливі), відповідей на рефлексійні запитання за змістом тексту, емоційної передачі свого ставлення до змісту твору (радість, здивування, сум), окреслення власних відчуттів від вчинків персонажів (Як ви ставитеся до того, що зробив персонаж? Якби ви зустрілись із героєм/героїнею, що ви сказали б? Як вчинили б ви?).

Літературно-розвивальний простір. Доцільно інтегрувати художні твори, попередньо визначивши мету їхнього використання, обравши з переліку літератури ті твори, які відповідають змісту певного виду діяльності: 1) природничої тематики (прогулянки, екскурсії в природу); 2) соціально-побутової (бесіди/ігри про професії дорослих, рідні місто й країну, транспорт тощо); 3) художньо-продуктивного й театрального образотворення; 4) ігрової діяльності.

В осередку «Бібліотека» створити умови для самостійного розглядання дитячих книжок (розкладанок, іграшок, театру), періодики для наймолодших. Увести в практику взаємодії з дітьми «*філософські години*» (бажано в один і той самий час): читання великого за обсягом твору частинами. Дати можливість дітям ознайомитись із книгою, звернути увагу на сенсорні відчуття під час обстеження матеріалів, з яких зроблена книга (обкладинка цупка, м'яка, шорстка, фактурна тощо; сторінки тендітні, тонкі, такі, що шарудять; ілюстрації яскраві, фрагментарні (частина аркуша) та сторінкові (на розворот чи сторінку)), а також на оформлення тексту. Учити обережно гортати книжку, упізнавати книжки за обкладинками, розглядати малюнки, відповідати на запитання за їх змістом, розрізняти дитячі й дорослі книжки.

Урізноманітнити осередок *дидактичними іграми*: «Упізнай казку», «З якої казки герой?», «Парні картинки» (ілюстрації до казок).

Твори для читання дітям

Казки: «Про рябеньке яечко» (літ. обробка С. Корвін-Павловської), «Півник і двоє мишенят», «Котик і півник», «Лисичка і глечик», «Лисиця та Журавель», «Коза-Дереза», «Лисиця та рак», «Солом'яний бичок», «Рукавичка» та ін.

Світ дитинства. Вірші: «Перу, перу платтячко», «Ти не бійся, Милочко», «Я вже велика дівчинка», «Майбутній адмірал», «Ведмедики» Г. Бойка; «Прилетіли гуси...» М. Вінграновського; «Ходить сон», «Доня хоче спати» П. Воронька; «Пісенька (про ялинку)» Н. Забіли; «Вмиєм, дітки, личка!» Р. Завадовича; «Котику-воркотуку, одягни сорочку» Т. Коломієць; «До садочка» К. Перелісної та ін. *Оповідання*: «Ясоччин садок» Н. Забіли; «Лялька під дощем» В. Сухомлинського та ін.

Світ природи. Вірші: «Де ти, білочко, живеш?» Г. Демченко; «Перші крапельки весни» Г. Бойка; «Теплий дощик-срібнопад» М. Вінграновського; «Квасоля і горох», «Наш воркотик» О. Журливої; «Курочки», «Кульбаба» Н. Забіли; «Котики вербові», «Останній листочок», «Ведмежі сни», «В гостях у білочки», «Коник гривовою трясє», «Півникове горе» А. Камінчука; «Дятел» Т. Коломієць; «Мишеня лягає спати», «Сонечкова мама» А. Костецького; «Півник-дудар», «Котик умивається» П. Короля; «Жук» Л. Повх; «Коза», «Корівка», «Півень», «Зайчики», «Ой котику-коточку», «Коли киця любить, а коли сердиться», «Сніг іде» М. Познанської; «Ой журився їжачок» П. Ребра; «Польова мишка» К. Перелісної та ін. *Оповідання*: «Як сонце сходить», «Голубий дощик» В. Чухліба; «Як ведмідь зимує» Б. Харчука; «Кому світить сонечко» А. М'ястківського; «Золотокоса» В. Сухомлинського та ін.

Предметний світ. Вірші: «Моя ляля» М. Познанської; «Капці», «Вишиваночка» В. Каменчук та ін.

Соціальний світ. Вірші: «Маленька», «Сестрички» К. Перелісної; «Мама моя мила» А. М'ястківського; «Горщик» Є. Гуцала (*родина*); «Кіт Василь», «Вишенька» А. Камінчука, «Пралля» Т. Коломієць, «Галя-пралля» Ю. Шкрумеляка, «Принесем криницю» В. Лучука, «Хитрий няв» Д. Чередниченка (*праця*); «Я не поросятко» П. Ребра (*охайність*) та ін.

«Філософські години»: *укр. народ. казка* «Кіт, кріт, курочка та лисиця»; *авторські казки*: «Крила матері», «Співуча пір'їнка» В. Сухомлинського; «Гусенятко» М. Вінграновського; «Весняна казочка», «Не плач, ведмедику!» Г. Беленької; «Як дядько небо виправ» М. Стеблини; «Подорож Парасольки», «Подарунок на день народжен-

ня», «Оля, Сонко і Сонечко», «Метелик і Оленятко», «Горнятко меду», «Ганнуся і водичка» М. Пономаренко; «Гидке каченя», «Дюймовочка» Г.Х. Андерсена та ін. *Оповідання*: «Брилик» В. Чухліба; «Сестриця-Водиця», «Чому сумують квіти восени?» «Хто з них правий?», «Як павучок хатку собі будував», «Зелене крісло, або Про чари, які поряд з нами» Г. Беленької та ін.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Емоційно сприймають розповіді дорослого, прислухаються до інтонації голосу, слів та висловлюють власне ставлення до літературних творів, їх персонажів.
- Спроможні уважно слухати й розуміти зміст забавлянок, примовлянок, пісенок, колискових, загадок; усвідомлюють, коли їх доречно застосовувати.
- За допомогою дорослого або самостійно відтворюють тексти малих фольклорних жанрів і віршів.
- Прагнуть до індивідуального й колективного розглядання ілюстрацій до творів.
- Знають зміст коротеньких народних казок, «читають» їх у книзі.
- Проявляють інтерес до книг і дитячих журналів, розуміють правила поводження з ними.
- Створюють в уяві образ літературного героя та можуть передати його особливості доступними засобами.

МУЗИКА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Слухання музики

- Формувати культуру слухання музики та розширювати музичний досвід дітей.
- Знайомити з основними музичними жанрами (пісня, танець, марш), сприяти розвитку музичної пам'яті.
- Формувати вміння розрізняти характер музики (веселий, сумний), впізнавати знайомі пісні та п'єси, сприяти розвитку емоційного відгуку на музичні твори.

- Розвивати вміння вслуховуватися в музику, визначати зміни в силі звучання мелодії (голосно — тихо), розрізняти звуки за висотою в межах октави, контрастне звучання регістрів, темпів, динамічних відтінків музики.
- Визначати кількість частин у музичному творі (одночастинна чи двочастинна форма).
- Формувати уявлення про відображені в музиці почуття, настрої, явища навколишньої дійсності.
- Спонукати до емоційного відгуку на різнохарактерну музику.
- Стимулювати виникнення та формування в уяві дітей зорових образів від музики через показ наочності (репродукції картин, ілюстрації, картинки).

Співи

- Розвивати вміння цілісного сприйняття пісні.
- Розвивати музичний слух (ладовисотний, звуковисотний).
- Учити дітей правильно передавати характер пісні (весело, спокійно, лагідно).
- Сприяти розвитку співацьких навичок (чистота інтонації, правильне звукоутворення, дихання, дикція).
- Учити дітей співати природним голосом без напруження та правильно відтворювати мелодію в діапазоні re^1 (mi^1) — la^1 (si^1).
- Учити дітей співати в ансамблі, дотримуючись одного темпу й ритму, та артикуляційно чітко промовляти слова.
- Сприяти розвитку бажання у дитини підспівувати дорослому та співати самостійно.
- Залучати дітей до пісенної творчості та спонукати до творчих проявів під час співу.

Музично-ритмічна діяльність

- Сприяти розвитку цілісності сприйняття музики.
- Сприяти розвитку навичок відтворення в рухах ритмічного малюнка музичного твору, емоційно виразного втілення музично-ігрових образів (зайчики стрибають, пташки літають, ведмедики ідуть тощо).

- Учити починати та закінчувати рухи разом з музикою та узгоджувати рухи відповідно до характеру її звучання.
- Формувати навички кружляння в парах та прямого галопу, сприяти розвитку навички якісного виконання танцювальних рухів.
- Мотивувати до творчих проявів в музично-ритмічній діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. У дітей 3–4 років домінує мимовільна увага, тому музичне заняття необхідно будувати так, щоб його зміст впливав на почуття та інтереси дитини. У цьому віці діти активно емоційно відгукуються на застосування ігрових прийомів під час сприйняття музичних творів. У дітей виникає доброзичливе ставлення до героїв, про яких співається в пісні, вони відчують радість при виконанні веселого танцювального твору або заспокоєння під час прослуховування ліричної пісні. Відповідно до своїх вікових можливостей 3-річна дитина спроможна виокремлювати засоби музичної виразності (інтонацію, динаміку, темп тощо), а також диференціювати частини музичного твору.

Співи. Голосовий апарат дитини ще не сформований у зв'язку з недорозвиненістю голосового м'яза, зв'язки тонкі та короткі. У дітей 3 років починає формуватися співоче звучання, голос ще не сильний, дихання слабе та поверхневе. Під час співів дитина цього віку спроможна підлаштовуватися під голос дорослого, протяжно та інтонаційно вірно виконувати просту пісню. Тому репертуар відрізняється доступністю тексту та мелодії в співочому діапазоні re^1 (mi^1) — la^1 (si^1). Важливо працювати над дикцією (правильною та чіткою вимовою слів), а також над чітким відтворенням простого ритмічного малюнка мелодії пісні.

Музично-ритмічна діяльність. До музично-ритмічної діяльності дітей 3-річного віку залучають за допомогою добору доступних та цікавих ритмічних вправ, музичних ігор та таночків. Їх рухи, відповідно до музики, стають більш чіткими та злагодженими. Більшість дітей цього віку відчуває метричну пульсацію під час ходьби та бігу, реагує на початок та закінчення музичного супроводу, вирізняє двочастинну форму твору, а також може передати рухами контрастні зміни у динаміці звучання. У музичних іграх діти можуть правильно відтворювати різноманітні характерні образи, в ритмічних вправах використовувати прості предмети (брязкальця, хусточки), а під час виконання танцю самостійно виконувати елементарні танцювальні рухи.

Орієнтовний музичний репертуар

Слухання музики: «На прогулянку», муз. Л. Ревуцького; «Сумний дощик», муз. Д. Кабелевського; «Листопад», муз. Т. Попатенко; «Восени», «Весною», муз. С. Майкапара; «Вальс снігових пластівців» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Дід Мороз», муз. Р. Шумана; «Проліски», муз. В. Каліннікова; «Дощик», муз. В. Косенка; «Дощик накрапає», муз. А. Александрова; «Марш», муз. Н. Левін; «Марш», муз. Ю. Щуровського; «Гопак», муз. М. Лисенка; «Полька», муз. А. Жилінського.

Візуальний матеріал для сприйняття музики: «Прогулянка осіннім парком», А.-Г. Ратушний; «Дощик накрапає», В. Рекуненко; «Осінь», І. Левітан; «Новорічна», М. Корті; «Проліски», Г. Слободянюк; «Весна», О. Шовкуненко; «Танок полька», фр. гравюра ХІХ ст.; «Гопачок», О. Кулаков.

Співи:

співаночки: «Ой рак, неборак», укр. нар. пісня; «Щебетушка щебетала», укр. нар. пісня; «Голубочка», укр. нар. пісня; «Гопа, гопа, чуки», укр. нар. пісня; «Іде, іде дід, дід», укр. нар. пісня; «Кукуріку, півнику», укр. нар. пісня; «Раз, два, три, чотири», укр. нар. пісня; «Сорока-ворона», укр. нар. пісня; «Фрікель, нікель», укр. нар. пісня; «Шуги на панові кури», укр. нар. пісня;

пісні: «Раз, два, три!», муз. М. Ведмедері, сл. С. та Ю. Ходоси; «Чечір-вечір», муз. і сл. Н. Рубальської; «Веселий котик», муз. В. Марченка, сл. М. Островського; «Дощик», муз. В. Костенка, сл. Є. Макшанцевої; «Осінь», муз. Н. Вересокіної, сл. А. Єрикеева; «Осінь», муз. І. Островерхого, сл. П. Воронька; «Хмарка йшла на іменини», муз. І. Островерхого, сл. Г. Чубая; «Останній листочок», муз. М. Ведмедері, сл. А. Камінчука; «Ой, зима», муз. М. Ведмедері, сл. М. Підгірянки; «Сніжок», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Перший сніг», муз. Л. Дичко, сл. В. Поліщука; «Ялинка», муз. Т. Шутенко, сл. М. Лисича; «Здрастуй, свято Новий рік!», муз. і сл. Д. Мулика; «Щедрий вечір», укр. нар. пісня; «Добрий вечір», укр. нар. пісня; «Гей, весна іде!», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Дорога матуся», муз. і сл. Л. Давидової; «Подарунок мамі», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Мам вітаємо усіх», муз. і сл. І. та Ю. Білоконь; «Маму вітають малюки», муз. Т. Попатенко, сл. Л. Миронової; «От яка бабуся», муз. О. Тілічеєвої, сл. Ю. Островського; «Корівка», муз. і сл. Н. Рубальської; «Танець кенгуру», муз. О. Злотника, сл. О. Вратарьової; «Засоромилися», муз. В. Марченка,

сл. П. Велешка; «Хоче сонечко спати», муз. і сл. О. Герасименко; «Про ляльку», муз. А. Філіпенка, сл. О. Пархоменка; «На лугу», муз. і сл. Є. Макшанцевої.

Музично-ритмічна діяльність:

вправи: «Марш», муз. Д. Шостаковича; «Весела хода», муз. Г. Свиридова («Веселий марш»); «Коники скачуть», муз. Т. Попатенко; «М'ячі», муз. Т. Ломової; «Легко бігаємо», муз. М. Любарського; «Пройдемо у ворітця», муз. Е. Парлова, Т. Ломової; «Вправи з м'ячем», муз. Д. Шостаковича («Вальс-жарт»); «Кішечка», муз. Т. Ломової; «На конячці», муз. О. Гречанінова; «Хто хоче побігати?», лит. нар. мелодія, обр. Л. Вишкарьова; «Вправи з брязкальцями», муз. А. Козакевича;

музичні ігри: «Горобці та автомобіль», муз. Г. Фріда, М. Раухвергера; «Зайці і ведмідь», муз. Т. Попатенко; «Діти і ведмідь», муз. і сл. В. Верховинця; «Сонечко і дощик», муз. М. Раухвергера; «Гра з різнокольоровими хусточками», укр. нар. мелодія «Ой за гаєм, гаєм», обр. Я. Степового; «Гра з лялькою», муз. Ю. Шишакова; «Дідусь-садівник і козенята», муз. О. Гедіке; «Льотчики», муз. В. Нечаєва, Т. Ломової; «Злови в коло», муз. Б. Гундера, сл. В. Антонової; «Кішка і кошенята», муз. М. Раухвергера;

танці: «Подружилися», муз. Т. Вількорейської; «Веселий танок», муз. Т. Шутенко; «Танок зайчика», муз. В. Барвинського («Зайчик»); «Туп-туп веселенько», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Танок з листочками», муз. К. Стеценка; «Потанцюймо веселіше», укр. нар. мелодія, обр. І. Прача; «Танок із дзвіночками», укр. нар. мелодія; «Бігти до ялиночки», муз. В. Сметани («Полька»); «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. М. Лисенка; «Будемо танцювати», муз. і сл. Н. Грановської, гарм. І. Кишка; «Танець з квітами», муз. М. Лисенка.

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей загальні поняття про музичні інструменти та їх назви.
- Знайомити дітей із звучанням дитячих музичних інструментів: шумових (брязкальця, дзвіночки, маракаси)

та ударних (бубон, ложки, ксилофон, металофон, трикутник, барабан).

- Вчити дітей сприймати музичні твори, виконані на дитячих музичних інструментах (на металофоні, бубні, барабані, трикутнику тощо).
- Вчити дітей правильно тримати дитячі музичні інструменти в руках та сприяти набуттю елементарних навичок гри на них.
- Формувати навички правильного звуковидобування на бубні, барабані, дзвіночках.
- Формувати уміння точно передавати ритмічний малюнок простого музичного твору.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У закладі дошкільної освіти окрему увагу потрібно приділяти грі на ДМІ, під час якої діти відкривають для себе світ музичних звуків та їх відношень, вчать розрізняти красу та тембр звучання різних інструментів. Накопичується досвід музично-виконавської діяльності: діти поступово здобувають навички виконавства у грі на ДМІ, розрізняють та називають дитячі музичні інструменти, проявляють активність в іграх на дослідження звуків, в елементарному музикуванні.

Орієнтовний репертуар: «Дрібушечки», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Веселий дзвіночок», муз. В. Кікти, сл. В. Татарінова; «Гра з дзвіночком», муз. А. Філіпенка, сл. Є. Макшанцевої; «Бубон», муз. М. Красева, сл. Н. Френкель; «Гра з брязкальцями», муз. А. Лазаренка, сл. В. Кукловської; «Барабанщик», муз. Г. Гриневича, сл. О. Благіної.

Самостійна музична діяльність. У віці від 3 до 4 років провідним об'єктом пізнання у дитини є звуки, в тому числі музичні. З метою накопичення первинного музичного досвіду саме в цьому віці дитині необхідно створювати умови для активного дослідження звуків. Саме самостійне маніпулювання та гра з музичними звуками дасть змогу дитині в подальшому орієнтуватися у характері музики та її жанрах.

Для 3-річної дитини природно організувати в певному ритмі власну музичну діяльність, що відображається у спробах римувати слова в ритмічному промовлянні, проспівуванні фраз, у музично-рухових імпровізаціях. Тому особливу увагу в цьому віці необхідно приділяти розвитку метроритмічного відчуття.

Перелік матеріалів для музичного осередку: образні іграшки (зайчик, півник, курочка, пташка, собачка, котик тощо); іграшки-інструменти із звуком невизначеної висоти (брязкальця, великі та маленькі дзвіночки, бубон, барабан, молоточки); набір інструментів (гармошки, дудочки, гітари, фортепіано тощо); атрибути для дитячої танцювальної творчості за сезонами (прапорці, султанчики, хусточки, яскраві стрічки з кільцями, брязкальця, осінні листочки, сніжинки тощо); ширма настільна з іграшками-рукавичками; музичний центр і набір з програмовим аудіозаписом; іграшки, що співають та рухаються.

Музично-дидактичні ігри: на розвиток звуковисотного слуху; на визначення характеру музики (настрою); на розвиток тембрового слуху; на розвиток динамічного слуху; на розвиток ритмічного слуху, відчуття темпу.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Слухають музику від початку до кінця, запам'ятовують та впізнають знайомі музичні твори.
- Проявляють емоційний відгук на музичні твори, елементарні судження про настрій та характер музики або пісні.
- Демонструють диференційованість сприйняття музики, відрізняють окремі засоби музичної виразності (темп, динаміку, регістр).
- Розрізняють двочастинну та одночастинну форми музичних творів, реагують на їх зміни.
- Розрізняють прості жанри (пісня, танець, марш).
- Проявляють уміння співати разом з дорослим і дітьми протяжно та ритмічно пісні, одночасно починати та закінчувати виконання пісні.
- Розрізняють танцювальний, пісенний і маршовий метроритми, передають їх у рухах.
- Проявляють активність у музичних іграх, виконують елементарні танцювальні рухи, рухаються під музику з предметами (листочками, ляльками, хусточками).

ТЕАТРАЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати здатність емоційно відгукуватися на театралізоване дійство (удома, закладі дошкільної освіти, театрі).
- Учити концентруватися на персонажах театральної постановки, сприймати зміст вистави у виконанні вихователів, батьків, акторів.
- Забезпечувати умови для формування у дітей основ глядацької та виконавської культури: активно долучати до ігрових занять в Дитячій академії вдячного глядача та студії «Маленький актор».

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Дитяча академія вдячного глядача. Формувати у дітей основи глядацької культури: учити створювати відповідний настрій і налаштовуватися на перегляд вистави; заохочувати до оплесків, емоційних реакцій на події театральної вистави.

Ознайомити дітей з різними видами театрів, як-от: на фланелеграфі, фаргусі, прищіпках, настільний (іграшки, картинки, книжки-забавки), пальчиковий, тантамареска (стенд з ілюстрацією певного театралізованого сюжету з отворами для обличчя й рук), театральний лепбук, leg-players («ніжки, що граються»). Вистави демонструє дорослий, поступово залучаючи дітей до фрагментарного виконання ролі.

Студія «Маленький актор». Формувати виконавську культуру: «знайомство» з персонажем (вітання / прощання, представлення, візуалізація дій за допомогою характерних рухів); основи акторської майстерності (передача характерними словами, словосполученнями й простими реченнями мови персонажів; характерними рухами (пантоміма) дій персонажів; характерною мімікою (радісний, засмучений, стривожений, зляканий, здивований, гордий, ніжний, добрий, розсерджений) настрою персонажів). Пропонувати дітям створювати певні образи за допомогою різних атрибутів (масок, горловиків, театральних костюмів, хусток, капелюхів, шарфів, стрічок, відрізів тканини (фатину, органзи), ковдр, окулярів, віял, перук, аксесуару «метелик», намиста, чарівної палички, рукавичок, маминих черевичків, мікрофона тощо).

Орієнтовна тематика творів

Для формування глядацької культури дітей:

казки: «Про рябеньке яєчко» (літ. обробка С. Корвін-Павловської), «Півник і двоє мишенят», «Котик і півник», «Лисичка і глечик», «Лисиця та Журавель», «Коза-Дереза», «Лисиця та рак», «Солом'яний бичок», «Рукавичка»;

авторські казки М. Пономаренко: «Невдячна мишка», «Як Опудало горобця налякало», «Подарунок Мальви», «Хто найпотрібніший», «Пісенька для Комарихи», «На суничній галявині», «Мисочка для мами», «Зайчатко і капуста»;

вірші: «Перу, перу платячко» Г. Бойка; «Вмиєм, дітки, личка!» Р. Завадовича; «Котику-воркотуку, одягни сорочку» Т. Коломієць.

Для формування виконавської культури дітей:

пантомімічні етюди: «Ой, ходила чаечка», «Дятел», «Гусак», «Кіт», «Заець спати захотів» М. Стельмаха; «У бобра болить живіт» М. Пономаренко;

етюди інтонаційні: «Пішла киця по водицю», «Пальчику, пальчику, де ти бував?»; «Коза» М. Познанської; «Паротяг» Л. Полтави; «Колядники» Л. Повх; «Потоваришували» В. Заець; «Веселі бегемоти», «Ненароком» М. Пономаренко та ін.;

інсценування літературних творів:

— *віршів:* «Ковальок, ковальок», «Коточку, де ти був?», «Лася-Парася», «Печу-печу хлібчик»; «Хвалько» І. Січовика;

— *віршів-діалогів:* «Мишко, мишко, де була», «Киця-киця, де була», «Оленка маленька» П. Воронька.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Емоційно відгукуються на театралізоване дійство (удома, в закладі дошкільної освіти, театрі).
- Уважно сприймають зміст вистави у виконанні вихователів, батьків, акторів, концентрують увагу на персонажах театральної постановки.
- Із задоволенням беруть участь в ігрових заняттях Дитячої академії вдячного глядача та студії «Маленький актор».

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г. Родинні читання: відновимо добру традицію! // Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 17–18.
2. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. 2-ге вид., перероб. та допов. / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 376 с.
3. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 15–22.
4. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. 3-тє вид., виправ. й допов. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.

СЕРЕДНЯ ГРУПА «ЧОМУСИКИ» **(П'ЯТИЙ РІК ЖИТТЯ)**

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку

Провідна потреба — пізнавальна активність.

Провідна діяльність — сюжетно-рольова гра.

Провідна функція — наочно-образне мислення.

Особливості віку

Мовлення дитини починає виконувати контролюючу функцію; ускладнюються вольові прояви (вміння підпорядковувати свою поведінку правилам гри); підвищується пізнавальна активність; зберігається ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками; виникає інтерес до іншої дитини як до свого відображення (найчастіше помічають в інших негативні риси); відбувається рефлексія своїх вчинків через реакцію іншої дитини; ускладнюються сюжетно-рольові ігри; з'являється усвідомленість власних дій.

Новоутворення: контролююча функція мовлення, елементи творчої уяви в сюжетно-рольовій грі та елементи довільності, позаситуативно-особистісна форма спілкування з дорослим.

Важливим психічним новоутворенням дітей середнього віку є вміння оперувати подумки уявленнями про предмети, узагальнення властивостей цих предметів, зв'язків і відносин між предметами та подіями. Розуміння деяких залежностей між явищами та предметами породжує у дітей підвищений інтерес до устрою речей, причин спостережуваних явищ, залежностей між подіями, відповідно інтенсивне збільшення запитань до дорослого (Як? Навіщо? Чому?). На багато запитань діти намагаються відповісти самостійно, вдаючись до свого роду дослідів, спрямованих на з'ясування невідомого. Якщо дорослий неуважний

до задоволення пізнавальних запитів дошкільнят, у багатьох випадках діти проявляють риси замкнутості, негативізму, впертості, неслухняності стосовно старших.

Діти 4–5 років все ще не усвідомлюють соціальні норми та правила поведінки, однак у них вже починають складатися узагальнені уявлення про те, як треба (не треба) поводитися. Тому вони звертаються до однолітка, коли він не дотримується норм і правил, зі словами «так не чинять», «так не можна». Як правило, до 5 років діти без нагадування дорослого вітаються і прощаються, кажуть «спасибі» і «будь ласка», не перебивають дорослого, ввічливо звертаються до нього. Крім того, вони можуть за власною ініціативою прибирати іграшки, виконувати прості трудові обов'язки, доводити справу до кінця. Проте слідування таким правилам часто буває нестійким — діти легко відволікаються на те, що їм більш цікаво, а буває, що дитина добре поводить себе тільки у присутності найбільш значущих для неї людей. У цьому віці у дітей з'являються уявлення про те, як належить поводитися дівчаткам, а як хлопчикам. Діти добре виділяють невідповідність нормам і правилам не тільки у поведінці інших, але й у своїй власній, емоційно це переживають, що підвищує їхню спроможність регулювати поведінку. Таким чином, поведінка дитини 4–5 років не настільки імпульсивна й безпосередня, як у 3–4 роки, хоча в деяких ситуаціях дитині все ще потрібне нагадування дорослого або однолітків про необхідність дотримання тих чи інших норм і правил. Для дітей цього віку характерною є поява групових традицій: хто де сидить, послідовність ігор, привітання одне одного з днем народження тощо.

Дітьми цього віку вже добре освоєний алгоритм процесів самообслуговування: вмивання, одягання, купання, прийому їжі, прибирання приміщення. Дошкільнята знають і використовують за призначенням атрибути, які супроводжують ці процеси: мило, рушник, носовичок, серветку, столові прибори. Рівень освоєння культурно-гігієнічних навичок такий, що діти вільно переносять їх у сюжетно-рольову гру. З'являється зосередженість на своєму самопочутті, дитину починає хвилювати тема власного здоров'я.

Дитина п'ятого року життя здатна елементарно охарактеризувати своє самопочуття, привернути увагу дорослого в разі нездужання.

Діти 4–5 років мають диференційоване уявлення про власну гендерну приналежність, аргументують її за низкою ознак (*Я хлопчик, я ношу штани, а не сукні, у мене коротка зачіска*); виявляють прагнення до дорослішання відповідно до адекватної гендерної ролі: хлопчик — син, онук, брат, батько, чоловік; дівчинка — дочка, внучка, сестра, мати, жінка. Вони опановують окремі способи дій, що домі-

нують у поведінці дорослих людей відповідного гендеру. Так, хлопчики намагаються виконувати завдання, що вимагають прояву силових якостей, а дівчатка реалізують себе в іграх «Дочки-матері», «Балерина» і більш схильні до «красивих» дій. До 5 років діти вже мають уявлення про особливості найбільш поширених чоловічих і жіночих професій, види відпочинку, специфіку поведінки у спілкуванні з іншими людьми, окремі жіночі та чоловічі якості, вміють розпізнавати й оцінювати адекватно гендерній приналежності емоційні стани та вчинки дорослих людей різної статі.

З 4 до 5 років основні труднощі у поведінці та спілкуванні дитини з оточуючими, які були пов'язані з кризою 3 років (упертість, норовливість, конфліктність тощо), поступово відходять у минуле, й допитливий малюк активно освоює навколишній світ предметів і речей, світ людських відносин. Найкраще це вдається дітям у грі.

Діти п'ятого року життя продовжують програвати дії з предметами, але тепер зовнішня послідовність цих дій уже відповідає реальній дійсності: вони спочатку ріжуть хліб і тільки потім ставлять його на стіл перед ляльками (у ранньому й на самому початку дошкільного віку послідовність дій не мала для гри такого значення). У грі діти називають свої ролі, розуміють умовність прийнятих ролей. Відбувається поділ ігрових і реальних взаємин. У процесі гри ролі можуть змінюватися. Для дитини п'ятого року життя однолітки стають більш привабливими та бажаними партнерами по грі, ніж дорослі. У загальну гру запрошуються від двох до п'яти дітей, а тривалість спільних ігор становить у середньому 15–20 хв, в окремих випадках може досягати і 40–50. Діти цього віку стають більш перебірливими у взаєминах і спілкуванні: у них є постійні партнери по іграх, хоча протягом року вони можуть і помінятися кілька разів; дедалі яскравіше проявляється схильність до ігор з дітьми однієї статі. Щоправда, вони ще не ставляться до інших однолітків як до рівноправних партнерів по грі. Поступово ускладнюються репліки персонажів, діти орієнтуються на рольові висловлювання одне одного, часто в такому спілкуванні відбувається подальший розвиток сюжету. При вирішенні конфліктів у грі діти дедалі частіше намагаються домовитися з партнером, пояснити свої бажання, а не наполягати на своєму.

Розвивається моторика дошкільнят. Так, у 4–5 років діти вміють переступати через рейки гімнастичної драбини, горизонтально розташованої на опорах (на висоті 20 см від підлоги), тримаючи руки на поясі; підкидають м'яч вгору і ловлять його двома руками (не менше 3–4 разів поспіль у зручному для дитини темпі); нанизують намистини середньої величини (або гудзики) на товсту нитку (або тонкий шнурок з жор-

стким наконечником). Дитина здатна активно й усвідомлено засвоювати й розумівати рухи, їх елементи, що дає їй змогу розширювати й збагачувати репертуар вже освоєних основних рухів більш складними.

У віці від 4 до 5 років триває засвоєння дітьми загальноприйнятих сенсорних еталонів, оволодіння способами їх використання та вдосконалення обстеження предметів. До 5 років діти, як правило, вже добре володіють уявленнями про основні кольори, орієнтуються у геометричних формах і відношеннях величин. Дитина вже може довільно спостерігати, розглядати й шукати предмети в навколишньому просторі. При обстеженні нескладних предметів дошкільник здатен дотримуватися певної послідовності: виділяти основні частини, визначати їх колір, форму та величину, а потім — додаткові частини. Сприймання в цьому віці поступово стає осмисленим, цілеспрямованим. У середньому дошкільному віці зв'язок мислення та дій зберігається, але вже не є таким безпосереднім, як раніше. У багатьох випадках не потрібно практичного маніпулювання з об'єктом, але у всіх випадках дитині необхідно чітко сприймати й наочно представляти цей об'єкт.

Мислення дітей 4–5 років протікає у формі наочних образів, слідуючи за сприйманням. Наприклад, діти можуть зрозуміти, що таке план кімнати. Якщо дитині запропонувати план частини групової кімнати, то вона зрозуміє, що на ньому зображено. При цьому можлива незначна допомога дорослого, приміром, пояснення того, як позначають вікна та двері на плані. За допомогою схематичного зображення групової кімнати діти можуть знайти заховану іграшку (по позначці на плані).

До 5 років увага стає дедалі більш стійкою (якщо дитина пішла за м'ячем, то вже не буде відволікатися на інші цікаві предмети). Важливим показником розвитку уваги є те, що до 5 років в діяльності дитини з'являється дія за правилом — перший необхідний елемент довільної уваги.

Саме у цьому віці діти починають активно грати в ігри з правилами: настільні (лото, дитяче доміно) і рухливі (хованки, квач). У дошкільному віці інтенсивно розвивається пам'ять дитини. У 5 років дошкільник може запам'ятати вже 5–6 предметів з 10–15, зображених на пропонуваній йому картинках. У віці 4–5 років переважає репродуктивна уява, що відтворює образи, які описуються у віршах, оповіданнях дорослого, зустрічаються в мультфільмах. Особливості образів уяви залежать від досвіду дитини й рівня розуміння нею того, що вона чує від дорослих, бачить на картинках і т.д.

У дітей часто змішується реальне і казкове, фантастичне. Уява допомагає дитині пізнавати навколишній світ, переходити від відомого до невідомого. Однак образи у дитини 4–5 років розрізнені й залежать

від мінливих зовнішніх умов, оскільки ще відсутні цілеспрямовані дії уяви. Дитячі твори ще не можна вважати проявом продуктивної уяви, оскільки вони переважно не мають певної мети й будуються без будь-якого попереднього задуму. Елементи продуктивної уяви лише починають закладатися у грі, малюванні, конструюванні.

У цьому віці відбувається розвиток ініціативності та самостійності дитини у спілкуванні з дорослими й однолітками. Діти продовжують співпрацювати з дорослими у практичних справах (спільні ігри, доручення), поряд із цим активно прагнуть інтелектуального спілкування, що проявляється в численних запитаннях (Чому? Навіщо? Для чого?), прагненні отримати від дорослого нову інформацію пізнавального характеру. Здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки відображається в дитячих відповідях у формі складнопідрядних речень. У дітей спостерігається потреба у повазі дорослих, їх похвалі, тому на зауваження дорослих дитина п'ятого року життя реагує підвищеною вразливістю.

Спілкування з однолітками, як і раніше, тісно переплетене з іншими видами дитячої діяльності (грою, працею, продуктивною діяльністю), проте вже відзначаються й ситуації чистого спілкування. Для підтримки співробітництва, встановлення відносин у словнику дітей з'являються слова і вирази, що відображають моральні уявлення, зокрема: слова участі, співчуття. Прагнучи привернути увагу однолітка й утримати її в процесі мовного спілкування, дитина вчиться використовувати засоби інтонаційної мовної виразності: регулювати силу голосу, інтонацію, ритм, темп мовлення залежно від ситуації спілкування. У процесі спілкування з дорослими діти використовують правила мовного етикету: слова вітання, прощання, подяки, ввічливого прохання, співпереживання і співчуття. У більшості контактів головним засобом спілкування є мовлення, в розвитку якого відбуваються значні зміни. До 5 років у більшості своїй діти починають правильно вимовляти звуки рідної мови. Триває процес творчої зміни рідного мовлення, придумування нових слів і виразів (*У лисого голова босоніж; Дивись, який ползук* (про черв'яка) тощо). У мовленні дітей з'являються прийоми художнього мовлення: епітети, порівняння. Особливе зацікавлення викликають рими, найпростіші з яких діти легко запам'ятовують, а потім складають подібні. Діти 5 років вміють узгоджувати слова в реченні й здатні до елементарного узагальнення, об'єднуючи предмети у видові категорії, називають відмінності між предметами близьких видів: куртка та пальто, сукня та сарафан, жилет і кофта. Мовлення стає більш зв'язним і послідовним. З допомогою вихователя діти можуть переказувати короткі літературні твори, розповідати по картинці, описува-

ти іграшку, передавати своїми словами враження з особистого досвіду. Якщо близькі дорослі постійно читають дошкільнятам дитячі книжки, читання може стати стійкою потребою. У цих умовах діти охоче відповідають на запитання, пов'язані з аналізом твору, дають пояснення вчинкам героїв.

Значну роль у накопиченні читацького досвіду відіграють ілюстрації. У віці 4–5 років діти здатні довго розглядати книгу, розповідати по картинці про її зміст. Улюблену книгу вони легко знаходять серед інших, можуть запам'ятати назву твору, автора, проте швидко забувають їх і підміняють добре відомими. У цьому віці діти добре сприймають вимоги до поводження з книгою, гігієнічні норми при роботі з нею. У зв'язку з розвитком емоційної сфери дітей значно поглиблюються їх переживання від прочитаного. Вони прагнуть перенести книжкові ситуації в життя, наслідують героїв творів, із задоволенням грають у рольові ігри, засновані на сюжетах казок, оповідань. Діти виявляють творчу ініціативу і придумують власні сюжетні повороти. Свої пропозиції вони вносять і при інсценуванні окремих уривків прочитаних творів. Чіпка пам'ять дає змогу дитині багато чого запам'ятати, вона легко вивчає напам'ять вірші й може виразно читати їх на публіці.

Зі зростанням усвідомленості та довільності поведінки, поступовим посиленням ролі мовлення (дорослого і самої дитини) в управлінні поведінкою дитини стає можливим вирішення більш складних завдань у сфері безпеки. Але при цьому дорослому слід враховувати несформованість вольових процесів, залежність поведінки дитини від емоцій, домінування езопової позиції в мисленні та поведінці.

У середньому дошкільному віці активно розвиваються такі компоненти дитячої праці, як цілепокладання й контроль-перевірочні дії на базі освоєних трудових процесів. Це значно підвищує якість самообслуговування, дає дітям змогу освоювати господарсько-побутову працю й працю в природі.

У музично-художній та продуктивній діяльності діти емоційно відгукуються на художні твори, твори музичного та образотворчого мистецтва, в яких за допомогою образних засобів передані різні емоційні стани людей, тварин. Дошкільнята починають більш цілісно сприймати сюжет музичного твору, розуміти музичні образи. Активніше проявляється інтерес до музики, різних видів музичної діяльності. Виявляється різниця в перевагах, пов'язаних з музично-художньою діяльністю, у хлопчиків і дівчаток. Діти не тільки емоційно відгукуються на звучання музичного твору, а й захоплено говорять про нього (про характер музичних образів і розповіді, засоби музичної виразності, співвідносячи їх з життєвим досвідом). Музична пам'ять дає змогу ді-

тям запам'ятовувати, упізнавати й навіть називати улюблені мелодії. Розвитку виконавської діяльності сприяє домінування у даному віці продуктивної мотивації (заспівати пісню, станцювати танець, зіграти на дитячому музичному інструменті, відтворити простий ритмічний малюнок). Діти роблять перші спроби створити танець, придумати музичну гру, імпровізувати нескладні ритми маршу або танцювальної мелодії.

На формування музичного смаку та інтересу до музично-художньої діяльності в цілому активно впливають установки дорослих. Важливим показником розвитку дитини-дошкільника є образотворча діяльність. До 5 років коло зображуваних дітьми предметів стає достатньо широким. У малюнках з'являються деталі. Задум дитячого малюнка може змінюватися у ході зображення. Діти володіють найпростішими технічними вміннями та навичками. Вони можуть своєчасно насичувати ворс пензля фарбою, промивати пензлик після закінчення роботи, змішувати на палітрі фарби; починають використовувати колір для прикрашання малюнка; можуть розгортати пластичні матеріали круговими й прямими рухами долонь рук, з'єднувати готові частини одну з одною, прикрашати виліплені предмети як за допомогою стеки, так і шляхом вдавнення.

Конструювання набуває характеру продуктивної діяльності: діти замислюють майбутню конструкцію та здійснюють пошук способів її виконання. Вони можуть виготовляти вироби з паперу, природного матеріалу, починають опановувати техніку роботи з ножицями, складають композиції з готових і самостійно вирізаних простих форм. Змінюється композиція малюнків: від хаотичного розташування штрихів, мазків, форм діти переходять до фризкової композиції — розміщують предмети ритмічно в ряд, повторюючи зображення по кілька разів.

Система ціннісних орієнтацій є важливою характеристикою особистості та показником її сформованості. Ступінь розвитку ціннісних орієнтацій, особливості їх становлення дають змогу говорити про рівень розвитку особистості. Від розкриття особливостей процесу розвитку й специфіки впливу ціннісних орієнтацій, які складають змістову частину характеристики особистості, залежить визначення вектора шляхів їх формування, в тому числі й соціальної позиції. Спрямованість сучасних п'ятирічних дошкільників у більшій мірі стосується задоволення особистісних потреб, значимості ролі сім'ї, дорослих людей. За деякими даними, серед ціннісних орієнтацій сучасних п'ятирічних дошкільників основне місце займає задоволення особистісних матеріальних потреб. У дітей цього віку відсутнє суб'єктивне ставлення до соціальних цінностей, усвідомлене розуміння їх змісту, їх оцінка. П'ятирічні

діти перебувають у колі інтимно-особистісних відносин, орієнтуються переважно на знайомі оточуючі їх предмети та близьких дорослих людей. Вони не можуть вказати на цінності, які є привабливими для них в інших людях, у них ще не сформоване ставлення до дитячого колективу. Завдяки включеному спостереженню вдалося виявити своєрідний характер ставлення п'ятирічних дітей до педагога дитячого садка та його помічника: діти горнулися до педагога, начебто шукали у нього захисту, «домовлялися» про споживання їжі (*Я трошки з'їм... Дома поїла, а тут чайок поп'ю*), про режим сну (*Спати не буду, а полежу*) тощо. Аналіз суджень, які п'ятирічні діти обирають із низки запропонованих, показав, що жодна дитина не висловлюється із розумінням загальної значимості праці дорослих, тобто в цьому віці вони ще не розуміють смислу цінності суспільної праці. Отримані дані дають змогу стверджувати, що у п'ятирічних дітей, по-перше, ставлення до особистого «Я» ще не екстраполюється на інших дітей, по-друге, більшість із них не розуміє смислу освітніх установ і не може пояснити, навіщо діти ходять до дитячого садка та школи.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посіб. / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловйова та ін. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 248 с.
2. Компас у світі ціннісних орієнтацій дошкільника: навч. посіб. / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, Л.І. Соловйова, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 56 с.
3. Від 3 до 7: психологічний портрет дитини / Т. Піроженко, С. Ладивір, Л. Соловйова, І. Карабаєва; упоряд. Л. Соловйова. К., 2018. URL: <https://epsiholog.m CFR.ua/book.aspx?mid=30433>
4. Карабаєва І.І., Терещенко Л.А. Розвивальне освітнє середовище ЗДО: основні компоненти, етапи формування та критерії його оцінювання // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. 4. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 16. 2020. С. 89–101.
5. Основні компоненти, етапи формування та критерії оцінювання розвивального освітнього середовища ЗДО. Наукові матеріали круглого столу. Міжнародна видавнича платформа "Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools". URL: <https://fdotadotr.wordpress.com>

**Орієнтовний розподіл часу
на процеси життєдіяльності дітей п'ятого року життя
вдома та у закладі дошкільної освіти (у робочі дні)**

Процеси	Години доби
<i>Вдома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У закладі дошкільної освіти</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7.30–8.30
Сніданок	8.30–9.00
Ігри, організація різних видів діяльності дітей за освітніми лініями БҚДО	9.00–10.00
Прогулянка	10.00–12.00
Обід	12.00–13.00
Денний сон	13.00–15.00
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.00–15.30
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15.30–16.30
Прогулянка	16.30–18.00
Повернення з прогулянки, вечеря, ігри, бесіди вихователя з батьками	18.00–18.45
Повернення дітей додому	18.45–19.00
<i>Вдома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.00
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.00–20.30
Нічний сон	20.30–6.30 (7.30)

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом	2
Ознайомлення з природним довкіллям	1
Художньо-продуктивна діяльність (музична, образотворча, театральна тощо)	5
Сенсорний розвиток	—
Логіко-математичний розвиток	1
Розвиток мовлення і культура мовленнєвого спілкування	3
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	4
Максимальна кількість занять на тиждень	15
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	5,3

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Оздоровчі: спрямовувати роботу на підвищення опірності організму несприятливим факторам внутрішнього і зовнішнього середовища; формувати правильну поставу та здійснювати профілактику плоскостопості; активізувати участь дітей у загартовувальних процедурах; запобігати психічній та фізичній перевтомі дітей; продовжувати формувати у дітей культурно-гігієнічні навички, культуру поведінки під час їди, вміння стежити за чистотою та охайністю зовнішнього вигляду.

Навчальні: спрямовувати роботу на забезпечення фізичної активності: формувати навички з основних рухів, фізичні якості, розвивати функції рівноваги, координації рухів, дрібну моторику; сприяти пізнавальній активності: пояснювати значення фізичних вправ, загартовувальних заходів, нетрадиційних методів оздоровлення для збереження здоров'я та покращення фізичного розвитку; сприяти мовленнєвій активності: збагачувати словник назвами вправ, предметів, обладнання, посібників, правилами їх використання; формувати уміння разом з педагогом обговорювати причини власних рухових невдач під час виконання фізичних вправ, рухливих ігор, брати участь у плануванні спільної рухової діяльності.

Виховні: у процесі виконання фізичних вправ сприяти соціально-моральній активності дітей: виховувати чесність, справедливість, виявляти приязне ставлення один до одного; сприяти емоційно-ціннісній активності дітей: виховувати витримку, відповідальність, підтримувати інтерес до занять фізичними вправами.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Формування культурно-гігієнічних навичок. Удосконалювати навички культури прийняття їжі, їсти спокійно, охайно й безшумно, правильно сидіти за столом, дотримуватись усіх правил поведінки за столом. Вчити користуватися виделкою, серветкою, ножем, після прийняття їжі прополоскати рот.

Учити дітей самостійно старанно мити руки та обличчя, насухо витирати їх, стежити за чистотою своїх рук, користуватися носовою хустинкою, серветкою. Привчати правильно чистити зуби, причісуватись; під час кашлю відвертатися, прикриваючи рот. Вчити бережно ставитися до речей, якими вони користуються, підтримувати порядок у груповій кімнаті.

Загартовування. Забезпечувати щоденні прогулянки тривалістю до чотирьох годин, влітку організувати постійне перебування дітей на повітрі. У групових приміщеннях шляхом систематичного провітрювання підтримувати температуру повітря у межах +19–20° С; вологість повітря — у межах 60 %. Денний сон організувати при доступі свіжого повітря (як у другій молодшій групі).

Продовжувати виконувати всі види загартовування. У теплу пору року продовжувати проводити на майданчику повітряні ванни, одяг дітей має бути полегшеним, або діти можуть бути в трусах і легкому

взутті (босоніж). Тривалість повітряної ванни — 20–25 хв. У теплу пору року у захищеному від вітру місці проводити повітряні ванни у русі з використанням фізичних вправ та рухливих ігор малої та середньої рухливості упродовж 5–10 хв. У жарку погоду діти можуть бути лише в трусах і легкому взутті упродовж дня.

В осінньо-зимовий період щоденно проводити повітряні ванни (фізичні вправи) в русі після денного сну тривалістю 5–8 хв. Початкова температура повітря у груповій (чи спальній) кімнаті +18° С, через 3–4 дні знижувати температуру на 1° С, довести її до +14° С. Приймати повітряні ванни у полегшеному одязі, потім у трусах, майках, шкарпетках і тапочках.

Продовжувати проводити сухе та вологе обтирання, як і в другій молодшій групі. Починати обтирання водою +35–36° С. Кожні 3–4 дні температуру води знижувати на 1° С, довести її до +17–19° С. Тривалість — 1–2 хв. Привчати дітей до самостійного вологого обтирання тіла до пояса.

Проводити обливання ніг з поступовим зниженням температури, як і в другій молодшій групі (ноги дітей мають бути теплими). Початкова температура води для обливання ніг: +26–28° С, через 4–5 днів температуру води знижувати на 1° С, довести до +14–16° С, температура повітря має бути не нижче +23° С. Тривалість обливання ніг — 15–20 с.

Проводити обливання ніг з використанням води контрастних температур після денного сну або в другу половину дня (коли у дитини теплі ноги). Умови проведення мають бути такими, як у другій молодшій групі. Кількість почергових занурень — 4–5. Тривалість часу занурення ніг у холодну воду поступово збільшувати до 15 с.

Проводити обливання тіла під душем або з лійки перед обідом або після денного сну, як і в другій молодшій групі. Тривалість обливання — 20–35 с. Початкова температура води для обливання — +30–32° С, кінцева — +20° С, температура повітря — не нижче +23° С.

Проводити багаторазове умивання упродовж дня прохолодною (холодною) водою.

Загартувальні процедури проводити під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Щоденно проводити ранкову гімнастику та гімнастику після денного сну тривалістю 7–8 хв. Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 25–30 хв: 2 рази на тиждень — фізкультурні заняття за типовою структурою (у фізкультурній залі та з 15 квітня до 15 жовтня на повітрі), 3 рази на тиждень — комплекси фізичних вправ на повітрі. Привчати дітей виконувати 5–6 загальнорозвивальних вправ, повторюваність кожної вправи —

6–8 разів, повторюваність стрибків — 12–16 разів. У період з 15 квітня до 15 жовтня щоденно включати у зміст фізкультурних занять вправи з м'ячем, проводити рухливі ігри та ігрові вправи з м'ячем під час прогулянок. Упродовж дня (під час ранкового прийому, між заняттями, на прогулянках, у вечірні години) створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей під час рухливих ігор (кількість: 8 ігор залежно від пори року). Тривалість гри для дітей — 8–10 хв.

Проводити 1 раз на місяць День здоров'я. Проводити 1–2 рази на місяць фізкультурні розваги, побудовані на рухливих іграх, ігрових вправах, атракціонах, змаганнях, вправах та іграх спортивного характеру; 1–2 рази на рік фізкультурні свята.

Проводити на заняттях, де переважає розумова та ручна праця, фізкультурні хвилинки, між заняттями — фізкультурні паузи (динамічні перерви). Залучати дітей до самостійної рухової діяльності, регулювати їхню активність. Підтримувати інтерес дітей до результатів рухових дій, правильності їх виконання, відповідності зразку. Привчати дотримуватись правил гри (основних та додаткових), діяти відповідно до поставлених рухових завдань.

Здоров'язбережувальна діяльність. Дотримуватися розпорядку процесів життєдіяльності дітей. Створювати умови психологічного комфорту в усіх самоцінних видах діяльності дітей. Дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, створювати екологічні мініосередки у групових приміщеннях та на ділянці з використанням спеціально дібраних рослин, емкостей з водою. Забезпечити місце для усамітнення дітей (власний простір). Забезпечувати поєднання доброзичливого ставлення з об'єктивною вимогливістю. Забезпечувати ситуацію успіху для кожної дитини, оптимальну реалізацію особистісного потенціалу дитини; надавати кожній дитині можливість почуватися щасливою. Постійно упродовж дня робити позитивну передбачувальну оцінку, посміхатися до дітей.

Оцінювати рівень фізичної, інтелектуальної, емоційно-вольової, соціальної підготовленості дітей не лише на основі кількісних та якісних показників, а базуватися на індивідуальних можливостях кожної дитини, врахуванні зусиль, які дитина докладає для досягнення певного результату.

Проводити щоденно ранкову гімнастику, гімнастику після сну з використанням дихальних вправ і звукової гімнастики, вправ профілактичного спрямування, елементів психогімнастики (вправ, ігор, етюдів, пантоміми). Проводити щоденно перед початком занять розумового характеру та на статичних заняттях хвилинки здоров'я з використанням гімнастики для очей, дихальної та пальчикової гімнастики.

Проводити щоденно між заняттями динамічні перерви (фізкультпаузи) з використанням дихальної гімнастики, елементів психогімнастики, масажу рук, танцювальних рухів. Залучати дітей під час прогулянки до виконання дихальної, звукової, пальчикової гімнастики та гімнастики для очей. Упродовж дня застосовувати пальчикову гімнастику (вправи, ігри, картинки), самомасаж вушних раковин, гімнастику для очей, елементи психогімнастики, музикотерапію.

Під час занять з фізичної культури активно використовувати дихальну та звукову гімнастику, елементи психогімнастики, фітбол-гімнастику, вправи профілактичного спрямування (для формування навичок правильної постави та нормального склепіння стопи). Під час фізкультурних занять використовувати ігровий метод (рухливі ігри, ігрові вправи та прийоми).

Разом з медичним персоналом проводити оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний, заспокійливий чаї, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію (носії «часникового наміста», зрошення фізичної та музичної зали перед кожним заняттям відваром ялинкової хвої, використання аромалампи), полоскання ротової порожнини, горла, промивання носової порожнини.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходьба на носках. Ходьба дрібним і широким кроком. Ходьба з різним положенням рук. Ходьба звичайна у колоні зі зміною ведучого, темпу. Ходьба у різних напрямках. Ходьба по колу зі зміною напрямку. Ходьба приставним кроком уперед, назад, в сторони. Ходьба в чергуванні з іншими рухами (стрибками, бігом).

Біг. Біг у колоні по одному, парами. Біг у різних напрямках з ловінням і вивертанням. Біг змійкою, оббігаючи поставлені в ряд предмети. Біг з прискоренням і уповільненням темпу. Біг зі зміною ведучого. Біг по вузькій доріжці, між лініями. Біг широким кроком (дистанція 10–12 м). Біг у швидкому темпі (відстань 15–20 м). Біг у повільному темпі (1,5–2 хв). Біг у чергуванні з ходьбою (40–60 м).

Стрибки. Підстрибування вгору на місці: ноги разом, ноги нарізно, одна вперед, друга назад. Підстрибування на місці з поворотами направо, наліво. Підстрибування вгору на місці, повертаючись навколо себе. Підстрибування на місці (20 разів, повторити 2–3 рази з перервами). Стрибок угору на двох ногах з 3–4 кроків. Стрибки на двох ногах

з просуванням вперед на відстань 2–3 м. Стрибки у довжину з місця (50–70 см). Стрибки у довжину через 4–6 ліній. Стрибки із обруча в обруч. Стрибки у глибину з висоти 20–30 см. Стрибки послідовно через 2–3 предмети заввишки 5–10 см. Стрибки на місці на правій і лівій нозі. Стрибки з ноги на ногу. Прямий галоп. Намагатися стрибати з короткою скакалкою

Кочення, кидання, ловіння, метання. Катання м'яча, кульки одне одному з відстані 1,5–2 м. Катання м'яча у ворота (завширшки 50–40 см) з відстані 1,5–2 м. Катання м'яча, кульки з попаданням в предмети (відстань 1,5–2 м). Катання м'яча, кульки між палицями, лініями, мотузками (довжина доріжки 2–3 м). Катання обруча у довільному напрямі. Кидання м'яча вгору і ловіння (не менше 3–4 разів підряд). Кидання м'яча об землю і ловіння його. Кидання м'яча одне одному і ловіння його з відстані 1–1,5 м. Кидання м'яча двома руками від грудей через сітку або мотузку, натягнуту на висоті піднятої руки дитини (стоячи на відстані 2 м). Кидання м'яча двома руками із-за голови в положенні стоячи і сидячи. Відбивання м'яча об землю двома руками на місці. Відбивання м'яча об землю однією рукою. Метання на дальність правою і лівою рукою (на відстань 3,5–6,5 м). Метання у горизонтальну ціль з відстані 2–2,5 м правою і лівою рукою. Метання у вертикальну ціль (висота центра мішені 1,5 м) з відстані 1,5–2 м правою і лівою рукою. Кидання м'яча об стінку і ловіння (в індивідуальних іграх).

Повзання, підлізання, лазіння. Повзання накарачках на відстань 6–8 м. Повзання накарачках у поєднанні з підлізанням під мотузку, дугу, палицю, розташовані на висоті 40 см, головою вперед і боком (правим та лівим). Підлізання під мотузку, розташовану на висоті 60 см, не торкаючись руками підлоги. Пролізання в обруч, піднятий від підлоги на 10 см. Пролізання на животі під лавою. Повзання накарачках змієюю між предметами. Повзання по лаві на животі, підтягуючись руками. Повзання по колоді накарачках. Лазіння по похилій драбині, тримаючись руками за перекладини або боковини. Пролізання між перекладинами драбини, що стоїть боком на підлозі. Лазіння по гімнастичній стінці вгору і вниз, намагаючись використати перемінний крок. Лазіння з прольоту на проліт приставним кроком вправо і вліво.

Рівновага. Зупинка під час бігу, присісти або повернутися кругом і продовжити біг. Після бігу за сигналом встати на куб або лаву. Ходьба по шнуру, покладеному прямо, по колу, зигзагоподібно. Ходьба по шнуру з мішечком на голові (вага 400 г, розмір 12 x 18 см). Ходьба з мішечком на долоні по дошці завширшки 15 см, покладеній на підлогу. Ходьба по ребристій дошці. Ходьба по лаві, ставлячи ногу з носка, руки в сторони. Ходьба по лаві, переступаючи через кубики. Переступання через

куби, рейки, покладені на висоту 40 см. Переступання через рейки драбини, припіднятої від землі на 20–25 см. Ходьба вдвох назустріч одне одному по дошці або лаві, намагаючись розійтись. Ходьба вгору і вниз по дошці завширшки 15–20 см, покладеній похило. Ходьба по колоді. Ходьба по похилій колоді. Ходьба по колоді приставним кроком правим і лівим боком. Кружляння то в одну, то в іншу сторону (руки на поясі, руки в сторони). Стояння на одній нозі, друга зігнута і піднята коліном уперед (в сторону), руки на поясі.

Загальнорозвивальні вправи

Для рук і плечового пояса. Піднімати руки вперед, в сторони, вгору і опускати по черзі. Піднімати руки вперед-вгору, опускати, відводити назад (ривком). У положеннях руки в сторони, вперед стискати і розтискати кисті, обертати їх, зводити і розводити пальці. Ставити руки перед грудьми, закладати кисті за голову і розводити лікті. Робити колові рухи зігнутими в ліктях руками. Піднімати руки через сторони вгору, щільно притискаючись спиною до стіни. Піднімати палицю, обруч вгору, опускати їх за плечі.

Для тулуба. Повертатися в сторони, тримаючи руки на поясі, розводячи їх у сторони (плавно і ривком). Стійка «ноги разом» (нарізно), нахилитися вперед, діставати руками носки ніг, класти і піднімати з підлоги предмети. Нахилитися в сторони, тримаючи руки за головою (спиною). Прокочувати навколо себе м'яч, сидячи на підлозі та стоячи на колінах. Піднімаючи по черзі ноги, перекладати над ногою предмет з однієї руки в другу. Трохи піднімати обидві ноги над підлогою в упорі сидячи, згинати і випрямляти, опускати їх на підлогу. Сідати і вставати з положення «ноги калачиком». В упорі, стоячи на колінах, прогинати і вигинати спину, по черзі піднімати руки. З положення сидячи лягти на спину з підтримкою, знову сісти. Лежачи на спині, виконувати різноманітні рухи. По черзі піднімати і опускати прямі ноги, одночасно згинати і розгинати їх. Перевертатися зі спини на живіт, тримаючи у витягнутих угору руках предмет. Трохи піднімати витягнуті вперед руки, плечі та голову, лежачи на животі

Для ніг. Підніматися на носки і стояти. Виставляти по черзі ноги вперед на п'ятку, потім на носок, робити притупування. Виконувати підряд 4–5 напівприсідань. Присідати, тримаючи руки на поясі, відводячи їх у сторони, розводячи в сторони з положення вперед. Згинати ногу в коліні, випрямляти вперед, знову згинати і розгинати. Витягувати носки, згинати ступню. Піднімати пальцями ніг мотузку; захоплювати ступнями обох ніг і перекладати з місця на місце предмети. Переступати

приставним кроком у сторону, спираючись п'ятками на палицю, канат, носками — на підлогу.

Вправи на розвиток просторових орієнтувань

Шиккування. У колону, шеренгу (за зростом, без орієнтирів, за розпорядженням), коло (за орієнтиром у центрі та розпорядженням), в пари, врозтіч (за розпорядженням, зоровими орієнтирами, імітацією, ігровими прийомами).

Перешиковування. Із колони в шеренгу; із колони або шеренги врозтіч; із шеренги в коло з місця; із колони в коло по ходу за орієнтирами; із колони в коло по ходу без орієнтирів; із колони по одному в пари і навпаки; на місці та в русі за розпорядженням; перешиковування з колони по одному в колону по 2, 3 за ланковими (за орієнтирами для ланкових і всіх дітей ланки, за розпорядженням).

Розмикання і змикання. У колонах на витягнуті руки вперед, у сторони, в шерензі на ширину долоні.

Рівняння. За загальним орієнтиром у колоні і шерензі; у шерензі по носках; в колоні в потилицю.

Повороти. У русі повертати в кутах за орієнтирами та за розпорядженням; на місці праворуч і ліворуч за вказаним напрямком, орієнтиром, розпорядженням; на місці кругом виконувати два повороти на 90° за розпорядженням.

Ігрові вправи та рухливі ігри

З ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Знайди собі пару», «Кольорові автомобілі», «Про Катрусю і цапка», «Пташки і кіт», «Іменинний пиріг», «Пастух і стадо», «Качечка», «Прапорці».

З повзанням і лазінням: «Не дзвони», «Діти і вовк», «Переліт птахів», «Кошенята і щенята», «Кролики».

З киданням та ловінням предметів: «Лови, кидай, падати не давай!», «М'яч через сітку (мотузку)», «Збий булаву», «Школа м'яча», «Кеглі».

Зі стрибками: «Зайці й вовк», «Лисиця в курнику», «Зайчик сирій умивається», «Жабки і журавлі», «Горобчики», «Не замочи ніг», «Подзвони у брязкальця».

На орієнтування у просторі: «Знайди, де заховано», «Знайди і промовчи», «Хто вийшов», «Відгадай за голосом», «У лісочку на горбочку».

На обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Карлики та велетні», «Лелека», «Антенна», «Бережи предмет», «Гарячий м'яч».

За столом: «Видуй кульку із чашки», «Ручний квач», «Піймай м'ячик», «Хто вище?», «Підніми палець».

Атракціони: «Будь уважним», «Мотальщики», «Швидко візьми, швидко поклади», «Побудуй башту», «Яка пара швидше донесе повітряну кульку», «Кому дістанеться кегля?», «Хто швидше перенесе предмети».

Змагання: «Хто швидше до прапорця», «Чия ланка швидше збереться».

Українські народні рухливі ігри: «Нагодуй козака», «Мак», «У дзвона», «Сірий кіт», «Кіт і миша», «Маринка».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Спускатися з невисокої гірки по одному, гальмувати під час спуску п'ятами. Катати на рівному місці вдвох одного. *Ігри та ігрові вправи:* «Санна плутанина», «Санний потяг», «Парне катання», «Веселі трійки», «Санне коло».

Ходьба на лижах. Ходити на лижах перемінним ковзним кроком одне за одним. Виконувати поворот переступанням на місці, вправо і вліво, кругом в обидві сторони. Підніматися на гірку ступаючим кроком, напів'ялинкою, спускатися з гірки. Самостійно брати і ставити лижі на місце, знімати і надягати їх, переносити, тримаючи під рукою. Проходити на лижах 800–1200 м. *Ігри:* «Ширше крок», «Ворітця», «Хто далі пройде», «Пройди і не зачепи», «Карусель у лісі».

Катання на велосипеді. Кататися на триколісному і двоколісному велосипедах по прямій, по колу; робити повороти вправо, вліво. *Ігри та ігрові вправи:* «Хто швидше», «Проїдь у ворота», «Потяг», «Хто проїде останнім».

Катання на самокатах і спортролерах. Кататися по прямій, після кількох енергійних поштовхів ногою ставити її на платформу самоката та їхати за інерцією по колу, змійкою між кубиками, які розставлені на одній лінії на відстані 2 м один від одного. Робити повороти праворуч і ліворуч, дотримуватися правил руху. Тривалість катання кожної дитини до 10 хв.

Плавання. Ходити та бігати по дну басейна, допомагаючи гребковими рухами рук. Вистрибувати з води якомога вище. Занурюватись у воду з головою; присівши, обхопити гомілки (підборіддя на поверхні води), зробити вдих, затримуючи дихання, голову опустити у воду. Сидячи по пояс у воді, підняти руки вперед-угору, зробити вдих, затримуючи дихання, нахилитись уперед, повільно лягти на воду, плавати як медуза або морська зірка, встати на ноги. Ковзати на грудях та на спині (з допомогою дорослого) — «торпеда». Для оволодіння плаванням способом «кріль» виконувати такі вправи: рухати вгору-вниз прямими ногами, руки прями (на бортику басейну та у воді); те ж саме в упо-

рі, лежачи на прямих руках. Стоячи по пояс у воді, виконувати прямими руками колові обертання вперед та назад одночасно та по черзі. *Ігри у воді*: «Чапля», «Каруселі», «Брід», «Бігом за м'ячиком», «Гойдалка», «Катання на кругах», «Покажи п'ятки».

Піші переходи

Ходити у природному для дітей темпі двома переходами (по 20–30 хв кожний). Під час прогулянок за межі ЗДО виконувати основні рухи, загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри, ігрові вправи у природних (незвичних) умовах, поєднувати пізнавальну та рухову активність.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Оздоровчий аспект: мають знання про основні засоби загартовування, основні методи і прийоми оздоровлення, уміють самостійно виконувати найпростіші загартовувальні процедури, допомагають одне одному; володіють знаннями про гігієну тіла, предметного оточення, про основні чинники здоров'я та необхідність бережливого ставлення до власного організму та здоров'я; за нагадуванням дорослих зберігають правильну поставу у процесі різних видів діяльності; володіють необхідними навичками особистої гігієни та самообслуговування.

Знаннєвий аспект: знають основні назви фізичних вправ, їх значення для покращення фізичного розвитку та власного здоров'я; знають елементи техніки виконання рухів; знають назви та правила використання фізкультурного обладнання; усвідомлюють необхідність збереження правильної постави у різних видах діяльності; під час ходьби та бігу узгоджують рухи рук та ніг; приймають правильне вихідне положення для виконання стрибка у довжину з місця та у глибину; при виконанні стрибка у довжину з місця приземляються на обидві ноги з перекатом з п'ятки на носок, у глибину — на носки з плавним переходом на всю стопу, руки вперед — у сторони; володіють навичками різних видів лазіння у своєму індивідуальному темпі, не пропускають щаблів гімнастичної стінки; володіють способами метання у ціль та на дальність, приймають вихідне положення, виконують енергійний кидок у заданому напрямі, правильно ловлять і кидають м'яч кистями рук; впевнено виконують вправи з рівноваги, орієнтуються у просторі; самостійно за показом і вказівкою вихователя виконують загальнорозвивальні вправи, дотримуються напрямку руху окремих частин тіла

за допомогою орієнтирів та без них; володіють навичками шиккування в шеренгу, колону за зростом, перешиковування в дві, три колони за ланковими, за орієнтирами та без них; виявляють спритність, швидкість, гнучкість, силу під час виконання загальнорозвивальних вправ, основних рухів, у рухливих іграх цікавляться результатом своїх дій, беруть участь в іграх змагального характеру; виявляють бажання обговорювати та планувати разом з дорослими спільну рухову діяльність; активно використовують набуті рухові уміння у самостійній руховій та інших видах діяльності, в природному оточенні.

Виховний аспект: мають потребу у руховій діяльності, виявляють інтерес до занять з фізичної культури; активно беруть участь у рухливих іграх, вправах спортивного характеру, виявляють позитивні емоції, самовладання, уміють гратися разом, узгоджують рухові дії з рухами інших дітей, грають за правилами; виявляють почуття товариськості, співчуття до своїх однолітків; виявляють старанність у виконанні рухів для отримання позитивної оцінки дорослого.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

.....

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини — від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Богініч О.Л., Бабачук Ю.М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей дошкільного віку. Т.: Мандрівець, 2014. 224 с.
3. Богініч О.Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посіб. К.: СП «ЧИП», 2001. 126 с.
4. Вільчковський Е., Курок І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. 467 с.
5. Дитячі ігри та розваги: попул. посіб. для педагогів, дітей та батьків / упоряд. І. Січовик. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2004. 423 с.
6. Луцик І.В. Фізичне виховання дошкільників. Фізкультурна й оздоровча робота. Х.: Ранок, 2007. 224 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Збагачувати сенсорний досвід дітей, розвивати цілеспрямоване сприймання та самостійне обстеження предметів у різних видах діяльності з опорою на різні органи чуття.
- Розвивати вміння помічати не тільки яскраво представлені в предметі (чи об'єкті) якості та властивості, але і менш помітні, приховані; встановлювати зв'язки між властивостями предмета і його призначенням, виявляти найпростіші залежності предметів (за формою, розміром, кількістю) і простежувати зміни за однією-двома ознаками.
- Поглиблювати уявлення дітей про елементарні математичні дії: лічбу, вимірювання, орієнтування у просторі та часі, що супроводжують усі перцептивні дії.
- Формувати звичку користуватись сенсорними еталонами, набутиими математичними уявленнями в різних видах діяльності.
- Продовжувати формувати інтерес до математики.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони та розвиток сенсорної культури. Формувати уявлення про сенсорні еталони: форму, колір, розмір, звуки, запахи — та про способи обстеження об'єктів і предметів довкілля. Збагачувати уявлення дітей про кольори, розвивати вміння розрізняти та називати кольори спектра: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий; а також білий, чорний, сірий. Вправляти у змішуванні білого та основних кольорів для отримання відтінків основного кольору. Називати відтінки від найтемнішого до найсвітлішого. Формувати вміння розрізняти звуки та запахи у навколишньому світі, визначати смаки — солодкий, солоний, кислий, гіркий. Вправляти у розрізненні предметів за кольором, формою, величиною та її параметрами (довжиною, висотою, шириною, товщиною). Розрізняти та називати геометричні фігури — круг, квадрат, овал, пря-

мокутник, трикутник; розвивати уміння відновлювати фігури із частин. Вправляти в упізнаванні цілого за фрагментами (хто заховався за кущем, чий хвіст виглядає з-під паркана, чий будиночок тощо). Вправляти у використанні сенсорних еталонів для оцінки властивостей предметів — курчатко пухнасте, машина синя, морозиво холодне, кошик важкий. Продовжувати практикувати дітей в орієнтуванні у частинах доби (ранок, день, вечір, ніч), порах року, визначенні подій у часі — спочатку, потім, пізніше — за картинками та простими моделями. Вчити користуватися зображеннями дій, властивостей, придумувати нові знаки і символи. Формувати розуміння заміщення конкретних ознак моделями. Продовжувати вправляти у порівнянні, групуванні та упорядкуванні предметів, іграшок, картинок за кольором, формою, кількістю, силою звуку, часом тощо.

Формування уявлень про множину. Продовжувати вправляти у порівнянні груп предметів за кількістю (більше, менше, стільки ж), за просторовим розташуванням (зліва, справа, попереду, позаду), у визначенні місцезнаходження предмета в ряду (перший, третій). Тренувати в об'єднанні двох груп предметів і визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах п'яти), у вилученні частини предметів за певною ознакою із множини та визначенні кількості предметів в остачі способом перелічування (у межах п'яти); засвоєнні та використанні термінів *однаково, порівну, стільки, скільки*. Формувати вміння практичного поділу цілого на частини, співвідношення величин за допомогою предметів-замінників, заповнення контуру відповідними деталями, складання цілого із частин.

Формування уявлень про число. Формувати розуміння і використання числа як показника кількості, підсумку лічби, засвоєння способів поділу на підгрупи, відтворення груп предметів за кількістю та числом, лічби і називання чисел по порядку до п'яти. Ознайомити з кількісною характеристикою числа.

Ознайомити дітей з лічбою предметів у межах п'яти. Вправляти у називанні чисел у межах п'яти в прямому і зворотному порядкух, в утворенні чисел шляхом додавання одиниці до попереднього числа, розумінні підсумкового числа при відповіді на запитання «Скільки?». Вправляти у визначенні місця кожного числа в ряду чисел від 1 до 5. Формувати вміння використовувати кількісну і порядкову лічбу у власних пізнавально-дослідницьких діях та продуктивній діяльності. Сприяти засвоєнню термінів *між, перед (за)*.

Додатковий зміст педагогічної роботи. Ознайомлювати з цифрами у межах п'яти. Вправляти у співвіднесенні цифри з числом і числа з цифрою в межах п'яти. Вправляти в упорядкуванні числових карток

у межах п'яти, в обведенні контурів цифр, клітинок пальчиком, олівцем, заштриховуванні, викладанні з паличок.

Ознайомлення з величиною предметів. Продовжувати вправляти у порівнянні предметів за величиною та її параметрами: довжиною (*довгий — короткий*), висотою (*високий — низький*), товщиною (*товстий — тонкий*), шириною (*широкий — вузький*). Вправляти в упорядкуванні предметів та умінні позначати словами параметри упорядкованих предметів: *довгий — довший — ще довший — найдовший*.

Вчити використовувати умовну міру для порівняння предметів. Сприяти розумінню відносності результату, отриманого за допомогою умовної міри: чим менша умовна міра, тим більший результат; чим більша умовна міра, тим результат менший. Ознайомити з народними умовними мірами (*крок, п'ядь*).

Ознайомлення з формою предметів. Ознайомити дітей з трикутником та чотирикутником. Вправляти в обстеженні геометричних фігур та визначенні сторін, кутів, вершин. Продовжувати вправляти у визначенні та порівнянні кількості сторін, кутів, вершин у знайомих геометричних фігурах.

Вправляти у розрізненні геометричних фігур (круга, овалу, квадрата, трикутника, прямокутника, чотирикутника) зі словесним поясненням їхніх характеристик (кольору, величини). Формувати уміння впізнавати об'ємні фігури за різними проєкціями (куб — квадрат, куля — круг, цеглинка (паралелепіпед) — прямокутник), розглядати їх з різних сторін, виконувати графічне зображення деталей фігур.

Вчити визначати форми реальних предметів на основі зіставлення з геометричними фігурами: тарілка круглої форми, книга чотирикутної форми, підставка трикутної форми, блокнот квадратної форми.

Орієнтування у просторі. Продовжувати формувати уміння орієнтуватися у просторі, позначаючи місцезнаходження своє, предметів та речей словами: *над, під, на, за, поруч, високо, низько*.

Формувати розуміння понять *між, посередині, біля, поза*. Вправляти у визначенні напрямків: *вперед — назад, вгору — вниз, зліва направо, справа наліво*.

Вчити орієнтуватися у просторі групової кімнати чи ігрового майданчика за елементарними схемами, а також створювати прості схеми, домовляючись про позначки тих чи інших об'єктів геометричними фігурами (трикутник — ялинки на майданчику, круг — басейн на майданчику, прямокутник — будівля тощо).

Орієнтування у часі. Формувати розуміння часової послідовності. Продовжувати формувати уявлення про частини доби (*ранок, день, вечір, ніч*), часові відношення (*тепер — пізніше, спочатку — по-*

тім, учора — завтра), засвоювати відношення (*швидше — повільніше*). Продовжувати вчити розрізняти пори року за характерними ознаками, розуміти послідовність настання кожної пори року. Формувати розуміння понять «міжсезоння», «рання весна», «пізня осінь», «бабине літо».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес до виконання завдань сенсорно-пізнавального розвитку в самостійній діяльності та під час організованої діяльності (індивідуальної, групової, колективної).
- Встановлюють зв'язки між властивостями предмета і його призначенням, виявляють найпростіші залежності предметів (за формою, розміром, кількістю).
- Використовують уміння простежувати зміни предметів (об'єктів) за однією-двома ознаками в конкретних життєвих ситуаціях.
- Підпорядковуються змінам видів діяльності протягом дня, складають елементарний план власних дій, визначають порядок виконання доручення або інших побутових справ.
- Орієнтуються на ігровому майданчику та в груповій кімнаті, дотримуються порядку розташування речей у шафці для роздягання, знають, чії шафки знаходяться поряд, ближче, далі.
- Використовують кількісну та порядкову лічбу у власних пізнавально-дослідницьких діях та продуктивній діяльності.
- Виявляють пізнавальний інтерес до математики, математичних дій та пошуку математичного змісту в найближчому довкіллі й повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Степанова Т.М. Навчаємо математики: формування елементарних математ. уявлень у дітей п'ятого року життя: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2019. 96 с.

2. Степанова Т.М. Навчаємося математики: зошит для ігор і занять з математики для дітей п'ятого року життя. К.: Генеза, 2018. 40 с.
3. Машовець М. Математична скарбничка. К.: Сім кольорів, 2014. 46 с.
4. Стеценко І. Фрактали: математика, мистецтво, винахідництво // Дошкільне виховання. 2016. № 1. С. 8–9.
5. Стеценко І. Конструємо математичні казки // Дошкільне виховання. 2015. № 9. С. 13–15.

ЕКОПРОСТІР РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ: що навколо мене

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Поглиблювати знання дітей про предметний світ довкола.
- Дати дітям знання про те, що всі речі, які знаходяться довкола, відносяться до рукотворного світу.
- Ознайомити дітей з матеріалами, які використовують для виготовлення речей (дерево, пластик, гума, тканина, глина), та елементарними способами їх обробки (витесаний, пошитий, виліплений).
- Продовжувати вчити дітей орієнтуватися у предметах одного виду, порівнювати їх між собою, знаходячи спільні та відмінні якості.
- Вчити дітей знаходити альтернативне застосування предметам, виходячи з їхніх властивостей та якостей.
- Продовжувати знайомити з будовою предметів, встановлювати аналітичні зв'язки між властивостями предметів та навколишнього середовища (що станеться, якщо ложка стане паперовою).
- Продовжувати вчити використовувати узагальнювальні назви предметів (іграшки, посуд, білизна).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Ознайомлювати дітей з українським народним житлом (хата, хатина, хатинка), особливостями інтер'єру та подвір'ям. Формувати уявлення про різні види будівель у місті (багатоповерхів-

ка, міст, торговельний центр, школа) та селі (будинки, курник, клуня, хлів). Поглиблювати знання про предмети побуту та інтер'єру в квартирі (будинку).

Продовжувати ознайомлювати дітей з одягом та взуттям. Вчити добирати одяг відповідно до місця (в гості — гарну сукню, на пляж — купальний костюм), сезону, статі.

Продовжувати ознайомлювати з приміщеннями дитячого садка, їх предметним середовищем (екскурсії на кухню, в кабінет медичної сестри).

Розширювати знання дітей про будову та функціональне призначення електротехніки, транспорту, інструментів, про працю людей з різними видами техніки. Дати знання про техніку, яку використовують на фабриках та заводах для виробництва продуктів харчування та побутових речей. Формувати уявлення про їх безпечне використання.

Ознайомити дітей зі способами пересування, якими користувались люди в давнину (коні, воли). Уточнити знання дітей про вантажний та пасажирський транспорт, розповісти про інші його види, зокрема: залізничний, морський, повітряний. Поглибити знання дітей про комунальний та спеціальний транспорт, військову техніку.

Розширювати знання про традиційні предмети побуту (посуд, знаряддя праці), а також про народні обереги (рушник, віночок, вишиванку).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють пізнавальну потребу у поглибленні знань про предметний світ.
- Мають елементарні уявлення про те, як створюються предмети (речі), з яких частин вони складаються, які матеріали використовують для їх виготовлення.
- Розуміють взаємозв'язок між властивостями предметів, навколишнім середовищем та діяльністю людини.
- Цікавляться практично-перетворювальною діяльністю дорослих, мають бажання пізнавати та відкривати властивості предметів, альтернативно застосовувати у власній діяльності.
- Виявляють обізнаність щодо правил користування різними предметами, бережливо ставляться до своїх речей.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В. Образна іграшка як засіб формування життєвих цінностей дитини // Народна освіта. 2019. № 2 (38). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2019_2_19
2. Зайцева Л.І. Процесуальна складова засвоєння дітьми дошкільного віку наукових знань про об'єкти довкілля // Навчально-дослідницька діяльність дітей: досвід організації, дидактичні напрацювання, особливості формування навчально-дослідних умінь: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. Кіровоград: КПУ, 2014. С. 5–7.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: хто поряд зі мною

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати інтерес до пізнання світу людей з метою формування відкритості до соціальної взаємодії, готовності до міжособистісних стосунків.
- Сприяти розумінню дітьми морального змісту правил міжособистісних стосунків, стимулювати прагнення керуватися ними у власних вчинках.
- Розвивати розуміння доцільності, краси моральних вчинків.
- Стимулювати розвиток потреби налагоджувати стосунки з людьми відповідно до моральних норм, формувати основи моральної поведінки.
- Формувати основи культурної поведінки, культури міжособистісних стосунків.
- Стимулювати розвиток основ емоційно-ціннісного ставлення до дітей та дорослих.
- Виховувати основи громадянської свідомості, патріотичних почуттів.
- Продовжувати формувати знання правил про безпеку поведінки в доквіллі.
- Продовжувати формувати навички безпечної поведінки в різних ситуаціях життєдіяльності.
- Підтримувати прагнення дітей брати участь у різних видах трудової діяльності.

- Продовжувати розвивати навички самообслуговування, господарсько-побутової праці, праці в природному до-вкіллі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Продовжувати формувати уявлення про родину, що об'єднує усіх родичів батька й матері; способи підтримки родинних стосунків (спілкування, гостини, родинні свята тощо) та їх культуру. Формувати вміння виявляти стриманість у власних бажаннях (не вимагати від батьків того, чого вони не можуть дати, тощо). Стимулювати бажання допомагати старшим. Спонукаати спілкуватися спокійно, не втручатися у розмову дорослих. Розширювати знання про потреби й обов'язки кожного члена сім'ї, зокрема дитини. Виховувати повагу до рідних, ввічливість, тактовність у стосунках з ними.

Людина серед людей. Продовжувати знайомити з правилами налагодження позитивних стосунків між людьми в системах: дорослі — дорослі, дорослий — дитина, дитина — діти. Поглиблювати уявлення про «полярні» позитивні й негативні якості людей (добрий — злий, ввічливий — грубий, щедрий — жадібний, чуйний — жорстокий, чесний — брехливий тощо). Формувати вміння визначати й називати моральні якості за результатами вчинків, поведінки дітей і дорослих, співвідносити власну поведінку з моральним еталоном. Сприяти розумінню наслідків прояву моральних і аморальних якостей людини. Стимулювати бажання наслідувати зразки моральної поведінки. Формувати досвід моральної поведінки на засадах прояву соціально схвалюваних якостей (чуйності, доброзичливості, ввічливості, щедрості, чесності, скромності, справедливості тощо) в ситуаціях повсякденної життєдіяльності. Формувати культуру міжособистісних стосунків. Сприяти проявам довіри й поваги до дорослих та дітей. Продовжувати формувати обачливе ставлення до незнайомих людей. Продовжувати знайомити з правилами культурної поведінки у громадських місцях.

Наш дитячий садок. Розширювати, поглиблювати, узагальнювати уявлення дітей про призначення, особливості діяльності закладу дошкільної освіти, його підрозділів (медичного кабінету, харчоблоку, пральні тощо). Сприяти усвідомленню суспільної значущості праці педагогічних працівників, медичного, технічного персоналу, кухарів тощо. Виховувати емоційно-ціннісне ставлення до закладу дошкільної освіти, його працівників, дітей. Формувати бережливе ставлення до матеріальних цінностей дитячого садка.

Україна — рідний край. Розширювати, уточнювати, узагальнювати уявлення про рідне місто (селище). Знайомити з назвами вулиць, де живе дитина і де розташований заклад дошкільної освіти. Виховувати почуття гордості за рідне довкілля, шанобливе ставлення до людей, які створюють, оберігають, примножують красу рідного міста. Познайомити з назвою країни — Україна, корінним населенням країни — українцями, їхніми характерними рисами. Формувати розуміння того, що державною мовою країни є українська. Формувати первинні уявлення про державні символи (герб, прапор, гімн), виховувати повагу до них. Знайомити з національним одягом українців. Розвивати інтерес до історичних подій на рідній землі, почуття приналежності до українського народу, любові до Батьківщини.

Безпека життєдіяльності. Продовжувати формувати навички безпечної поведінки у суспільстві. Закріплювати правила поводження з предметами побуту (скляними, крихкими (посуд), гострими, ріжучими (столові прибори, швейні інструменти), електроприладами). Формувати навички обережного поводження з медичними препаратами, побутовою хімією. Продовжувати ознайомлення з правилами протипожежної безпеки (повідомляти дорослих, турбуватись про молодших дітей, влаштовуватися в безпечному місці, викликати службу порятунку 112 тощо). Формувати елементарні уявлення про способи гасіння загорань (за допомогою піску, ганчірки, води, вогнегасника). Продовжувати знайомити з професією пожежника. Продовжувати формувати знання правил дорожнього руху, уявлення про дорожні знаки: інформаційно-вказівні (зона стоянки, житлова зона, населений пункт), заборонні (в'їзд заборонено, рух заборонено, рух пішоходів заборонено, рух на велосипедах заборонено), попереджувальні (діти, дорожні роботи, дикі тварини), знаки сервісу (лікарня, автозаправка, місце відпочинку, пункт технічного обслуговування). Продовжувати знайомити з правилами поведінки в громадському транспорті, на зупинках.

Економічне виховання. Формувати елементарні уявлення про виробництво певних речей, продуктів у регіоні, де проживає дитина, про ресурси, необхідні для діяльності підприємств, про діяльність людей як виробників, про людей як споживачів товарів. Формувати уявлення про процес руху продукту від виробника до покупця. Уточнювати знання про соціальні об'єкти, де можна придбати товари. Поглиблювати уявлення про гроші, їх необхідність та цінність, про значення здійснення вибору під час покупок, роль реклами. Формувати уявлення про те, чого не можна купити за гроші (любов близьких, дружбу, здоров'я тощо).

Різних професій у світі багато. Продовжувати знайомити з працею медичних працівників, уточнюючи знання про лікувальні заклади, роботу лікарів (педіатра, хірурга, стоматолога, окуліста та ін.). Формувати первинні уявлення про роботу лікарів «швидкої допомоги». Поглиблювати уявлення про діяльність, трудові обов'язки представників мужніх професій (рятувальників, поліцейських, військових, пожежників, льотчиків, охоронців та ін.). Формувати елементарні уявлення про професію космонавта. Розширювати уявлення про місця, знаряддя праці, зміст роботи, суспільну значимість робітничих професій (листоноші, будівельника, водія, машиніста, кранівника, перукаря, швачки, продавця, пекаря, кухаря). Формувати уявлення про зміст, значення роботи працівників сільського господарства (фермера, комбайнера, доярки, ветеринара).

Привчаємося працювати. Продовжувати формувати вміння слідкувати за охайністю та чистотою свого одягу. Вдосконалювати вміння самостійно одягатися, роздягатися, ставити, вішати, складати одяг у призначених для цього місцях, за необхідності користуватися щітками для одягу та взуття. Формувати естетичний смак, вміння красиво й охайно одягатися, помічати красивий і охайний вигляд інших, ввічливо висловлювати своє захоплення. Спонукаати до самостійності. Формувати культуру праці (вміння визначати мету праці, з допомогою вихователя планувати послідовність трудових дій, обирати необхідний інвентар, доводити розпочату справу до кінця). Виховувати ініціативність, наполегливість, ощадливість, охайність, вміння спілкуватися. Формувати вміння домовлятися під час колективної діяльності, помічати й тактовно говорити про помилки інших дітей. Розвивати естетичні почуття. Формувати навички дбайливого ставлення до предметів побуту та інтер'єру. Формувати вміння цінувати працю людей, що забезпечують красу і порядок у закладі дошкільної освіти. Продовжувати формувати розуміння необхідності дотримання порядку в групі, вміння бережливо користуватись іграшками та предметами побуту, а після використання складати на певні місяці зберігання. Залучати до облаштування затишного спільного побуту. Заохочувати до оформлення разом з вихователем групової кімнати до святкових подій. Розвивати естетичний смак та вміння милуватись власними результатами праці. Формувати відповідальне ставлення до доручень, вміння доводити розпочату справу до кінця, передбачати наслідки своєї діяльності та необхідність у докладанні зусиль для отримання кращого результату. Формувати навички чергування (сервірувати стіл, роздавати атрибути для ігор, матеріали для занять тощо). Удосконалювати навички послідовного виконання трудових дій під час сервірування столу. Спонукаати

до дотримання порядку на ігровому майданчику (прибирати листя, гілочки, сніг тощо).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес до світу людей, готовність до міжособистісних стосунків.
- Розуміють моральний зміст правил налагодження й підтримки позитивних стосунків між людьми, дотримуються моральних правил у взаємодії з дорослими та дітьми.
- Вміють визначати й називати моральні якості за результатами вчинків, поведінки дітей і дорослих, співвідносити власну поведінку з моральними еталонами.
- Розуміють наслідки прояву моральних і аморальних якостей людини, доцільність, красу моральних вчинків.
- Оцінюють дії, вчинки дітей та дорослих з позицій засвоєних моральних правил.
- Володіють основами культурної поведінки, культурою міжособистісних стосунків.
- Розуміють цінність взаємодії з дітьми та дорослими, виявляють до них симпатію, співчуття, співпереживання, прихильність, турботу.
- Мають знання про найближче оточення (сім'ю, вулицю, селище, місто тощо) та рідну країну (назву, державні символи, національний одяг тощо).
- Виявляють інтерес до минулих і сучасних подій на рідній землі.
- Виявляють почуття любові до рідного доквілля, пошани до нього.
- Знають правила безпечної поведінки на вулиці, в місцях загального перебування, під час користування предметами побуту, вміють їх дотримуватися.
- Розуміють користь та потенційну небезпеку вогню, необхідність дотримання правил поводження з ним, дотримуються їх в різних ситуаціях життєдіяльності.
- Мають первинні економічні знання.
- Цікавляться працею дорослих, знають назви професій, трудові дії, розуміють і цінують результати праці.
- Виявляють ініціативність, самостійність у різних видах трудової діяльності.

- Володіють навичками самообслуговування, господарсько-побутової праці, праці у природному доквіллі.
- Докладають зусиль для досягнення позитивного результату праці.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з доквіллям у дошкільному навчальному закладі: підруч. Вид. 2-ге. К.: Видавничий дім «Слово», 2015. 408 с.
2. Дитина в сучасному соціопросторі: навч. посіб. / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. К. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
3. Літченко О.Д. Сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку // Молодий вчений. 2018. № 8.1. С. 76–79.
4. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: моногр. / за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
5. Сучасні діти — відображення цінностей дорослого світу: методичні рекомендації / за ред. Т.О. Піроженко. К. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.
6. Кишинська А. Щоб країна пишалася нами. Формування основ патріотизму в дошкільнят // Дошкільне виховання. 2017. № 8. С. 2–6.
7. Носачова Т., Волошина Н. Патріотизм плекається в родині // Дошкільне виховання. 2016. № 6. С. 10–12.
8. Гавриш Н., Рейпольська О. Дозвольте увійти. Допоможемо дитині соціалізуватися в доросло-дитячому суспільстві // Дошкільне виховання. 2017. № 6. С. 2–5.

ПРИРОДНИЙ СВІТ: дитина у світі природи

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати у дітей пізнавальний інтерес до розмаїття світу природи.
- Збагачувати уявлення про зв'язки між явищами та об'єктами природи, залежність природи від діяльності та ставлення до неї людини.

- Розширювати знання про різноманітні середовища існування рослин і тварин.
- Формувати уміння помічати красу та естетичну своєрідність природи у різні пори року, вчити насолоджуватися спогляданням.
- Залучати дітей до різних видів діяльності у природі (спостережень, ігор, праці), різних форм освоєння природно-прекрасного.
- Виховувати уважне і шанобливе ставлення до всіх виявів життя.
- Формувати початкові трудові уміння та екологічну поведінку в природі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Продовжувати формувати знання про характерні сезонні явища в природі та особливості її об'єктів в осінній період. Вчити помічати красу осінніх явищ як у сонячні, так і в інші дні.

Сонце. На основі спостережень підвести дітей до розуміння того, що сонце рухається небосхилом. Восени воно опускається нижче, тож гріє менше. На початку осені вдень ще тепло, стоять сонячні дні. Чим ближче до зими, тим менше сонячних днів, погода стає похмурою, холодною і дощовою.

Вітер. Осінні вітри — холодні, непривітні, пронизливі (середина і кінець осені).

Стан неба. Вчити помічати, що осіннє небо у сонячний тихий день світло-синє, повітря прозоре. Похмурого дня небо сіре. Осінні хмари часто несуть дощі. Дощові хмари темного кольору, низько нависають над землею, по небу їх рухає вітер.

Опади. Осінь — час дощів. Осінні дощі — холодні, затяжні. Після дощу з'являються калюжі. Осіннє повітря вологе й прохолодне. Наприкінці осені з важких темних хмар падає сніг з дощем.

Ґрунт. Восени завершуються сільськогосподарські роботи, і земля відпочиває. Її вкриває товстий шар листя. Під ними корені рослин зачинають до весни.

Рослини. Розширити знання дітей про осінні зміни в рослинному світі, карнавал осінніх кольорів: яскраво-жовтий колір листя клена та беріз, яскраво-червоний осики, винограду та вишні, зелене листя бузку,

яскравість дозрілих калини і горобини. Дати знання про листопад — захисне пристосування дерев і кущів до зими. Вчити встановлювати найелементарніші зв'язки між явищами осінньої природи і змінами в житті рослин (без води рослина засихає, менше світить сонце — листя змінює свій колір, настають холоди — листя опадає).

Ознайомити дітей з кількома кімнатними рослинами, схожими на кущик (герань, бальзамін), їх ботанічними ознаками та естетичними характеристиками, способами догляду.

Гриби. Ознайомити із зовнішнім виглядом та видами грибів. Дати знання про їстівні (печериці, білі, лисички) та отруйні гриби (мухомор, білду поганку).

Тварини. Вчити помічати осінні зміни в житті тварин: комахи захова-валися в землю, під коріння, в щілинки; комахоїдні птахи відлітають у теплі краї; наблизились до людських осель птахи, які залишаються зимувати; звірі готуються до зими — накопичують жир (ведмідь, їжак), змінюють хутро на більш тепле, а зайці змінюють і колір хутра.

Формувати уявлення про безперечне право на життя всіх представників тваринного світу. Вчити виокремлювати характерні ознаки та естетичні характеристики представників тваринного світу (величину, шкіряний покрив, його забарвлення, спосіб пересування і живлення, звуки, які видають, роль у природі та житті людини).

Вчити встановлювати зв'язки між явищами осінньої природи та змінами у житті тварин (засохли рослини — зникли комахи; зникли комахи — відлетіли перелітні птахи тощо). Продовжувати знайомити зі свійськими (кінь, коза, вівця) та дикими тваринами (кабан, ведмідь, вовк, лисиця).

Ознайомити дітей з правилами поведінки у природі.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* збирати урожай на городі, насіння квітів у квітнику, насіння дерев (дуба, каштана), сортувати насіння, прибирати ділянку від опалого листя;

— *у груповій кімнаті та вдома:* мити фрукти й овочі, допомагати дорослим у приготуванні соків з м'яких фруктів чи ягід, фруктових і овочевих салатів;

— *у куточку природи:* поливати квіти, протирати листя декоративних листяних рослин, створювати букети із сухого листя, осінніх квітів.

Зима. Продовжувати ознайомлення із характерними явищами природи та змінами об'єктів природи в зимовий період.

Сонце. Розширити знання дітей про значення сонячного тепла і світла в житті рослин, тварин, людей. Вчити помічати, що сонце взимку над

землею піднімається невисоко, шлях його на небосхилі короткий, тепла дає мало, стає холодно, вся природа реагує на це.

Наприкінці зими сонечко часто пригріває, на дахах тане сніг. З води, що крапає, утворюються бурульки. Після відлиги, якщо посилюється мороз, на гілках дерев та кущів з'являється тонкий шар льоду — ожеледь, шар льоду на поверхні землі — ожеледиця. Ожеледь — красиве, але небезпечне для птахів явище — важко добувати корм з-під кори дерев, важко утримуватися на гілках. Ожеледиця — небезпечне явище для людей, бо легко посковзнутися і впасти.

Вітер. Вчити помічати, що взимку дмуть холодні вітри, вони бувають сильними, піднімають сніг із землі й переносять його в інші місця, утворюють заметілі.

Стан неба. Закріпити знання про стан неба взимку: сонячного дня воно голубе і прозоре, у похмурий — вкрите сірими хмарами, білі купчасті хмарки зникають.

Опади. Сформувати у дітей елементарні уявлення про сніг (білий, м'який, пухнастий, холодний, під дією тепла розтає, коли мокрий — липиться, сухий — розсипається). За низької температури вода перетворюється на лід. Ознайомити з властивостями льоду (крихкий, прозорий, твердий, гладенький). На початку зими сніг випадає рідко. Бувають холодні тумани, ожеледиця.

Ґрунт. Сформувати у дітей елементарні уявлення про властивості ґрунту взимку: земля замерзає, стає твердою.

Рослини. Сформувати у дітей уявлення про зміни, що сталися в житті рослин: дерева і кущі відпочивають, стоять без листя, не ростуть, не квітнуть, але вони живі; під снігом — засохлі трав'янисті рослини, коріння рослин спочиває в землі. Рослини взимку потребують нашої опіки, бо у морозні дні гілки дерев легко ламаються.

Продовжувати ознайомлення дітей з кімнатними рослинами (геранню, бальзаміном), умовами, необхідними для їх зростання, формувати практичні та дослідницькі вміння щодо догляду за ними.

Тварини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітним світом тварин, їх зовнішньою будовою, способом життя. Сформувати уявлення про зміни, що сталися в житті тварин узимку, зокрема птахів: відлетіли шпаки, ластівки, стрижі; залишилися ворони, сороки, горобці, синиці; наблизились до наших осель снігурі. Учити дітей порівнювати тварин між собою за зовнішнім виглядом і способом життя. Виявляти подібні й відмінні ознаки тварин, що живуть у різних середовищах (у лісі, водоймах, повітряному просторі). Ознайомити з правилами підтримки птахів узимку.

Познайомити дітей із зовнішнім виглядом, способом життя та харчування хом'ячка, морської свинки.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* накопичувати сніг на квітниках та під деревами, прибирати ділянку від сухих гілочок, розчищати доріжки від снігу, слизькі доріжки посипати піском, годувати птахів у годівниці;

— *у груповій кімнаті та вдома:* мити фрукти і овочі, допомагати дорослим у приготуванні соків з м'яких фруктів чи ягід, фруктових і овочевих салатів;

— *в куточку природи:* виконувати обов'язки чергових: поливати квіти, протирати листя декоративних листяних рослин, годувати тварин куточка природи під наглядом вихователя; пророщувати цибулю на перо, висаджуючи цибулинки у ємкості з водою.

Весна. Продовжувати вчити помічати зміни в природі.

Сонце. На початку весни сонце гріє більше, світить яскравіше, з кожним днем помітно піднімається на небосхилі. Від весняних сонячних променів все навкруги оживає.

Вітер. Вчити розрізняти характерні особливості весняних вітрів: приємний, лагідний, теплий, іноді повіває холодом.

Стан неба. Вчити помічати, як з кожним весняним днем небо яснішає. На ньому з'являються білі хмари, вони називаються купчастими, сірі важкі хмари зникають.

Опади. Ознайомити з розмаїттям весняних опадів: початок весни буває зі снігом, заметіллю. Весняний сніг сірий, брудний, крихкий. Пояснити дітям, чим корисна тала вода. З потеплінням земля вмивається дощами. Весняні дощі теплі, рясні, незатяжні, корисні для землі та рослин. Наприкінці весни бувають грози з блискавками.

Ґрунт. Продовжувати формувати у дітей уявлення про властивості ґрунту: навесні ґрунт розмерзається, пахне свіжістю, при нагріванні сонцем парує. Пояснити значення ґрунту для рослин, тварин, людини та необхідність його охорони. Залучати до дослідження ґрунту, його збереження на доступних для дитячої праці ділянках (очищати від поверхневого бруду, запобігати витоптуванню).

Вода. Продовжувати формувати у дітей уявлення про воду: пояснити, для чого потрібна вода рослинам, тваринам, людині; як треба воду використовувати, берегти.

Рослини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітними дикоростучими та кімнатними рослинами, умовами їхнього життя та особливостями догляду; формувати уявлення про частини рослин: корінь, стебло, листя, квіти, плоди, — адже у різних рослин вони не однакові за величиною, формою, кольором, запахом. Дати знання про те, що

рослини пристосувалися до життя в різних умовах — в лісі, парку, на водоймі, в саду, на городі тощо.

Ознайомити зі змінами, що сталися в житті рослин навесні: раною весною розпустилися кущики верби (котики), зацвіли береза, осика, ліщина, їхні квіти зібрані у «сережки»; на деревах і кущах поступово набухають бруньки, з яких згодом з'являється листя; на відкритих сонцю місцях можна побачити підсніжники, проліски, фіалки, гусячу цибульку, мати-й-мачуху. У другій половині весни все навколо вкривається молодого зеленню: травою, квітами; гарно квітнуть фруктові дерева.

Познайомити з правилами поведінки з рослинами навесні: оберегати первоцвіти, дбати про чистоту зелених газонів, місця відпочинку в парках, лісі, біля водойм.

Тварини. Продовжувати ознайомлення дітей з різноманітним світом тварин як у природному середовищі, так і в домашньому оточенні (звірі, птахи, риби, комахи), з умовами їх існування; формувати уявлення про особливості зовнішньої будови тварин, спосіб їх пересування, живлення.

Навчати дітей порівнювати тварин найближчого оточення за зовнішніми ознаками, способом життя, живлення.

Вчити помічати зміни в житті тварин навесні: прокинулися комахи (метелики, жуки, мухи, мурашки, джмелі, бджоли); на водоймах кумкають жаби; повернулися перелітні птахи: шпаки, ластівки, стрижи, трясогузки; зимуючі птахи (синиці, горобці, граки, ворони, сороки) стали більш активними; заєць та білка змінили хутро на літнє; у тварин з'явилися малята.

Продовжувати вчити дітей дотримуватись правил поведінки у природі.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* раною весною накопичувати сніг на квітниках, городі та під деревами, прибирати ділянку від сухих гілочок, підмітати доріжки;

— *на городі:* висаджувати пророщену картоплю, попередньо замочене насіння квасолі, гороху, буряка, гарбузів, соняшника;

— *у квітнику:* висаджувати цибулини глідюсів, лілій;

— *у груповій кімнаті та вдома:* мити фрукти й овочі, допомагати дорослим у приготуванні соків з м'яких фруктів чи ягід, фруктових і овочевих салатів за власним смаком;

— *у куточку природи:* поливати квіти, протирати листя декоративних листяних рослин, пророщувати цибулю, висаджувати у ґрунт насіння салату, пророщувати картоплю для посадки, годувати тварин куточка природи під наглядом вихователя.

Літо. Під час ігор, праці та безпосередніх спостережень у природі закріплювати і розширювати знання дітей про літні явища та зміну об'єктів природи у літній період.

Сонце. Продовжувати вчити помічати сезонні зміни у природі: сонце високо піднімається на небосхилі, яскраво світить; дні стають довгі та спекотні.

Вітер. Вчити розрізняти особливості вітрів: слабкий, помірний, сильний. Літній вітер теплий. Іноді влітку віють сильні вітри, що супроводжуються зливами, — буревії та суховії (сухі вітри).

Стан неба, опади. Продовжувати формування у дітей уявлень про те, що влітку небо високе, голубе, перед грозою вкривається темними хмарами. Закріпити знання дітей про літні дощі — короткочасні, теплі, зливові, після яких на небі з'являється веселка.

Ґрунт, вода. Продовжувати формувати у дітей уявлення про ґрунт і воду; властивості, користь для рослин, тварин, людини. Формувати уміння ощадливо використовувати водні ресурси.

Рослини. Ознайомити дітей зі змінами у розвитку рослин влітку: невелика кількість дерев (робінія, липа, катальпа), кущів (шипшина, малина, чорниця) та трав'янистих рослин (кульбаба, спориш, подорожник, в'юнок, кропива) улітку цвіте, а на рослинах, що відцвіли, з'являються плоди. Продовжувати ознайомлювати дітей з частинами рослин (корінь, стебло, листя, квітки, плоди), функціями, які вони виконують у житті рослин; навчати розрізняти за зовнішніми ознаками групи рослин (дерева, кущі, трав'янисті рослини). Закріпити правила охорони рослин улітку.

Гриби. Продовжувати знайомити дітей із зовнішнім виглядом та видами грибів. Формувати знання про те, що влітку в лісах починається збір їстівних грибів (лисичок, сироїжок). Вчити розрізняти їстівні та отруйні гриби за зовнішніми ознаками.

Тварини. Ознайомити дітей зі змінами в житті тварин улітку. Продовжувати ознайомлення із зовнішнім виглядом тварин (комахи — мурашки, лимонниця, білана капустиного, кропив'янки, сонечка; земноводних — жаби; плазунів — ящірки, черепахи; птахів — сірої ворони, грака, голуба, горобця, синиці, шпака, стрижа; звірів — ведмедя, зайця, білки, їжака), їхньою поведінкою, способами пересування, властивими їм звуками. Залучати до облаштування поїлок для птахів (на деревах) і комах: метеликів, бабок (на підвіконні).

Праця в природі:

— на ділянці дитячого садка: підмітати доріжки, прибирати ділянку від сміття;

— на городі: поливати рослини, збирати урожай ягід, зелені;

- у *квітнику*: поливати квіти;
- у *груповій кімнаті та вдома*: мити фрукти й овочі, допомагати дорослим у приготуванні соків з м'яких фруктів чи ягід, фруктових і овочевих салатів за власним смаком;
- у *куточку природи*: поливати та обприскувати квіти, протирати листя рослин, годувати тварин куточка природи під наглядом вихователя.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Вміють помічати красу природи та емоційно реагувати на неї.
- Вміють обстежувати об'єкти та явища природи за допомогою органів чуття.
- Знають назви рослин і тварин своєї місцевості.
- Вміють розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини.
- Вміють визначати і називати характерні ознаки природних об'єктів і явищ; основні частини рослин, їх призначення, особливості будови тіла тварин, що живуть в різних умовах (у воді, на землі, в повітряному просторі).
- Мають сформовані трудові уміння догляду за рослинами та тваринами, підтримання чистоти довкілля.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. Діти п'ятого року життя. К.: Генеза, 2016. 96 с.
 2. Беленька Г. Кімнатні рослини в дитячому садку // Дошкільне виховання. 2017. № 1. С. 7–9.
 3. Березіна О. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей середнього дошкільного віку. Розробка занять. Т.: Мандрівець, 2018. 360 с.
 4. Система освітньої роботи з дітьми середнього дошкільного віку: у 2 ч. / упоряд.: О.М. Березіна, О.Л. Цимбалюк. Т.: Мандрівець, 2018. 480 с.
 5. Скребцова М., Лопатіна О. Казки про природу для дошкільнят. Х.: Основа, 2013. 112 с.

ГРА ДИТИНИ

Гра — це іскра, яка запалює вогник допитливості.

В.О. Сухомлинський

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти формуванню стійких ігрових інтересів, розвинути фантазію під час гри, диференціювати ігрові інтереси хлопчиків та дівчаток.
- Заохочувати дітей до спільних ігор.
- Збагачувати та перетворювати ігрове середовище з метою заохочення дітей до вирішення ігрових завдань.
- Формувати вміння аналізувати поведінку партнера по грі.
- Учити дітей отримувати емоційне задоволення від спілкування з однолітками.
- Учити дітей опановувати власний емоційний стан.
- Учити виявляти творчість та ініціативність у процесі гри.
- Сприяти створенню власного задуму майбутньої гри, способів побудови ігрового образу, тематики і сюжетів індивідуальної та спільної гри.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігрові вправи: кінезіологічні, на розвиток взаємодії та партнерства</i>	Продовжувати вчити дітей розпізнавати емоції та за допомогою гри відновлювати власний емоційний стан; формувати вміння аналізувати поведінку партнера по грі; продовжувати формувати вміння дітей отримувати емоційне задоволення від спілкування з однолітками	«Ребро, кулак, долоня», «Крабики», «Вуха — оплеск — ніс», «Гачки», «Веселі друзі», «Фея сну в садочку», «Острів плакс», «Клумба та садівник», «Сова», «Добра тваринка», «Смайлик-усміхайлик», «Змотай клубочок», «Посидим біля багаття», «Страх», «Заспокой мишку», «Спокійна вода»,

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		«Пальчикові мудри», «Знайди всі ложки», «Відшукай увесь посуд», «Підтримай правило»
<i>Творчі ігри</i>		
<i>Конструктивно-будівельні ігри</i>	Заохочувати дітей до використання в іграх різноманітного будівельного матеріалу: природного (пісок, камінці, сніг), викидного, різних видів конструкторів (пластикових та лінійних з болтами, трансформерів) тощо; а також до експериментування, прояву фантазії під час будівництва; залучати дітей до зведення спільних будівель, формувати уміння гратися разом, вчити обігравати зведені конструкції	Багатоповерховий будинок для іграшок, дитячий садок, ігровий майданчик, міст через річку, гараж для автомобілів, магазин, зоопарк (вольєри для фантастичних тварин), фермерське подвір'я, а також тунель для автомобілів, міст через річку (вузький, широкий), снігова вежа, лабіринт (з природних матеріалів)
<i>Сюжетні ігри</i>	Формувати у дітей вміння спільно обирати тему гри, розподіляти ролі, погоджувати ігрові дії; вчити організовувати гру: обирати місце та облаштовувати його відповідно до сюжету; спонукати дітей до відображення в іграх правил культурної поведінки, до побудови гри на засадах доброзичливості та взаємодопомоги; збагачувати зміст ігрової діяльності за рахунок розгортання нових, послідовно пов'язаних між собою сюжетів, відображення подій з реального життя, улюблених мультфільмів, літературних творів; підтримувати прояви дитячої ініціативи та фантазування;	«Сім'я», «Дитячий садок», «Лікарня», «Швидка допомога», «Рятувальники», «Водії та пішоходи», «Льотчики», «Листоноші», «Будівництво», «Перукарня», «Ательє мод», «Магазин», «Супермаркет», «Пекарня», «Фермерське господарство», «Садівники» тощо

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
	формувати уміння діяти узгоджено, уникати конфліктів, самостійно знаходити вихід із складних ситуацій	
<i>Ігри-драматизації</i>	Див. підрозділ «Театральне образотворення» розділу «Дитина у світі мистецтва»	
<i>Ігри за правилами</i>		
<i>Дидактичні ігри</i>	Створювати сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності дітей в різних сферах життєдіяльності; вчити використовувати в процесі ігрової діяльності набуті знання, власний життєвий досвід; за допомогою дидактичних ігор продовжувати розвивати у дітей пам'ять, увагу, мислення; активізувати та збагачувати словниковий запас, розвивати зв'язне мовлення; формувати уміння групувати предмети за заданими ознаками, виокремлювати спільне та відмінне, розташовувати предмети у порядку збільшення або зменшення, використовувати у мовленні числівники, орієнтуватись у часі; закріпити за допомогою ігор знання дітей про природне та суспільне довкілля; розвивати уміння вирішувати ігрові задачі, дотримуючись правил, доводити розпочату гру до кінця	<i>Ознайомлення із суспільним довкіллям:</i> «Постав посуд на полиці», «Що зайве?», «Віночок», «Чарівна скринька», «Розставимо меблі у кімнаті», «Транспорт», «Знайди за описом», «Впізнай на дотик», «Хто як працює?», «Половинки», «Буває — не буває», «Що з чого зроблено?», «Знайди пару», «Для чого потрібно...», «Чарівний промінчик», «Наведи лад», «Добре — погано» тощо; <i>ознайомлення з природним довкіллям:</i> «З якої гілки дітки?», «Впізнай на смак», «Що де росте?», «Магазин квітів», «Хто де живе і чим харчується?», «Ботанічне лото», «Зоологічне лото», «По гриби», «Город», «Сад», «Звідки гості?», «Що спочатку, що потім?» тощо; <i>логіко-математичний розвиток:</i> «Виклади орнамент», «Розрізни картинки», «Геометричне доміно», «Драбинка», «Магазин», «У кого скільки?», «Знайди будиночок», «Наш день»,

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		«Добери за формою», «Хто знає, той продовжує», «Сусіди», «Знайди помилку», «Чарівна квітка» тощо; <i>розвиток мовлення:</i> «Добери слово», «Словниковий віночок», «Скажи навпаки», «Підкажи звук», «Спіймай слово», «Телефон», «Не помились», «Хто більше», «Опиши, а ми відгадаємо», «Казкарик» тощо
<i>Рухливі ігри</i>	Див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»	
<i>Народні ігри</i>	Формувати у дітей інтерес до українських традицій за допомогою народних ігор; викликати бажання брати участь у народних іграх, хороводах та іграх парами; розвивати естетичні почуття; вчити створювати виразний образ; заохочувати до використання елементів традиційних народних ігор, українського фольклору у різних видах самостійної діяльності	<i>Орієнтовна тематика завдань:</i> «Качечка», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Гуси», «Цапок», «Горобейко», «Редька», «Птахи», «Ой вийтеся, огірочки», «Ой у полі жито», «Вишні-черешні», «Біла квочка», «Галя по садочку ходила», «Бродить кіт по траві...», «Рибалка та риби», «Тікав заєць через ліс...», «Зайчик, зайчик-побігайчик...», «Вовк і Лисичка», «Віночок», «А продай, бабусю, бичка», «Дідусь і кози», «Галя по садочку ходила», «Кізонька», «Мишка й котик» тощо

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Зацікавлено ставляться до ігрової діяльності, беруть участь у різних видах ігор.

- Використовують іграшки відповідно до їх призначення та змісту.
- Використовують власний досвід для створення ігрових задумів, реалізують у них свої пізнавальні, комунікативні потреби.
- Дотримуються рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування.
- Розпізнають емоції партнерів по грі, вчаться аналізувати їхню поведінку.
- Групуєть предмети за заданими ознаками, виокремлюють спільне та відмінне, розташовують предмети у порядку збільшення або зменшення, використовують у мовленні числівники, орієнтуються у часі.
- Створюють власні іграшкові будівлі за зразком, умовою, задумом; добирають необхідний матеріал, деталі; використовують різні способи створення будівлі та елементи оздоблення.
- Виявляють творчість, імпровізацію, пропонують оригінальні ідеї для покращення гри.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Ігри з навчанням. URL: <http://ditsad.com.ua/igry.htm>
 2. Народні ігри. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / упоряд. Ю.Є. Бардакова. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 96 с.
 3. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Гра як провідна діяльність дітей дошкільного віку // Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2011. 373 с.
 4. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Карабаєва І.І., Гурковська Т.Л. Розвивальні ігри та вправи для дітей п'ятого року життя. Т.: Мандрівець, 2012. 64 с.
 5. Рухливі ігри для дітей середнього дошкільного віку. URL: <https://krainau.com/maty-ta-dytyyna/rukhlyvi-ihry-dlia-ditei-serednohodo-shkilnoho-viku.html>
 6. Скарбничка ігор і віршованої мозаїки для дітей раннього та дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / упоряд. Г.І. Іванюк [та ін.]; за ред. Г.І. Іванюк. К.: Сім кольорів, 2009. 240 с.
 7. Скарбничка ігор для розумних батьків і кмітливих дітлахів / упоряд. К.Л. Крутій, Н.В. Маковецька. 3.: ЛІПС, 2004. 220 с.
 8. Стеценко І.Б. Логіки світу: розвиток логічного мислення дітей 5-го року життя. К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. 112 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Удосконалювати звукову культуру мовлення: розвивати фонематичний слух і дихання, мовленнєвий апарат; чітку й правильну звукову вимову; формувати інтонаційну виразність, елементарне усвідомлення мовлення.
- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника різними частинами мови, образними виразами, приказками.
- Формувати граматичну правильність мовлення: узгоджувати слова у роді, числі й відмінку; утворювати та вживати слова у різних граматичних формах, прості та складні речення.
- Розвивати зв'язне (діалогічне й монологічне) мовлення: елементарні уміння брати участь у діалозі на пропонувану тему, адекватно відповідати на запитання співрозмовників (дорослих і дітей), переказувати літературні твори (казки, оповідання); стимулювати до словесної творчості (складання дитиною твору в будь-якій формі, що відповідає певним літературним нормам).
- Формувати елементарні навички спілкування державною мовою (а також рідною для дитини, якщо вона інша) з дорослими та дітьми з дотриманням правил мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Продовжувати роботу над розвитком умінь слухати й чути звуки природи, доквілля, звуки державної мови (а також рідної для дитини, якщо вона інша); розрізняти ці звуки, наслідувати тощо. Розвивати фонематичне сприймання, мовленнєве дихання (вимовляти 3–4-складові слова на одному видиху), фонематичний слух: учити впізнавати слова близького звучання (рими) і самим добирати подібні слова, розрізняти значення слів типу *бик* — *бік*, *день* — *пень*, правильно вживати наголос: *ру́ки* — *рукі́*. Вправляти в умінні передавати за допомогою інтонації різний настрій. Закріплювати вміння говорити чітко, виразно, володіти силою голосу, різним темпом мовлення. Уточнювати, закріплювати правильне вимовляння звуків рідної

мови: свистячих [с], [с'], [з], [з'], [ц], [ц']; шиплячих [ж], [ч], [ш]; сонорних [л], [л'] [р], [р']; звернути увагу на вимову звуків [жз], [дж], [г], [к], [х], [б] (*голуб, кетяг*), у тому числі при збігу кількох приголосних: *згубити, хвіст, хліб*; також у сполуках типу *скло, підставляти*. Тренувати у вимовлянні [шч] (*щука, куци*). Розвивати уміння проспівувати голосні звуки мови у мовлених дітьми словах, розпізнавати окремі звуки у заданих вихователем словах. Домагатися правильної вимови звукосполучень у словах типу *п'ять*, звуків [г] — [г] (*Галя — гуля*), [дз] — [дж] (*дзенькнути, гедзь, джміль*), [з'ц'], [с'ц'], [з'с']: *на ніжці (на ні[з'ц']і), не поріжся (не порі[з'с']а)* та звуків [ц':], [с':] у дієслівних формах: *сміється (сміє[ц':]а), умиваєшся (умиває [с':]а)*, слів з апострофом. Вправляти у правильному і по можливості швидкому промовлянні нескладних віршиків, скоромовок. Вчити вимовляти слова з дотриманням норм літературної вимови.

У світі слів. Продовжувати збагачувати, уточнювати, активізувати словник дітей різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Наш дитячий садочок», «Про ввічливість», «Гра та іграшки», «У світі професій», «Тварини», «Рослини», «Транспорт», «Музичні інструменти» тощо. Приділяти увагу правильному розумінню різних слів дітьми, точному вживанню їх за змістом. Поповнювати словниковий запас дітей назвами тварин жіночого роду (*вовчиця, слониха*) та малят тварин (*кошеня, каченя*), предметів та тварин із пестливими суфіксами (*дзеркальце, віконце, відерце, кошенятко, зайченятко*), людей за фахом, дією (*продавець, листоноша*), характерною ознакою (*сплюха, хвастун, умитий, намальований*), предметів та явищ навколишнього світу, дій, ознак, кількості, складними словами (*листопад, електроприлад* тощо). Учити при порівнянні предметів виділяти і точно позначати істотні ознаки, якості та властивості предметів; вживати антоніми для позначення величини, кольору (*великий — маленький, білий — чорний*). Знайомити дітей з різними значеннями багатозначних слів (*хвостик мишки — хвостик у яблука, сонечко у небі — сонечко жучок*), узагальнюючими словами (*їжа, іграшки, посуд, меблі, одяг, взуття, транспорт*). Звернути увагу на те, що деякі слова вимовляються однаково, але мають різне значення (*прибирати (прикрашати) ялинку — прибирати іграшки з килимочка*). Збагачувати мовлення дітей словами з близьким та протилежним значеннями (*забитися — вдаритися, солодкий — кислий*). Продовжувати вводити у мовлення дітей узагальнюючі слова (*дерева, куці, квіти, трави*). Розвивати вміння групувати предмети за характерними ознаками, властивостями (*стіл письмовий, обідній, кухонний; одяг для хлопчиків, дівчаток, чоловіків, жінок*). Звернути увагу на лексичну сполучуваність слів (*відчинити двері, квартиру, розгорну-*

ти книжку, відкрити коробку, насипати борщу, супу, заплющити очі).
Учити відповідати на запитання типу: Яким словом це називається? Які ви знаєте ще слова? Хто хоче назвати своє слово? Формувати уміння відгадувати описові загадки про іграшки, предмети, істот, явища.

У світі граматики. Вправляти у вживанні форм іменників чоловічого та середнього роду в родовому відмінку (*винограду, меду, салату, снігу, пальта*). Звертати увагу дітей на чергування звуків при змінюванні деяких слів (*муха — мусі, стіл — на столі*); на відсутність закінчень у назвах маленьких істот (*лошат, курчат*), предметів жіночого роду (*доріг, тополь*) у родовому відмінку множини. Вправляти у правильному вживанні назв посуду (*хлібниця — хлібницею, у хлібниці, цукорниця, сільниця*) закінчень *-ою, -єю, -єю* (з *мамою, з бабусею, під грушею, акацією*), *-ом, -ем, -єм* (*м'ячем, гаєм*), *-ів* у іменниках (*сусідів, звірів, братів*) й утворенні назв приміщень за їх призначенням (*спальня, вітальня*), іменників — назв людей за характерною ознакою (*добряк, весельчак*), за фахом (*садівник*), назв малят тварин, птахів (*жабеня, горобеня*). Формувати уміння вживати слова, в яких не змінюються закінчення (*юре, какао, кіно*); назви взуття у множині й однині (*чоботи — чобіт, черевики — черевик*); утворювати деякі складні форми іменників у родовому відмінку множини (*курча — курчат, теля — телят*), дієслова у наказовій формі (*намалюй, заспівай, виклади*), форми дієслова *хотіти*. Вправляти в утворенні дієслів із звуконаслідувальних слів (*кум — кумкати, няв — нявкати*). Звертати увагу на правильне вживання дієслів у різних особових формах із змінами звуків (*ходити — ходжу, ловити — ловлю*), дієслів, у яких за допомогою префіксів передається значення закінченої дії (*малювати — намалювати*), іменників з кількісними числівниками (*одна лялька, дві ляльки*), збірними (*двоє хлопців, троє зайчиків*), порядковими (*перший день, третій раз*), дієслів наказового способу з часткою *хай* (*нехай*) (*хай скаже, нехай піде*), прикметників вищого й найвищого ступенів (*малий — менший — найменший; високий — вищий — найвищий; гарний — кращий — найгарніший; великий — більший; поганий — гірший*), прикметників з посиленою ознакою (*злий — злющий, хитрий — хитрющий*); прикметників із суфіксами *-ісінк-, -есеньк-*, прикметників із суфіксом *-ат* (*вухатий, головатий*). Формувати вміння утворювати прикметники від слів — назв тварин (*ведмедів, котиків*), а також від імен (*Олин, Вірин*). Вправляти в узгодженні займенників з іменниками (*наш двір, наші іграшки, моя лялька*), займенника *ви* з дієсловами (*ви обійшли, ви сказали*). Стимулювати дітей до вживання різних типів речень (простих, складних), вчити будувати їх з допомогою дорослого, а пізніше самостійно, доповнювати їх однорідними членами (*наш котик маленький, м'якенький, веселий*),

сполучниками *і, а, але*, займенниками *хто, що, чий, який*. Спонукає до вживання повних речень за допомогою запитань типу: *Що ти бачив(ла) на прогулянці?*

Розмовляємо. Продовжувати вчити самостійно будувати відповіді на запитання різних типів: констатації (де? що? який?), причинно-наслідкові (як? чому? навіщо?); відповідати на запитання загадок. Спонукає до постановки запитань різних типів (пошукові, запитання, що стимулюють до виявлення внутрішнього емоційного стану співрозмовника). Удосконалювати навички діалогічного мовлення з дорослими та дітьми: уважно слухати, вести діалог, дотримуючись теми розмови (конкретно відповідати на запитання, стимулювати до власних запитань, підтримувати діалог як вербальними, так і невербальними засобами: поглядом, мімікою, жестами тощо). Формувати уміння будувати діалог у уявних сюжетних ситуаціях («У транспорті», «У крамниці», «У гостях», «У театрі», «У музеї» тощо), народних, рухливих, дидактичних іграх.

Розповідаємо. Продовжувати розвивати вміння зосереджено слухати зміст тексту до переказу (коротку казка чи оповідання), переказувати відомі та вперше почуті казки та оповідання (за ролями, по частинах, за ілюстраціями, з показом театру), послідовно та виразно передавати зміст, називати імена персонажів, відтворювати пряму мову, сприяти включенню в переказ дитини примовок з тексту казки, якомога точнішої передачі мовлення персонажів, стежити за послідовністю відтворення подій. Мотивувати до складання невеликих загадок — описів тварин, рослин, предметів та іграшок, за якими безпосередньо спостерігають; описових загадок про добре знайомі іграшки, предмети з пам'яті; порівняльного опису двох іграшок, картинок; опису добре знайомих сюжетних і предметних картин; сюжетних розповідей за добре знайомим змістом картини; розповідей про іграшку, предмет за запитаннями вихователя, а потім самостійно (описати його якості та властивості (зовнішній вигляд і одяг, якщо це лялька), назвати найбільш характерні ознаки); розповідей на запропоновану тему за структурно-синтаксичною схемою (*Це було... Одного разу... А потім... От і завершилася...*). Підтримувати словесну творчість, яка виражається в створенні усних творів — оповідань, казок, віршів тощо — під впливом творів мистецтва та вражень від навколишнього життя.

Спілкуємося із задоволенням. Продовжувати формувати потребу у спілкуванні з дорослими. Сприяти виявленню ініціативи до спільної з дорослими гри та інших видів діяльності, спілкування на рівні партнерських взаємин та взаємоповаги, бажання почути один одного тощо. Продовжувати стимулювати усвідомлення дитиною свого

місця та ролі у групі однолітків, формування вибіркового ставлення до партнерів у спілкуванні. Формувати уміння відчувати настрій дорослих та однолітків під час мовленнєвого спілкування та пантоміміку (міміку обличчя, жести, рухи тіла тощо), адекватно реагувати на них. Удосконалювати навички формул мовленнєвого етикету, призначені для найрізноманітніших ситуацій (вітання, знайомства, вибачення, подяки, прохання, привернення уваги, згоди, відмови, заборони, побажання тощо); навички культури спілкування (дивитися в очі співрозмовникові, коли запитуєш, відповідаєш, розповідаєш; стояти прямо, не озиратися, не тримати руки за спиною тощо; у розмові з дорослими, дітьми вживати слова ввічливості: *дякую, прошу, вибачте, даруйте, будь ласка* та ін.). Формувати елементарні вміння будувати не лише партнерські стосунки з дорослими й однолітками в різних видах дитячої діяльності, але й усвідомлення своєї відповідальності за них. Продовжувати формувати здатність до етичних оцінок інших людей та самооцінки, виходячи з конкретної життєвої ситуації. Формувати елементарні вміння зрозуміло та чітко пояснювати свою думку іншим людям й адекватно сприймати інформацію від партнера по спілкуванню.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Вміють слухати й чути звуки природи, доквілля, звуки мови, інтонації мовлення, розрізняти та наслідувати їх.
- Говорять чітко, виразно, володіють силою голосу, різним темпом мовлення.
- Уживають різні типи речень (простих, складних), будують їх з допомогою дорослого, а пізніше самостійно.
- Ведуть діалог, дотримуючись теми розмови (конкретно відповідають на запитання, підтримують діалог як вербальними, так і невербальними засобами мовлення).
- У розмові з дорослими та дітьми вживають слова ввічливості; зрозуміло, чітко пояснюють свою думку іншим людям й адекватно сприймають інформацію від партнера по спілкуванню.
- Переказують добре знайомі та вперше почуті казки та оповідання.
- Складають невеликі загадки-описи, сюжетні розповіді про предмети, іграшки, за картинами, по пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. перероб. і допов. К.: Слово, 2014. 304 с.
2. Гавриш Н. Доброму всюди добре, або Як допомогти дітям зростати доброзичливими // Вихователь-методист дошк. закл.: щоміс. спеціаліз. журн. 2017. № 8. С. 40–45.
3. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму // Дошкільнє виховання. 2015. № 1. С. 5–10.
4. Товкач І.Є. Працюють усі навколо нас: навч. посіб. для дітей ст. дошк. віку. К.: Грамота. 2015. 96 с.
5. Товкач І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей: організаційні аспекти // Палітра педагога. 2018. № 2. С. 3–7.

ДИТИНА У СВІТІ МИСТЕЦТВА

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати створювати позитивну емоційну атмосферу на мистецьких заняттях.
- Підтримувати ініціативність дітей, спонукати до висловлення пропозицій стосовно створення образів за допомогою різних матеріалів: фарб, паперу, тіста, глини тощо.
- Стимулювати до багатоваріантності у створенні образу.
- Забезпечувати дітей різноманітними враженнями від об'єктів довкілля та створювати умови для передачі цих вражень у різних видах образотворчої діяльності.
- Розвивати спостережливість як базову якість для розвитку творчого потенціалу дитини.
- Розвивати уяву як базовий психічний процес у формуванні художньо-практичної компетентності.
- Формувати у дітей позитивне ставлення до образотворчої діяльності, почуття впевненості у своїх можливостях.

- Продовжувати формувати навички використання різних способів зображення (у малюванні, ліпленні, аплікації).
- Розвивати навички застосування різних технік малювання й прийомів ліплення, аплікації.
- Створювати умови та забезпечити проведення майстер-класу для батьків щодо безпечного формування у дітей навичок роботи з ножицями.
- Створювати умови для формування охайності, навичок самообслуговування, бажання прибирати після мистецьких занять.
- Стимулювати дітей передавати власні враження та емоції від образотворчої діяльності й робіт інших дітей — вербально або невербально (жестами, мімікою).
- Використовувати відповідний музичний супровід для створення дітьми образів.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Види образотворення

Малювання — *“free painting” (вільне малювання / малювання без зразка)*. Стимулювати дітей до використання різних технік малювання. Мотивувати користуватися пензлями, губками, мастихінами для тонування поверхні й отримання зображень. Спонукає домальовувати деталі, зафарбовувати предмет, не виходячи за його контур. Продовжувати експериментувати з фарбами для утворення іншого кольору. Навчати розташовувати зображення на різних поверхнях таким чином, щоб воно мало естетичний вигляд; створювати малюнки, використовуючи різні засоби виразності (колір, форму, композицію). Продовжувати формувати у дітей естетичний смак. Спонукає до ініціативності. Формувати уміння передавати не лише зовнішні ознаки, а й настрій образу. Насичувати дітей естетичними враженнями. Розвивати уяву, спостережливість.

I квартал. «Підводний світ» (малювання на харчовій плівці у техніці «акваріум»), «Барви осені» (малювання губкою, пальчиками, друкування листям), «Котик Зіггі» (малювання за допомогою ватних дисків, пальчиків), «Привіт від хмаринки».

II квартал. «Ялинковий хорівод» (штампування на склі), «Візерунки на вікні розмальовує зима» (у техніці «акваріум»), «Нагюрморт з цитрусовими» (штампування та домальовування пензликом), «Червоне сонечко заходить за зимові обрії» (малювання губкою, пальчиками по вологому).

III квартал. «Прилетіла ластівочка до вікна» (малювання на основі шаблону), «Зоопарк» (малювання звірів на основі відбитків долоньок у різних положеннях), «Красень павич» (малювання на основі відбитку долоньки з розчепіреними пальчиками), «Квіти для улюбленої матусі» (малювання за допомогою повітряної кульки).

IV квартал. «Зоряна ніч» (малювання за мотивами картини Ван Гога за допомогою губки, зубної щітки), «Їжачок Колько Колючка» (малювання за мотивами твору В. Нестайка «Пригоди їжачка Колька Колючки та зайчика Косі Вуханя» на основі відбитку долоньки й кольорових відбитків виделки), «Загадки із грядки», «Морський пейзаж» (малювання по вологому за допомогою губки, відбитка ребра долоньки — образ вітрильника).

Аплікація — конструктивне образотворення. Спонукаати дітей досліджувати властивості різних матеріалів для аплікації. Продовжувати викладати й наклеювати на шаблони паперові кульки, ускладнювати візерунки. Створювати безпечні умови для дітей під час користування ножицями, спонукаати вирізати по прямій, по косій, по округлій формі. Формувати навички охайного користування клеєм, пензликами для наклеювання, підставками для пензликів, серветками для промокання. Стимулювати бажання й ініціативу дітей використовувати для аплікації готові форми з різних матеріалів (засушені рослини, пір'я, клаптики тканин, хутра, пластику, ватні диски тощо). Спонукаати використовувати елементи техніки колажу. Категорично забороняється використовувати на заняттях продукти харчування (крупки, макаронні вироби тощо), натомість пропонуємо використовувати залишкові матеріали (коктейльні трубочки, гумові пружинки, гудзики тощо). Вчити створювати предмети способом жмакання паперу, намагаючись надати йому певної форми, складати папір за допомогою різноманітних комбінацій (елементи оригамі): складання квадрата по діагоналі, по прямій навпіл із поєднанням протилежних сторін і кутів. Мотивувати дітей до самостійності у прибиранні після завершення роботи. Дослухатися до пропозицій дітей стосовно творчих ідей.

I квартал. «Рясніе травами земля», «Осінній пейзаж», «Вернісаж мультфільмів».

II квартал. «Білетки на виставу», «На підвіконні кали зацвіли», «Баранчик хоче мати теплу шубку».

III квартал. «Найкращій матусі — букет від весни», «Великоднє яечко», «Сади цвітуть, буяє все навколо».

IV квартал. «А вже красне сонечко припекло», «Кубик Рубіка», «Хмаринки-веселинки».

Ліплення — пластичне образотворення. Продовжувати стимулювати бажання досліджувати матеріали для ліплення (звичайне тісто, солоне тісто, глину, гіпс), удосконалювати навички ліплення. Створювати умови для формування у дітей нових прийомів ліплення: загострення й заокруглення країв, вдавлювання матеріалу для ліплення у предмети різної форми для отримання відтиску, згинання країв сплющеної форми, згладжування поверхні виробу). Стимулювати у дітей бажання створювати вироби, які можна використовувати для гри. Удосконалювати навички роботи з харчовим тістом. Формувати навички декорування (виготовлення дрібних деталей і прикрашання ними створеного образу). Сприяти удосконаленню у дітей навичок роботи зі стекою (нанесення рельєфів). Формувати відчуття форми, скульптурної композиції. Підтримувати ініціативність дітей в обранні матеріалів для реалізації творчого задуму, спонукати до обговорення задуму та шляхів його реалізації. Насичувати дітей враженнями від об'єктів довкілля. Створювати позитивне емоційне тло, заохочувати самостійність. Розвивати увагу, спостережливість.

I квартал. Колективні роботи «Осінь щедра дарунки несе», «Мрія грибника», «Маленькі кулінари» (робота з харчовим тістом).

II та III квартали. Колективні роботи «В гостях у казки» (виготовлення персонажів казок для настільного театру, див. підрозділ «Літературне образотворення»).

IV квартал. «Рамка для фото з гіпсу», «Іграшковий сервіз» (колективна робота), «Ваза» (ліплення на основі пластикової пляшки).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають різноманітні техніки малювання.
- Користуються пензлями, губками, мастихінами для тонування поверхні й отримання зображень.
- Домальовують деталі, зафарбовують предмети, не виходячи за контури.
- Експериментують з фарбами для утворення іншого кольору.
- Розташовують зображення на різних поверхнях таким чином, щоб воно мало естетичний вигляд.
- Створюють малюнки, використовуючи різні засоби виразності (колір, форму, композицію).
- Проявляють ініціативність у процесі образотворення.
- Передають не лише зовнішні ознаки, а й настрої образу.
- Досліджують властивості різних матеріалів для аплікації.

- Викладають і наклеюють на шаблони паперові кульки, ускладнюють візерунки.
- Користуються ножицями, дотримуються правил безпечного вирізання.
- Вирізають по прямій, по косій, по округлій формі.
- Охайно користуються клеєм, пензлями для наклеювання, підставками для пензлів, серветками для промокання.
- Використовують для аплікації готові форми з різних матеріалів (засушені рослини, пір'я, клаптики тканин, хутра, пластику, ватні диски тощо). Використовують елементи техніки колаж.
- Використовують для аплікації залишкові матеріали (коктейльні трубочки, гумові пружинки, гудзики тощо).
- Самостійно (або вмотивовані дорослим) прибирають після завершення роботи.
- Досліджують матеріали для ліплення (звичайне тісто, солоне тісто, глину, гіпс).
- Використовують під час ліплення раніше засвоєні прийоми й нові: загострення та заокруглення країв, вдавлювання матеріалу для ліплення у предмети різної форми для отримання відтиску, згинання країв сплющеної форми, згладжування поверхні виробу.
- Створюють вироби, які можна використовувати для гри.
- Працюють з харчовим тістом.
- Декорують (виготовляють дрібні деталі й прикрашають ними створений образ) свої вироби. Наносять стекою рельєфи.
- Обирають матеріали для реалізації творчого задуму.
- Обговорюють задум і визначають шляхи його реалізації.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Пробуджувати у дітей інтерес до літературних творів найдоступніших для розуміння жанрів.

- Спонукаати слухати твори із задоволенням, за потреби звертатися до дорослого із проханням почитати.
- Мотивувати до емоційної реакції на читання художніх текстів або унаочнення їх за допомогою певних видів театру.
- Учити дітей розрізняти малі форми фольклору, доречно вживати їх в своєму мовленні.
- Формувати уявлення про творчу працю поетів і прозаїків, вчити упізнавати авторів і називати найулюбленіші твори.
- Вправляти у відповідях на рефлексійні запитання до тексту: аналізувати поведінку персонажів, емоційно передавати своє ставлення до змісту творів, зіставляти себе із певними літературними героями.
- Стимулювати бажання до виразного декламування напам'ять 3–5 забавлянок, пісень, віршів.
- Створювати умови для розуміння сюжетів і обігрування народних та авторських казок.
- Розвивати інтерес до книг художнього та довідково-енциклопедичного спрямування, формувати навички бережливого поводження з ними.
- Заохочувати дітей до художньо-мовленневої творчості: за допомогою дорослого складати власні казки, загадки, вірші, ігрові діалоги, брати участь в інсценівках за змістом знайомих творів.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Народні родзинки для розумної дитинки. Знайомити дітей з художніми зразками творів — описових загадок, віршованих діалогів, закличок. Спонукаати повторювати текст або характерні рухи персонажів за дорослим. Викликати емоційний відгук стосовно поведінки героїв.

Читати дітям українські казки й казки народів світу про тварин, ознайомити з чарівними й соціально-побутовими. Продовжувати вчити уважно слухати зміст казки, упізнавати й визначати казкові елементи, зачини, кінцівки, повтори; сприймати сюжет в єдності думки й почуття, відповідати на запитання дорослого, переказувати зміст знайомих казок, передавати характер персонажів (дотримуватися відповідних інтонації, тембру й сили голосу). Учити розуміти мораль казки,

здійснювати рефлексію (аналізувати й оцінювати вчинки героїв, ділитися враженнями від сюжету). Мотивувати дітей відтворювати зміст добре знайомих казок за допомогою запитань дорослого та унаочнення (театр). Залучати дітей до інсценування ігор-діалогів та драматизацій за сюжетами казок, виявлення творчої ініціативи: придумування продовження або закінчення казки.

Письменники для дітей. Ознайомити дітей з творчістю Т. Шевченка («Весна, «Зацвіла в долині», «Тече вода з-під явора», «Встала весна»), І. Франка («Киця», «Коваль», «На підгір'ї», «Ріпка», «Лисичка і рак»), Лесі Українки («На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло», «Вишеньки»), Л. Глібова («Веснянка»), Ю. Федьковича («Лис та качка»). Учити впізнавати письменників-класиків на портретах, пригадувати назви їхніх творів.

Читати невеличкі вірші й оповідання українських авторів з доступним для розуміння дітей сюжетом. Учити відчувати красу рідної природи у творах, емоційно реагувати на поетичні порівняння й епітети; розуміти зміст творів, присвячених опису дитячого життя, взаємин з іншими, об'єктам предметного і явищам соціального світів. Учити розрізняти прозову й віршовану мову творів, упізнавати твір за його фрагментом, ілюстрацією, знаходити на малюнках героїв творів, пригадувати назви знайомих творів. Викликати бажання промовляти вірші за дорослим, супроводжуючи відповідними рухами. Стимулювати дітей до самостійного переказу казок та оповідань, чітко дотримуючись послідовності сюжету.

Світ художнього тексту. Розвивати інтерес дітей до слухання художніх текстів. Учити здійснювати елементарний аналіз художніх творів: розуміти сюжет і визначати головних героїв твору, відповідати на запитання за змістом тексту; аналізувати поведінку персонажів і емоційно передавати своє ставлення до змісту творів, свідомо оперуючи словами: добрий, чесний, щедрий, чуйний, скромний, ввічливий та злий, брехливий, жадібний, жорстокий, грубий, хвалько, лінько. Формувати у дітей рефлексійні уміння у зіставленні себе із персонажами (*Він любить..., а я...; Він хоробрий, і я...; А як би я вчинив(ла)? Чим я міг(могла) допомогти герою(героїні)?*), здатності згадувати схожі ситуації й пережити емоції у своєму житті. Учити знаходити, розуміти засоби виразності (порівняння, епітети, повтори, образні художньо-поетичні вирази, зачини, кінцівки) та спонукати до їх використання у власному мовленні.

Мотивувати дітей до активної участі у різних видах бесід за змістом художніх творів: у зв'язку із прочитаним, етичного й морально-оцінювального спрямування, за запитанням автора твору, на з'ясування ро-

зуміння жанру, засобів художньої виразності, узагальнювального характеру, за творчістю одного письменника тощо.

Літературно-розвивальний простір. Інтегрувати художні твори з різними видами діяльності, визначивши мету використання: 1) твори природничої тематики (бесіди, ігри, прогулянки, екскурсії на природу); 2) твори соціально-побутової тематики (бесіди, ігри про професії дорослих, рідні місто й країну, транспорт тощо); 3) твори народознавчого спрямування; 4) твори на морально-етичні теми та розважальні (гумористичні); 5) художньо-продуктивне образотворення.

Урізноманітнити осередки «Наведи лад у казках», «Що переплутав художник?», «Казкові пазли», «Чарівні казкові речі», «Скринька загадок і прислів'їв» дидактичними іграми: ілюстраціями до казок, ейдетичними картинками до забавлянок, прислів'їв і приказок, пісеньок, колискових.

Продовжувати практику використання «філософських годин»: читання великого за обсягом твору частинами із застосуванням прийомів «читання із зупинками» та «передбачення подій», обговорення, обмін враженнями.

Створити умови в осередку «Бібліотека» для самостійного розглядання дитячих книжок, книжок-розкладанок, дитячих журналів (часописів). Звертати увагу дітей на оформлення обкладинки книги (вказуються прізвище, іноді є портрет автора казки, оповідання або вірша, назва книжки, ілюстрація, що відповідає сюжету твору).

Ознайомити дітей з видами книг: художніми, які описують події за допомогою художніх образів, та довідково-енциклопедичними, які відповідають на запитання: «Як?», «Чому?», «Звідки?», «Коли?». Ознайомити дітей з енциклопедичною літературою, розповісти про особливості її використання, структури, стилістики й мови. Спонукає до шанобливого ставлення до книги. Учити обережно гортати книжку, розглядати малюнки, відповідати на запитання за їх змістом, розрізняти дитячі й дорослі книжки, упізнавати книжки за обкладинкою. Привчати до чергування в осередку «Бібліотека».

Твори для читання дітям

Українські казки: «Лисичка-суддя», «Цап та баран», «Телятко, кабан, півник, качур, шило та вовки», «Кривенька качечка», «Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат», «Пан Коцький», «Чому гуси муться у воді, коти — на печі, а кури порпаються в поросі», «Кіт, кріт, курочка та лисичка», «Івасик-Телесик», «Дідова дочка й бабина дочка», «Батьківські поради», «Осел, що вдавав із себе лева» та ін.

Казки народів світу: «Двоє ведмедиків» (угорська казка), «Троє попросят» (англійська казка) та ін.

Авторські казки: «Музики», «Свинка» М. Жука; «Гість» (віршована) П. Воронька; «Казочка про яблуню» А. М'ястківського; «Зайчик та ялинка», «Чому кіт умивається після сніданку?» (віршовані) І. Неходи; «Дружна сімейка» (віршована) О. Орача; «Заячий холодок» В. Чухліба; «Зайчик і зелена парасолька» М. Пономаренко; «Червона шапочка», «Кіт у чоботях» Шарля Перро; «Горщик каші», «Заєць та їжак» братів Грім та ін.

Небилиці: «Що буде?» О. Сенатович; «Якби» М. Сингаївського та ін.

Світ дитинства. Вірші: «Дід Мороз несе мішок» П. Воронька; «Хиталочка-гойдалочка» Т. Коломієць; «Місяченько» В. Сосюри; «Оксанчин дитсадок», «Я малюю зайчика» П. Ребра; «Правда ж, мамо, я великий?» М. Познанської та ін.

Світ природи. Вірші: «Скаче зайчик», «Дубочки», «Сніжинки», «Весняні струмочки» Г. Демченко; «Що робить сонце уночі», «Грім», «Як ішли Неквапи зиму зимувати» М. Вінграновського; «У слона болить нога» Г. Бойка; «Муха — звір», «Друзяки», «Чому чапля стоїть на дній нозі», «Хвіст» П. Воронька; «Корова-сорока», «Засміявся наш собака», «Мамо, стало холодно» Є. Гуцала; «Їжаки» Т. Коломієць; «Ой, не жарти» Л. Повх; «Юля і зозуля», «Журився їжачок», «Соняхи», «Чому заєць косоокий» П. Ребра; «Зайчики-півпальчики» Б. Чепурка; «Бобер» М. Стельмаха; «Білі мухи» М. Рильського; «Зайчик місяця надгриз», «Котики-воркотики» А. М'ястківського; «Гарбуз-лежебока» М. Пономаренко та ін.

Оповідання: «Волохань» М. Вінграновського; «Зайці», «Якого кольору слова» Є. Гуцала; «Чи далеко до осені» В. Чухліба; «Суниці для Наталі» В. Сухомлинського та ін.

Предметний світ: «Важке слово» П. Ребра; «Хліб чи халва?» І. Січовика; «Суконька», «Штанці», «Сандалі», «Кептарик» М. Пономаренко; «Поїзд» П. Мовчана; «Незвичайна машина» І. Січовика та ін.

Соціальний світ. Вірші: «Сестричка й братик» Олени Пчілки; «Я малюю», «Бабуся спить» М. Пономаренко (родина); «Сонце стукає в віконце» М. Стельмаха; «Маленька господиня» О. Журливої; «Вересень», «Сливка», «Марічка і звичка» М. Сингаївського (праця); «Орися кошика взяла» В. Сосюри (економічне виховання); «Великдень» А. М'ястківського (народознавство) та ін. **Оповідання:** «Наш рід» А. М'ястківського; «Найласкавіші руки», «Татусь — це не борода, а очі», «А хто ж вам казку розповідає, бабусю?», «Сива волосинка» В. Сухомлинського (родина); «Івасик та Тарасик» М. Коцюбинського;

«Чому заплакав Петрик», «Скажи людині “Здрастуйте!”» В. Сухомлинського; «Груші — дві й одна» Б. Комара; «Червоний кавун» В. Вовк (людські якості).

Література «нон-фікшн»: «Червона книжечка» Г. Копилової.

«Філософська година». Авторські казки: «Про Сірого Ворона та чарівні окуляри» О. Зими; «Про те, як Петро Петрович Золоте Пір'ячко з Квочкою Кукурівною та Котиком-Буркотиком мандрували» (за О. Романовою); «Велике й мале» В. Сухомлинського; «Метелик та Пушинка» А. М'ястківського; «Новини, про які не розповідають», «Найбільша таємниця літа», «Бузкове кошеня і жовтогаряча мишка», «Диво-лиж ведмедика Пухнастика» М. Пономаренко; «Снігова королева», «Русалонька», «Квіти для маленької Іди», «Імператор і соловей», «Кресало», «Найпрекрасніша троянда світу», «Летюча скриня» Г.Х. Андерсена. *Оповідання:* «Добре слово», «Сиві волосинки», «Камінь» В. Сухомлинського; «Казка про хлопчика Олесика та малу краплинку, або Чому паринки летять від землі до хмаринки», «Подорожі в тумані», «Чому восени листя кольорове?», «Чепурушечки», «Помічник», «Новачок», «Чудеса від Чудакси» Г. Беленької.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес до літературних творів найдоступніших для розуміння жанрів, слухають їх із задоволенням, за потреби звертаються до дорослого із проханням почитати.
- Емоційно реагують на читання художніх текстів або унаочнення їх за допомогою певних видів театру.
- Розрізняють малі форми фольклору, доречно вживають їх у своєму мовленні.
- Мають уявлення про творчу працю поетів і прозаїків, знають авторів і назви найулюбленіших творів.
- Здатні відповідати на рефлексійні запитання до тексту, аналізувати поведінку персонажів, емоційно передавати своє ставлення до змісту творів, зіставляти себе із певними літературними героями.
- Можуть виразно продекламувати напам'ять 3–5 забавлянок, пісеньок, віршів. Розуміють сюжети народних казок, обігрують їх.
- Мають інтерес до книг художнього та довідково-енциклопедичного спрямування, розуміють правила поводження з ними.

- Виявляють схильність до художньо-мовленнєвої творчості: за допомогою дорослого складають власні казки, загадки, вірші, ігрові діалоги, беруть участь в інсценівках за змістом знайомих творів.

МУЗИКА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Слухання музики

- Продовжувати розвивати інтерес до музики, бажання її слухати, викликати емоційний відгук при сприйнятті творів музичного мистецтва.
- Знайомити з життям та творчістю композиторів.
- Виховувати культуру слухання музики.
- Розвивати уявлення про музичні жанри.
- Учити висловлюватися про жанр музичного твору (марш, пісня, танець) та давати різні визначення про характер музики (весела, радісна, сумна, мрійлива).
- Розширювати обсяг знань про засоби музичної виразності (регістр: високий — низький; динаміка: тихо — голосно; темп: швидко — повільно).
- Формувати уявлення про художній образ у музиці.
- Вчити розрізняти та аналізувати дво- та тричастинну форми в музичних творах.
- Застосовувати зорову наочність (репродукції картин, ілюстрації, картинки) для створення в уяві дітей певних художніх образів.

Співи

- Формувати елементарні співочі навички.
- Формувати уміння співати природним голосом, без напруження, чисто інтонувати мелодії з поступовим та стрибкоподібним розвитком в діапазоні re^1 — si^1 (до¹).
- Побуджувати до чистоти інтонування за допомогою знайомих поспівок.

- Розвивати музичний слух (ладовисотний, звуковисотний).
- Вчити дітей виразно співати та правильно передавати різний характер пісень або його зміни (веселий, сумний, лагідний, бадьорий тощо).
- Вчити дітей брати правильно дихання між короткими музичними фразами, стежити за чіткою вимовою слів (співати протяжно, легко, рухливо).
- Формувати вміння контролювати слухом спів власний та однолітків, які співають поруч.
- Вчити співати з інструментальним супроводом, без нього та за підтримкою дорослого.
- Формувати вміння співати окремі музичні фрази, речення та прості невеликі за обсягом пісні.

Музично-ритмічна діяльність

- Формувати елементарні музично-ритмічні навички та способи їх виконання (танцювальні рухи, орієнтування у просторі, сюжетно-образні рухи).
- Удосконалювати навички основних рухів (біг легкий, стрибки високі, хода святкова).
- Сприяти засвоєнню танцювальних елементів для створення музичних образів.
- Вчити рухатись ритмічно та виразно, самостійно реагувати на зміну дво- або тричастинної форми музики, динаміки, регістру.
- Розширювати навички виразних рухів: пружинка, рух у парах та по одному, прямий галоп.
- Формувати у дітей вміння робити підскоки, прості перешикування з вільного розташування в коло й навпаки, рухатись у парах по колу, ставити ногу на носок та п'ятку.
- Вчити невимушено та пластично виконувати рухи під музику, тримати руки легко й ненапружено, використовуючи різні предмети (листочки, квіти, стрічки).
- Вчити злагоджено та ритмічно виконувати рухи у груповому танці або музичній грі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. На п'ятому році життя завдяки музичним іграм та співам у дітей активно розвиваються музичні слух

(ладовисотний, звуковисотний) та пам'ять (легше запам'ятовують та впізнають музичні твори). У цьому віці у дітей формується більш стійкий інтерес до сприйняття музики. 4-річні діти із задоволенням слухають музику, поступово в процесі музичних занять у них з'являються власні музичні уподобання та улюблені твори.

Діти 4–5 років мають яскравий емоційний відгук на музику, легко визначають її характер (веселий, радісний, спокійний, мрійливий), зміну засобів музичної виразності (регистру, темпу, динаміки). Дитина цього віку здатна усвідомлювати та узагальнювати зв'язки між явищами та подіями, відображеними у музичному творі. Дитина розуміє, коли в неї запитують про те, як потрібно заспівати пісню та як рухатися в спокійному або веселому танці.

Співи. Діти п'ятого року життя проявляють зацікавленість до співів, тому із задоволенням співають самостійно та разом з дорослими або однолітками. У цьому віці розширюються їх співочі можливості: голосовий діапазон розширюється до re^1 — si^1 , дихання стає більш організованим, у зв'язку з активним розвитком мови покращується дикція.

Музично-ритмічна діяльність. У дітей 4-річного віку розвивається ритмічність рухів та покращуються уміння в музично-ритмічній діяльності. Утім, рухи дітей ще недостатньо скоординовані, оскільки вони не в повній мірі володіють навичками вільного орієнтування у просторі, тому в іграх і танцях ще частково потребують допомоги дорослого. Діти розрізняють просту дво- та тричастинну музичні форми, визначають танцювальні жанри, а також відчують розвиток музичного образу, тому характерними рухами можуть передати виразні особливості музики.

Орієнтовний музичний репертуар

Слухання музики: «Марш», «Сміливий вершник», муз. Р. Шумана; «Марш», муз. О. Гречанінова; «Ранок», «Метелик», муз. Е. Гріга; «Місяць», муз. С. Баневича; «Уночі», муз. М. Осокіна; «Канарка», муз. В. Моцарта; «Горобець», «У лісі» («Зайчик», «Ведмідь», «Лисиця», «Вовк»), муз. Т. Ломової; «У гості» («Пішки», «На велосипеді», «На машині»), муз. І. Арсеєва; «Хвороба ляльки», «Нова лялька» (з «Дитячого альбому»), муз. П. Чайковського; «Жартівливий вальс-шарманка», «Дитячий вальс», муз. П. Чайковського; «Старовинний годинник із зозулею», муз. Н. Бачинської; «Музична скринька» (з «Альбому п'єс для дітей»), муз. Г. Свиридова; «Метелики», муз. О. Тілічєєвої; «Скарга», муз. С. Майкапара; «Маленький жарт»,

муз. В. Селіванова; «Гопак», укр. нар. танець; «Італійська полька», муз. С. Рахманінова.

Візуальний матеріал для сприйняття музики: «Аю-Даг в туманний день», І. Айвазовський; «Озеро Світязь П.З.», Т. Степанюк; «Місяць», С. Ковальчук; «Зоряна ніч», В. Ван Гог; «Гілка бузку і канарка», Ф. Толстой; «Ранок в сосновому лісі», І. Шишкін; «Натюрморт з годинником», А. Переда-і-Сальгадо; «Краплі роси», О. Самчук; «Метелики золотого сонця», С. Логінова; «Стара шарманка», С. Кроповинський; «Гопак», І. Репін.

Співи:

співаночки: «Бім-бом», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Пес і кіт», чеська нар. примовка, укр. текст Н. Ткаченко; «Е-е, мо-мо-мо», укр. нар. пісня; «Єдинчики, друбинчики», укр. нар. пісня; «Ладки, ладоньки, ладусі», укр. нар. пісня; «Мишка, мишка», укр. нар. пісня; «Ходить котко по двору», укр. нар. пісня; «Чуки, чуки», укр. нар. пісня; «Ще сонечко не зійшло», укр. нар. пісня; «А вже наша грушка», укр. нар. пісня; «Грай, жучок», укр. нар. пісня;

пісні: «Чарівні слова», муз. Н. Горбенко, сл. Н. Балацької; «Лісовичок», муз. Б. Котюка, сл. В. Кордун; «Раночок-світаночок», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Ухтишко», муз. О. Злотника, сл. О. Вратарьова; «Цвінь-цвірінь», муз. О. Злотника, сл. М. Ямкового; «У гості», муз. В. Марченко, сл. П. Величка; «Лісові грибочки», муз. і сл. Н. Рубальської; «Вітерець», муз. В. Мацюка, сл. К. Перелісної; «Пливе, пливе три листочки», укр. нар. пісня; «Співуча осінь», муз. Н. Шевченко, сл. В. Паронової; «Осінь», муз. М. Ведмедері, Н. Краюткіної; «Осінь», муз. І. Кишка, сл. Т. Волгіної; «Золоті листочки», муз. і сл. С. Шевченко; «Кольоровий дощик», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Руденко; «Хмаринка», муз. В. Марченко, сл. М. Людкевича; «Осінній дощик», муз. Л. Давидової, сл. К. Перелісної; «Падає сніг», муз. В. Клима, сл. М. Познанської; «Зимонька-зима», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Зима», муз. Л. Дичко, сл. В. Лагоди; «Ой хто, хто Миколая любить», укр. нар. пісня; «Ялинка», муз. О. Швеця, сл. М. Лисича; «Запросини Діда Мороза», муз. В. Верменича, сл. М. Сингаївського; «Новорічна привітальна», муз. і сл. О. та В. Качан; «Новорічний хоровод», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Коляда», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Ой, щедрівко», муз. І. Островерхого, сл. В. Кленца; «Зимо, зимо, відступись!», муз. О. Швеця, сл. Л. Компанієць; «Сніг розтанув під віконцем», муз. Л. Давидової, сл. М. Лисичої; «А вже весна», укр. нар. пісня; «Встала весна», муз. І. Островерхого, сл. Т. Шевченка; «Дзюрчатъ-дзвенять струмочки», муз. Л. Давидової, сл. Л. Компанієць; «Пісня

про маму», муз. О. Швеця, сл. М. Сингаївського; «Пісня про матусю», муз. і сл. Ю. Михайленко; «Пісня про матусю», муз. А. Олейнікової, сл. Л. Ратич; «Матуся», муз. Н. Рубальської, сл. С. Грицюка; «Жіноче свято», муз і сл. Л. Давидової; «Промінці для бабусі», муз. Т. Розякіна, сл. В. Полинок; «Краплинки», муз. і сл. Н. Май; «Ранкова пісня», муз. М. Дремлюги, сл. О. Бродського, укр. текст Л. Клименко; «Колобок», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Зелена пісенька», муз. Є. Калужної, сл. В. Вікторова; «Соловейко», муз. Л. Давидової, сл. Т. Головчак; «Топік», муз. І. Білика, сл. Л. Бегуна; «Пісенька про метелика», муз. В. Марченко, сл. В. Мироненко.

Музично-ритмічна діяльність:

вправи під музику: «Марш», муз. М. Раухвергера; «Марш», муз. І. Берковича; «Вертушки», укр. нар. мелодія, обр. Я. Степового; «Горобчики» (фрагм. з опери «Рогнеда»), муз. О. Серова; «Веселі м'ячики», муз. М. Сатуліної; «Вправа з брязкальцями», «Екосез», муз. О. Жиліна; «Вправа з обручами», латв. нар. мелодія, обр. А. Донас; «Ведмідь і діти», муз. І. Берковича; «Знайди свій колір», білорус. нар. мелодія; «Жуки», угор. нар. мелодія, обр. Л. Вишкарьова; «Дудочка», муз. Т. Ломової; «Вправи з квітами», «Вальс», муз. О. Жиліна;

музичні ігри: «Городня-хороводна», муз. Б. Можжевелова, сл. А. Пасової; «Хто швидше займе стільчик», естон. нар. мелодія; «Курочки та півник», рос. нар. мелодія, обр. Г. Фріда; «Квач», муз. Й. Гайдна (www.zasrivaj.com); «Гра з брязкальцями», муз. Ф. Флотова; «Гра Діда Мороза із сніжками» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Льотчики на аеродром», муз. М. Раухвергера; «Веселі музиканти», муз. А. Філіпенка; «Барабанщики», «Марш», муз. Е. Парлова; «Барабанщики», муз. Д. Кабалевського; «Колискова», муз. С. Левидова; «Знайди собі пару», муз. Т. Ломової;

танці: «Танок з ляльками», укр. нар. мелодія, обр. М. Лисенка; «Танок — запрошення», укр. нар. мелодія; «Новорічний хоровод», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Танок сніжинок», муз. В. Моцарта; «Танок біля ялинки», муз. В. Курочкина; «Танок дівчаток та “зайчиків”», муз. А. Філіпенка; «Веселий танок», муз. В. Семенова; «Танок з бубнами», укр. нар. мелодія, обр. М. Вериківського; «Парний танок», муз. О. Тілічеєвої; «Український танок», укр. нар. мелодія, обр. Г. Левкодимова; «Танок з квітами», муз. І. Ареєва.

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти засвоєнню прийомів гри на ДМІ.
- Учити грати на знайомих музичних інструментах (металофоні, ложках, барабані, брязкальцях) по одному або невеликими групами, відтворюючи ритмічний малюнок співаночок.
- Спонукати злагоджено та ритмічно грати в ансамблі.
- Розвивати уміння своєчасно вступати та закінчувати гру, точно виконувати метричну пульсацію та елементарні ритмічні малюнки на різних ударних інструментах.
- Формувати уміння грати на металофоні прості мелодії, побудовані на одному, двох або декількох звуках.
- Учити дітей свідомо реагувати на зміни в характері музичного супроводу педагога у грі на музичних інструментах (змінювати силу звуку: тихіше — голосніше; темп звучання: швидко — повільно).

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Діти проявляють інтерес до музичних інструментів, застосовують їх у своїх іграх та можуть засвоїти елементарні прийоми гри на металофоні, бубні, барабані тощо.

У цьому віці у дітей зростає зацікавленість грою на ДМІ. Дошкільнята вже знайомі з багатьма інструментами ударної групи та володіють елементарним прийомом гри на них. Саме на п'ятому році життя починається систематичне навчання та засвоєння навичок гри на металофоні. Крім того, діти продовжують засвоєння прийомів гри на інших інструментах (трикутнику, кастаньетах, ложках). Вони можуть ритмічно музикувати, відчують сильну долю у дво- або тридольному розмірі.

Орієнтовний репертуар: «Гоп-гоп», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Іде, іде, дід, дід», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Сію, сію, посіваю», укр. нар. колядка; «Щедрик, ведрик», укр. нар. щедрівка; «Бім-бом», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Пес і кіт», чеська нар. примовка, укр. текст Н. Ткаченко.

Самостійна музична діяльність. Дитина 4–5 років може встановити зв'язок між засобами виразності та змістом музичного образу. У дітей відбувається розвиток творчих здібностей у всіх видах музичної діяльності: у співах це проявляється в елементарному звуконаслідуванні або створенні окремих мелодій різного настрою на знайомий текст; у музично-ритмічній діяльності діти можуть використовувати різні комбінації знайомих танцювальних рухів під запропоновану музику, створювати оригінальні ігрові та музичні образи; у грі на ДМІ роблять спроби імпровізацій.

Перелік матеріалів для музичного осередку: металофон; шумові інструменти для дитячого оркестру: маракаси, дерев'яні ложки, кубики, палички; набір карток «Улюблені пісні» з яскравими ілюстраціями; фланелеграф або магнітна дошка; атрибути до рухливих музичних ігор; атрибути до творчих імпровізацій: стрічки, кольорові хусточки, яскраві султанчики; ширма настільна та набір іграшок; музичні іграшки (звукові та шумові) для творчого музикування; музичний центр та набір з програмовим аудіозаписом; матеріали для експериментування зі звуками: камінці, дерев'яні брусочки, газетний папір, фантики тощо.

Музично-дидактичні ігри: на розвиток звуковисотного слуху; на визначення характеру музики (настрою); на розвиток тембрового слуху; на розвиток динамічного слуху; на розвиток ритмічного слуху, відчуття темпу.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Уважно слухають музичні твори з початку до кінця.
- Проявляють яскравий емоційний відгук на характер музики (через слова, рухи).
- Упізнають пісні за мелодією.
- Розрізняють звуки за висотою (в межах сексти — септими).
- Співають протяжно з чіткою дикцією.
- Починають та закінчують спів разом.
- Виконують основні види рухів (біг, ходьбу, стрибки на місці), основні танцювальні рухи (пружинку, підскоки, кружляння, рухи парами по колу), рухи з предметами (іграшками, квітами, обручами тощо).

ТЕАТРАЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей емоційну культуру: емоційні реакції, почуття й відчуття, поведінкову реакцію, мистецьку рефлексію — усвідомлення емоційного стану, озвучення емоції, порівняння своїх емоцій з емоціями однолітків, дорослих, персонажів театрального дійства.
- Продовжувати формувати глядацьку культуру (емоційний відгук, розуміння театральної атмосфери та готовність їй відповідати).
- Забезпечувати умови для формування у дітей глядацької та виконавської культури: мотивувати до активної участі у мистецьких заняттях Дитячої академії допитливого глядача та Акторської студії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Дитяча академія допитливого глядача. Сформувати у дітей поняття «театральна атмосфера»; налаштувати на відвідування театру (театральної вистави); розвивати уміння помічати характерні особливості театру (окреме приміщення, антураж, працівники театру, глядачі, сцена, глядацька зала, гардероб, театральна каса, афіша), поєднувати особистісні бажання й емоційні прояви з повагою до інших людей (йти до театру потрібно у святковому вбранні; акторам приємно чути оплески; глядацька зала — не їдальня; ділитись враженнями можна тільки пошепки; сміх та переживання мають бути доречними під час перегляду).

Створити театральну майстерню (реквізит до різних видів театру, виготовлений дітьми та дорослими: ложки, наголівники, кухлики, магніти, бібабо тощо).

Підтримувати інтерактивну взаємодію з персонажем театральної вистави. Розвивати вміння дітей слідкувати за сюжетом.

Акторська студія. Створити умови для формування акторських навичок дітей у різних видах театру, як-от: на фланелеграфі, фартусі, прищипках, настільний (іграшки, картинки, книжки-забавки), пальчиковий, тантамареска (атрибут для розігрування різних театральних сцен), leg-players («ніжки, що граються»).

Формувати основи акторської майстерності: представлення персонажа (за системою запитань дорослого дитина створює мінібіо-

графію свого героя: ім'я, родина, що любить робити, з ким дружить). Вправляти в інтонуванні та передачі голосом стану персонажів (почуття, характер, емоційне забарвлення ситуації), характерними рухами (пантомімою) їхніх дій та характерною мімікою (радісний, добрий, щирий, дружелюбний, засмучений, стривожений, зляканий, здивований, гордий, ніжний, розсерджений, обурений, задоволений, розгублений, захоплений, лютий, нетерплячий) настрою.

Пропонувати дітям створювати певні образи за допомогою різних атрибутів (масок, горловиків, театральних костюмів, хусток, капелюхів, шарфів, стрічок, відрізів тканини (фатину, органзи), ковдри, окулярів, віял, аксесуару «метелик», намиста, чарівної палички, рукавичок, маминих черевичків, мікрофона тощо).

Орієнтовна тематика творів

Для формування глядацької культури дітей:

українські народні казки: «Лисичка — суддя», «Цап та бабран», «Телятко, кабан, півник, качур, шило та вовки», «Кривенька качечка», «Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат», «Пан Коцький», «Чому гуси миються у воді, коти — на печі, а кури порпаються в поросі», «Кіт, кріт, курочка та лисичка», «Івасик-Телесик», «Дідова дочка й бабина дочка», «Батьківські поради», «Осел, що вдавав із себе лева» та ін.;

казки народів світу: «Двоє ведмедиків» (угорська казка), «Троє попросят» (англійська казка) та ін.;

авторські казки: «Турботливий Рік», «Загубилась», «Добрі сусіди», «З моху виткнувся грибок» М. Пономаренко; «Лис та качка» Ю. Федьковича; «Червона шапочка», «Кіт у чоботях» Ш. Перро; «Горщик каші» братів Грімм та ін.

Для формування виконавської культури дітей:

авторські казки М. Пономаренко: «Жива абетка», «Дядечко Борсук і золотий Сосях», «Іменини Кози Мокрини» та ін.;

пантомімічні етюди: «Чапля» К. Перелісної; «Сіла хмара на коня» В. Лучука; «Сміливе кошеня» П. Воронька та ін.;

етюди інтонаційні: «Сніговик-питайлик» О. Сенатович; «Ящірка», Жабка» Л. Полтави; «Ковзани» К. Перелісної; «Чемний кіт» В. Верховеня та ін.;

інсценування літературних творів:

— *віршів:* «Ялинонька» І. Неходи; «Я малюю», «Бабуся спить» М. Пономаренко; «Марічка і звичка» М. Сингаївського та ін.;

— *віршів-діалогів:* «Зайчику, зайчику, де ти бував?», «Летів горобчик», «Гойда гойдино», «Була у лісі», «Підеш до баби по сіль» та ін.;

— казок: «Ялинка» (віршована) Олександра Олеся; «Подарунок», «Капці для матусі», «Весела квампанія», «Чіп і його друзі», «Зарядка для сина», «Котить заець капустину», «Сніданок» М. Пономаренко та ін.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Усвідомлюють власні емоційні стани та реакції, почуття та відчуття щодо театральних вистав.
- Озвучують та порівнюють свої емоції з емоціями однолітків, дорослих, персонажів театрального дійства; здійснюють мистецьку рефлексію.
- Налаштовуються на відвідування театру, помічають характерні особливості театру; поєднують особисті бажання й емоційні прояви з повагою до інших людей.
- Здатні створювати мінібіографію героя театралізованого дійства, представляти персонаж вербальними й невербальними засобами.
- Уміють використовувати різні атрибути та реквізит для створення певного образу за уявою.
- Із задоволенням беруть участь у мистецьких заняттях Дитячої академії допитливого глядача та Акторської студії.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Кондратець І.В. Формування рефлексивних умінь у дитини дошкільного віку // Практичний психолог: Дитячий садок. 2013. № 4. С. 52–57.
2. Макарова Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. К.: Шкільний світ. 2008. 128 с.
3. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 15–22.
4. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 57–61.
5. Школа іграмаїстерності: метод. матеріал / М. Шуть. К.: Видавничий дім «Шкільний світ»: Видавництво Л. Галіцина, 2006. 128 с. (Б-ка «Шкільного світу»).
6. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. 3-тє вид., виправ. й допов. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.
7. Сайт Людмили Шульги «Дивовижне поряд». URL: <https://detyart.jimdofree.com/>

СТАРША ГРУПА «ФАНТАЗЕРИ-МРІЙНИКИ» (ШОСТИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІСТЬ ДИТИНИ: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку

Провідні потреби — спілкування, творча активність.

Провідна діяльність — творча гра.

Провідна функція — уява.

Особливості віку

Спілкування з дорослим ситуативно-особистісне; прояв до-вільності всіх психічних процесів; у спілкуванні з однолітками відбувається перехід від ситуативно-ділової форми до позаситуативно-ділової; прояв творчої активності в усіх видах діяльності; розвиток фантазії; статева ідентифікація.

Новоутворення: передбачення результату діяльності, активна плануюча функція мовлення, позаситуативно-ділова форма спілкування з однолітками.

Дитина 5–6 років прагне пізнати себе й іншу людину як представника суспільства (найближчого соціуму), поступово починає усвідомлювати зв'язки та залежності у соціальній поведінці та взаєминах людей. У 5–6 років дошкільнята здійснюють позитивний моральний вибір (переважно в уявному плані). Незважаючи на те, що, як і в 4–5 років, діти в більшості випадків використовують в мовленні слова-оцінки (хороший — поганий, добрий — злий), вони значно частіше починають вживати й більш точні слова для позначення моральних понять (важливий, чесний, дбайливий тощо). У цьому віці в поведінці дошкільників відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше висували до них дорослі. Так, вони можуть, не відволікаючись на більш цікаві справи, доводити до кінця малопривабливу роботу (прибирати іграшки, на-

водити лад у кімнаті тощо). Це стає можливим завдяки усвідомленню дітьми загальноприйнятих норм і правил поведінки, обов'язковості їх виконання. Дитина емоційно переживає не тільки оцінку її поведінки іншими, але й турбується про відповідність власної поведінки прийнятним нормам. Проте їх дотримання (дружно грати, ділитися іграшками, контролювати агресію тощо), як правило, в цьому віці можливе лише у взаємодії з тими, хто найбільш симпатичний, з друзями.

У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе справжню в даний відрізок часу, але й якості, якими вона хотіла б або, навпаки, не хотіла б володіти в майбутньому, і які існують поки як образи реальних людей або казкових персонажів (*Я хочу бути таким, як Людина-Павук; Я буду, як принцеса* тощо). У висловлюваннях виявляються засвоєні дітьми етичні норми. У цьому віці діти значною мірою орієнтовані на однолітків, більшу частину часу проводять з ними у спільних іграх і бесідах, оцінки та думки товаришів стають суттєвими для них. Підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ровесниками. Свої переваги діти пояснюють успішністю тієї чи іншої дитини у грі.

У 5–6 років у дитини формується система первинної гендерної ідентичності, тому після 6 років виховні впливи на формування її окремих якостей вже набагато менш ефективні. У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну приналежність за істотними ознаками (жіночі і чоловічі якості, особливості прояву почуттів, емоцій, специфіка гендерної поведінки). Дошкільнята оцінюють свої вчинки відповідно до гендерної приналежності, прогнозують можливі варіанти вирішення різних ситуацій спілкування з дітьми своєї та протилежної статі, усвідомлюють необхідність і доцільність виконання правил поведінки у взаєминах з дітьми різної статі відповідно до етикету, зауважують прояви жіночих і чоловічих якостей у поведінці оточуючих дорослих, орієнтуються на соціально схвалювані зразки жіночих і чоловічих проявів людей, літературних героїв і з задоволенням переймають ролі гідних чоловіків і жінок в ігровій, театралізованій та інших видах діяльності. При обґрунтуванні вибору однолітків протилежної статі хлопчики спираються на такі якості дівчаток, як краса, ніжність, лагідність, а дівчатка — на такі, як сила, здатність заступитися за іншого. У 5–6 років діти мають уявлення про зовнішню красу чоловіків і жінок; встановлюють зв'язки між професіями чоловіків і жінок та їх статтю.

Істотні зміни відбуваються в цьому віці у дитячій грі, зокрема, в ігровій взаємодії, у якій істотне місце починає займати спільне обговорен-

ня правил гри. Діти часто намагаються контролювати дії одне одного, тобто вказують, як повинен поводитись той чи інший персонаж. У випадках виникнення конфліктів під час гри діти пояснюють партнерам свої дії або критикують їхні вчинки, посилаючись на правила. При розподілі дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати і спроби спільного вирішення проблем (*Хто буде?*). Разом з тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще у ході самої гри. Ускладнюється ігровий простір (наприклад, у грі «Театр» виділяються сцена і гримерна), ігрові дії урізноманітнюються. Поза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося: де були, що бачили. Діти уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів (чи групи) або їхнім позитивним якостям (*вона хороша; він не б'ється*).

Більш досконалою стає велика моторика. Дитина цього віку здатна до освоєння складних рухів: може пройти по вузькій лавці і при цьому навіть переступити через невеликі перешкоди; вміє відбивати м'яч об землю однією рукою кілька разів поспіль. Вже спостерігаються відмінності у рухах хлопчиків і дівчаток (у хлопчиків більш рвучкі, у дівчаток м'які, плавні, врівноважені), у загальній конфігурації тіла залежно від статі дитини. Активно формується постава дітей, правильна манера триматися. За допомогою цілеспрямованої та систематичної рухової активності зміцнюються м'язи і зв'язки. Розвиваються витривалість (здатність досить тривалий час займатися фізичними вправами) і силові якості (здатність до застосування дитиною невеликих зусиль протягом досить тривалого часу).

Спритність і розвиток дрібної моторики проявляються у більш високому ступені самостійності дитини при самообслуговуванні: діти практично не потребують допомоги дорослого, коли одягаються і взуваються. Деякі з них можуть впоратися зі шнурками — просмикнути їх у черевик і зав'язати бантиком.

До 5 років діти оволодівають досить великим запасом уявлень про навколишній світ, які отримують завдяки своїй активності, прагненню ставити запитання та експериментувати. Уявлення про основні властивості предметів ще більше розширюються та поглиблюються. Дитина цього віку вже добре знає основні кольори та має уявлення про відтінки, тобто може показати два відтінки одного кольору: світло-червоний і темно-червоний.

Діти шостого року життя можуть розповісти, чим відрізняються геометричні фігури одна від одної. Для них не складає труднощів зіставити між собою за величиною велику кількість предметів, наприклад: розставити по порядку 7–10 тарілок різної величини і розкласти до них

відповідну кількість ложок різного розміру. Зростає здатність дитини орієнтуватися у просторі. Якщо запропонувати дошкільнику простий план кімнати, то він зможе показати ліжечко, на якому спить.

Освоєння часу ще не зовсім на належному рівні. Відсутня точна орієнтація в порах року, днях тижня. Діти добре засвоюють назви тих днів тижня і місяців року, з якими пов'язані яскраві події. Увага дітей стає більш стійкою і довільною. Вони можуть займатися не дуже привабливою, але потрібною справою протягом 20–25 хв разом з дорослим. Дитина цього віку вже здатна діяти за правилом, яке задається дорослим (відібрати кілька фігур певної форми і кольору, знайти на малюнку зображення предметів і заштрихувати їх певним чином).

Обсяг пам'яті змінюється не суттєво. Поліпшується її стійкість. При цьому для запам'ятовування діти вже здатні використовувати нескладні прийоми і засоби (підказками можуть виступати картки або малюнки).

У 5–6 років провідного значення набуває наочно-образне мислення, яке дає змогу дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень тощо) і уявлень про властивості різних предметів і явищ. До наочно-дієвого мислення діти вдаються в тих випадках, коли складно без практичних спроб виявити необхідні зв'язки та відносини. Наприклад, перш ніж керувати машинкою за допомогою пульта, дитина спочатку пробує встановити зв'язок рухів машинки з маніпуляціями кнопок на пульті. При цьому спроби стають планомірними та цілеспрямованими. Завдання, в яких істотні для вирішення зв'язки можна виявити без практичних спроб, дитина нерідко вирішує подумки. Вік 5–6 років можна охарактеризувати як вік оволодіння дитиною активною (продуктивною) уявою, яка починає набувати самостійності, відділяючись від практичної діяльності та випереджаючи її. Образи уяви значно повніше й точніше відтворюють дійсність. Дитина починає чітко розрізняти дійсне й вигадане. Дії уяви — створення і втілення задуму — починають складатися спочатку в грі. Це проявляється в тому, що передусім у грі народжується її задум і сюжет. Поступово діти набувають здатність діяти за попереднім задумом у конструюванні та малюванні.

На шостому році життя дитини відбуваються важливі зміни у розвитку мовлення. Для дітей цього віку стає нормою правильна вимова звуків. Порівнюючи свою вимову з вимовою дорослих, дошкільник може виявити власні мовні недоліки. Дитина шостого року життя вільно використовує засоби інтонаційної виразності: може читати вірші сумно, весело або урочисто, здатна регулювати гучність голосу і темп мовлення залежно від ситуації (голосно читати вірші на святі або по-

шепки ділитися своїми секретами тощо). Діти починають вживати слова для узагальнення, синоніми, антоніми, відтінки значень слів, багатозначні слова. Словник дітей також активно поповнюється іменниками, що позначають назви професій, соціальних установ (бібліотека, пошта, магазин, спортивний клуб); дієсловами, що позначають трудові дії людей різних професій, прикметниками, що відображають якість дій, ставлення людей до професійної діяльності. Дошкільнята можуть використовувати у мовленні складні граматичні конструкції (іменники множини у родовому відмінку), слідувати орфоепічним нормам мовлення, здатні до звукового аналізу простих слів, що складаються з трьох звуків. Діти вчаться самостійно будувати ігрові та ділові діалоги, освоюючи правила мовленнєвого етикету, користуватися прямою й непрямою мовою, в описовому й оповідальному монологі здатні передати стан героя, його настрій, ставлення до події, використовуючи епітети, порівняння.

Коло читання дитини 5–6 років поповнюється творами різноманітної тематики, в тому числі пов'язаними з проблемами сім'ї, взаєминами з дорослими, однолітками, з історією країни. Старший дошкільник здатний утримувати в пам'яті великий обсяг інформації, йому доступне читання з продовженням. Діти долучаються до літературного контексту, в який включається ще й автор, історія створення твору. Практика аналізу текстів, робота з ілюстраціями сприяють поглибленню читацького досвіду, формуванню читацьких симпатій.

Підвищуються можливості безпеки життєдіяльності дитини 5–6 років. Це пов'язано із зростанням усвідомленості й довольності поведінки, подоланням езопової позиції (дитина вже здатна стати на позицію іншого).

Розвивається прогностична функція мислення, що дає змогу дитині бачити перспективу подій, передбачити близькі та віддалені наслідки як власних дій і вчинків, так дій і вчинків інших людей.

У старшому дошкільному віці (5–6 років) активно розвиваються планування і самооцінювання трудової діяльності (за умови сформованості всіх інших компонентів дитячої праці). Освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко, усвідомлено. Стає можливим освоєння дітьми різних видів ручної праці.

У процесі сприймання художніх творів, творів музичного та образотворчого мистецтва діти здатні обирати те, що їм більше подобається (твір, персонаж, образ), обґрунтовуючи вибір за допомогою елементів естетичної оцінки. Вони емоційно відгукуються на ті твори мистецтва, в яких передано зрозумілі їм почуття і стосунки, різні емоційні стани людей, тварин, боротьба добра зі злом. У старшому дошкільному

віці відбувається істотне збагачення музичної ерудиції дітей: формуються початкові уявлення про види і жанри музики, встановлюються зв'язки між художнім образом і засобами виразності, які використовують композитори, формуються естетичні оцінки і судження, обґрунтовуються музичні вподобання, проявляється деяка естетична вибірковість. При слуханні музики діти виявляють більшу зосередженість і уважність, удосконалюється якість музичної діяльності, творчі прояви стають більш усвідомленими й спрямованими (образ, засоби виразності продумуються та свідомо добираються дітьми). У продуктивній діяльності діти також можуть зобразити задумане (задум веде за собою зображення). Розвиток дрібної моторики впливає на вдосконалення техніки художньої творчості. Дошкільнята можуть проводити вузькі та широкі лінії фарбою, малювати кільця, дуги, робити потрібний мазок з однієї точки, змішувати фарбу на палітрі для отримання світлих, темних і нових відтінків, розбілювати основний тон для отримання більш світлого відтінку, накладати одну фарбу на іншу. Вони у змозі ліпити з цілого шматка глини, моделюючи форму кінчиками пальців, згладжувати місця з'єднання, відтягувати деталі пальцями від основної форми, прикрашати свої роботи за допомогою стеки, розписувати їх. Удосконалюються і розвиваються практичні навички роботи з ножицями: діти можуть вирізати кола з квадратів, овали з прямокутників, перетворювати одні геометричні фігури на інші (квадрат — на кілька трикутників, прямокутник — на смужки, квадрати — на маленькі прямокутники), створювати з нарізаних фігур зображення різних предметів або декоративні композиції.

Діти конструюють за умовами, заданими дорослими, але вже готові і до самостійного творчого конструювання з різних матеріалів. У них формуються узагальнені способи дій та узагальнені уявлення про об'єкти, які вони конструюють.

У старшому дошкільному віці відбувається якісний стрибок в ціннісних орієнтаціях дитини як в системі взаємин, відносин до членів своєї родини, до загального діла, так і в різних видах діяльності, оцінці явищ дійсності. Відбувається не просто нарощування тих компонентів ціннісних орієнтацій, які склалися в п'ятирічному віці, а принципові зміни ціннісних орієнтацій у всіх сферах стосунків дитини, яка активно пристосовується до норм суспільства й на новому рівні оцінює суспільно значимі діла та поведінку. На рубежі 5–6 років виділяються особистісні цінності, відбувається їх емоційне засвоєння, яке закріплюється в діяльності та поступово знаходить адекватно мотивоване вираження. Показовим є факт, що якісна різниця ціннісних орієнтацій дітей (їх компонентів) чітко простежується на межі цих вікових періодів, що

знаходить вираження у ставленні дітей до інших людей, до різних видів діяльності, в розумінні сутності соціальних, моральних цінностей. У старшому дошкільному віці відбувається узагальнення різних конкретних значимих змістів в трьох формах діяльності: особистісних стосунках, свідомості й пізнанні. Також конкретно щодо цих узагальнених форм зовнішнього змісту відбувається усвідомлення свого «Я», чого немає у дітей середнього дошкільного віку.

Попри усі індивідуально-варіативні особливості процесу становлення ціннісних орієнтацій в шість років цей процес є найбільш динамічним. Між 5 та 6 роками відбувається значне нарощування важливих компонентів ціннісних орієнтацій та їх адекватно мотивоване вираження. У віковому діапазоні від середнього до старшого дошкільного віку змінюються змістовно ціннісні орієнтації та наповнення їх складових компонентів в бік більшої диференційованості (компонентів стає більше), повноти (відбувається перехід від зовнішніх характеристик до поведінкових проявів, особистісних особливостей і смислових категорій), усвідомленості (зростає вагомість та значимість усвідомлюваних компонентів) та стійкості (зростає кількість постійних ознак та якостей, за допомогою яких описуються ціннісні орієнтації дошкільників).

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Карабаєва І.І. Сформованість етичних інстанцій як чинник соціалізації дітей старшого дошкільного віку // Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми: тези XV Міжнародної науково-практичної конференції (20 березня 2020 р., м. Київ) / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, О.І. Власової, Н.М. Дембицької, О.В. Лавренко, О.В. Креденцер. К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020. 135 с.
2. Індивідуалізація виховання дошкільника: навч. посіб. / С.О. Ладивір, Т.О. Піроженко, О.О. Вовчик-Блакітна та ін. К.: Наук. думка, 2007. 200 с.
3. Сігел Д., Брайсон Т. Досить істерик (комплексний підхід до гармонійного виховання дитини). К.: Наш формат, 2018. 264 с.
4. Кочерга О.В. Психофізіологія творчості дітей. К.: Шкільний світ, 2011. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).

**Орієнтовний розподіл часу
на процеси життєдіяльності дітей шостого року життя
вдома та у закладі дошкільної освіти (у робочі дні)**

Процеси	Години доби
<i>Удома</i>	
Підйом та дотримання особистої гігієни	6.30–7.30
<i>У закладі дошкільної освіти</i>	
Ранкова зустріч дітей, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, індивідуальне спілкування, ранкова гімнастика	7.30–8.30
Сніданок	8.30–9.00 (9:30)
Ігри, організація різних видів діяльності за освітніми лініями БКДО	9.00–10.30 (9.30–11.00)
Прогулянка	10.30 (11.00)–12.30
Обід	12.30–13.20
Денний сон	13.20–15.20
Поступовий підйом, гімнастика після сну, оздоровчі заходи	15.20–15.50
Полуденок, ігри, самостійна діяльність за вибором дітей, гурткова робота	15.50–16.40
Прогулянка	16.40–18.10
Повернення з прогулянки, вечерея, ігри, бесіда вихователя з батьками	18.10–18.45
Повернення дітей додому	18.45–19.00
<i>Удома</i>	
Прогулянка з батьками	19.00–20.15
Спокійні ігри в родинному колі, дотримання особистої гігієни	20.15–20.45
Нічний сон	20.45–6.30 (7.30)

Примітка. У холодний період року ранковий прийом дітей проводиться на майданчику за сприятливої погоди, у теплий період року — щоденно.

Гранично допустиме навчальне навантаження на дітей протягом тижня

Групові форми роботи	Кількість занять на тиждень
Ознайомлення із соціумом і розвиток мовлення	3
Ознайомлення з природним довкіллям	2
Художньо-продуктивна діяльність (літературна, музична, образотворча, театральна тощо) і культура мовленнєвого спілкування	5
Логіко-математичний розвиток	2
Здоров'я та фізичний розвиток	3
Загальна кількість занять на тиждень	15
Додаткові освітні послуги за вибором батьків	5
Максимальна кількість занять на тиждень	20
Максимально допустиме навчальне навантаження на тиждень на дитину (в астрономічних годинах)*	8,3

* Максимально допустиме навчальне навантаження визначають шляхом множення загальної кількості занять на тиждень, відведених на вивчення освітніх ліній у віковій групі, на тривалість заняття залежно від віку вихованців.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Оздоровчі: спрямовувати роботу на збереження здоров'я дітей, покращення фізичного розвитку, підвищення опірності організму до несприятливих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, формування правильної постави та профілактику плоскостопості, активну участь у загартовуванні; сприяти запобіганню психічної та фізичної перевтоми дітей; продовжувати формувати у дітей культурно-гігієнічні навички та культуру поведінки під час їди, уміння стежити за чистотою та охайністю зовнішнього вигляду.

Навчальні: спрямовувати роботу на забезпечення рухової активності: формувати рухові уміння та навички з ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння, рівноваги, розвивати фізичні якості (швидкість, спритність, силу, окомір, гнучкість), функції рівноваги, координацію рухів, уміння доцільно використовувати набутий позитивний руховий до-

свід у самостійній руховій діяльності; сприяти пізнавальній активності: забезпечувати усвідомлення дітьми значення рухової діяльності, заготовувальних заходів, засобів оздоровлення для збереження власного здоров'я та покращення фізичного розвитку, удосконалення функціональних можливостей організму; сприяти мовленнєвій активності: збагачувати словник дітей фізкультурною і просторовою термінологією, розвивати вміння висловлювати власну точку зору, описувати ситуацію, домовлятися про спільну рухову діяльність, планувати її, обговорювати правила рухливих ігор, особливості виконання фізичних вправ.

Виховні: у процесі виконання фізичних вправ сприяти соціально-моральній активності дітей: виховувати чесність, справедливість, розвивати бережливе ставлення до інших, відповідно до життєвих ситуацій формувати співчуття та вміння радіти успіхам інших; сприяти емоційно-ціннісній активності дітей: виховувати витримку, організованість, наполегливість, формувати інтерес та позитивне ставлення до активної рухової діяльності, бажання досягати певних успіхів, долати перешкоди, особисті труднощі, отримувати м'язову насолоду від рухової діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Формування культурно-гігієнічних навичок. Продовжувати вчити дітей правильно користуватись виделкою, ножом, серветкою, дотримуватися всіх правил поведінки за столом, їсти спокійно та охайно. Привчати сідати за стіл в охайному вигляді. Під час їди зберігати правильну поставу.

Продовжувати вчити акуратно складати одяг, іграшки, бережно ставитись до речей, якими користуються. Розвивати самоконтроль при виконанні правил і застосуванні навичок особистої гігієни. Кілька разів на день спонукати дітей до елементарної самоперевірки: чи вірно одягнене пальто, зав'язані черевички, зачесане волосся (перед заняттям, після сну, прогулянки). Привчати дітей помічати недогляди у своїх товаришів (на одязі), і в разі потреби допомагати їх виправити. Продовжувати вчити самостійно без нагадування мити руки перед їдою і після всякого забруднення. Привчати чистити одяг і взуття.

Формувати навички культури харчування: ретельно пережовувати їжу, правильно користуватися столовими приборами, серветкою, полоскати рот після їди. Вчити правильно поводитися за столом: сидіти прямо, не класти лікті на стіл.

Загартовування. Забезпечити щоденне достатнє (4 години) перебування дітей на свіжому повітрі та відповідність їхнього одягу умовам погоди. Влітку організувати постійне перебування дітей на повітрі. У групових приміщеннях шляхом систематичного провітрювання підтримувати температуру повітря у межах $+19-20^{\circ}\text{C}$; вологість повітря — у межах 60 %. Загартовувати дітей прохолодним повітрям під час ранкової гімнастики, гімнастики після денного сну, занять з фізичної культури. Під час проведення цих форм роботи температура повітря має поступово знижуватись з $+23-24^{\circ}\text{C}$ до $+14-15^{\circ}\text{C}$ (на 1°C кожного тижня). Денний сон організувати при доступі свіжого повітря (як у попередніх групах).

Продовжувати виконувати всі види загартування.

У теплу пору року продовжувати проводити на майданчику повітряні ванни, одяг дітей має бути полегшеним або вони можуть бути в трусах і легкому взутті (босоніж). Тривалість повітряної ванни — 25–30 хв. У теплу пору року у захищеному від вітру місці проводити повітряні ванни у русі з використанням фізичних вправ та рухливих ігор малої та середньої рухливості упродовж 10 хв. У жарку погоду діти можуть бути лише в трусах і легкому взутті упродовж дня.

В осінньо-зимовий період щоденно проводити повітряні ванни (фізичні вправи) в русі після денного сну тривалістю 8–10 хв. Початкова температура повітря у груповій (чи спальній) кімнаті $+18^{\circ}\text{C}$, через 3–4 дні знижувати температуру на 1°C , довести її до $+14^{\circ}\text{C}$. Приймати повітряні ванни у полегшеному одязі, потім у трусах, майках, шкарпетках і тапочках. Через 2 тижні діти можуть бути тільки в трусах і тапочках (або босоніж).

Продовжувати проводити сухе та вологе обтирання, як і в попередніх групах, тривалістю до 2 хв. Починати обтирання водою $+35-36^{\circ}\text{C}$. Кожні 3–4 дні температуру води знижувати на 1°C , довести її до $+17^{\circ}\text{C}$. Тривалість — 1–2 хв. Умови проведення мають бути такими, як у попередніх групах. Привчати дітей до самостійного вологого обтирання тіла, залучати до підготовки та проведення водних процедур.

Проводити обливання ніг з поступовим зниженням температури (ноги дітей мають бути теплими), як і в попередніх групах. Початкова температура води для обливання ніг — $+26-28^{\circ}\text{C}$, через 4–5 днів температуру води знижувати на 1°C до досягнення $+14-16^{\circ}\text{C}$, температура повітря — не нижче 22°C . Тривалість обливання ніг — 20 с. Умови проведення мають бути такими, як у попередніх групах.

Проводити обливання ніг з використанням води контрастних температур після денного сну або в другу половину дня (ноги дітей мають бути теплими). Умови проведення мають бути такими, як у попередніх

групах. Кількість почергових занурень — 5–6. Тривалість часу занурення ніг у холодну воду поступово збільшувати до 20 с.

Проводити обливання тіла під душем чи з лійки перед обідом або після денного сну, як і в попередніх групах. Тривалість обливання під душем — 40–50 с. Початкова температура води для обливання — 30–32° С, кінцева — 18–20° С, температура повітря — не нижче 22° С.

Проводити багаторазове умивання упродовж дня прохолодною (холодною) водою. Полоскати рот прохолодною (холодною) водою після кожного прийому їжі.

Загартувальні процедури проводити під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Виховувати у дітей звичку до щоденного виконання ранкової гімнастики та гімнастики після денного сну тривалістю по 8–10 хв. Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 30–35 хв: 2 рази на тиждень заняття за типовою структурою (у фізкультурній залі та з 15 квітня до 15 жовтня на повітрі), 3 рази на тиждень комплекси фізичних вправ на повітрі та піший перехід. Привчати дітей виконувати 6–7 загальнорозвивальних вправ, повторюваність кожної вправи — 8–10 разів, повторюваність стрибків — 16–20 разів. У період з 15 квітня до 15 жовтня щоденно включати у зміст фізкультурних занять вправи з м'ячем, проводити рухливі ігри та ігрові вправи з м'ячем під час прогулянок. Упродовж дня (під час ранкового прийому, між заняттями, під час прогулянок, у вечірні години) створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей під час рухливих ігор (кількість: 4–8 ігор залежно від пори року). Тривалість гри для дітей — 10–15 хв. Під час проведення занять з фізичної культури на повітрі виконувати 5 пробіжок.

Проводити 1 раз на місяць день здоров'я; 2 рази на місяць фізкультурні розваги, побудовані на рухливих іграх, ігрових вправах, атракціонах, змаганнях, естафетах, вправах та іграх спортивного характеру; 2 рази на рік фізкультурні свята.

Під час занять із різних розділів програми, що потребують зосередження уваги і тривалого перебування в одноманітній позі, проводити фізкультурні хвилинки. Організовувати між статичними заняттями фізкультурні паузи, динамічні перерви.

Формувати звичку виконувати правила рухливої гри, діяти відповідно до рухових завдань, ролі. Підтримувати бажання дітей виявляти рухову активність у різних видах самостійної діяльності, брати участь у рухливих іграх, спортивних іграх і вправах, виконувати рухові дії за власним бажанням, залучати до планування варіантів виконання рухових завдань на прогулянці, під час пішого переходу. Надавати більшої самостійності у рухливих іграх, заохочувати самостійно організовува-

ти знайомі ігри, розподіляти ролі, продумувати й ускладнювати правила.

Здоров'язбережувальна діяльність. Організовувати процеси життєдіяльності дітей відповідно до правил охорони життя і здоров'я; зробити життєдіяльність дітей оптимально активною, насиченою різноманітними видами діяльності, цікавою і корисною. Створювати середовище, в якому дитині буде приємно й безпечно знаходитися, що забезпечує комфортні умови для формування здоров'я та є оптимальним для її зростання; забезпечувати оптимальні можливості реалізації власного потенціалу кожної дитини; виявляти гнучку орієнтацію до дій та досягнень дитини; перетворювати усі сфери спілкування відповідно до інтересів виховання дитини; сприяти прагненню дитини самоствердитися у тому, що найкраще виходить (самореалізації). Виявляти увагу до потреб та інтересів кожної дитини, встановлювати довірливі стосунки.

Дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, створювати екологічні мініосередки у групових приміщеннях та на ділянці. Організувати куточок для усамітнення дітей (власний простір). Забезпечувати ситуацію успіху для кожної дитини, оптимальну реалізацію особистісного потенціалу дитини; надавати кожній дитині можливість почуватися щасливою. Постійно упродовж дня хвалити дітей, посміхатися до них.

Проводити щоденно ранкову гімнастику та гімнастику після сну з використанням дихальних вправ та звукової гімнастики, елементів психогімнастики, оздоровчого бігу, профілактичних вправ для постави і стопи, різних видів масажу та самомасажу, точкового масажу.

Проводити щоденно перед початком занять розумового характеру та на статичних заняттях здоров'язбережувальні фізкультхвилинки, хвилинки здоров'я у вигляді гімнастики для очей, дихальної та звукової гімнастики, пальчикової гімнастики, точкового масажу, танцювальних рухів. Щоденно між заняттями робити фізкультпаузи у вигляді гімнастики для очей, пальчикової гімнастики, дихальної гімнастики, мімічної гімнастики, масажу рук, точкового масажу.

Залучати дітей на прогулянці до використання дихальної і звукової гімнастики, пальчикової гімнастики, гімнастики для очей, мімічної гімнастики, точкового масажу, елементів психогімнастики.

Під час занять з фізичної культури активно використовувати дихальну та звукову гімнастику, елементи психогімнастики, фітболгімнастику, вправи профілактичного спрямування для формування навичок правильної постави та нормального склепіння стопи. Під час фізкультурних занять широко використовувати ігровий метод (рухливі ігри, ігрові вправи, ігрові прийоми).

Спільно з медичними працівниками здійснювати оздоровчо-профілактичні заходи: фітотерапію (вітамінний та заспокійливий чаї, відвари та настої, інгаляції з фітонцидами, лікарськими рослинами, сольові, лужні інгаляції), ароматерапію (носіння «часникового намиста», зрошення фізичної та музичної зали перед кожним заняттям олією евкаліпту, хвої, використання аромаламп), полоскання ротової порожнини, горла, профілактичне промивання носової порожнини.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходьба на носках. Ходьба перекатом з п'ятки на носок. Ходьба широким кроком. Ходьба в напівприсіді. Ходьба у повному присіді. Ходьба зі зміною положення рук — вперед, вгору, з оплесками. Ходьба в колоні з перешиковуванням у пари. Ходьба змієюю. Ходьба у чергуванні з іншими рухами. Ходьба із заплученими очима на відстань 3–4 м. Тривала ходьба у повільному темпі впродовж 35–40 хв.

Біг. Біг на носках 10–20 с, повторювати 2–3 рази в чергуванні зі звичайним бігом чи ходьбою. Біг широким і дрібним кроком. Біг з високим підніманням колін впродовж 10–20 с, повторювати 2–3 рази в чергуванні зі звичайним бігом чи ходьбою. Біг із виконанням завдань. Біг у чергуванні з іншими рухами. Біг у швидкому темпі на 10 м (повторити 3–4 рази). Біг на швидкість на відстань 20–30 м. Біг човниковий 3 рази по 10 м. Біг у чергуванні з ходьбою на 2–3 відрізках шляху по 60–100 м кожен. Біг у середньому темпі по пересіченій місцевості на відстань 150–200 м. Біг повільний 1,5–2 хв.

Стрибки. Підстрибування на місці на двох ногах: одна нога вперед, друга назад; ноги схресно — ноги нарізно; підскоки з ноги на ногу, з поворотом кругом. Підстрибування на місці з плесканням у долоні перед собою, над головою, за спиною, ставити руки в сторони, на пояс, до плечей. Стрибки по вузькій доріжці на двох ногах з просуванням вперед на відстань 3–4 м. Стрибки на двох ногах боком (правим і лівим), стрибки вперед-назад. Стрибки почергово то на одній, то на другій нозі. Стрибати на одній нозі, просуваючись вперед прямо, по колу. Стрибки (біг стрибками) послідовно через 5–6 предметів заввишки 15–20 см, відштовхуючись однією ногою. Стрибок у довжину з місця на 60–80 см. Стрибки із обруча в обруч. Стрибок на підвищення висотою 20 см з місця, з декількох кроків. Стрибок у глибину з висоти 30 см у визначене місце. Боковий галоп. Стрибки через довгу скакалку на двох ногах, з ноги на ногу, стоячи до неї обличчям і боком. Стрибки через

довгу скакалку з невеликого розбігу. Стрибати через коротку скакалку на двох ногах, на одній нозі, з просуванням вперед. Стрибок у висоту з розбігу (висота 20–40 см). Стрибок у довжину з розбігу (на відстань не менше 100 см).

Кочення, кидання, ловіння, метання. Кочення м'яча з попаданням у предмети (кегли), кочення зміюкою між предметами. Кидання м'яча вгору і ловіння його двома руками (не менше 10 разів підряд). Кидання м'яча вгору і ловіння його однією рукою (не менше 4–6 разів підряд). Кидання м'яча одне одному з плесканням. Кидання м'яча одне одному і ловіння його у положенні сидячи. Кидання м'яча одне одному і ловіння його з поворотом кругом. Кидання м'яча одне одному і ловіння його з відскоком від землі. Кидання м'яча одне одному і ловіння його в русі. Відбивання м'яча об землю двома руками на місці (не менше 10 разів підряд). Відбивання м'яча об землю двома руками, просуваючись прямо вперед кроком на відстань 5–6 м. Відбивання м'яча об землю однією рукою (правою і лівою), просуваючись вперед. Відбивання м'яча об стінку з плесканням у долоні, поворотом, відскоком від землі. Метання у горизонтальну ціль (центр якої на висоті 2 м від землі) правою і лівою рукою. Метання у горизонтальну ціль знизу правою і лівою рукою з відстані 3–4 м. Метання на дальність предметів різної ваги (м'ячів, мішечків, шишок, прутиків) правою і лівою рукою. Закидання м'яча у баскетбольне кільце. Кидання двома руками набивного м'яча вагою до 1 кг від грудей та з-за голови.

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Повзання накарачках, штовхаючи головою м'яч на відстань 6–8 м. Повзання накарачках зміюкою між предметами, під дугами, між перекладинами поставленої на бік драбини. Повзання по лаві з опорою на передпліччя та коліна. Повзання по лаві, стоячи на колінах, спираючись на пальці ніг, підтягуючись руками. Повзання по лаві на животі, підтягуючись руками. Повзання накарачках у поєднанні з перелізанням через лаву чи з повзанням під лавою. Пролізання в обруч головою вперед, ногами вперед, боком (лівим і правим). Лазіння по похилій драбині. Лазіння по гімнастичній стінці перемінним кроком. Лазіння по гімнастичній стінці у поєднанні зі спуском по похилій дошці. Лазіння по гімнастичній стінці, піднімаючись вгору по діагоналі з прольоту на проліт. Перелізання через верх драбинки, паркану, через дерево. Лазіння по мотузній драбині. Навчання лазінню по канату.

Рівновага. Ходьба по дошці, лаві на носках. Ходьба по шнуру, представляючи п'ятку однієї ноги до носка іншої. Ходьба по лаві приставним кроком лівим і правим боком. Ходьба по лаві, переступаючи набивні м'ячі або кубики заввишки 25 см. Ходьба по лаві з мішечком на голові,

руки в сторони або за спиною. Ходьба по лаві з нахилами, розкладаючи або збираючи кубики, мішечки з піском. Ходьба по лаві, прокочуючи м'яч двома руками перед собою. Ходьба по лаві з присіданням посередині, доторком руками до лави, випрямленням і продовженням руху. Ходьба по лаві з поворотом кругом. Вбігання по похилій дошці, верхній кінець якої піднятий на висоту 35–40 см, і збігання з неї. Ходьба по горизонтальній і похилій колоді. Повзання по лаві накарачках. Стоячи на підлозі на одній нозі, другу пряму, підняти вперед, в сторону або назад («ластівка»). Стоячи на підлозі на одній нозі, другу зігнути, підняти вгору, утримуючи на коліні мішечок із піском. Стоячи на лаві, піднятися на носки і опуститися на всю стопу. Стоячи на лаві на одній нозі (рахувати до 3–5), чергувати праву і ліву ногу. Ходьба по вузькій рейці лави з підтримкою. Кружляння парами, тримаючись за руки (5–10 с).

Загальнорозвивальні вправи

Для рук і плечового пояса. Приймати різні вихідні положення: руки перед грудьми, руки до плечей (лікть опущені, лікті в сторони). З першого положення розводити руки в сторони, випрямляти вперед, розгинаючи в ліктях; з другого — піднімати руки вгору, розводити в сторони, долонями вгору. З положення руки за голову розводити руки в сторони, піднімати вгору. Піднімати руки вперед-вгору зі зчепленими в замок пальцями (кисті повертати всередину тильною стороною). Піднімати обидві руки вгору-назад по черзі й одночасно. Піднімати й опускати кисті, стискати і розтискати пальці.

Для ніг. Стати до стіни без плінтуса, притиснутися до неї потилицею, плечима, спиною, сідницями і п'ятками, піднімати руки вгору і опускати їх униз. Притиснувшись спиною до гімнастичної драбини, взятися руками за рейку (на рівні стегон), по черзі піднімати зігнуті й прямі ноги. Стоячи обличчям до гімнастичної драбини на відстані витягнутих рук, узятися руками за рейку на рівні пояса, нахилитися прогинаючись. Повертатися, розводячи руки в сторони (з положення перед грудьми), за голову. Нахилитися вперед, намагаючись торкнутися підлоги долонями, піднімати за спиною зчеплені руки. Тримаючи руки вгорі, нахилитися в сторони. Прийняти упор присівши; з упору присівши переходити в упор присівши на одній нозі, відводячи другу ногу в сторону. Стоячи на колінах, сідати на підлогу праворуч від колін. Лежати на спині, рухати ногами; підтягати голову, ноги до грудей — групуватися. Лежачи на животі, упиратися руками, випрямляти їх, трохи піднімаючи голову і плечі. Підтягатися на руках просуваючись по гімнастичній лаві.

Для тулуба. Переступати на місці, не відриваючи від опори носки ніг. Присідати кілька разів підряд, з кожним разом нижче; піднімати пряму ногу вперед махом. Робити випад уперед, у сторону, тримаючи руки на поясі, виконуючи руками рухи вперед, у сторону, вгору. Захоплюючи предмети пальцями ніг, трохи піднімати і, опускаючи, перекладати або пересувати їх з місця на місце. Просуватися приставними кроками в сторону на п'ятках, спираючись носками ніг об палицю, канат.

Вправи на розвиток просторових орієнтувань

Шикуння. У колону, шеренгу (за зростом, без орієнтирів), у коло, півколо; декілька кіл (за орієнтиром та за розпорядженням), в пари, врозтіч (без орієнтирів, за командою).

Перешиковування. Із колони по одному в пари на місці та в русі, в коло із колони по 2, із колони по 2 в 2 кола, із колони по 2 в 2 кола в русі, в колону по 2, 3, 4 заходом двійками, трійками, четвірками через центр зали, із колони по 1 в колону по 2 способом зведення і розведення в пари, із колони по 3, 4 в 3, 4 кола з місця.

Розмикання і змикання. Розмикатися на витягнуті руки назад на місці і в русі у колоні, на витягнуті руки праворуч у шерензі за командою.

Рівняння. У шерензі по носках, у колоні в потилицю за командою.

Повороти. Праворуч, ліворуч, кругом, в півоберта виконувати переступанням або стрибком; повороти в русі в кутах зали на носку тієї ноги, яка далі від центру.

Ігрові вправи та рухливі ігри

З ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Птахи і зозуля», «Гуси-лебеді», «Ми — веселі діти», «Чия ланка швидше збереться?», «Зроби фігуру», «Каруселі», «Хто перший?», «Мишоловка», «Квач», «Карасі й щука», «Хитра лисиця», «Шпаки».

З повзанням і лазінням: «Ведмідь і бджоли», «Хто швидше до прапорця?», «Курочка і горошинки».

З киданням та ловінням предметів: «Мисливці і зайці», «Цілься краще», «Серсо», «Підкинь і злови», «Не давай м'яч», «Кільцекид».

Зі стрибками: «Вудочка», «Хто краще стрибне?», «Чижик у клітці», «Не боюсь!», «Снігурі і кіт», «Не лишайся на підлозі».

На орієнтування у просторі: «Піжмурки», «Горюдуб», «Відгадай, чий голосок», «Заборонений рух», «Бережи предмет», «Чий вінок кращий?».

На обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Усім встати», «Пінгвіни», «Хрюкай, поросятко», «Літає — не літає», «Фігури», «Черепашки», «Вудочка».

За столом: «Не впусти монетку», «Веселі читачі», «Підніми брусок», «Силачі», «Піаніно», «Закоти кульку у ворота», «Ти уважний?».

Атракціони: «Перенеси м'ячі», «Дракончики», «Хто більше збере м'ячів», «Хто перший схопить мотузку», «Збери шишки», «Хто швидше перенесе тенісні м'ячики», «Бій півнів».

Естафети та змагання: «Струмок», «Передай м'яч», «Садіння картоплі», «М'яч назустріч», «Вершники», «Постав кеглю», «Вантаження кавунів».

Українські народні рухливі ігри: «Веребей», «Яструб і курчата», «Вуж», «Гречка», «Бездомна лисиця», «Панас», «Рибалки й рибки».

Доріжка перешкод. Виконувати послідовно такі вправи: біг, підлізання під дугу, пролізання в обруч, ходьба по колоді (лаві), стрибок у глибину, бігом повернутись на місце старту.

Ігри спортивного характеру

Бадмінтон. Учити правильно тримати ракетку, відбивати волан ракеткою, спрямовуючи його в протилежний бік. Грати одне з одним (з вихователем), рухаючись по майданчику. *Ігри та ігрові вправи:* «Не впусти», «Відбий волан», «Попади у ціль», «З руки в руку», «Воланом у коло», «Волан назустріч волану».

Городки. Учити кидати бити збоку та приймати правильне вихідне положення. Знати кілька фігур (3–4). Уміти вибивати городки з кону (6 м) і напівкону (3 м). *Ігри та ігрові вправи:* «Хто далі кине?», «Збий кеглю».

Баскетбол. Передавати м'яч одне одному обома руками від грудей, однією рукою від плеча. Ловити м'яч, який летить на різній висоті. Вести м'яч правою та лівою рукою з відскоком від землі (підлоги). Кидати м'яч у кошик обома руками від грудей, знизу, зверху, грати за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «У кого менше м'ячів», «Кого назвали, той ловить м'яч», «М'яч ведучому», «М'яч у повітрі», «Попади м'ячем у кільце».

Футбол. Виконувати удари по м'ячу з місця та з розбігу. Вести м'яч правою та лівою ногою. Зупиняти м'яч, який котиться, підошвою або внутрішньою стороною стопи, відбивати його у зворотному напрямку. Ударяти м'ячем об стінку кілька разів підряд. Передавати м'яч ногою одне одному в парах на відстані 3–5 м. Влучати м'ячем у предмети (булава), забивати м'яч у ворота. Грати за спрощеними правилами. *Ігрові вправи:* «Влуч у ворота», «Влуч у кеглю», «Проведи м'яч», «М'яч у стінку», «Точний пас», «Гол у ворота».

Хокей. Прокочувати шайбу (маленький м'яч) ключкою одне одному в парах. Прокочувати шайбу (м'яч) ключкою в заданому напрямку;

забивати її у ворота. Вести м'яч (шайбу) ключкою, не відриваючи її від м'яча, прямо і змійкою. Грати за спрощеними правилами. *Ігрові вправи:* «Забий шайбу у ворота», «Збий городок», «Естафета з шайбою (м'ячем)».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Кататися з гірки по одному, по двоє. *Ігри та ігрові вправи:* «Встигни першим», «Гонки санок», «Два на два», «Хоровод із санками», «На санки!», «Швидкі запряжки».

Ходьба на лижах. Ходити попереми́ним ковзним кроком з палицями. Виконувати повороти на місці переставлянням лиж навколо п'яток вліво і вправо, а також у русі. Підніматись на гірку ступаючим кроком драбинкою, спускатися зі схилу в середній стійці (тримаючи зігнутими ноги в колінах) без палиць. Самостійно брати, ставити лижі на місце, знімати і надівати їх, переносити під рукою. Ходьба на лижах у повільному темпі на відстань до 1,2–1,5 км. *Ігри:* «Дожени», «Гонки на одній лижі», «Швидко вгору», «На лижах з гірки», «Підніми», «Естафети на лижах».

Катання на велосипеді. Кататися на двоколісному велосипеді по прямій, виконувати повороти вправо, вліво. *Ігри та ігрові вправи:* «Хто швидше», «Естафетні гонки», «Проїдь по прямій», «Дістань предмет».

Катання на самокатах і спортролерах. Кататися по прямій, по колу, енергійно відштовхуючись лівою та правою ногою, розподіляти фізичне навантаження на ноги рівномірно, проїжджати у ворота (кубики на відстані 1 м), змійкою між кубиками, які розставлені на одній лінії на відстані 1,5–2 м один від одного, робити повороти праворуч і ліворуч. Тривалість катання кожної дитини в межах 10–12 хв.

Плавання. Ходити та бігати по дну басейну грудьми та спиною вперед, допомагаючи гребковими рухами рук. Вистрибувати з води, відштовхуючись долонями, якомога вище та падати у воду. Занурюватися з головою у воду, затримуючи дихання, відкриваючи очі, збирати предмети, які знаходяться на дні басейну. Чергувати повний вдих з інтенсивним видихом у воду (8–10 разів). Виконувати видих у воду під час ковзання на грудях. Виконувати вправи «Поплавець» та «Медуза», а також для оволодіння плаванням способом кроль. Плавати зручним способом. *Ігри у воді:* «Фонтан», «Море хвилюється», «Поїзд у тунелі», «Каруселі», «Рибалки», «Хоровод», «Сом у сітці».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ЗДО. Ходити у природному для дітей темпі в два переходи по 30–35 хв кожний. Під час про-

гулянок за межі ЗДО виконувати основні рухи, загальнорозвивальні вправи, рухливі ігри, ігрові вправи у природних (незвичних) умовах, поєднувати пізнавальну та рухову активність, збагачувати словник дітей поняттями: турист, піший похід, компас, привал, збір.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Оздоровчий аспект: володіють навичками особистої гігієни та самообслуговування, слідкують за чистотою та охайністю зовнішнього вигляду; мають певні знання про засоби загартовування, нетрадиційні методи і прийоми оздоровлення; із задоволенням беруть участь в оздоровчих процедурах; за нагадуванням дорослих та самостійно зберігають правильну поставу в процесі різних видів діяльності.

Знанневий аспект: знають слова на позначення предметів, визначень, дій на фізкультурну тематику, володіють фізкультурною і просторовою термінологією, технікою та особливостями виконання різних видів фізичних вправ, уміють доцільно добирати спосіб виконання рухових дій залежно від умов предметного та навколишнього середовища; мають знання про необхідність збереження правильної постави у різних видах діяльності для покращення фізичного розвитку та власного здоров'я; ходять та бігають легко, ритмічно; під час стрибків у довжину з місця та у глибину приймають правильне вихідне положення («старт плавця»); під час стрибків у довжину з місця м'яко приземлюються на напівзігнуті обидві ноги з переходом з п'ятки на всю стопу, у довжину з розбігу — на обидві ноги з переходом з п'ятки на всю стопу, у глибину — на носки з плавним перекатом на всю стопу, у висоту з розбігу — м'яко на напівзігнуті ноги, на носки з переходом на всю стопу, руки вперед — у сторони; володіють способами метання, під час замаху вагу тіла переносять на опірну ногу, виконують різноманітні дії з м'ячем; володіють різними видами та способами лазіння, узгоджують рухи рук і ніг, правильно охоплюють пальцями щаблі драбини, лаву; упевнено виконують ходьбу на обмеженій площі, зберігають правильну поставу; виконують загальнорозвивальні вправи відповідно до зразка, пояснення та за вказівкою; володіють навичками шиккування, рівняння, поворотів, перешиковування трійками за орієнтирами та за командою; у рухливих іграх виконують складні рухи з використанням предметів, залюбки беруть участь у естафетах, переживають за команду, докладають зусиль для внесення власного вкладу у перемогу; уміють виконувати і виконують із задоволенням підготовчі вправи до ігор та вправи спортивного характеру.

Виховний аспект: в рухливих іграх, ігрових вправах, іграх та вправах спортивного характеру виявляють активність, організованість, наполегливість, ініціативність, уміють самостійно організовувати ігри та вправи; проявляють творчу ініціативу у створенні емоційних рухових образів, нових рухових дій, фізичних вправ, володіють елементами пантоміми, уміють рухами, жестами та мімікою відобразити емоційний стан, імітувати рухи різних людей, об'єктів та явищ природного середовища; виявляють витримку, чесність, позитивні емоції, уміють переборювати негативний психічний стан під час виконання фізичних вправ; проявляють волюві зусилля, наполегливість у подоланні труднощів у руховій діяльності та досягненні хороших результатів, вправність у виконанні рухів для отримання позитивної оцінки дорослого та однолітків; уміють доцільно використовувати фізичні вправи у самостійній руховій діяльності, намагаються якісно їх виконувати; звертають увагу на красу і ритмічність рухів.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В., Богінч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини — від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Богінч О.Л., Бабачук Ю.М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей дошкільного віку. Т.: Мандрівець, 2014. 224 с.
3. Богінч О.Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посіб. К.: СП «ЧИП», 2001. 126 с.
4. Вільчковський Е., Курок І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. 467 с.
5. Вільчковський Е.С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Т.: Мандрівець, 2008. 128 с.
6. Дитячі ігри та розваги: попул. посіб. для педагогів, дітей та батьків / упоряд. І. Січовик. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2004. 423 с.
7. Луцтик І.В. Фізичне виховання дошкільників. Фізкультурна й оздоровча робота. Х.: Ранок, 2007. 224 с.
8. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / О.Л. Богінч, Н.В. Левінець, Л.В. Лохвицька, Л.А. Сварковська. К.: Генеза, 2013. 127 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Виховувати інтерес до виконання сенсорно-математичних вправ та завдань.
- Збагачувати уявлення про сенсорні еталони та досвід їх використання.
- Вчити застосовувати домірні прийоми виявлення відношень і закономірностей між предметами та явищами у повсякденному житті.
- Розвивати пізнавальні інтереси, основи критичного мислення.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони та сходинки до математики. Поглиблювати уявлення про сенсорні еталони: колір, форму, величину. Продовжувати вчити порівнювати предмети за різними параметрами, розрізняти властивості та якості предметів на основі знань про сенсорні еталони. Вправляти у класифікації та серіації предметів, геометричних фігур за кількісними і якісними ознаками (двома: кольором і формою; трьома: кольором, формою, величиною), в упорядкуванні об'єктів у напрямку зростання чи зменшення (спадання) певної ознаки (кольору, висоти, ширини, товщини, довжини, загальної величини, форми, кількості, сили звуку, часу).

Закріплювати вміння визначати розташування предметів і об'єктів у просторі відносно себе і означеного предмета (близько, далеко, ліворуч, праворуч, всередині, під, над, біля, зверху, знизу, позаду, попереду). Вчити орієнтуватися на площині аркуша паперу, книги.

Вправляти у визначенні та встановленні часової послідовності подій, використанні слів на позначення часових проявів (вчора, сьогодні, завтра, раніше, пізніше, зараз, спочатку, тепер, давно, скоро, на світанку, в сутінках, опівдні, опівночі, надвечір'я, доба, тиждень, місяць, рік).

Вчити визначати порядок та послідовність пір року, днів тижня, частин доби, встановлювати причинно-часові залежності ритмічних природних явищ. Продовжувати формувати вміння визначати тривалість секунди, хвилини, вправляти у діях на швидкість. Формувати розуміння цінності часу.

Формування уявлень про множину. Вправляти в об'єднанні двох груп предметів та вилученні означеної групи предметів, визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах десяти). Сприяти засвоєнню та використанню у мовленні таких понять: однаково, порівну, стільки, скільки, усі, деякі, кожний, будь-який, перший, останній. Вчити об'єднувати і вилучати частини з множини за певною ознакою (у межах десяти).

Формування уявлень про число. Продовжувати ознайомлювати з цифрами натурального ряду чисел (5–9) та 0, називати числа від 1 до 10. Вчити рахувати предмети у межах десяти (розміщення предметів хаотичне, лінійне, по колу). Продовжувати ознайомлювати із загальними властивостями чисел натурального ряду: не тільки дане, а будь-яке число можна утворити додаванням одиниці до попереднього; будь-яке число більше, ніж кожне з попередніх, і менше кожного з наступних. Вправляти у порядковій та кількісній лічбі, лічбі в прямому і зворотному порядку. Знайомити зі складом числа у межах десяти шляхом розкладання предметних множин на дві частини. Ознайомити у різних ігрових ситуаціях з українськими грошима: монетами та купюрами.

Додавання та віднімання. Використовуючи сюжети найпростіших казок, різні життєві ситуації, стимулювати дітей до самостійного складання задач (задач-драматизацій, задач-ілюстрацій, за практичними діями та малюнками, на знаходження суми й остачі) та прикладів на додавання і віднімання. Вправляти у розв'язуванні задач і прикладів на додавання та віднімання в межах десяти за допомогою цифрових карток. Формувати вміння складати та розв'язувати задачі за допомогою малюнків та практичних дій з фішками. Вправляти дітей у складанні та розв'язуванні різних типів арифметичних задач з використанням моделей монет та паперових гривень, змістом яких є придбання та продаж товарів.

Ознайомити із знаками «+» (плюс), «-» (мінус), «=» (дорівнює), « \neq » (не дорівнює). Вчити читати приклади. В ігровій формі вправляти у використанні прийомів додавання та віднімання по одному.

Ознайомлення з величиною предметів. Закріплювати вміння порівнювати предмети за висотою, шириною, товщиною, довжиною, загальною величиною. Вчити вимірювати об'єм рідких та сипких речовин за допомогою використання еталонних та інших способів вимірювання

(умовної мірки). Стимулювати дітей до пошуку зручних для них способів вимірювання, порівняння результатів вимірювання різними мірками, висловлювання обґрунтованих суджень.

Продовжувати вчити будувати упорядковані послідовні ряди: найширша — вужча — ще вужча — найвужча. Вправляти у доречному використанні в мові термінів, що означають різні параметри величини: найбільший — менший — ще менший — найменший тощо.

Ознайомлення з формою предметів. Ознайомити з новими геометричними фігурами: ромбом, п'ятикутником. Вчити розпізнавати геометричні фігури, їх властивості та особливості, усвідомлювати відповідність форм предметів певним геометричним фігурам. Вправляти у класифікації та серіації геометричних фігур. Вчити видозмінювати геометричні фігури шляхом поділу на частини та складання із частин. Вчити розуміти залежності між частинами і цілим, цілим та окремими частинами.

Орієнтування у просторі. Вчити розміщувати предмети на таблиці прямокутної форми із зображенням двох-трьох рядків і стовпчиків. Визначати розміщення предметів за двома координатами — назвою рядка і стовпчика, а також відносно іншого предмета. Продовжувати вчити орієнтуватися на площині столу, аркуші паперу, в зошиті, книзі: визначати проміжні напрямки (верхній правий кут, нижній лівий тощо), використовувати у мові терміни на позначення різних напрямків і просторових відношень між предметами. Вчити користуватися схемами, планами як моделями просторового розташування.

Орієнтування у часі. Продовжувати формувати уявлення про тиждень, послідовність днів тижня. Вчити називати поточний день тижня, попередній і наступний з опорою на порядкові числівники (*Сьогодні четвертий день тижня — четвер*).

Учити розрізняти пори року, їх послідовність, тривалість. Вправляти у називанні поточного місяця, попереднього і наступного, розумінні сезонних змін: рання — пізня весна, рання — пізня осінь, середина літа, зима. Навчити розрізняти та користуватися різними видами календарів та годинників. Формувати і розвивати у дітей відчуття часу при виконанні різних завдань, доручень, побутових процесів.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють інтерес до сенсорно-математичних вправ та завдань.
- Знають найпростіші математичні поняття, усвідомлюють та запам'ятовують їх.

- Знаходять власний спосіб вирішення завдань.
- Застосовують домірні прийоми виявлення відношень і закономірностей між предметами та явищами у повсякденному житті.
- Розуміють та використовують у своїй діяльності сенсорні еталони, знають їх назви (колір, форма, величина) та слова, що їх характеризують.
- Отримують задоволення від пізнання нового, самостійного вирішення складного завдання.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Брежнева О.Г. Математичний розвиток дошкільників: теорія і технологія: моногр. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 481 с.
2. Зайцева Л.І. Методика організації індивідуальної роботи в процесі формування у дітей дошкільного віку елементарної математичної компетентності: навч.-метод. посіб. Бердянськ: Ткачук О.В., 2015. 240 с.
3. Степанова Т.М. Навчаємо математики: формування елементарних математ. уявлень у дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2014. 112 с.
4. Степанова Т.М. Навчаємося математики: зошит для ігор і занять з математики для дітей старшого дошкільного віку. К.: Генеза, 2013. 48 с.
5. Формування математичної компетентності дітей шостого року життя [Текст]: навч.-метод. посіб. Бердянськ: Ткачук О.В. [вид.], 2016. 195 с.
6. Ясентюк С. Блоки Дьенеша для логіко-математичного розвитку дітей // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 3. С. 59–63.

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розкривати конструктивні можливості різних матеріалів.
- Вчити дітей створювати власні конструкції з урахуванням умов їх використання.

- Формувати вміння визначати форму конструкції та її деталей за схожістю зі знайомими об'ємними та площинними геометричними фігурами, визначати відносну величину частин.
- Сприяти формуванню у дітей просторового орієнтування і розвитку на цій основі конструктивної творчості.
- Залучати до виконання колективних конструкцій, об'єднаних одним змістом, правильного розміщення окремих об'єктів один щодо одного з урахуванням загального задуму.
- Вчити конструювати за темою, за власним задумом.
- Виховувати раціональне та економне ставлення до речей та матеріалів.
- Виховувати позитивне ставлення до колективної роботи.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Конструювання з будівельного матеріалу. Вчити використовувати у конструюванні об'ємні (куб, призму, циліндр, конус) та площинні (квадрат, трикутник, прямокутник, круг) геометричні фігури. Вчити дітей самостійно аналізувати об'єкт, визначати в ньому основні частини і деталі, їх складові, з'ясовувати призначення кожної з них. Вчити враховувати просторові ознаки конструкцій, формувати вміння співвідносити розміри окремих їх частин з розмірами предметів, що зумовлюють призначення конструкції. Вчити на основі аналізу зразка знаходити окремі конструктивні рішення. Формувати у дітей вміння перетворювати зразок відповідно до заданих умов (створювати задуми конструкції відповідно до конкретних умов, аналізувати ці умови і на основі аналізу будувати й контролювати власну практичну діяльність). Вчити дітей створювати задум конструкції з урахуванням кількох умов, виражених вербально та предметно. Вчити конструювати за моделлю. Формувати вміння самостійно добирати будівельний матеріал відповідно до задуму. Вчити дітей споруджувати різні будівлі, об'єднані спільним змістом. Вчити планувати спільну діяльність, колективно створювати задуми побудов і реалізовувати їх. Сприяти формуванню у дітей просторового орієнтування і розвитку на цій основі конструктивної творчості.

Орієнтовна тематика завдань: мости через річку (співвіднесення довжини моста із шириною річки); одно- та багатоповерхові будинки з різною кількістю під'їздів, різноманітними балконами; колективні роботи: житловий масив, місто, місто біля річки; різні види суден, автомобілів, гаражів на різну кількість машин.

Конструювання з деталей конструкторів. Продовжувати знайомити дітей з різними видами конструкторів: “LEGO”, “LEGO DUPLO”, “LEGO DACTA”, «Тектон», «Квадро». Вчити закріплювати деталі за допомогою шпів, штифтів, гайок, гвинтів. Вчити конструювати різні моделі за малюнком, умовами, власним задумом, розширювати тематику конструювання.

Конструювання з паперу і картону. Розвивати інтерес до самостійного вивчення особливостей паперу та картону. Продовжувати вчити дітей враховувати властивості паперу і картону під час створення іграшок. Вчити передавати характерні особливості форми, розміру, пропорцій виробів, співвідношення їхніх частин. Виховувати вміння виконувати роботу в певній послідовності. Формувати вміння планувати діяльність з урахуванням спільної для всіх мети. Вчити дітей створювати власні конструкції з урахуванням умов їх використання; перетворювати запропоновані зразки відповідно до заданих умов. Вчити дітей аналізувати створені ними вироби і на цій основі формувати уявлення про багатофункціональність використаних способів конструювання. Вчити поєднувати в одній конструкції площинні та об’ємні елементи. Заохочувати створювати різні варіанти одних і тих самих образів з метою формування у дітей вміння самостійно використовувати засвоєні способи конструювання для створення нових, складніших конструкцій.

Вчити виготовляти з картону та напівкартону деталі об’ємних виробів: конуси (високий та низький), циліндри; видозмінювати геометричні основи, доповнюючи їх додатковими деталями. Вчити виготовляти об’ємні іграшки з основної викрійки складанням, надрізнанням та склеюванням квадрата, поділеного на шістнадцять рівних частин. Продовжувати вчити дітей створенню основ для виготовлення виробів у техніці оригамі.

Орієнтовна тематика завдань: «Медуза» (з низького конусу), «Шапочка для ляльки» (з низького та високого конусів); «Цукерка» (з циліндрів), «Хлопавка», «Метелик», «Гриб», «Миша», «Білочка», «Зайчик», «Ведмедик», «Лялька», «Паровоз» (з конусів та циліндрів); коробочки, кубики, будиночки, транспорт, іграшкові меблі (стілець, стіл, ліжка) з паперової (картонної) викрійки; конструювання базових заготовок оригамі (трикутник, піраміда, квадрат) та доповнення їх додатковими деталями для створення образів: «Рибка скалярія», «Сова», «Пінгвін», «Метелик», «Синичка», «Скляночка», «Лілія», «Тюльпан», «Букет квітів», «Цуценя», «Котик».

Конструювання з природного матеріалу. Розвивати вміння передавати красу природи в художніх образах. Підтримувати інтерес до ви-

вчення особливостей різних видів природного матеріалу. Вчити дітей бачити у формах природного матеріалу схожість з предметами оточуючого світу, знаходити способи художнього втілення образів, добирати додаткові деталі для підкреслення образної характеристики предмета. Формувати вміння створювати образи з урахуванням загального сюжету, що деталізує і збагачує образ, та специфіки природного матеріалу. Спонукаати дітей до виготовлення кількох варіантів одного образу (заміна деталей чи природного матеріалу). Вчити використовувати різні способи з'єднання частин виробу, дотримуючись техніки безпеки. Формувати у дітей уміння враховувати при створенні виробів форму природного матеріалу, колір та фактуру.

Орієнтовна тематика завдань: «Будиночок», «Колобок» (з декоративних гарбузів), «Миша», «Пташка», «Казковий птах», «Жабка», «Віслючок», «Герої улюблених мультфільмів»; сюжетні композиції: «Сім'я їжачків», «Птахи», «Рибки».

Конструювання з викидних матеріалів. Навчати застосовувати конструкції та предмети, які були у вжитку і втратили своє побутове призначення, для створення нових предметів. Розвивати уміння оцінювати естетичні характеристики предметів. Заохочувати дітей до створення конструкцій за власним задумом, враховуючи специфіку викидних матеріалів. Формувати уміння поєднувати готові форми без їх зміни, добираючи необхідні деталі. Вчити комбінувати різні матеріали, змінювати готові форми, самостійно обирати матеріал для роботи й обґрунтовувати раціональність вибору з урахуванням особливостей та можливостей заміни матеріалу, способів виготовлення виробів та деталей оформлення.

Орієнтовна тематика завдань: іграшкові меблі (диван, шафи, ліжко, телевізор з підставкою, стіл, стілець, крісло); транспорт; фігурки людей та тварин; сюжетні композиції: «Будинок і меблі для ляльки», «Міський транспорт», «Домашні тварини», «Лісові звірята», «Зоопарк», «Ферма».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають конструктивні можливості різних матеріалів.
- Вміють створювати власні конструкції з урахуванням умов їх використання.
- Здатні до конструктивної творчості.

1. Близнюк Л.А. Паперова казка. Посібник. 2017. URL: www.slideshare.net
2. Сухар В.Л. Конструювання в ДНЗ. Старший вік. Х.: Ранок, 2016.
3. Народні перлини для маленької дитини / уряд. О. Яловська. Т.: Мандрівець, 2013. 408 с.

ЕКОПРОСТІР РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ: *що навколо мене*

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Поглиблювати знання дітей про предметний світ, привертати увагу до значення краси та привабливості предмета, доцільності розташування красивих речей у приміщеннях.
- Продовжувати вчити дітей називати суттєві ознаки й особливості предметів, розуміти взаємозв'язок між їх властивостями, будовою та матеріалом, з якого вони вироблені.
- Виховувати естетичний смак, охайність, відчуття необхідності порядку та чистоти.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Поглиблювати знання дітей про особливості будівництва українського національного житла, його зовнішнє та внутрішнє оздоблення. Розширювати знання про предмети народного побуту, особливості їх виготовлення. Учити помічати красу міської архітектури, доцільність споруд, структурних елементів будинків. Дати дітям знання про будівлі соціального призначення (поліклініку, пошту тощо). Спонукає їх самостійно моделювати споруди навколишнього світу.

Продовжувати вчити дітей орієнтуватися у приміщеннях та на ділянці дитячого садка. Виховувати бережливе ставлення до речей загального користування.

Розширювати знання дітей про національний одяг та взуття різних регіонів України, інших країн світу. Уточнювати уявлення про призначення одягу та доцільність його використання у різних ситуаціях.

Поширити знання дітей про будову та призначення побутових приладів. Закріпити правила безпечного поводження з технікою.

Поглиблювати уявлення дітей про будову та особливості транспорту, його різновиди. Поповнити знання про космічну техніку.

Знайомити з давніми фантазіями людей про такі фантастичні засоби пересування, як: чоботи-скороходи, летючий корабель, ступа, килим-літак, що відображені у казках та переказах.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Усвідомлюють, що довколишній предметний світ — рукотворний, створений за допомогою праці людини та природних ресурсів.
- Мають елементарні знання про виробництво різних предметів ужитку, технічних приладів та знарядь, засобів пересування та зв'язку, засобів гігієни, оперують їх назвами.
- Виявляють знання про суттєві ознаки й особливості предметів, розуміють взаємозв'язки між їх властивостями, будовою та матеріалом, з якого вони вироблені.
- Помічають красу в побуті, виявляють розуміння естетики рукотворного світу.
- Виявляють інтерес до творчого використання власних набутих знань і вмінь, мають пізнавальну потребу до пошуку можливих способів використання предметів.
- Дотримуються правил безпечної поведінки з предметами побуту.
- Розуміють цінність предметів, бережливо ставляться до чужих та особистих речей.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Зайцева Л.І. Формування практичного досвіду під час розв'язання дослідницьких завдань у дітей старшого дошкільного віку // Педагогічний вісник. 2015. № 36. С. 83–86.

2. Зайцева Л.І. Формування у старших дошкільників науково-практичного досвіду в сфері природно-предметного довкілля (теоретико-методичний аспект): моногр. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 382 с.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: хто поряд зі мною

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти активному входженню дитини до людського соціуму, свідомому вибору партнерів для взаємодії в різних життєвих ситуаціях.
- Формувати уявлення про соціально схвалювані якості особистості як про загальнолюдські цінності.
- Розвивати вміння аналізувати власні вчинки та вчинки інших людей відповідно до загальнолюдських цінностей та моральних правил міжособистісної взаємодії.
- Сприяти подальшому набуттю досвіду позитивних стосунків з дітьми та дорослими, уникненню ситуацій непорозуміння.
- Формувати вміння в ситуаціях взаємодії діяти злагоджено, в команді.
- Спонукаати до дотримання правил культурної поведінки та культури міжособистісних стосунків.
- Формувати емоційно-ціннісне ставлення до себе та до інших людей.
- Виховувати основи патріотизму, усвідомлення й прийняття його як цінності.
- Формувати вміння працювати колективно.
- Сприяти дотриманню правил культури праці.
- Виховувати позитивне ставлення до праці, розуміння її користі й необхідності для себе та інших людей.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Формувати уявлення про сім'ю як цінність в житті людини. Розширювати знання про функції сім'ї (виховання дітей, турбота про всіх членів родини, підтримка та допомога старшому поколінню, збереження народних та сімейних традицій). Формувати розу-

міння власних потреб, повагу до потреб інших членів сім'ї, розуміння можливості компромісу в разі зіткнення інтересів. Створювати уявлення про щасливу сім'ю, в якій люблять одне одного, допомагають, прислухаються, піклуються, роблять приємні речі тощо. Продовжувати виховувати шанобливе ставлення до членів родини. Формувати уміння турбуватися про рідних, допомагати їм, дослухатися до старших, опікуватися молодшими, діяти так, щоб не засмучувати близьких, викликати в них почуття задоволення, бути причетними до спільних турбот і вирішення проблем сім'ї. Виховувати бажання брати участь у родинних справах, спільній діяльності, підтримувати родинні традиції та звичаї. Поширювати уявлення про можливості посильної участі в родинних святах (прибирання та прикрашання помешкання, підготовка подарунків, привітання тощо). Формувати уміння приймати подарунки, дякувати. Виховувати співчуття, співпереживання до членів родини.

Людина серед людей. Формувати уявлення про те, що всі люди різні, кожна людина особлива, не схожа на інших. Продовжувати формувати знання про значення та сутності моральних якостей (доброзичливість, справедливість, турботливість, щедрість, чесність, чуйність, ввічливість, скромність, працьовитість тощо). Формувати уміння помічати прояви моральних якостей у повсякденному житті, здійснювати їх мотивоване оцінювання. Формувати навички адекватного оцінювання власних вчинків, передбачення можливих наслідків власних дій, визнання власної провини, неправоти в суперечливих ситуаціях, справедливого оцінювання вчинків інших дітей, обґрунтування власних вимог і суджень. Продовжувати знайомити з правилами дотримання культурної поведінки, культури стосунків. Сприяти їх застосуванню в практиці життєдіяльності. Спонукає до усвідомлення свого місця серед інших людей. Формувати знання про особливості поведінки в разі небезпеки, звертатись по допомогу до дорослих, а також досвід безпечної поведінки в місцях скупчення людей.

Наш дитячий садок. Закріплювати уміння орієнтуватися в приміщеннях закладу дошкільного освіти, сприяти розумінню їх призначення. Формувати бережливе ставлення до майна закладу дошкільної освіти, групи. Продовжувати вчити цінувати та поважати працю членів колективу закладу дошкільної освіти. Сприяти розумінню значення їх роботи для дітей (безпечно, цікаво, весело, швидко, смачно тощо). Розвивати у дитини відчуття власної приналежності до соціальної групи, в якій вона перебуває. Стимулювати бажання й формувати вміння взаємодіяти з іншими дітьми, планувати розвиток спільної діяльності, домовлятися про розподіл обов'язків, доводити задум до кінця, виявляти ініціативу, висувати власні ідеї та пропозиції. Розвивати почут-

тя гордості за власну групу (під час виставок робіт, святкових заходів тощо). Виховувати такі соціальні якості, як колективізм, згуртованість, товариськість тощо. Формувати вміння радіти успіхам один одного, допомагати, підтримувати.

Україна — рідний край. Поглиблювати, розширювати, узагальнювати уявлення дітей про рідний край. Формувати первинні уявлення про історію, географію країни, її природні багатства, промисловість, культуру, мистецтво, народні символи, національні цінності (чесність, доброзичливість, щирість, щедрість, гумор тощо). Розширювати уявлення про державні символи країни: Прапор, Герб, Гімн. Сприяти засвоєнню їх назв, символічного значення, правил поведінки стосовно означених символів. Формувати первинні уявлення про основні повноваження Президента України. Ознайомити з портретом чинного Президента. Розширювати знання про столицю України та інші великі міста країни (Дніпро, Львів, Одесу, Харків, Чернігів та ін.). Формувати уявлення про державні свята: День Незалежності України, День захисника України тощо. Сприяти вихованню любові до Батьківщини. Розповідати про відомих українців, які здійснили важливі для усього світу відкриття (С. Корольова, І. Сікорського, Й. Тимченка та ін.), прославилися шляхетними вчинками, власними талантами та наполегливою працею (Л. Каденюк, С. Крушельницька, І. Піддубний, В. Сухомлинський та ін.).

Правове виховання. Формувати уявлення про права й закони, рівність прав і можливостей усіх членів суспільства. Спонукаати дітей до усвідомлення необхідності правомірної поведінки людей у суспільстві. Формувати елементарні уявлення про власні права й обов'язки, вміння поважати права інших людей. Сприяти розумінню можливості вибору та відповідальності за власні рішення. Виховувати впевненість у собі, самоповагу й повагу до інших, почуття справедливості.

Безпека життєдіяльності. Продовжувати формувати навички безпечної поведінки в суспільстві. Закріплювати знання правил поводження з предметами побуту (скляним, крихким посудом, гострими, ріжучими предметами (столовими приборами, швейними інструментами тощо), електроприладами). Формувати навички обережного поводження з медичними препаратами, побутовою хімією. Продовжувати знайомити з правилами протипожежної безпеки та професією пожежника, правилами дорожнього руху та дорожніми знаками, з правилами поведінки в громадському транспорті, на зупинках.

Медіаосвіта. Знайомити з правилами користування сучасними гаджетами (комп'ютер, планшет, смартфон). Формувати уявлення про різні види інформації, її достовірність, способи отримання та переда-

чі. Вчити перевіряти надійність отриманої інформації. Ознайомлювати дітей з видами медіатексту (звук, фото, відео), формувати навички їх використання. Вчити створювати прості медіатексти. Формувати вміння помічати цікаві сюжети в реальному житті, робити фотознімки.

Економічне виховання. Формувати розуміння, що всі люди мають потреби й працюють для їх забезпечення, створюючи речі, вирощуючи та виробляючи продукти харчування; люди мають різні професії, тому їх сумлінна праця потрібна усім членам суспільства. Продовжувати знайомити з виробництвом на підприємствах. Формувати розуміння того, що для виготовлення речей люди докладають багато зусиль, тому вони є цінними. Формувати знання про те, що раніше люди обмінювалися товарами, проте це було незручно, тому придумали гроші. Розширювати уявлення про гроші, їх цінність, можливості використання (накопичувати, витратити). Знайомити з поняттями «багатий», «бідний», «заощадливий», «марнотратний». Формувати знання про обмеженість можливостей придбання товарів та нестачу грошей. Ознайомити з рекламою як засобом привертання уваги до товару, який хочуть продати, та сформувати критичне ставлення до неї. Надати елементарні знання про банк, його призначення та діяльність.

Різних професій у світі багато. Поглиблювати уявлення дітей про відомі професії, розширювати знання про взаємозв'язок представників різних професій на підприємстві. Продовжувати знайомити дітей з творчими професіями, зокрема, поглиблювати знання про професії фотографа, журналіста, репортера, оператора, дизайнера, про роботу працівників радіо, телебачення. Продовжувати ознайомлення з робітничими професіями та професіями сільськогосподарського сектора, як-от: слюсар, тесля, пасічник, фермер та ін. Розширювати уявлення про значення військової служби, особливості служби військових різного роду військ (льотчиків, моряків, прикордонників, танкістів, артилеристів), характерні якості військових: мужність, зібраність, відповідальність. Виховувати повагу до військових професій. Поглиблювати знання про професії людей у соціальних установах — на пошті, у банку, поліклініці; про роботу «швидкої допомоги», пожежної служби, служби порятунку (МНС). Формувати уявлення про старовинні професії та ремесла (гончар, коваль, ткаля, різьбяр тощо), їх трансформацію в сучасному суспільстві. Ознайомити з назвами та функціями основних знарядь праці. Розповідати про видатних людей певних професій. Виховувати повагу до праці, бажання брати участь у різних видах потужної трудової діяльності разом з дорослими.

Привчаємося працювати. Продовжувати формувати навички самообслуговування та особистої гігієни. Вдосконалювати навички одя-

гання й роздягання, користування ложечкою для взуття, щітками для взуття й одягу. Формувати уміння після прогулянки за необхідності чистити та сушити власні речі. Розширювати знання про доцільність і необхідність спеціального одягу для активних видів діяльності, як-от: фартушки, ковпачки, хустинки, нарукавники; вчити використовувати їх у власній та спеціально організованих вихователем видах діяльності. Продовжувати вчити виявляти турботу, помічати негаразди в одязі інших дітей, допомагати їх усувати, формувати звичку підтримувати чистоту та порядок у групі. Спонукаати допомагати вихователю та помічнику вихователя протирати вологою ганчіркою пил на підвіконні, брати участь у генеральному прибиранні (мити іграшки, прати іграшкові речі тощо). Виховувати ініціативність, бажання зробити приємне та корисне для інших (виготовити святкові прикраси для інтер'єру, нову коробку для олівців тощо). Виховувати почуття задоволення від власної допомоги дорослим та іншим дітям. Формувати вміння оцінювати результати власної праці, розуміти якість її виконання та користь. Заохочувати виявляти ініціативу в різних видах трудової діяльності. Виховувати самостійність, відповідальність за доручену справу. Вдосконалювати навички чергового під час прийому їжі та підготовки до спеціально організованих видів діяльності. Формувати елементарні кулінарні навички (разом з дорослим зробити бутерброд, очистити варені овочі та порізати на салат, ліпити вареники, пиріжки тощо). Продовжувати формувати культуру праці. Спонукаати до взаємодії в колективі: обговорювати мету діяльності, планувати її виконання, розподіляти обов'язки, допомагати одне одному, за необхідності просити про допомогу, добирати необхідні інструменти та інвентар, доводити розпочату справу до кінця, насолоджуватись результатами праці. Розвивати навички господарювання на ігровому майданчику.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Мають уявлення про щасливу сім'ю, про сім'ю як цінність у житті людини.
- Знають про те, що всі люди різні, кожна людина особлива, не схожа на інших.
- Знають моральні правила міжособистісних стосунків, вміють їх дотримуватися, виявляють інтерес, прагнення брати участь у спільній діяльності з дітьми та дорослими.
- Розуміють власні потреби, можливості компромісу в разі зіткнення інтересів; вміють стримувати власні бажання, якщо вони заважають іншим людям, уникати конфліктів;

розуміються в конфліктних ситуаціях та адекватно оцінюють власні вчинки, передбачають можливі наслідки власних дій.

- Виявляють навички справедливого оцінювання вчинків інших людей, обґрунтування власних вимог і суджень.
- Уміють визнавати власну провину, неправоту в суперечливих ситуаціях, діяти так, щоб не засмучувати інших людей.
- Виявляють знання про значення та сутність моральних якостей, називають їх (доброзичливість, справедливість, турботливість, щедрість, чесність, чуйність, ввічливість, скромність, працьовитість тощо).
- Уміють помічати й мотивовано оцінювати прояви моральних якостей у повсякденному житті.
- Знають правила культурної поведінки, культури стосунків, вміють дотримуватися їх у різних ситуаціях життєдіяльності.
- Уміють розпізнавати емоційні стани інших людей за способами їх експресивного вираження (жестами, мімікою, пантомімікою, інтонаційною виразністю мови тощо), називати їх, враховувати під час взаємодії, спілкування.
- Виявляють навички дотримання ціннісних орієнтацій в різних ситуаціях життєдіяльності.
- Виявляють співчуття, співпереживання, чуйність, уважність, повагу, шанобливе ставлення до інших людей.
- Мають знання про Україну як рідну Батьківщину.
- Виявляють любов, повагу до Батьківщини в різних видах діяльності, вчинках, поведінці.
- Знають свої права, розуміють необхідність виконання обов'язків, поважають права та обов'язки інших.
- Знають про особливості поведінки у разі небезпеки.
- Мають навички безпечної поведінки у побуті, в місцях скупчення людей, уміють звертатися по допомогу до дорослих.
- Уміють користуватися гаджетами, знають вимоги щодо роботи з ними.
- Розуміють сутність елементарних економічних понять.
- Володіють елементарними вміннями й навичками економічної діяльності.
- Знають про основні професії дорослих, розуміють їх значення для людей.

- Виявляють цікавість, позитивне ставлення до праці, розуміють її необхідність, корисність для себе та інших людей.
- Вміють працювати колективно.
- Дотримуються правил культури праці.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Андрищенко Т. Шануймо себе й усіх довкола. Проектна діяльність з дітьми старшої групи протягом тижня // Дошкільне виховання. 2017. № 4. С. 8–9.
2. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: метод. посіб. / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. Н. Гавриш. Х.: Мадрид, 2015. 220 с.
3. Медіадошкільник: парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / Г.А. Дегтярьова, О.С. Тарасова, А.П. Фоменко; за заг. ред. О.В. Волошенко, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с.
4. Остапенко Г. Моральне виховання у захопливих коміксах / Г. Остапенко, І. Стеценко // Дошкільне виховання. 2017. № 10. С. 18–20.
5. Пономаренко Т.О., Волинець Ю.О. Розвиток емпатії у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти // Молодий учений. 2018. № 11 (63) листопад. С. 256–262.
6. Поряд і разом: соціалізуємо старшого дошкільника: навч.-метод. посіб. / С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Луценко, В. Маршицька, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. Н. Гавриш. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 252 с.
7. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: моногр. / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.
8. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посіб. / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловійова та ін. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 248 с.

ПРИРОДНИЙ СВІТ: дитина у світі природи

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей узагальнені уявлення про природу нашої планети.
- Ознайомити з моделлю Землі — глобусом, картою світу та України, ілюстрованими атласами.
- Формувати ціннісне ставлення до природи планети Земля як джерела добробуту людей, краси довкілля, натхнення митців.
- Ознайомити з істотними ознаками об'єктів рослинного і тваринного світу, за якими їх можна групувати (рослини бувають культурні і дикорослі, кімнатні, лікарські; рослини — представники різних угруповань (фітоценозів): лісу, луків, водойм; звірі бувають дикі, свійські й домашні; птахи — перелітні й зимуючі).
- Вчити досліджувати доступні для сприймання об'єкти та явища природи.
- Формувати навички роботи на природі, поважне ставлення до результатів своєї праці та інших.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля

Осінь. Сонце. Продовжувати формувати у дітей уявлення про вплив сонячного тепла та світла на сезонні зміни в природі та житті людей: сонце восени піднімається не так високо, як улітку, сонячних днів менше, переважають прохолодні; коротшають дні й довшають ночі; листя дерев і кущів від зменшення кількості сонячного світла і тепла змінює колір і опадає, надземні частини трав'янистих рослин відмирають, у підземних кореневищах (конвалія, мати-й-мачуха, жоржина) і цибулинах (тюльпан, нарцис, крокус) рослини зберігають накопичені за літо поживні речовини, однорічні рослини гинуть повністю, але залишають насіння, з якого навесні може з'явитись нова рослина (соняхи, чорнобривці, айстри).

Вітер. У процесі спостережень сформувати уявлення про те, що вітер — це рух повітря. Продовжувати вчити розрізняти характерні особливості вітрів: сильний, слабкий, поривчастий, восени холод-

ний. Ознайомити зі значенням вітрів у житті людей (користь: рухає вітряки, вітрильники, висушує землю після дощів, переносить хмари по небу, дельтаплани тощо; шкода: сильний вітер ламає дерева, руйнує будівлі, здійсмає пилові бурі). Закріплювати уміння дітей порівнювати відмінні особливості осіннього і літнього вітрів. Вчити помічати, що стан повітря залежить від часу доби, пори року, діяльності людини.

Стан неба. Під час спостережень продовжувати формувати у дітей уявлення про стан неба: на початку осені прозоре, блакитне, по ньому пливуть легкі купчасті хмарки; ближче до зими небо вкривається сірими важкими хмарами.

Опади. Формувати у дітей початкові знання про грози, дощі, зливи із сильними поривами вітру, громом та блискавкою; тумани (дрібні краплини води, що зависли у повітрі); приморозки. Продовжувати формувати уявлення про осінні зміни погоди: ранньої осені бувають грози; пізньої — дощ іде довго, краплини дрібні; восени над землею вранці стеляться тумани; починаються приморозки; у другій половині осені випадає дощ зі снігом, сніг.

Рослини. Під час спостережень, екскурсій та праці на природі продовжувати формувати уявлення про рослини: їх частини, розмаїття, середовище існування. Дати уявлення про дикорослі (подорожник, кульбабу, лопух, кропиву, грицики), культурні (жоржини, айстри, чорнобривці, іриси, моркву, помідори, капусту, петрушку, редиску), кімнатні, які не мають яскраво виражених ознак відмінності та подібності (герань, бегонію), та ті, які вирізняються формою, кольором, величиною стебла, листя, квітів (колеус, плющ, кімнатний виноград), лікарські рослини (кропиву, лопух, грицики, подорожник). Ознайомити дітей з особливостями розповсюдження рослин (насіння лопуха мають гачечки, клена — крильця, кульбаби — парашутики). Закріпити уявлення про насіння, з якого виростає рослина, коріння, листки, однорічні та багаторічні рослини. Розповісти, чим корисні для нас овочі й фрукти, чому їх слід мити перед споживанням.

Продовжувати навчати розпізнавати дерева за формою листя (каштан, тополя, дуб, білу акацію), характерними ознаками плодів (клен, липу, каштан, дуб, катальпу). Підвести дітей до розуміння того, що для росту й розвитку рослини потребують різних умов, наприклад: одні потребують багато світла, інші — менше. Закріпити правила поведінки на природі.

Ознайомити зі змінами, що сталися у житті рослин восени: на початку осені сади, сквери, парки ще зелені, починає жовтіти листя. Згодом листя дерев забарвлюється у різні кольори: у світло-жовтий клена та

берези, у червоний вишні та горобини, у пурпур та багрянець черемхи. У більшості рослин восени досягають плоди. Пояснити причини розцвітування листя та явища листопаду восени.

Ознайомити дітей з охороною рослин восени. Залучати до посильної праці на природі: збору врожаю, збирання насіння квітів, згрібання листя, влаштування компостної ями з опалого листя.

Гриби. Дати знання про те, що гриби є санітарами довкілля. Вони перетворюють рештки відмерлих рослин і тварин на поживні речовини. Гриби бувають їстівними й отруйними. Їстівні гриби — білі (боровики), лисички, опеньки, маслюки — корисний продукт харчування. Отруйними є мухомор, біда поганка та ін. Проте для лісових мешканців вони є ліками.

Тварини. Продовжувати формувати у дітей уявлення про тварин: комах, риб, птахів, звірів. Учити розпізнавати тварин за їхніми зовнішніми ознаками (величиною, формою, чим вкрите тіло, якого кольору покрив тощо). Підвести дітей до розуміння того, що тварини, які живуть поряд з людиною, — свійські; ті, що самі собі здобувають їжу, — дикі; птахи, які залишаються на зиму, — зимуючі; ті, що відлітають, — перелітні. Формувати знання про перелітних птахів (птахи, які не знаходять узимку їжі, — дикі гуси, стрижі, ластівки, шпаки — збираються у зграї і відлітають у вирій) та зимуючих (птахи, що не відлітають, — сороки, синиці, ворони, галки — перелітають ближче до житла людей, де можна знайти корм).

Продовжувати ознайомлення дітей зі змінами, що сталися у житті тварин восени: наприкінці вересня відлітає у вирій більшість пташок; такі комахи, як кропив'янка, лимонниця, сонечко знаходять собі місце під корою дерев, у щілинах парканів і там зимують, комарі найчастіше зимують у старих темних приміщеннях, підвалах, погребях; деякі тварини готуються до зими, заготовляючи корм; осіннє похолодання викликає линяння свійських та диких тварин, натомість у них відростає густа, пухнаста шерсть, змінюється її забарвлення. Ознайомити дітей з охороною тварин восени.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* прибирати ділянку від опалого листя, згрібати та вивозити у визначене вихователем місце;

— *на городі:* залучати дітей до збору врожаю овочів на городі, збору насіння, передсаджування рослин, які квітнуть, з ґрунту в куточок природи, обрізування засохлих пагонів, укриття рослин на зиму; підготовка ґрунту до посіву (перекопування, розпушування) озимих злакових культур (пшениці або жита, ячменю), висівання їх в ґрунт; висаджування коренеплодів (моркви, буряку) на насіння;

— у *квітнику*: збирати та сортувати насіння квітів, висаджувати цибулини квітів на зиму (тюльпани, нарциси, крокуси, лілії), розмножувати багаторічні рослини способом поділу коренів (півонії, троянди), пересаджувати в горщики для внесення у групову кімнату; допомагати вихователеві в укрітті рослин на зиму (хризантем, примул);

— у *груповій кімнаті та вдома*: залучати дітей до нарізання фруктів та варених овочів ножом у формі кубиків для приготування вінегрету та інших салатів;

— у *куточку природи*: обприскувати кімнатні квіти, протирати листя рослин, зрізати сухі листочки; доглядати за мешканцями куточка природи; виконувати обов'язки чергових по куточку природи.

Зима. Продовжувати навчати дітей описувати погоду зимового дня (Як світить сонце — тепло чи холодно? Який вітер? Яке небо? Чи є опади? Які вони?).

Сонце. Продовжувати в ході щоденних спостережень формувати уявлення про рух сонця по небу та його вплив на природу. Вчити помічати, що взимку сонце ходить низько, тому знизилася температура повітря, дні стали короткі, ночі довгі. Після новорічного свята дні довшують, більше сонячного світла ллється на землю. Наприкінці зими дедалі частіше на небі з'являється сонце. Воно піднімається вище, посилає більше тепла, з'являються бурюльки й проталини.

Вітер. Продовжувати вчити дітей помічати характерні особливості вітру взимку (дуже холодний).

Стан неба. Взимку небо часто вкривається темними хмарами.

Опади. Взимку на землю падає сніг. У морозний сонячний день сніг рипить під ногами, виблискує, під час відлиги стає мокрим, гарно ліпиться.

Вода. Водойми вкрилися кригою.

Ґрунт. Земля замерзла.

Рослини. Взимку ріст рослин сповільнюється, вони перебувають у спокої. Листяні рослини (каштан, липа, береза, осика, верба, горобина, біла акація, бузок, шипшина, смородина) скинули листя, на гілках залишились тільки бруньки. На ялинах, соснах (хвойних рослинах) залишились листочки-хвоїнки.

Стебла більшості трав'янистих рослин на зиму засихають. Але насінки (споришу, суріпи, волошки), кореневища (ірису, конвалії, мати-й-мачухи, полину), цибулини (лілії, тюльпана, нарциса, гусячої цибульки, проліска) рослин зимують під снігом. Інші трав'яністі рослини (барвінок, кульбаба, грицики) взимку зберігаються зеленими. Під снігом рослинам тепло. У другій половині зими закінчується період спокою у дерев і кущів, починається сокорух.

Навчати дітей розпізнавати дерева, кущі за характерними ознаками (корою, плодами, розташуванням гілок). Продовжувати формувати уявлення про кімнатні рослини (герань, бегонію, колеус, плющ). Формувати навички догляду за ними, вміння самостійно визначати потребу рослин у поливі, спусуванні землі.

Тварини. Усю довгу зиму сплять мухи, сонечка, мурашки, кропив'янки, ящірки, їжаки, кажани і навіть бурі ведмеді. Не видно стрижив, ластівок, шпаків. Вони повернуться до нас навесні. Сороки, ворони, горобці, синиці не залишають нас, вони тільки переселяються з лісів і полів ближче до людських осель. У мороз і хуртовину птахи замовкають, настобурчують пір'я, ховаються у затишні місця. У пошуках їжі вдень і вночі нишпорять лисиці, зайці, полюють вовки.

Продовжувати формувати уявлення про диких і свійських тварин, про умови, в яких вони живуть, як пристосувалися до цих умов (риба плаває, птах літає тощо). Закріплювати знання про охорону диких тварин. Вчити дітей порівнювати тварин за суттєвими ознаками.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* залучати до згрібання снігу до стовбурів дерев і кущів, розчищення доріжок від снігу, допомагати дорослим у створенні фігур і будівель зі снігу; підготовувати зимуючих птахів;

— *на городі:* залучати до нагортання снігу на висіяні восени та пророслі злакові культури;

— *у квітнику:* спостерігати за рослинами, що зимують під снігом;

— *у груповій кімнаті та вдома:* допомагати батькам доглядати за кімнатними рослинами; виконувати посильні обов'язки по приготуванню страв з овочів;

— *у куточку природи:* разом з вихователем підживлювати кімнатні рослини органічними добривами; самостійно готувати корм для птахів, тварин — мешканців куточка природи; вирощувати разом з дорослими зелений корм для птахів і тварин, які живуть у куточку природи; виконувати обов'язки чергового по куточку природи.

Весна. Сонце. Спостерігати, як сонце піднімається на небосхилі дедалі вище, світить яскравіше, більше тепла посилає на землю, поступово підвищується температура повітря.

Стан неба. Звертати увагу дітей на те, що навесні небо набуває яскравого синього кольору. По ньому пливуть яскраво-білі пухнасті купчасті хмарки.

Вода, ґрунт. Під час праці на ділянці показати, як земля поступово звільняється від снігу. Течуть струмки, з'являються таловини. На річках починається льодохід. Земля, зігріта сонцем, парує.

Рослини. Розширити уявлення дітей про будову рослин, зокрема про кореневу систему, зміни в житті рослин навесні: вони вкриваються ніжним зеленим листям, квітнуть ліщина, мати-й-мачуха, пролісок, вільха, тополя, осика. Неначе зеленою россою, вкриваються листям гілочки смородини, починає зеленіти бузок. На хвойних деревах з'являються молоді пагони. Більшість рослин лісу, парку, квітника зацвітає наприкінці весни.

Поглиблювати знання про умови, необхідні для розвитку рослин. Формувати уявлення про дикоростучі, культурні й кімнатні рослини, листяні й хвойні, ранньоквітучі. Учити дітей порівнювати рослини за різними ознаками. Формувати уявлення про охорону рослин, бажання і вміння надавати їм допомогу.

Тварини. Ознайомити зі змінами в житті тварин навесні: прокинулися комахи, з пробудженням рослин і комах переселилися в сади та ліси зимуючі птахи; повернулися з теплих країв перелітні птахи; пробудилися тварини (ведмеді, борсуки, їжаки). Змінилося забарвлення хутра у білок, густа, пухнаста шерсть стала рідшою.

Наприкінці зими і на початку весни у звірів народжуються малята. Дорослі звірі оберігають малят, учать їх добувати їжу.

Свійських тварин доглядають люди. Щойно зазеленіють поля, дорослих тварин переганяють на пасовища. Качок випускають на ставки. Сонце і свіже повітря корисні їм.

Ознайомити дітей з охороною диких тварин навесні. Формувати уявлення про групи тварин, навчати розпізнавати тварин за їхніми суттєвими ознаками.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* прибирати ділянку від старого листя, садового сміття, прокопувати дитячою лопаткою рівчачки для збігу талої води; мульчувати багаторічні рослини, кущі, дерева; підживлювати дерева і кущі органічними добривами, допомагаючи вихователю;

— *на городі:* планувати грядки разом з вихователем; брати участь у підготовці ґрунту до посадки та посіву — перекопуванні, розпушуванні, мульчуванні; здійснювати посів овочевих культур: цибулі, салату безпосередньо в ґрунт; висаджувати розсаду помідорів, перцю, капусти тощо, здійснювати полив та захист рослин;

— *у квітнику:* допомагати дорослим здійснювати догляд за рослинами у квітнику;

— *у груповій кімнаті та вдома:* доглядати за кімнатними рослинами вдома; допомагати нарізати ножем зелень для салатів;

— *у куточку природи:* поливати квіти, самостійно визначаючи потребу рослин у воді; рихлити землю в горщиках; сіяти на розсаду насін-

ня різних овочів: перцю, баклажанів, базиліку, різних сортів капусти (червоноголової, савойської, броколі, цвітної, кольрабі); квітів: чорнобривців, айстр, сальвії, петунії; годувати тварин у куточку природи. Продовжувати виконувати обов'язки чергових у куточку природи.

Літо. Сонце. Звернути увагу дітей на те, як пригріває сонце, його проміння проникає всюди. Але вночі ґрунт, трава, листя охолоджуються, водяна пара, яка є в повітрі, осідає на них, охолоджується і перетворюється на дрібні краплинки води — росу.

Перший місяць літа — місяць найдовших днів. Сонце найвище піднімається на небосхилі. Повітря добре прогрівається, тому вечори й ночі також теплі. Наприкінці літа, хоча і стоять жаркі дні, вночі стає дедалі прохолодніше. Наближається осінь.

Рослини. Пояснити дітям, що наявність достатньої кількості тепла, вологи, світла сприяє пишному розвитку рослин. Закріпити знання про умови, необхідні для розвитку рослин. Продовжувати формувати уявлення про різноманітний світ рослин, середовище їх існування. Ознайомлювати дітей з дикорослими (споришем, подорожником, грициками, лисохвостом, тонконогом та ін.), лікарськими рослинами (горобиною, звіробоем, чистотілом, деревієм та ін.) та рослинами водойм (очеретом, сусаком, калюжницею, рогазом та ін.).

Гриби. Навчити розрізняти за зовнішнім виглядом отруйні (блідку поганку, мухомор) та їстівні гриби (боровик, лисичку, опеньок, маслюк, шампінйон, гливу).

Тварини. Формувати у дітей уявлення про зміни у житті тварин влітку. Систематизувати знання про те, що літо — найсприятливіша пора року для тварин, зокрема, тому що достатньо їжі для комах, птахів, звірів. На початку літа багато птахів вигодовують пташенят. Зростають маллята у звірів. У водоймах вода тепла, зростають мальки риб. Наприкінці літа починають відлітати птахи.

Продовжувати ознайомлювати дітей з характерними особливостями кожної групи тварин, ознаками їх пристосування до умов середовища, в якому вони живуть. Розширювати знання про охорону тварин у природі.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* доглядати за чистотою майданчика; вчасно прибирати від гілок, сміття, камінчиків;

— *на городі:* поливати рослини, висаджені навесні, знищувати бур'яни, спущувати землю; збирати урожай;

— *у квітнику:* поливати, обрізати квіти, які відцвіли, підживлювати органічними добривами під керівництвом вихователя, прополювати, спостерігати за красою цвітіння;

— у куточку природи: самостійно доглядати за рослинами, обприскувати їх, розпушувати землю, обрізати сухе листя, естетично компонувати кімнатні рослини.

Життєдіяльність людини у природному доквіллі. Формувати навички природодоцільної поведінки, використання об'єктів і явищ природи як джерела естетичної, моральної, інтелектуальної насолоди (радість пізнання). Ознайомити дітей з професіями, знаряддями праці та змістом діяльності людей, що працюють у сфері природи: обробляють землю, вирощують хліб, овочі та фрукти, доглядають тварин, вивчають і здійснюють прогноз погоди, прикрашають ландшафти, охороняють природу. Формувати позитивне ставлення до представників цих професій і бажання діяти на користь природі.

Всесвіт. Формувати у дітей знання про Всесвіт як безліч зірок та інших космічних тіл — планет та їхніх супутників, комет, метеоритів тощо. Ознайомити дітей із Сонячною системою як частиною Всесвіту. Формувати узагальнені знання про Сонячну систему. Використовуючи глобус та освітлювальний прилад, сформувати уявлення про те, що Земля робить один оберт навколо Сонця за рік, під час обертання вона по-різному освітлюється і нагрівається його променями, що спричинює зміну пір року. Розповісти про те, що Місяць — супутник Землі, має форму кулі, яка завжди обернена до Землі однією стороною та освітлюється Сонцем.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Емоційно-ціннісно та відповідально ставляться до природи.
- Мають уявлення про природне доквілля як цілісний живий організм, у якому взаємодіють різноманітні об'єкти та явища.
- Здатні самостійно діяти в різних ситуаціях, що вимагають вибору екологічно доцільних дій.
- Обізнані з правилами природокористування та вміють їх дотримуватись.
- Мають синкретичні уявлення про Сонячну систему, планети, Місяць як супутник Землі.
- Володіють трудовими навичками догляду за рослинами, домашніми тваринами.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В., Науменко Т.С., Половіна О.А. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. 2-ге вид. К.: Генеза, 2014. 112 с.
2. Березіна О. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей старшого дошкільного віку. Розробка занять: у 2 ч. Т.: Мандрівець, 2015. 536 с.
3. Система освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку: у 2 ч. / упоряд.: О.М. Березіна, О.Л. Цимбалюк. Т.: Мандрівець, 2019. 576 с.
4. Воллімен Д., Ньюмен Б. Професор Астрокіт і неосяжний космос. Л.: Видавництво Старого Лева, 2019. 72 с.
5. Браун М. Тварини, про яких варто дізнатися. Х.: Віват, 2018. 56 с.
6. Мінна Лейсі. Велика ілюстрована книга про природу. К.: Жорж, 2018. 32 с.

ГРА ДИТИНИ

Гра дає можливість відшукати себе в суспільстві, себе в людстві, себе у Всесвіті.

Я. Корчак

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для виникнення, розвитку, поєднання різних видів ігор (сюжетно-рольових, конструктивно-будівельних, театралізованих тощо).
- Збагачувати ігровий досвід дітей, розвивати креативність.
- Вчити дотримуватись правил гри, за потреби самостійно змінювати їх за домовленістю з іншими учасниками гри.
- Вчити дітей спільно грати, дотримуючись правил культури взаємодії.
- Продовжувати вчити дітей самостійно обирати ігри, іграшки, грати на самоті, об'єднуватись з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань, дотримуватись рольових способів поведінки.
- Удосконалювати вміння дітей спілкуватись одне з одним під час гри, висловлювати власну думку, дотримуватись норм та правил етикету спілкування.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<p><i>Ігрові вправи: кінезіологічні, на розвиток взаємодії та партнерства</i></p>	<p>Продовжувати розвивати у дітей вміння дотримуватися правил взаємодії з партнером у грі; вчити за допомогою гри відновлювати власний емоційний стан, отримувати емоційне задоволення від спілкування з однолітками; розвивати уміння аналізувати поведінку партнера по грі; вчити дітей емпатії</p>	<p>«Ребро, кулак, долоня», «Модифіковані крабики», «Розетка», «Вухо — оплеск — ніс», «Дзеркальне малювання» (обома руками), «Гачки», «Слон», «Мовчазна розмова», «Добрий вогонь», «Нічні звуки», «Канікули Боніфація», «Таємна мова», «Королівна Несміяна», «Білочині окуляри», «Мавпяче люстерко», «Ні звуку», «Змотай клубочок», «Я повітряна куля», «Не дай листочку впасти», «Як росте дерево», «Юний археолог», «Пальчикові мудри», «Ух та Ох», «Знайди посуд марсіан», «Веселі рими»</p>
<i>Творчі ігри</i>		
<p><i>Сюжетні ігри</i></p>	<p>Збагачувати тематику сюжетно-рольових ігор на основі спостережень дітей за навколишнім життям, а також знань, отриманих під час читання літературних творів, перегляду телевізійних передач тощо; формувати уміння дітей розгортати сюжет гри за допомогою поєднання різних тематик (сім'я — магазин — дитячий садок — садочок майбутнього), збагачувати ігровий задум, розвивати творчий підхід до вирішення поставлених</p>	<p>«Сім'я», «Дитячий садок», «Школа», «Поліклініка», «Лікарня швидкої допомоги», «Ветеринарна лікарня», «Аптека», «Бібліотека», «Пожежники», «Служба порятунку», «Військова служба», «Моряки (на підводному човні)», «Пошта», «Банк», «Радіокомпанія», «Телекомпанія», «Дизайнерська студія», «Автомийка», «Супермаркет»,</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
	<p>завдань; спонукати дітей за- здалегідь узгоджувати тему гри, розподіляти ролі, орга- нізувати початкову пред- метно-просторову ситуацію; формувати у дітей відпові- дальне ставлення до ігрово- го партнерства і рольових способів поведінки, норм та етикету ігрового спілкування; у процесі гри спонукати дітей дотримуватись засвоєних пра- вил та норм поведінки</p>	<p>«Ательє мод», «Модний подіум», «Космічна подорож», «Мандрівники», «Фермерське господарство», «Фантастичний зоопарк», «Садівники», «Екологічний патруль», «Екскурсійне бюро» тощо</p>
<p><i>Конструк- тивно- будівельні ігри</i></p>	<p>Формувати вміння планувати процес створення конструк- цій (виокремлювати частини будівлі, співвідносити за розміром, добирати матеріали, дотримуватись послідовності будівництва), обговорювати його з іншими учасниками гри; спонукати дітей до про- яву творчості, ініціативності, винахідливості в процесі будівництва з різних видів конструкторів (тематичних, дрібних та великих будівель- них матеріалів, болтових та просторових, універсальних пластмасових, зокрема «LEGO», електронних), природних та штучних матеріалів тощо, а також до якісного виконання здуму (виправлення помилок, перероблення); формувати вміння аналізувати та адекват- но оцінювати роботу; заохочу- вати до використання споруд в інших видах ігор</p>	<p>Вулиця міста, транспорт (літаки, автомобілі, трамваї, кораблі, потяги (переважно з вторинних матеріалів)), стадіон, зоопарк, дитячий садок (школа), ігровий майданчик, споруди різного призначен- ня (театр, бібліотека, вокзал, кафе, супермаркет тощо); будівництво за казковими сюжетами (казкові будиноч- ки, чарівне місто); меблі для лялькової кімнати (коробки різного розміру); гучномовець, проведення світла в ляльчиній кімнаті, гвинтокрил</p>
<p><i>Ігри- драматизації</i></p>	<p>Див. підрозділ «Театральне образотворення» розділу «Дитина у світі мистецтва»</p>	

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігри за правилами</i>		
<p><i>Дидактичні ігри</i></p>	<p>Заохочувати дітей до самостійних ігор з предметами та настільно-друкованим матеріалом, словесних дидактичних ігор в невеличких підгрупах; спонукати дотримуватись правил та чітко виконувати завдання гри; розвивати вміння використовувати початкові логічні прийоми, пов'язані з формуванням понять, здійснювати сортування за величиною, масою, розташуванням у просторі, а також найпростіші усні обчислення; розширювати знання дітей про навколишнє середовище, активізувати та розширювати словниковий запас, удосконалювати діалогічне та монологічне мовлення</p>	<p><i>Ознайомлення із суспільним довідником:</i> «Що спочатку, що потім?», «Кому що потрібно для роботи?», «Подорож містом (селом)», «Як було, як стало?», «Кому що потрібно?», «Професії», «Наведи лад», «Буває — не буває», «Що з чого зроблено?», «Знайди пару», «Для чого потрібна ця річ?», «Правильно — неправильно» тощо;</p> <p><i>ознайомлення з природним довідником:</i> «Знайди на дотик», «Вершки і корінці», «Достигло — не достигло», «Істівне — неїстівне», «Хто де живе?», «Бігає, лігає, повзає, стрибає», «Віночок», «Що де росте?», «З якої гілки “дітки”?», «Коли це буває?», «Пори року», «Чиста річка», «Де чій вуха (чий хвіст)?», «Місяць, Сонце, Земля» тощо;</p> <p><i>логіко-математичний розвиток:</i> «Знайди відмінності», «Відгадай, що в мішечку», «Розмісти по порядку», «Що зайве?», «Доміно», «Сходинки», «Лого», «Було, є чи буде?», «Садоводи», «Парні числа», «Хто перший?», «Порахуй і покажи», «Знайди за планом», «Знайди пару», «Хто більше?», «Числовий кошик», «Чарівна квітка» тощо;</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		<p><i>розвиток мовлення:</i> «Загадай, ми відгадаємо», «Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так — ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М'яч лови — речення назви», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Словниковий кошик», «Звукове намисто», «Що я чув, що я бачив», «Звукове лото», «Фразовий конструктор», «Посилка», «Що ми задумали?», «Назви одним словом» тощо</p>
<i>Рухливі ігри</i>	Див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»	
<i>Народні ігри</i>	<p>Прилучати дитину до минулого та сучасного української культури; продовжувати ознайомлення з українськими традиціями на прикладі народних ігор; сприяти оволодінню дітьми лексичним багатством української мови через використання малих фольклорних форм (загадок, лічилок, скоромовок); ознайомити дітей зі своєрідними іграми-мовчанками, вчити дотримуватись характерних для мовчанок правил гри</p>	<p>«Довгоносий журавель», «Подояночка», «А ми просо сіяли», «Ходить гарбуз по городу», «Перепілка», «Грушка», «Звідкіля ти?», «Залізний ключ», «Мак», «На чому стоїш?», «Огірочки», «Полетів півень на хлівець», «На дубові, на вершечку», «Мишка й котик», «Ластівки-ластівки», «Зозуле рябая», «Шкандибики», «Горюдуб», «Піжмурки», «Панас», «Котилася бочка» тощо</p>

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Зацікавлено ставляться до ігрової діяльності, уміють дотримуватися правил взаємодії з партнером у грі, аналізують поведінку партнера по грі.
- Беруть участь у різних видах ігор: сюжетно-рольових, конструкторсько-будівельних, дидактичних, словесних, настільно-друкованих, рухливих зі співом і діалогом, режисерських, театралізованих, українських народних.
- Виявляють інтерес і бажання до відображення широкого кола об'єктів довколишньої дійсності, використовуючи при цьому попередньо набутий досвід діяльності з різними конструкторами (зокрема, "LEGO"), природним та штучним матеріалом; створюють власні роботи за зразком, умовою, задумом; добирають необхідний матеріал, деталі; використовують різні способи створення будівлі та елементи оздоблення; вміють діяти послідовно, злагоджено з іншими учасниками; аналізують результати власної та спільної діяльності.
- Можуть за допомогою гри відновлювати власний емоційний стан.
- Висловлюють емоційно-оцінні судження про спілкування з однолітками.
- Активно відтворюють свої життєві враження у рольовій грі, використовуючи засоби виразності (мовні та позомовні).
- Обирають, підтримують та вибудовують різні сюжети; розгортають, збагачують ігровий задум.
- Можуть виконувати роль за себе та за іншого персонажа (реального чи уявного).
- Домагаються визнання іншими дітьми своїх успіхів, визнають якісне виконання ролі іншими.
- Узгоджують у ході гри бажання та можливості свої та інших дітей.
- Виявляють творчість, імпровізацію, пропонують оригінальні ідеї для покращення гри.
- Обирають для гри безпечне місце та атрибути.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Гра дошкільника: теорія і практика. Дайджест 5 / упоряд. Г.І. Григоренко. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС», 2007. 196 с.
2. Данилова О.О. Пальчикові ігри. К.: Перо, 2008. 96 с.
3. Ігрова діяльність старших дошкільників / упоряд. Н.Ф. Юрченко. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 304 с.
4. Приблизний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 19 грудня 2017 року № 1633. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didaktichnogo-obladnannya>
5. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навч.-метод. посіб. / за ред. Г.С. Тарасенко. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
6. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/organizacia-igrovoi-dialnosti-ditej-doshkilogogo-viku-165096.html>
7. Піроженко Т.О., Карасьова К.В. Ігрова діяльність дошкільника. Старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2014. 96 с.
8. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Карабаєва І.І., Гурковська Т.Л. Розвивальні ігри та вправи для дітей шостого року життя. Т.: Мандрівець, 2012. 80 с.
9. Рухливі ігри для дітей старшого віку. URL: <https://krainau.com/matyta-dytyna/rukhlyvi-ihry-dlia-ditei-starshoho-viku.html>
10. Сучасна ігрова педагогіка: гра наче справжнє життя. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1557-suchasna-grova-pedagogka>
11. Чуб Н.В. Ігри упродовж дня. Вправи на розвиток пам'яті, уваги, мислення, уяви дитини. Х.: Веста, 2007. 176 с.
12. Шалда Н.В. Навчимо дітей гратися безпечно: серія бесід-занять для дітей дошкільного віку з формування правил безпечної поведінки під час ігрової діяльності. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС», 2018. 208 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Удосконалювати звукову культуру мовлення: чітку й правильну звукову вимову, фонематичний слух; формувати

інтонаційну виразність, усвідомлення дітьми мовлення, бажання говорити чітко, виразно, красиво й зрозуміло для інших.

- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника різними частинами мови, прислів'ями, образними виразами, приказками, антонімами, омонімами, епітетами; розумінню значення і смислових відтінків слів, оволодінню узагальненнями, багатозначними словами.
- Продовжувати формувати граматичну правильність мовлення: узгоджувати слова у роді, числі й відмінку; утворювати та правильно вживати слова у різних граматичних формах, різних типах речень.
- Розвивати зв'язне мовлення: уміння брати участь у діалозі, полілозі, іграх-драматизаціях та інсценізаціях, дискусіях на пропоновану тему, адекватно відповідати на запитання, звертатися із запитаннями до співрозмовників (дорослих і дітей), уважно слухати себе та інших, переказувати літературні твори (казки, оповідання); стимулювати до словесної творчості: складання дитиною твору на основі сприймання, з пам'яті, за уявою у формі висловлювання, що відповідає літературним нормам.
- Формувати навички спілкування з дорослими та дітьми: здатність спілкуватися державною мовою з дотриманням правил мовленнєвого етикету. Сприяти розвитку комунікативних умінь, емпатії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Продовжувати розвивати мовленнєвий апарат, фонематичний слух, здатність відчувати і відтворювати у мовленні мелодику, тон чи темброве забарвлення. Закріплювати правильну вимову звуків мови, продовжувати розвивати виразну дикцію; учити чітко розрізняти у вимовлянні та на слух свистячі й шиплячі, тверді й м'які групи приголосних звуків: [з], [з'] — [с], [с'], [с], [с'] — [ц], [ш] — [ж], [з], [з'] — [ж], [с], [с'] — [ш], [ч] — [ш], [дж] — [дз], [ч] — [ц], [с], [с'] — [ж]; дзвінки, глухі приголосні, які діти часто плутають: [х] — [ф], [х], [в] — [к], [ж] — [ш], [ж] — [з], [з']; закріплювати та автоматизувати правильну вимову звуків [л], [л'] — [р], [р']; регулювати силу голосу, швидкість вимови; удосконалювати звуковимову слів, насичених шиплячими та свистячими звуками водночас (*Сашко, жасмин, масаж, сушка, жалісли-*

вий). Розвивати вміння правильно інтонувати різні типи речень (розповідні, питальні, окличні), робити паузи в кінці речень, інтонаційно передавати різні почуття (здивування, радість, сум, страх, гнів). Учити правильно вживати наголос у словах, робити логічний наголос у реченні, виділяючи потрібне слово голосом. Виділяти голосом звертання та вставні слова. Привчати відчувати риму й римувати слова (*бабуся — любуся*), в тому числі імена (*Андрійчик — Сергійчик, Іннуся — Ганнуся*). Виховувати критичне ставлення до фонетичних помилок, прагнення до фонетичної правильності й виразності мовлення. Викликати інтерес до власного мовлення, бажання говорити чітко, виразно, в помірному темпі, природною силою голосу, красиво, зрозуміло для інших.

У світі слів. Продовжувати поповнювати та активізувати словник дітей різними частинами мови (назвами предметів, явищ, дій, ознак (властивостей та якостей) предметів), антонімами (*добрий — злий; здоровий — хворий*), синонімами (*радісний, веселий*), багатозначними словами (*сонечко, ручка, кран*), образними порівняннями (*багатий, як земля; гарна, як квітка*). Ознайомити зі словами, котрі вимовляються однаково, але мають різне значення — омонімами (*повертати голову — повертати річ, кран для миття рук — кран підйомний*). Учити розрізняти істот, предмети та явища за характерними ознаками (*магазин взуттєвий, книжковий, продуктовий, меблевий, спортивний*). Розширювати словниковий запас прикметниками і прислівниками, що характеризують зовнішні риси, поведінку людей і тварин, властивості предметів. Учити добирати спільно з вихователем дієслова, прикметники до іменників і навпаки, прислівники до дієслів і навпаки (*настрій веселий, сумний, гарний; працювати швидко, старанно, поволі, недбало*). Стимулювати образне вживання слів (*умиватися росою, сонце викотилося*). Поповнювати словник узагальнюючими словами (видовими: *природа, професія, країна*; родовими поняттями: *кімнатні рослини, військові професії; міста України*). Ознайомити з деякими фразеологізмами (*у рот води набрати — ні пари з уст; давати хropaка — спати*). Виховувати у дітей стилістичне чуття, розуміння того, де і як вживати певні слова (*сміятися — реготати*). Розвивати пізнавальний інтерес дітей до незнайомих та малознайомих слів, їх тлумачення.

У світі граматики. Формувати вміння самостійно будувати прості й складні речення в розмовах і бесідах, іграх, різних видах розповідей, граматично правильно змінювати в них слова, що вживаються в активному словнику дитини. Вправляти у складанні простих поширених речень з прикметниками, означеннями і прислівниками (*Влітку я був у бабусі. Мені подарували нову ляльку*), у вживанні складних речень із сполучниками (*а, але, і... і, то... то, адже, якщо, бо, тому що*),

вставних слів (*мабуть, здається, певне*), порівняльних зворотів із сполучниками (*мов, немов*). Формування граматичного ладу мовлення у структурі речення: а) узгодження підмета з присудком у роді й числі; б) узгодження означення з означуваними словами (*Біля будинку росте пишна калина. Ми підійшли до підземного переходу. Діти граються новими іграшками*); в) вживання різних дієслівних форм в усіх типах речень — розповідних, питальних і спонукальних (*Сьогодні ми підемо на прогулянку в парк. Коли ми пограємося у нову гру? Ми весело гралися!*). Вправляти у вживанні іменників у родовому відмінку однини і множини: назв плодів (*лимона, апельсина*), їжі (*борщу, вареників*), явищ природи (*дощу, снігу*), назв взуття і одягу (*туфель, пальт*); слів, які завжди мають форму множини (*гольфів, колготок, штанів*); невідмінюваних іменників (*поїхали по шосе; пили какао*). Учити правильно вживати форму однини іменників — назв взуття (*сандаля (жін. рід), босоніжка (жін. рід)*), різні форми слів для назви одних і тих самих об'єктів (*заєць, зайчик, зайчєня*). Вправляти у вживанні іменників — назв людей за фахом (*вихователь, вчитель, лікар, пожежник, військовий, будівельник*), в утворенні іменників — назв малят тварин (*крізь — кроленя, грак — граченя, кінь — лоша, корова — теля*), в тому числі з пестливими суфіксами (*котенятко, кошенятко*). Утворювати іменники — назви тварин жіночого роду від іменників чоловічого роду і навпаки (*гусак — гуска; коза — козел, вовчиця — вовк*). Учити утворювати слова із здрібніло-пестливими суфіксами та суфіксами згрубілості, негативної оцінки (*відерце, деревце, хлібець, вовчисько, вітрисько*), жартівливі слова (*цибайлик, помагайлик*), слова — назви вигаданих істот (*лісовик, домовик*). Вправляти у вживанні слів — назв приміщень (*їдальня, роздягальня, вбиральня, пташник*), слів, утворюваних за допомогою однакових суфіксів (*серветниця, залізниця*). Учити утворювати дієслова типу *накупатися настрибатися; недоспати, недоказати, недомалювати; перестрибнути, перебігти*. Вправляти в утворенні дієслів протилежного значення за допомогою префіксів (*любити — розлюбити*). Вправляти в узгодженні прикметників з іменниками середнього роду (*у новому пальті, на синьому морі*), з невідмінюваними іменниками (*маленький(а) какаду, на зеленому таксі*); з іменниками, що мають форму тільки множини (*бабусині окуляри, біля тих дверей*); з іменниками у кличній формі (*дорога мамусю, любий брате*). Вправляти у вживанні прикметників типу *татів, тітчин, лисиччин; темний — темнісінький, гарний — гарнісінький, смачний — пресмачний*. Учити вживати прислівники з різними суфіксами із значенням пестливості (*гарненько, тепленько*); прислівники типу *щоліта, щодня*. Вправляти у вживанні та узгодженні кількісних та порядкових числівників з іменниками (*п'ять*

морквин, перше вікно), займенників з іменниками (*нашого майданчика, кожну дитину, усякі іграшки*), спільнокорених слів (*клей — клеїти, яблуко — яблучний, мороз — морозити — морозяний — морозиво*), самостійно та за завданням вихователя добирати такі слова. Розвивати уміння здогадуватися про зміст незнайомих слів. Виховувати критичне ставлення до граматичних помилок, прагнення до чистоти та граматичної правильності власного мовлення.

Розмовляємо. Розвивати діалогічне мовлення: вчити доречно відповідати на запитання різного характеру (за змістом об'єкта спостереження, картин дидактичних та художніх; прослуханих літературних творів, за запропонованою і самостійно обраною темою тощо); звертатися із запитаннями, вислуховувати думку іншого; брати участь у діалогах, полілогах, дискусіях пізнавального характеру. Формувати початкові вміння вести дискусії з дорослими й однолітками, переконувати, приходити разом з іншими учасниками до того чи іншого висновку. Вчити виявляти ініціативу в діалогічному мовленні, розвивати вміння починати, підтримувати розмову, будувати різні форми діалогу, відтворювати діалог дійових осіб в творчих (іграх-драматизаціях, інсценуваннях, театралізованих іграх тощо), рухливих із співом та діалогами, народних іграх, в уявних сюжетних ситуаціях, творчо та доречно застосовуючи мовні засоби виразності.

Розповідаємо. Розвивати монологічне мовлення, інтерес і бажання дітей розповідати за власною ініціативою та за пропозицією дорослого: ділитися власними враженнями, досвідом, запам'ятовувати та переказувати казки, оповідання близько до тексту, відомі або нові твори, самостійно обрані або за пропозицією вихователя; у ході переказу народних й авторських творів стимулювати вживання художньо-виражальних (приказок, прислів'їв, епітетів, метафор) та невербальних засобів виразності (інтонації, міміки, жестів, пантоміміки тощо). Формувати вміння складати описові, сюжетні розповіді по пам'яті, спонукати до словесної творчості в ході розповіді за сюжетною ігровою обстановкою, за картинкою-сюрпризом, продовжувати розпочату розповідь чи казку вихователя, складати казку чи розповідь за запропонованими словами (3–5), змінювати кінцівку казки, складати казки-небилиці, самостійно придумувати казки на запропоновану тему, складати казкові історії за поданим планом. Заохочувати складати казки, короткі історії з включенням образів, що їх уособлюють сюжетні іграшки, предмети, об'єкти природи. Вчити завершувати повідомлення кінцівкою, що має «заокруглити» його, тобто зв'язати з початком. Прищеплювати навички пояснювального мовлення в ході ігрової, художньо-мовленнєвої, образотворчо-мовленнєвої, театральнo-мовленнєвої та інших ви-

дів діяльності. Сприяти розвитку пізнавальної, мовленнєвої активності, словесної творчості.

Спілкуємося майстерно. Продовжувати формувати потребу у спілкуванні з дорослими. Сприяти виявленню ініціативи до спільної з дорослими гри та інших видів діяльності, спілкування на основі поваги до співрозмовника. Підтримувати потребу дітей у спілкуванні з однолітками, сприяти засвоєнню етичних способів налагодження стосунків, привчати використовувати залежно від ситуації різноманітні способи спілкування — словесні, мімичні, пантомімичні. Учити відчувати та адекватно реагувати на настрій дорослих та однолітків під час спілкування. Активно застосовувати мовленнєві штампи для забезпечення комунікації у найрізноманітніших ситуаціях: вітання, знайомства, вибачення, подяки, прохання, привернення уваги, телефонної розмови, згоди, відмови, заборони, побажання тощо. Формувати здатність до орієнтації на погляди, думки, почуття інших людей, ураховуючи вік, стать, соціальний статус особистості, комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування), характер взаємин між співрозмовниками тощо в конкретній життєвій ситуації спілкування; оцінювання себе з позиції партнерів спілкування. Формувати вміння правильно, чітко пояснювати свою думку й адекватно сприймати інформацію від партнера по спілкуванню, не лише будувати партнерські стосунки з дорослими й дітьми в різних видах діяльності, а й усвідомлювати свою відповідальність за ці стосунки у різних життєвих ситуаціях.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Чітко і правильно вимовляють усі звуки рідної мови.
- Відчують і відтворюють у мовленні мелодику, тон, темброве забарвлення.
- Мають виразну дикцію.
- Мають інтерес до слова, його значення.
- Вживають усі частини мови, узагальнюючі, багатозначні, спільнокореневі та вставні слова, антоніми, синоніми, образні порівняння, порівняльні звороти із сполучниками.
- Узгоджують слова у роді, числі й відмінку.
- Використовують у мовленні складні речення із сполучниками тощо.
- Беруть активну участь у діалогах, полілогах пізнавального характеру, іграх-драматизаціях та інсценізаціях, дискусіях.

- Доречно відповідають на запитання різного характеру, вміють переконувати та робити разом з іншими учасниками спільні висновки.
- Складають описові, сюжетні розповіді на наочній основі та без, по пам'яті, розповідають за власною ініціативою та пропозицією дорослого, завершують повідомлення кінцівкою.
- Здатні до словесної творчості.
- Вміють спілкуватися на рівні партнерських взаємин та взаємоповаги.
- Активно застосовують мовленнєві штампи у різноманітних життєвих ситуаціях.
- При спілкуванні орієнтуються на погляди, думки, почуття інших людей.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Береза Т. Мовою бестселерів: сучасний словник живої мови. Л.: Апріорі, 2017. 800 с.
 2. Богуш А., Гавриш Н. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Слово, 2014. 304 с.
 3. Гавриш Н., Бандер С., Стаєнна О. Казкові стежиночки. Альбом демонстраційних картин-ілюстрацій і методичні рекомендації до них. К.: Генеза, 2017. 92 с.
 4. Гончаренко А.М. Становлення взаємин між однолітками: вікові особливості та моральний аспект // Україна — Цивілізація. 2017. Т. 6: Консолідація української держави, нації. С. 269–274.
 5. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму // Дошкільне виховання. 2015. № 1. С. 5–10.
 6. Товкач І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей: організаційні аспекти // Палітра педагога. 2018. № 2. С. 3–7.

ДИТИНА У СВІТІ МИСТЕЦТВА

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати увагу, спостережливість.
- Створювати емоційно-позитивну творчу атмосферу під час образотворчої діяльності.
- Стимулювати самостійність дітей у створенні образів.
- Спонукати до варіативності у виборі технік, засобів і способів створення образів у малюванні, ліпленні, аплікації.
- Створювати умови для ознайомлення дітей з творами живопису українських та зарубіжних художників-класиків, сучасних українських митців.
- Підтримувати прагнення розуміти мову живопису, вирізняти засоби виразності у мистецтві.
- Спонукати до розвитку умінь естетично оцінювати власну образотворчу діяльність.
- Розвивати впевненість в успішній реалізації власного творчого задуму.
- Сприяти усвідомленню дітьми думки про те, що в образотворчій діяльності розвиваються навички, необхідні для формування життєвої компетентності: умінь одягатися зі смаком, створювати загишок у приміщенні, надавати зіпсованим речам друге життя, декорувати, застосовувати основи кулінарної майстерності тощо.
- Формувати естетичне ставлення до творів образотворчого мистецтва й об'єктів довкілля.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Види образотворення

Малювання — “free painting” (вільне малювання / малювання без зразка). Створювати умови для самостійного пошуку дітьми альтернативних способів отримання зображень за допомогою незвичних засобів: засушених рослин, елементів конструктора, пластикових кришечок, пляшечок, ватних паличок тощо. Урізноманітнювати по-

верхні для нанесення зображень (харчова плівка, стіна, паперові тарілки тощо). Продовжувати розвивати вміння доцільно використовувати різноманітні засоби образотворчої діяльності в залежності від бажаного результату, стимулювати дітей до створення палітри фарб шляхом змішування основних кольорів, отримання різноманітних відтінків за допомогою білого кольору. Розширювати уявлення про кольоровий спектр, гармонійне поєднання кольорів, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення. Заохочувати дітей поєднувати різні техніки малювання для отримання унікального зображення. Розвивати впевненість у власному виборі засобів, способів, технік створення образу. Створювати умови для малювання з натури (на пленері), за уявою. Використовувати силуети різних зображень для обведення пензликами. Продовжувати формувати вміння зафарбовувати та тонувати поверхні за допомогою губки, малярського валика, створювати тло відповідно до творчого задуму. Ознайомлювати з елементами декорування предметів за мотивами українських народних розписів і сучасних технік, що застосовуються в декоративно-ужитковому мистецтві. Стимулювати дитячу ініціативність і самостійність у виконанні персональної роботи та формувати вміння домовлятися, ділитися творчими задумами, узгоджувати дії під час виконання колективних робіт.

I квартал. «Літо краснее минуло» (фіксування вражень дітей про літо), «Де живуть фарби?» (робота з палітрою, дослідження властивостей таких речовин, як харчові барвники, крем, кава, чай, зеленка, косметика тощо та об'єктів природи, за допомогою яких можна малювати), «Осінній бал», «Декорування тарілочки» (цикл занять на основі ознайомлення з українськими декоративними розписами), «Рапсодія дощу» (використання різних технік на вибір — пальчиками, ватними паличками, коктейльними трубочками, зубною щіткою тощо).

II квартал. Цикл занять «Створюємо святковий настрій» (декорування вікон), «Афіша на Новорічне свято» (колективна робота), «Запрошення на вечорниці», «Загублений гудзик», «Враження від святкування Нового року» (колективна робота, що оформлюється у вигляді альбому), «Візерунки на снігу» (малювання на снігу кольоровою водою), «Афіша на свято Стрітіння» (колективна робота).

III квартал. «Запрошення на Масляну», «Портрет матусі», «Декорування рами для картини» (раму можна виготовити з пінопластових декоративних багетів), «Великодня листівка», «Урбаністичний пейзаж» (малювання на основі ознайомлення з творами живопису, виконаними у жанрі урбаністичного пейзажу).

IV квартал. «Малювання мильними бульбашками» (плерер), «Оживи казку» (ілюстрування дитиною улюбленої казки), «Візерунки водяні — візерунки чарівні» (малювання водою на стіні павільйону дитячого майданчика), «Сестрички-полунички» (малювання з натури), «Краса у нашому садочку» (плерер), «Дерева, віддзеркалені в воді» (малювання на половині аркуша та отримання дзеркального зображення на другій зволоженій половині аркуша шляхом відтиску).

Аплікація — конструктивне образотворення. Продовжувати формувати у дітей уміння працювати з різними матеріалами, досліджувати їхні властивості. Розвивати почуття доцільності використання того чи іншого матеріалу в реалізації творчого задуму та створенні образу. Продовжувати розвивати у дітей навички декорування різних поверхонь. Мотивувати до безпечного користування ножицями. Спонукаати економно використовувати залишкові матеріали, застосовувати раціональні прийоми симетричного вирізання з паперу, складеного навпіл. Пропонувати урізноманітнити аплікацію шляхом пошуку альтернативних варіантів отримання паперових деталей, наприклад за допомогою техніки обривання. Ознайомити з технікою силуетного вирізання. Продовжувати удосконалювати навички роботи з різними матеріалами (засушеними частинами рослин, шматочками шкіри, тканин, хутра, намистинками, лелітками, пір'ям, гудзиками, коктейльними трубочками, стрічками, паперовими стаканчиками, пластиковими кришечками тощо), стимулюючи до самостійного обґрунтування власного вибору. Ознайомити, мотивувати та вправляти дітей у техніці квілінгу. Заохочувати дітей до охайності, прибирання за собою після завершення роботи. Формувати естетичний смак, почуття міри.

I квартал. «Фрукти у вазі» (підготовка дітьми впродовж кількох занять елементів для панно, які вихователь фіксує на основу за допомогою клейового пістолета), «Запрошення на свято осені», «Казковий птах» (робота у техніці колаж), «Осінній натюрморт» (композиція із засушеного листя, фізаліса тощо).

II квартал. «Щастя вам у новому році» (декоративна листівка з використанням леліток, стразів, тканини; деталі готує дитина, вихователь допомагає закріпити їх за допомогою клейового пістолета на досить цупкому картоні), декоративне панно «Чарівниця-зима сріблом вкрила довкілля» (підготовка дітьми впродовж кількох занять елементів для панно, які вихователь фіксує на основу за допомогою клейового пістолета).

III квартал. «Підсніжники — провісники весни» (виготовлення квітки з маленьких пластикових ложечок), «Пасхальний кошик»

(декоративна листівка з елементами квілінгу), «У бабусі на подвір'ї розкидають кури пір'я» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують упродовж кількох занять, а на основу їх фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета).

ІV квартал. Декоративне панно «Літо вабить барвами» (колективна робота, елементи для якої діти готують упродовж кількох занять, а вихователь допомагає оформити композицію та зафіксувати деталі за допомогою клейового пістолета).

Ліплення — пластичне образотворення. Продовжувати стимулювати дітей до дослідження міри пластичності різних матеріалів (глини, гіпсу, снігу, холодної порцеляни, полімерної глини), самостійного виготовлення звичайного і солоного тіста тощо. Розвивати аналітичні уміння щодо застосування того чи іншого матеріалу для реалізації задуму у ліпленні. Заохочувати до самостійності у виборі образу, який дитина хоче зафіксувати за допомогою ліплення. Продовжувати формувати у дітей навички способів ліплення для більш точної передачі особливостей предметів (кільцеве наліплювання, виймання глини тощо). Ознайомити з декоративними прийомами ліплення (оборкою, гравіруванням, нанесенням рельєфів стекою та штампиками). Продовжувати роботу з харчовим тістом. Створювати умови для розвитку дрібної моторики, координації рухів, посидючості. Сприяти творчій ініціативі дітей.

I квартал. «Хлібне диво-дерево», виготовлення піци, пиріжків, ва-реничків тощо (робота з харчовим тістом).

II квартал. «Прикраси на ялинку» (холодна порцеляна, полімерна глина), «Святковий пиріг» (робота з харчовим тістом), «Зимові розваги» (ліплення зі снігу фортець, скульптур, лабіринтів тощо).

III квартал. «Рамка для фото» (гіпсова основа, декорована гудзиками, намистинками, лелітками, мушлями тощо), «Прикраси для матусі» (цикл занять з використанням холодної порцеляни, полімерної глини).

IV квартал. «Декоративна майстерня» (посуд, декоративні пласти-ни, вази, підставки для олівців, пензлів).

Комунікація через мистецтво

Передбачено, що підготовчим етапом до ознайомлення з творами живопису в молодшому та середньому віці слугувала демонстрація творів живопису на музичних заняттях під час слухання музики (див. підрозділ «Музика»). *Пріоритетне завдання педагога* — упредити байдужість й емоційну глухоту дітей до мистецтва живопису.

Зацікавлювати дітей картинами різних жанрів, як-от: натюрморт, пейзаж, портрет, казково-билинний. Формувати елементарні уявлення про жанри живопису. Спонукаати вирізняти засоби виразності: колір, колорит, перспективу, композицію. Пропонувати доступні дітям цікаві факти з життя художників. Мотивувати до чуттєвого сприймання змісту картини. Надавати самостійності дітям у судженнях, розмірковуваннях, виявленні вражень від творів живопису. Формувати естетичне ставлення до творів живопису зокрема та до мистецтва в цілому.

І квартал

Натюрморт: К. Білокур «Жоржини», «Богданівські яблука», «Квіти і виноград», «Квіти за тином», «Кавун. Морква. Квіти», «Квіти і виноград»; Ю. Камишний «Жовтий світ», «З бабусиних долоней, осінь», «Яблуко, гарбуз та гарбузове дерево», «Веселі діти осені»; В. Ван Гог «Соняшники», «Японська ваза з трояндами», «Троянди»; А. Матісс «Натюрморт з апельсинами», «Натюрморт з квітами й виноградом».

Пейзаж: С. Жуковський «Осінь. Веранда»; О. Шовкуненко «Золота осінь», «Старий дуб»; С. Шишко «Дніпро восени»; М. Бурачек «Золота осінь»; Ю. Камишний «Коли сонце під крилами», «Беззахисні сонця моїх світанків»; В. Ван Гог «Осіній пейзаж з чотирма деревами».

Казково-билинний жанр: В. Васнецов «Іван Царевич на Сірому Вовкові», «Килим-літак»; фантастичні звірі й рослини М. Приймаченко.

Портрет: І. Труш «Портрет Катерини Грушевської»; М. Пимоненко «Квіткарка»; Ф. Кричевський «Дівчина з косами»; портрети дітей С. Григор'єва.

Анімалістика: Ю. Камишний «Ті, що живуть поруч», «А з лісу пісню луна»; Ш. Жак «Кури»; М. Касперович «Качки».

Побутовий жанр: Т. Шевченко «Сільська родина»; Ф. Гойя «Дитяча гра у велетнів»; В. Ван Гог «Селянка копає картоплю», «Ті, що їдять картоплю» та ін.

II квартал

Натюрморт: К. Білокур «Натюрморт з хлібом»; Ю. Камишний «Прості речі. Краще Холодушка в молоці, аніж жаба в серці».

Пейзаж: М. Глуценко «Перший сніг», «Морозний день»; С. Шишко «Зима»; Ю. Камишний «Зимовий танок її дерев», «Коли лілеї сплять».

Казково-билинний жанр: М. Врубель «Царівна Лебідь», В. Васнецов «Снігуронька»; фантастичні звірі й рослини М. Пономаренко.

Портрет: О. Мурашко «Дівчина в червоному капелюшку», «Старий учитель»; В. Боровиковський «Портрет Лопухіної»; М. Пимоненко «Різдвяне ворожіння», «Портрет дочки художника Раїси»; І. Труш «Портрет Лесі Українки», «Портрет Катерини Грушевської», «Портрет доньки».

Анімалістика: Ю. Камишний «Надійний охоронець Є. Концевича»; Ф.В. Кунерт «Лисиці взимку»; А. Дюрер «Заєць».

Побутовий жанр: К. Трутовський «Колядки в Україні», «Сцена біля колодязя», «Жанрова сцена»; П. Гох «Мати з дочкою біля комори»; М. Стомер «Юнак читає біля свічки».

III квартал

Натюрморт: К. Білокур «Квіти за тином», «Сніданок»; М. Врубель «Бузок»; В. Жмак «Бузок», «Мальви», «Півонії», «Букет польових квітів», «Квіти з поля»; А. Матісс «Півонії»; П. Пікассо «Натюрморт з тюльпанами» та ін.

Пейзаж: М. Глущенко «Повінь», «Весна в Карпатах»; А. Куїнджі «Рання весна», «Вечір на Україні», «Місячна ніч над Дніпром», «Веселка»; П. Суходольський «Весняний пейзаж із заходом сонця»; І. Айвазовський «Чорне море»; М. Бурачек «Дніпро біля Канева»; В. Зарецький «Блискавка»; Ю. Камишний «Стежка додому».

Казково-билинний жанр: В. Васнецов «Три царівни підземного царства», «Баба-Яга».

Портрет: Т. Шевченко «Автопортрет», «Портрет дітей В.Є. Репніна»; М. Пимоненко «Великдень», «Квіткарка».

Анімалістика: А. Матісс «Червоні рибки»; О. Ерельман «Собака із цуценятами»; В. Барро «Сірий і гнідий коні та шотландський хорт».

Побутовий жанр: О. Мурашко «Праля», «Благовіщення»; М. Пимоненко «Весілля в Київській губернії», «Ярмарок», «Великодня утрєня» та ін.

IV квартал

Натюрморт: М. Врубель «Квіти у синій вазі»; С. Шишко «Натюрморт з глечиком і персиками»; І. Труш «Квіти»; Ю. Камишний «Мальви», «Тетянчине намисто»; В. Жмак «Соняхи», «Квіти осені», «Груші», «Плоди»; О. Шовкуненко «Букет троянд»; В. Ван Гог «Натюрморт з червоними маками і ромашками», «Маки»; П. Пікассо «Десерт», «Натюрморт з глечиком».

Пейзаж: А. Куїнджі «Місячна ніч над Дніпром», «Веселка»; І. Айвазовський «Буря», «Дев'ятий вал»; Ю. Камишний «Очима ночі», «Під вербою».

Казково-билинний жанр: В. Васнецов «Царівна-жаба», «Коцїй Безсмертний».

Портрет: О. Мурашко «На кормі. Портрет Жоржа Мурашка», «Сонячні плями»; М. Врубель «Дівчинка на тлі персидського килима»; Ю. Камишний «Моя мама. Моя Індія. Мій світ» та ін.

Анімалістика: М. Пимоненко «Перед грозою»; П. Поттер «Молодий бик», «Рябий кінь»; коти і собаки в картинах Г. Роннер-Кніпп та ін.

Побутовий жанр: К. Трутовський «Дівчина зі снопами»; Т. Яблонська «Ранок»; М. Пимоненко «Жнива», «По воду» та ін.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Володіють альтернативними способами отримання зображень за допомогою незвичних засобів: засушених рослин, елементів конструктора, пластикових кришечок, пляшечок, ватних паличок тощо.
- Мають сформовані навички роботи з різними матеріалами (засушеними частинами рослин, шматочками шкіри, тканин, хутра, намистинками, лелітками, пір'ям, гудзиками, коктейльними трубочками, стрічками, паперовими стаканчиками, пластиковими кришечками, глиною, гіпсом, снігом, холодною порцеляною, полімерною глиною, звичайним і солоним тістом тощо).
- Використовують різноманітні поверхні для нанесення зображень: харчову плівку, стіну, паперові тарілки тощо.
- Створюють палітру фарб шляхом змішування основних кольорів, отримують різноманітні відтінки за допомогою білого кольору.
- Мають уявлення про кольоровий спектр, гармонійне поєднання кольорів, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення.
- Поєднують різні техніки малювання (мільними бульбашками, набризком, повітряними кульками, гофрованим папером тощо).
- Малюють з натури (на пленері), за уявою.
- Створюють візерунки на снігу, на піску.
- Використовують силуети різних зображень для обведення пензликами.
- Зафарбовують та тонують поверхні за допомогою губки, малярського валика, створюють тло відповідно до творчого задуму.
- Декорують предмети за мотивами українських народних розписів і сучасних технік, що застосовуються в декоративно-ужитковому мистецтві.
- Безпечно користуються ножицями.
- Економно використовують залишкові матеріали, застосовують раціональні прийоми симетричного вирізання з паперу, складеного навпіл.

- Урізноманітнюють аплікацію шляхом пошуку альтернативних варіантів отримання паперових деталей.
- Володіють технікою силуетного вирізання.
- Володіють елементарними навичками техніки квілінгу.
- Самостійно обирають образ і доцільні матеріали для ліплення, виявляють аналітичні уміння стосовно застосування того чи іншого матеріалу для реалізації задуму у ліпленні.
- Використовують відомі раніше та нові навички способів ліплення (кільцеве наліплювання, виймання глини тощо).
- Володіють декоративним прийомами ліплення, як-от: оборка, гравірування, нанесення рельєфів стекою та штампами.
- Усвідомлюють значущість зусиль для отримання позитивного результату.
- Розрізняють картини різних жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-балинний).
- Вирізняють засоби виразності: колір, колорит, перспективу, композицію.
- Емоційно відгукуються на твори живопису.
- Виявляють ставлення до творів мистецтва у судженнях, розмірковуваннях, враженнях.
- Виконують персональні роботи й уміють домовлятися, ділитися творчим задумом, узгоджувати дії під час виконання колективних робіт.
- Виявляють самостійність та творчість.
- Прибирають за собою після завершення занять з ліплення, малювання, аплікації.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Заохочувати дітей емоційно сприймати літературні твори та висловлювати своє ставлення до них.
- Розвивати чуття образної мови поезії й прози та умінь визначати основні засоби художнього мовлення, тему, зміст, головних персонажів, динаміку розвитку сюжету, мораль.

- Дати уявлення про жанрові особливості літературних творів (казку, безкінечну казку, оповідання, вірш, загадку, лічилку, мирилку, закличку, прислів'я, легенду). Вчити підтримувати бесіду за змістом художнього твору, відповідати на запитання, формулювати власні, запитувати, ділитися враженнями стосовно сюжету, персонажів на основі рефлексії їхніх вчинків, аргументувати думку.
- Познайти з історією народження книги, професіями людей, причетних до створення й популяризації книги, різними видами книжки; закріпити навички користування книгою.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Народні родзинки для творчої дитинки. Продовжувати знайомити дітей з художніми творами різних жанрів: закличками, веснянками, примовками, замовляннями, скоромовками, чистомовками, лічилками, мирилками, іграми-діалогами, безкінечними казками, мовчанками, прозивалками. Учити розрізняти їхнє призначення та особливості структури й мови; розуміти й пояснювати прихований зміст прислів'їв і приказок, «розшифровувати» метафоричну мову загадок і легенд. Викликати інтерес до жартівливих і смішних текстів у небилицях і нісенітницях, які описують неіснуючі вигадані події. Спонукає до створення власних творів.

Ознайомлювати дітей з українськими чарівними, героїко-фантастичними, соціально-побутовими казками та казками народів світу. Учити сприймати виразні засоби казки: фантастичні перетворення, чарівні речі, іносказання, афористичність мови, зачини, кінцівки, пісеньки. Учити відповідати на запитання за змістом казок; розповідати у вільний час знайомі казки; висловлювати власне ставлення до героїв казок, оцінювати їхні вчинки; упізнавати назву казки за описом героїв, ілюстраціями й фрагментами з тексту казки; самостійно виділяти зачин і кінцівку, знаходити повтори, називати фантастичні події, чарівні предмети; проявляти творчу ініціативу: придумувати продовження / закінчення казки, створювати власну казку зі знайомими героями або придуманими тощо. Учити розуміти мораль казки, здійснювати рефлексію (аналіз і оцінку вчинків героїв, враження від сюжету).

Письменники для дітей. Продовжувати знайомити дітей з творами письменників XIX століття: Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Олени Пчілки, Олександра Олеса, Б. Грінченка. Учити впізнавати письменників на портретах, пригадувати назви їхніх творів. Ознайомити

дітей з авторською казкою і байками. Учити розрізняти особливості певних літературних жанрів (казка, оповідання, вірш, загадка, мирилка, прислів'я, легенда, байка).

Розвивати інтерес дітей до слухання художніх текстів. Учити упізнавати твір за його фрагментом, ілюстрацією; знаходити на малюнках героїв творів. Спонукаати до запам'ятовування поетичних творів та їхнього виразного читання, розігрування віршованих діалогів і байок за ролями. Стимулювати інтерес дітей до ігор-драматизацій, показу різних видів театру, театралізованих ігор, за сюжетами художніх творів, до імпровізації — інсценування фрагментів відомих художніх творів (казок, оповідань, віршів тощо).

Світ художнього тексту. Формувати в дітях основи читацької компетентності. Застосовувати не тільки й не стільки прямі запитання (*Хто? Що? Куди? Кому?*), а й пошуково-дослідницькі, евристичні, творчі, рефлексійні, що спонукають думати, фантазувати, робити припущення, визначати власні емоції (*Що хотів сказати автор? Що було б, якби... Уявіть, як би вчинив у такій ситуації інший персонаж... Якби персонажі кардинально помінялися місцями?*), аналізувати й оцінювати свої враження й переживання (*Мене здивувало..., Я не очікував..., Я зрадив, коли... тощо*). Розвивати у дітей уміння вирізняти художні засоби у творі, виходити на рівень сприйняття причини (*Якщо замінити слово «...» на «...», зміст залишиться? Що втратиться? Тихо спитав маму... Чому тихо?*). Працювати з назвою твору (*Чому твір так названо? Що хотів підкреслити автор? Чи підходить ця назва до твору? Чи відтворює назва головну ідею твору? Яку ти запропонував(ла) би назву?*).

Літературно-розвивальний простір. Залучати дітей до різних видів діяльності за змістом художньої літератури, інтегруючи з: 1) ігровою діяльністю (сюжетно-рольові ігри «Книгарня», «Бібліотека», «Книжкова виставка», «Книжковий арсенал»; 2) театралізованим образотворенням (орієнтир — на репертуар); 3) художньо-продуктивним образотворенням (виготовлення книжок-саморобок, ілюстрування художніх творів з коментарем зображеного, словесне зображення персонажа, чарівного предмета тощо).

Заохочувати дітей створювати ейдетичні малюнки до поетичних творів (з метою кращого запам'ятовування). Викликати інтерес дітей до ігрових вправ «Упізнай, кого (що) загадали», «Упізнай приказку (загадку, байку, легенду) за малюнком», «Упізнай назву казки за діями героїв».

Продовжити практику використання години «філософського читання»: знайомити дітей із об'ємними творами вітчизняних і зарубіжних письменників у форматі літературно-педагогічного спілкування.

Продовжувати виховувати інтерес до книги. Розповідати дітям цікаві факти про книгу: історії створення книги, існування Міжнародного дня книги, проведення тематичних тижнів у садках, професії людей, причетних до народження й популяризації книги (еколог, письменник, художник-ілюстратор, видавець, продавець, бібліотекар). Закріпити знання про види книг: книга-твір, книга-збірка, артальбом, виммельбух (нім. *Wimmelbilderbuch* — мерехтлива книжка; розвивальна книжка-розглядалка для дітей з яскравими, деталізованими ілюстраціями, максимально насиченими візуальною інформацією).

Спонукаати до бережливого ставлення до книги. Стимулювати до складання декалогу (правила, заповіді) «так» і «ні» користування книгами. Підтримувати бажання чергувати в осередку «Бібліотека», самостійно наводити лад у книжковій шафі (полиці), брати участь в організації виставки дитячих книг.

Твори для читання дітям

Українські народні казки: «Зачарована дівчинка», «Дід, баба і вовк-колядник», «Золота пшениця», «Про майстра Іванка», «Хліб і золото», «Ківш лиха», «Про неробу Юрка, маминого сінка», «Котигорошко», «Кирило Кожум'яка», «Три брати й кицька», «Іван-Побиван», «Названий батько», «Мудра дівчина», «Як чоловік учив лівну жінку» та ін.

Авторські казки: «Журавель та Чапля» Олени Пчілки; «Брати-місяці» М. Коцюбинського; «Зелена аптека» (віршована) Г. Бойка; «Як горобчик у вирій літав» (віршована) В. Лучука; «Кульбабка», «Бурулька» О. Іваненко; «Повітряна кулька», «Про що розповіла незабудка» І. Калинця; «Дід Мороз і морозята», «Про що говорять іграшки», «Річечка» Г. Беленької; «Велика сила», «Зозулин льон», «Обруч» В. Чухліба; «Харитя-походенька», «Сімейна казка», «Чарівний сон кошеняти Боні», «Домовичок Гнатко», «Найменший листочок» М. Пономаренко та ін.

Світ дитинства. Вірші: «Снігова баба» Г. Демченко, «Знайомство» Л. Первомайського; «Гра у сніжки» П. Воронька; «Будівельники» С. Жупаніна; «Малі моряки» Р. Завадовича; «Хто народився», «Козак Максимко» О. Сенатович; «Чарівна королева різнокольорова» Б. Чепурка та ін.

Світ природи. Вірші: «Вечір» М. Коцюбинського; «Осінні клени», «Листопад», «Шуліка», «Кажани» Г. Бойка; «Кленові листки» І. Блажкевич; «Синичка» Г. Демченко; «По дорозі лізе рак», «Миша» Є. Гуцала; «З лісу зайчики ішли», «Гноми-музики» Л. Полтави;

«Конвалія», «Журавлі летять», «Ромашка» М. Познанської; «Перший сніг», «Віночок» П. Воронька; «Осінь», «Квіточка», «Конвалії» К. Перелісної; цикл віршів «Славна з Олі господинька», «Знову розцвіли жоржини» М. Пономаренко та ін. *Оповідання*: «Сніг», «Хлопчик та ведмідь» Олени Пчілки; «Одуд», «Жайворонові пісні» Є. Гуцала; «Шарко» Р. Любистка.

Предметний світ. Вірші: «Оленчина вишивка» С. Жупаніна; «Писанка» К. Перелісної; «Фарби і пензлик», «Книжка», «Альбом», «Зошит», «Аркуш», «Бандуристи», «Барабан», «Бубон», «Сопілка», «Цимбали», «Теплий одяг», «Плащик», «Сандали», «Черевички», «Суконька», «Штанці» М. Пономаренко та ін.

Соціальний світ. Вірші: «Привіт нашій мамі», «Мій тато» Р. Завадовича; «Найкращий дарунок» Т. Коломієць; «Моїй мамі» М. Познанської; «Усе починається з мами», «Приємні клопоти», «Мамине дитятко» М. Пономаренко (*родина*); «Бджоли і трутень» О. Журливої; «У Ганнусі справ багато», «Є робота у віконця», «Фарби й пензлик», «Друкар» М. Пономаренко (*праця*). *Оповідання*: «Як хлопці мед поїли», «Гірка морозиво», «Мишків велосипед», «Яблуко в осінньому саду», «Страшний черв'ячок», «Хто з'їв пиріжок», «Навіть квіти з сорому почервоніли», «Втрачений день», «Хліб солодкий, бо піт гіркий», «Як котові стало соромно» В. Сухомлинського; «Ніс», «Вереда» Г. Бойка; «Козак Петро Мамарига» М. Вінграновського (*людські якості*) та ін.

Філософська година. Українські казки: «Перепеличка», «Про дівчинку-сопілку», «Кабан під дубом»; *французькі казки*: «Вразливий Шустик», «Принцеса Мишка»; *авторські казки*: «Лелія» Лесі Українки; «Ворони й сови» І. Франка; «Чарівні ліки», «Мій друг гвинтик», «Солодкий марципан», «Як троє кошенят до бабусі в гості ходили» Ю. Ярмаша; «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку» М. Трублаїні; «Корова, яка мріяла стати білою», «Котилася торба», «Дружба і братство — найбільше багатство», «Готель тігоньки Верби», «Як Сойка загубила черевичка», «День лицаря» М. Пономаренко; «Маленький Тук», «Янгол», «Дикі лебеді», «Принцеса на горошині», «Непохитний олов'яний солдатик», «Свинопас», «Соловей», «Льон», «Лелеки», «Ялинка» Г.Х. Андерсена; «Мізничок», «Бременські музиканти» братів Грімм; «Карлик Ніс», «Каліф-чорногуз», «Маленький Мук», «Вдаваний принц» В. Гауфа; *оповідання*: «Аліса і метелик», «Де затрималася мама», «Як Незнайко до свята готувався» Г. Беленької; *байка* «Пастух-жартівник» Езопа.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Емоційно сприймають літературні твори та висловлюють своє ставлення до них.
- Відчувають образну мову поезії й прози, визначають основні засоби художнього мовлення, тему, зміст, головних персонажів, динаміку розвитку сюжету, мораль.
- Мають уявлення про жанрові особливості літературних творів (казку, безкінечну казку, оповідання, вірш, загадку, лічилку, мирилку, закличку, прислів'я, легенду).
- Готові підтримати бесіду за змістом художнього твору, відповідати на запитання, формулювати власні, запитувати.
- Діляться враженнями стосовно сюжету, персонажів на основі рефлексії їхніх вчинків, аргументують свою думку.
- Ознайомлені з історією народження книги, професіями людей, причетних до створення й популяризації книги, різними видами книжки; усвідомлюють, як потрібно користуватися книгою.

МУЗИКА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Слухання музики

- Залучати дітей до високохудожньої спадщини світового та національного музичного мистецтва.
- Сприяти розвитку уміння впізнавати музику різних композиторів (Е. Гріга, В. Моцарта, М. Лисенка, П. Чайковського) та пригадувати назви їхніх творів.
- Розвивати музичну пам'ять дітей через впізнавання музики за її вступом або закінченням.
- Розвивати здібності свідомо сприймати образний зміст музичного твору та визначати його словами (сумний, мрійливий, спокійний; веселий радісний, святковий).
- Збагачувати слуховий музичний досвід, знайомити з різними музичними жанрами.

- Розвивати вміння порівнювати характер музичних творів спільних за жанром або однакових за назвою.
- Розвивати вміння виокремлювати засоби музичної виразності (темп, динаміку, регістр).
- Розвивати вміння цілісного та диференційованого сприйняття музичних творів.
- Формувати вміння порівнювати характер музики через засоби виразності зі змістом наочності (ілюстрації, картинки, репродукції картин).

Співи

- Закріплювати навички співу природним голосом, формувати вміння співати легким звуком, без напруження.
- Вчити співати інтонаційно чисто в діапазоні до¹ (ре¹) — до² (ре²), точно відтворювати пунктирний ритм пісні.
- Вчити виразному виконанню різноманітних за тематикою та змістом пісень.
- Формувати вміння точно попадати на перший звук мелодії пісні після вступу, вчасно її починати та закінчувати.
- Формувати основні співочі навички (правильне звукоутворення, правильну дикцію та дихання, чітку артикуляцію).
- Стежити за правильним диханням перед початком пісні та між музичними фразами.
- Вчити співати виразно, прискорюючи та уповільнюючи темп, посилюючи та послаблюючи звучання.
- Формувати навичку усвідомленого відтворення характеру та змісту пісні, відчувачуючи її жанрову основу.
- Вчити співати хором, невеликими групами та розвивати навички сольного співу під музичний супровід і без нього.
- Формувати навички імпровізації та пісенної творчості (закінчувати мелодію після дорослого).

Музично-ритмічна діяльність

- Розвивати чуття ритму, вміння рухатися виразно відповідно до змін характеру музики та її емоційно-образного змісту.

- Формувати достатній обсяг музично-рухових уявлень.
- Вчити дітей в музично-руховій діяльності самостійно визначати зміни темпу, регістру, динаміки звучання, музичних частин або фраз, а також реагувати на початок та закінчення музики, передавати в рухах метричну пульсацію та ритмічний малюнок.
- Вчити виразному виконанню більш складного, різного за напрямками, тематикою та змістом дитячого репертуару.
- Розвивати уміння виразного виконання рухів та їх зміни відповідно до характеру музичного супроводу.
- Допомогати дітям вільно орієнтуватись у просторі (перешиковуватись із шеренги в коло, з кола в пари тощо), відстежувати відстань між парами.
- Сприяти формуванню навичок виконання танцювальних рухів (підскоки з ноги на ногу, прямий та боковий галоп, приставний крок з присіданням, присідання з виставленням ноги вперед тощо).
- Розвивати відчуття партнерства та уміння узгоджувати свої рухи в парі або в групі.
- Формувати навичку самостійно орієнтуватися у просторі.
- Спонукаати дітей до танцювальної імпровізації.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. У цьому віці проявляється стійкий інтерес до музичних занять. Діти мають невимушений емоційний відгук на музику, тому проявляють здатність не тільки зацікавлено слухати музику, але й самостійно її оцінювати. Поступово формуються перші знання про музику як мистецтво та виховується навичка культури слухання музики. Діти цього віку вже знають і можуть називати імена композиторів, впізнавати їхні твори, розрізняти музичні жанри та виокремлювати засоби музичної виразності. Діти здатні порівнювати та аналізувати контрастні або схожі за звучаннями музичні твори.

Співи. У 5 років голосові зв'язки стають міцнішими, тому діти більш вільно володіють своїм голосом. Поступово стабілізується вокально-слухова координація, діти звикають контролювати власний спів. У цьому віці голосовий діапазон розширюється в межах re^1 — ci^1 , у деяких дітей з'являється певний тембр, а голос набуває дзвінкого та високо звучання. Діти цього віку можуть співати більш складний репертуар, виконувати його індивідуально або з однолітками.

Музично-ритмічна діяльність. Дошкільники 5-річного віку добре орієнтуються у просторі, оволодівають більш складними різновидами ритмічних рухів. У музичних іграх і танцях вони здатні рухами чітко та виразно передавати музичний образ.

Орієнтовний музичний репертуар

Слухання музики: «Марш» (з опери «Любов до трьох апельсинів»), «Ранок», «Вечір» (із збірника «Дитяча музика»), муз. С. Прокоф'єва; «Марш» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Старовинний марш», муз. М. Скорульського; «Колискова», «Танок птахів», муз. М. Римського-Корсакова; «Колискова», муз. Л. Ревуцького; «Вальс», муз. Е. Гріга; «Вальс квітів», муз. Д. Шостаковича; «Жарт», муз. Й. Баха; «Клоуни», «Сумна історія», муз. Д. Кабалевського; «Гумореска», муз. А. Дворжака; «Гумореска», муз. В. Косенка; «Полька», муз. Д. Львова-Компанійця; «Дитяча полька», муз. М. Глінки; «Гопак», укр. нар. танець; «Гопак» (фрагм. з опери «Сорочинський ярмарок»), муз. М. Мусоргського; «Сумна пісенька», муз. О. Гречанінова; Прелюдія ля-мажор, ор. 28, № 7, Соната для ф-но № 11 (фрагмент 1 ч.), муз. Ф. Шопена;

У зоопарку: «Зебра», «Мавпочки», «Ведмідь», «Зайчики», «Качка з каченятами», «Слон», «Поні», муз. Т. Шутенко; «Черпаха», «Білочка», «Лисиця», муз. М. Степаненка.

Візуальний матеріал для сприйняття музики: «Марш дерев'яних солдатиків», Д. Остин; «Стійкий олов'яний солдатик», Д. Пейшенс; «Колискова», О. Середина (Котляр); «Вальс на балу Мабілл», Ф.Ж. Ліндер; «Клоун з парасолькою», А. Колоколов; «Буковинський танець», А. Хомчик; ілюстрація до твору М. Гоголя «Тарас Бульба» Т. Шевченка.

Співи:

співаночки: «Вода, вода холодна», укр. нар. примовка; «На зеленому горбочку», укр. нар. примовка; «Ми голубочку зловили», укр. нар. пісня; «Зайчику, зайчику», укр. нар. пісня; «Біла квочка», укр. нар. пісня; «А в нашого жучка», укр. нар. пісня; «А ми просо сіяли», укр. нар. пісня; «А наш жучок», укр. нар. пісня; «Ішли діти в поле», укр. нар. пісня;

пісні: «Дощ стрибає», муз. Н. Рибальської, сл. В. Зорік; «Врожайна», укр. нар. мелодія, гарм. А. Філіпенка, сл. Н. Кукловської; «Яблучка», муз. Т. Шутенка, сл. Л. Рєви; «Щедра осінь», муз. Л. Давидова, сл. М. Познанської; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. Г. Федун; «Кленові

листочки», муз. і сл. Н. Грановської; «Листопад», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Руденко; «Листя пада, пада», муз. Л. Давидової, сл. А. Камінчук; «Перший сніг», муз. Г. Гембери, сл. В. Чорної; «Сипле сніг», муз. І. Білика, сл. М. Підгірянки; «Де ти, Святий Миколаю?», муз. Л. Засадко, сл. Г. Васіної; «Святий Миколай», муз. В. Марченка, сл. С. Руденка; «Зліпимо сніговиків», муз. і сл. Н. Рибальської; «Прийшла зима біловолоса», муз. Л. Давидова, сл. А. Бабенко; «Білесенькі сніжиночки», муз. В. Верховинця, сл. М. Вороного; «Дід Мороз», муз. І. Островського, сл. М. Підгірянки; «Наша ялинка», муз. В. Таловирі, сл. Г. Бойка; «Віхола-метелиця», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Святкують Новий рік звірята», муз. і сл. О. та В. Качан; «Добрий вечір, щедрий вечір», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка; «Дочекались ми весни», муз. і сл. Л. Давидової; «Пролісок», муз. Л. Давидової, сл. К. Перелісної; «Мама і весна», муз. і сл. Н. Рибальської; «Гарне свято», муз. І. Островерхого, сл. В. Кленца; «Веснянка», муз. В. Таловирі, сл. К. Перелісної; «Весняний вальс», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Найкращі слова», муз. і сл. Л. Лисів; «Люба моя, мамонько», муз. і сл. Л. Давидової; «Зі святом, матусю», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Все в мами красиве», муз. В. Стеценка, сл. М. Турківського; «Квіти для мами», муз. Л. Давидова, сл. В. Дворецької; «Квіти», муз. О. Злотника, сл. О. Вратарьової; «Бабусині руки», муз. Л. Давидова, сл. В. Зінченко; «Пісенька про бабусю», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; «Мамо й тато», муз. і сл. Н. Май; «Я на тата стану схожим», муз. і сл. Л. Лисів; «Писанка», муз. М. Ведмедері, сл. Н. Гуменюк; «Христос воскрес!», муз. О. Зозулі, сл. К. Перелісної; «Закортіло киці», муз. і сл. Н. Рибальської; «Хочу коника», муз. О. Швеця, сл. А. М'ястківського; «Суперечка», муз. І. Островерхого, сл. Т. Артем'євої; «Сонечко», муз. Ю. Рожавської, сл. Л. Реви; «Рідний край», муз. І. Кишка, сл. П. Голубничого; «Їжачок», муз. і сл. Н. Рибальської; «Лисичка», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Лелеки», муз. В. Марченка, сл. Є. Магери; «Тьоп-шльоп», муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового; «Дрімко», муз. І. Білика, сл. В. Романець; «Звіру вірю», муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового; «Дитячий садок», муз. і сл. В. Лисенка.

Музично-ритмічна діяльність:

вправи під музику: «Марш», муз. М. Богословського, Д. Дешєвова; «Маленький марш», муз. Т. Ломової; «Бадьора хода» — «Бадьорою ходою крізь ліс...», муз. М. Чембержі; «Пружинка» — «Етюд», муз. О. Гнесіної; «Крок та біг», муз. Ф. Надєненко; «Відійди — підійди», чеська нар. мелодія; «Вправа зі стрічками», укр. нар. мелодія,

обр. Р. Рустамова; «Передавання хусточки» — «Мелодія», муз. Т. Ломової; «Вправа з м'ячами», муз. Т. Ломової; «Знайди своє місце в колоні», муз. Ю. Шишакова; «Звуження та розширення кола», муз. Ф. Шуберта; «Вправа з уявним м'ячем», муз. Т. Ломової; «Хлопчики та дівчата», англ. нар. мелодія, обр. Л. Вишкарьова; «Перемінний крок», рос. нар. мелодія; «Галоп», муз. Ф. Шуберта; «Вертушки», укр. нар. мелодія, обр. Я. Степового;

музичні ігри: «Світлофор» — «Машини», муз. Ю. Чічкова; «Марш», муз. М. Богословського; «Не випустимо», муз. Т. Ломової; «Знайди собі пару», латв. нар. мелодія, обр. Т. Попатенко; «Кіт та миші», муз. Т. Ломової; «Веселі танцюристи», укр. нар. мелодія; «Оркестр», укр. нар. мелодія, обр. В. Полевого; «Гра з бубном», муз. М. Красева; «Гра петрушок», муз. Т. Вількорейської; «Відважні вершники», «Вершники» — «Гра», муз. В. Вітліна; «Будь спритним!», муз. М. Ладухіна; «Гра з хусточкою», укр. нар. мелодія, обр. Л. Ревуцького; «Кіт Васько», муз. Г. Лобачова, сл. Н. Френкель;

танці: «Дружні пари», муз. Й. Штрауса («Полька»); «Танок з іграшками», муз. Р. Равін; «Танок намистинок», муз. М. Черьомухіна; «Танок Снігуроньки та сніжинок», муз. Р. Глієра; «Танок гномів», муз. Ф. Черчеля; «Ой, минула вже зима», укр. нар. пісня, обр. І. Кишка; «Танок — запрошення», рос. нар. мелодія; «Веселі діти», литов. нар. мелодія, обр. В. Агафоннікова; «Полька», муз. Л. Лядової; «Танцюйте, як я!», муз. В. Золотарьова; «Вишивання», чеська нар. пісня, обр. А. Александрова; «Український танок», укр. нар. мелодія.

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Вчити запам'ятовувати назви дитячих музичних інструментів, розрізняти їх тембр, способи звуковидобування.
- Розвивати вміння ігрового музикування.
- Формувати навички гри на металофоні індивідуально або невеликими групами, дотримуючись загальної динаміки та темпу.
- Розвивати вміння передавати метричну пульсацію та нескладний ритмічний малюнок на ударних та шумових інструментах.

- Формувати уміння грати ритмічно та виразно в ансамблі відповідно до характеру музичного твору.
- Формувати навички гри на різних ударних інструментах в оркестрі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У цьому віці у дітей зберігається активний інтерес до гри на ДМІ. П'ятирічки продовжують засвоювати точність прийомів гри на інструментах переважно ударної групи та набувають навичок гри в ансамблі та дитячому оркестрі.

Орієнтовний репертуар: «Дрібушечки», «Іди, іди дощику», укр. нар. примовки, обр. Я. Степового; «Щедрик, щедрик, щедрівочка», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка; «Ой, дзвони, дзвонять», «Іди, іди, дід», укр. нар. пісні, обр. Я. Степового; «Вийди, вийди, сонечко», укр. нар. пісня, обр. Л. Ревуцького; «Ластівочка», укр. нар. пісня, гарм. Ю. Михайленко.

Самостійна музична діяльність. Дитина 5–6 років може вирізняти засоби музичної виразності та охарактеризувати зміст художнього образу. В цьому віці необхідно розвивати основні танцювальні рухи та створювати прості інсценізації. У дітей відбувається розвиток творчих здібностей у всіх видах музичної діяльності: у співах — це яскраві творчі прояви виконання поспівок та створення пісенних імпровізацій; у музично-ритмічній діяльності — створення ігрових образів у танцювальних композиціях; у грі на ДМІ — імпровізації на ударних інструментах та металофоні.

Перелік матеріалів для музичного осередку: бубни, барабани, трикутники, дзвіночки різного розміру, кастаньети; музичні іграшки-інструменти з діатонічним та хроматичним звуком (металофон, піаніно, баян, акордеон, флейта); ілюстрації до музичних творів, що є у фонотеці; саморобні музичні іграшки (шумовий оркестр); портрети композиторів; музичні сходи (триступеневі та п'ятиступеневі, на яких знаходяться велика та маленька пташки тощо); атрибути до рухових музичних ігор; альбоми дитячої творчості «Ми малюємо музику»; настільна ширма; атрибути для дитячої танцювальної творчості: султанчики, шарфики, стрічки, листочки, сніжинки, квіти на зап'ястя тощо; музичний центр та набір з програмовим аудіозаписом; матеріали для експериментування зі звуком за темами «Як звучить каміння», «Як звучить папір», «Як звучить дерево» (знайомство з дерев'яними музични-

ми інструментами); музично-дидактичні ігри на розвиток звуковисотного слуху, на визначення характеру музики (настрою), на розвиток тембрового, динамічного та ритмічного слуху, відчуття темпу.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Уважно слухають музику, розрізняють жанри музичних творів (пісня, танець, марш).
- Розрізняють високі та низькі звуки (в межах квінти).
- Упізнають пісні за мелодією.
- Співають протяжно без напруження та крику, дикційно чітко промовляють слова, правильно беруть дихання між музичними фразами.
- Вчасно починають та закінчують спів разом з іншими дітьми, узгоджують свій спів з музичним супроводом.
- Самостійно змінюють рухи відповідно до тричастинної форми музичного твору.
- Ритмічно виконують рухи відповідно до характеру та засобів музичної виразності у вправі, грі, танці.
- Самостійно інсценують зміст пісні, танців, не наслідуючи інших дітей.

ТЕАТРАЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати знайомити дітей з театром як видом мистецтва та мистецьким закладом, уводити в світ театральних професій.
- Формувати глядацьку культуру, вправляти у навичках прояву культурної поведінки в театрі.
- Удосконалювати навички мистецької рефлексії.
- Учити організовувати театральний простір у закладі дошкільної освіти.
- Вільно діяти з атрибутами й реквізитом, розширювати спектр використання різних видів театру для створення театрального образу.

- Формувати основи акторської майстерності, використовуючи вербальні та невербальні засоби.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Академія емоційного глядача. Сприяти формуванню глядацької культури дитини (вчити розуміти різноманітний спектр емоцій від перегляду вистави, виявляти відповідну реакцію на театральну атмосферу (словом і діями)). Вчити інтерактивно взаємодіяти з персонажами театральної вистави, розширювати знання про театральні професії, розвивати бажання й уміння відтворювати атмосферу театру з виявленням естетичного ставлення до виконавців у своїй групі та вдома.

Продовжувати формувати у дітей чуттєву культуру: уміння чути, бачити, відчувати, аналітично сприймати та перейматися сюжетом і образом героїв вистави. Удосконалювати навички мистецької рефлексії — усвідомлення, озвучення й уміння знаходити суголосні емоції в інших, зіставляти побачене з пережитим досвідом.

Театральні арабески. Продовжувати формувати поняття «театральна атмосфера»: самоналаштування та заохочення інших до відвідання театру (*Гайда на виставу! Коли ми підемо в театр?*); уміння розрізняти характерні особливості театру (окреме приміщення, антураж, працівники театру, глядачі, сцена, глядацька зала, гардероб, театральна каса, афіша; інтер'єр, сцена, декорації, гримерка, куліси (лаштунки), партер, балкон, фое, гардероб, афіша, театральна каса, рампа, слова «браво!», «біс!», оркестрова яма, опера, балет, спектакль, репетиція тощо). Уводити в світ театральних професій (актор, режисер, драматург, костюмер, гример, музичний редактор, художник-декоратор, звукорежисер, музикант, диригент, суфлер, продюсер, освітлювач, хореограф). Учити делікатно ставитися до інших глядачів і виконавців (актори заслуговують на повагу, актори очікують на оплески та емоційний відгук, гру акторів слід підтримати власним співпереживанням).

Театральний простір. Вчити виготовляти разом з дорослими атрибути до різних видів театру: тіньового, маріонеток, рукавичок, шарпеток, долонь, повітряних кульок, «друге життя речей» (паперові стаканчики, пластикові пляшки, коробки). Розвивати уміння створювати сценічний простір, використовуючи предмети інтер'єру (кімнатні рослини, меблі, картини тощо) для декорацій. Учити готувати атрибути для театралізованих ігор: каса з віконечком, афіші, програмки, театральна афішна тумба, театральні біноклі, побутові ліхтарики для освітлювача, віяла й краватки-метелики, перуки, боа.

Акторська студія. Створити умови для формування акторських навичок дітей у різних видах театру, як-от: на фартусі, прищіпках, настільний (іграшки, картинки, книжки-забавки), пальчиковий, тантамареска (атрибут для розігрування різних театральних сцен), leg-players («ніжки, що граються»). Учити основам ляльководення: характерним рухам, етапам появи та поступового зникнення ляльки, характерним нахилам і плавним поворотам голови, узгодженню координації рухів та озвучення, передаванню рухами особливостей типуажу (лисичка виляє хвостиком, вовк клацає зубами, хлопчик підскакує, бабуся повільно рухається), обігруванню всієї площини ширми (на передньому плані, над або за ширмою, перед ширмою, з різних боків), плавному руху куліс, жестах, що демонструють невербальний діалог ляльок між собою.

Формувати основи акторської майстерності: представлення персонажа (за системою запитань дорослого дитина створює мінібіографію свого героя: ім'я, родина, що любить робити, з ким дружить); вправлення в інтонуванні та передачі голосом стану персонажів (почуттів, характеру, емоційного забарвлення ситуації), характерних рухів (пантоміма), дій, характерної міміки (радісний, добрий, щирий, дружлюбний, засмучений, стривожений, зляканий, здивований, гордий, ніжний, розсерджений, обурений, задоволений, розгублений, захоплений, лютий, нетерплячий).

Пропонувати дітям створювати певні образи за допомогою різних атрибутів (масок, горловиків, театральних костюмів, хусток, капелюхів, шарфів, стрічок, відрізів тканини (фатіну, органзи), ковдр, окулярів, віял, краваток-метеликів, намиста, чарівної палички, рукавичок, маминих черевичків, мікрофона тощо).

Орієнтовна тематика творів

Для формування глядацької культури дітей:

українські народні казки: «Зачарована дівчинка», «Дід, баба і вовк-колядник», «Золота пшениця», «Про майстра Іванка», «Хліб і золото», «Ківш лиха», «Про неробу Юрка, маминого синка», «Котигорошко», «Кирило Кожум'яка», «Три брати й кицька», «Іван-Побиван», «Названий батько», «Мудра дівчина», «Як чоловік учив лівину жінку» та ін.;

авторські казки: «Журавель та Чапля» Олени Пчілки; «Кульбабка», «Бурулька» О. Іваненко; «Повітряна кулька», «Про що розповіла незабудка» І. Калинця; «Дід Мороз і морозята», «Про що говорять іграшки», «Річечка» Г. Беленької; «Велика сила», «Зозулин льон», «Обруч» В. Чухліба; «Харитя-походенька», «Сімейна казка», «Чарівний сон

кошеняти Боні», «Домовичок Гнатко», «Найменший листочок» М. Пономаренко та ін.

Для формування виконавської культури дітей:

пантомімічні етюди: «Хитрий зуб» В. Ладижця; «Вітер» Д. Павличка; «Птахи прилетіли» О. Сенатович; «Приблуда» І. Січовика та ін.;

етюди інтонаційні: «Сонях настрої загубив» М. Пономаренко; «Журилася жабка» Л. Повх; «На волю» Б. Грінченка; «Взимку» І. Блажкевич; «Дід Мороз і Весна» П. Воронька; «Дівчинка малює сонце» О. Сенатович та ін.;

інсценування літературних творів:

— *віршів:* «Швачка», «Вітер», «Переляк» К. Перелісної; «Добрий сніговик», «Порада» А. Костецького; «Заець-побігаець» А. Малишка; «Козак Максимко» О. Сенатович та ін.;

— *віршів-діалогів:* «Суперечки» П. Ребра; «Жолудь» В. Лучука; «Спитала птаха в сонця...» М. Сингаївського та ін.;

— *казок:* «Суниці для Наталі», «Сьома дочка», «Сумні пригоди жука сонечка», «Як берізонька з дубочком розмовляла», «Соловей і Жук», «Метелик та Конвалія» В. Сухомлинського; «Вітрячок» І. Січовика; «Горобець-горобчик» (віршована) В. Скомаровського; «Два півники», «Як Гусачок дорогу переходив», «Зустріч з Лісовичком» М. Пономаренко та ін.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Позитивно сприймають театральну атмосферу.
- Вміють емоційно реагувати на мистецьку виставу, володіють навичками прояву культурної поведінки в театрі.
- Здатні до мистецької рефлексії.
- Мають уявлення про театр як вид мистецтва та мистецький заклад.
- Орієнтуються у світі театральних професій.
- Делікатно ставляться до інших глядачів і виконавців.
- Разом з дорослими організують театральний простір у закладі дошкільної освіти.
- Вільно діють з атрибутами та реквізитом, використовують різні види театрів для реалізації творчого задуму та різноманітні засоби для створення театального образу.
- Застосовують вербальні та невербальні засоби для передачі характеру театральних персонажів.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво [Текст] / пер. з фр. Софії Рябчук. Л.: Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.
2. Дронова О.О. Дитина у світі книги: педагогічні умови художньої творчості дошкільників. URL: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2016/1/12.pdf>
3. Кондратець І.В. Взаємозв'язок музичної, емоційної та рефлексивної культури у вихованні дітей дошкільного віку // Музичний керівник. 2015. № 6. С. 4–9.
4. Кондратець І.В. Формування рефлексивних умінь у дитини дошкільного віку // Практичний психолог: Дитячий садок. 2013. № 4. С. 52–57.
5. Макарова Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. К.: Шкільний світ. 2008. 128 с.
6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. 2-ге вид., перероб. та допов. / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 376 с.
7. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 15–22.
8. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: свобода, творчість, інтеграція // Дошкільне виховання. 2019. № 5. С. 3–8.
9. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 57–61.
10. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Т.: Мандрівець, 2014. 280 с.
11. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. 3-тє вид., виправ. й допов. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.
12. Сайт Людмили Шульги «Дивовижне поряд». URL: <https://detyart.jimdofree.com/>

«ДОСЛІДНИКИ» (СЬОМИЙ РІК ЖИТТЯ)

ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ: на що потрібно звернути увагу

Вікові особливості психічного розвитку

Діти сьомого року життя перебувають у ЗДО як виняток, їх не виділяють в окрему вікову групу. Організація їхньої життєдіяльності відбувається за правилами організації освітнього процесу в старшій групі. Але освітні завдання і зміст педагогічної роботи ускладнюються. Реалізуються вони за рахунок індивідуальних та групових форм роботи.

Ці діти можуть переживати психологічну кризу, що виявляється у намаганні вести першість серед інших. Дитина розуміє й усвідомлює власні переживання (я радію, я сумую, я серджуся). У неї виникає узагальнення переживань, або «логіка почуттів». Вимогливість до себе, самолюбство, самооцінка, рівень запитів до свого успіху виникає саме у цьому віці і є наслідком усвідомлення та узагальнення власних переживань. Ці утворення починають опосередковувати дії і вчинки дитини.

Розширюється життєвий світ дитини, сфера інтересів, сфера соціальних контактів. У сфері контактів з дорослими складається позаситуативне, «позаконтекстне» спілкування, головною рисою якого є довільність, підпорядкованість правилу. Характер спілкування з однолітками також змінюється. Виникає дружба, прихильність, турбота про інших. Спілкування дітей все більш опосередковується правилами, прийнятими в дитячих спільнотах. Крім правил спільної гри, починають працювати такі, що регулюють дитячі взаємини: правила черговості, справедливості. Щоб заслужити визнання, дитина повинна поводитись згідно з правилами. Проте зазвичай останні не оформлені в чіткі свідомі інструкції, а існують у формі конкретної соціальної ролі.

Діти сьомого року життя вперше починають виділяти для себе такий критерій, як соціальний статус людини (її професія, становище

в суспільстві, сімейний статус). Дитина починає думати про своє майбутнє й хоче зайняти певне місце в суспільстві (начальника, ветеринара, мами). Уявлення про себе в новій соціальній ролі набуває у семирічок вигляду освоєння рольової поведінки як найбільш адекватної форми соціальної активності. Саме в ролі об'єктивується соціальна за змістом перспективна мета. Соціальний статус у групі однолітків і виконання певної соціальної (а не ігрової) ролі стає головним сенсоутворювальним чинником їхньої діяльності. Це дає можливість говорити про те, що одним із основних новоутворень, яке виникає на межі дошкільного і молодшого шкільного віку, є здатність до соціального функціонування, тобто здійснення суспільно значимої діяльності. У сучасних умовах прагнення 7-річних дітей зайняти соціально значущу роль зазвичай (і найбільш природно) реалізується в позиції учня, яку займає дитина з переходом до шкільного навчання.

У цілому дитина сьомого року життя усвідомлює себе як особистість, як самостійний суб'єкт діяльності та поведінки. Її соціально-моральні почуття та емоції досить стійкі. Мотиваційна сфера розширюється за рахунок розвитку таких соціальних за походженням мотивів, як пізнавальні, просоціальні (спонукають робити добро), а також мотивів самореалізації.

Поведінка дитини починає регулюватися також її уявленнями про те, що добре і що погано. З розвитком морально-етичних уявлень безпосередньо пов'язана й можливість емоційно оцінювати свої вчинки. Дитина відчуває задоволення, радість, коли чинить правильно, добре, і збентеження, незручність, коли порушує правила, вчиняє погано. Загальна самооцінка дітей являє собою глобальне, позитивне недиференційоване ставлення до себе, що формується під впливом емоційного ставлення з боку дорослих. У цьому віці діти володіють узагальненими уявленнями (поняттями) про свою гендерну приналежність, встановлюють взаємозв'язки між своєю гендерною роллю та різними проявами чоловічих і жіночих властивостей (одяг, зачіска, емоційні реакції, правила поведінки, прояв власної гідності). Діти зазвичай відчувають задоволення та гідність від своєї гендерної приналежності, аргументовано обґрунтовують її переваги. Вони починають усвідомлено виконувати відповідні гендерній ролі, правила поведінки у побуті, громадських місцях, спілкуванні, оволодівають різними способами дій і видами діяльності, які є домінуючими серед людей різної статі, орієнтуючись на типові особливості поведінки чоловіків і жінок; моральну цінність вчинків чоловіків і жінок стосовно одне одного. В іграх діти відображають складні соціальні події — народження дитини, весілля, свято, війна тощо. У грі може бути кілька центрів, у кожному з яких

реалізується та чи та сюжетна лінія. Діти цього віку можуть по ходу гри брати на себе дві ролі, переходячи від виконання однієї до іншої. Можуть вступати у взаємодію з кількома партнерами по грі, виконуючи як головну, так і підпорядковану роль (наприклад, медсестра виконує розпорядження лікаря, а пацієнти у свою чергу — її вказівки).

Триває подальший розвиток моторики дитини, нарощування і самостійне використання рухового досвіду. Розширюються уявлення про самого себе, свої фізичні можливості, фізичний вигляд. У силу накопиченого рухового досвіду й досить розвинених фізичних якостей дошкільник цього віку часто переоцінює свої можливості, робить необдумані фізичні дії.

Істотно збільшується стійкість мимовільної уваги й обсяг пам'яті, що дає змогу запам'ятовувати досить великий обсяг інформації. Діти також можуть самостійно ставити перед собою завдання щось запам'ятати, використовуючи при цьому найпростіший механічний спосіб запам'ятовування — повторення. Однак, на відміну від малюків, вони роблять це або пошепки, або мовчки. Якщо завдання на запам'ятовування ставить дорослий, дитина може використовувати більш складний спосіб — логічне впорядкування: розкласти картинки, які потрібно запам'ятати, по групах, виділити основні події оповідання.

Дитина починає відносно успішно використовувати новий засіб — слово (на відміну від дітей від 5 до 6 років, які ефективно можуть використовувати тільки наочно-образні засоби — картинки, малюнки). За допомогою слова дошкільник аналізує те, що необхідно запам'ятати, групує, зараховуючи до певної категорії предметів чи явищ, встановлює логічні зв'язки. Але мимовільне запам'ятовування залишається найбільш продуктивним до кінця дошкільного дитинства. Для дівчаток характерними є більший обсяг і стійкість пам'яті.

Уява дітей цього віку стає багатшою й оригінальнішою, а також більш логічною і послідовною, вона вже не схожа на стихійне фантазування дітей молодших років. Незважаючи на те, що побачене або почуте часом перетворюється дітьми до невпізнання, у кінцевих продуктах їхньої уяви чіткіше простежуються об'єктивні закономірності дійсності. Так, наприклад, навіть у найфантастичніших оповіданнях діти намагаються встановити причинно-наслідкові зв'язки, а у найфантастичніших малюнках передати перспективу при вигадуванні сюжету гри, теми малюнка, історій. Діти не тільки утримують початковий задум, а й можуть обмірковувати його до початку діяльності. Разом з тим розвиток здібності до продуктивної творчої уяви і в цьому віці потребує цілеспрямованого керівництва з боку дорослих. Без нього зберігається ймовірність того, що уява виконуватиме переважно афективну функ-

цію. Вона буде спрямована не на пізнання дійсності, а на зняття емоційної напруги і задоволення нереалізованих потреб дитини.

У цьому віці триває розвиток наочно-образного мислення, яке дає змогу дитині розв'язувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень) і уявлень про властивості різних предметів та явищ. Дії наочно-образного мислення (наприклад, при знаходженні виходу з намальованого лабіринту) дитина цього віку зазвичай виконує вже подумки, не вдаючись до практичних дій навіть у випадках ускладнень. Дошкільнята класифікують зображення предметів також за істотними ознаками, наприклад за родовою приналежністю (меблі, посуд, дикі тварини). Можливість успішно здійснювати дії серіації та класифікації багато в чому пов'язана з тим, що на сьомому році життя у процес мислення дедалі активніше включається мовлення. Використання дитиною (слідом за дорослим) слова для позначення істотних ознак предметів і явищ приводить до появи перших понять. Звичайно ж, поняття дошкільника не є абстрактними, теоретичними, вони зберігають ще тісний зв'язок з його безпосереднім досвідом. Часто свої перші понятійні узагальнення дитина робить виходячи з функціонального призначення предметів або дій, які з ними можна виконувати. Так, діти можуть об'єднати малюнок кішки з групою «Дикі тварини», «тому що вона теж може жити в лісі», а зображення дівчинки і сукні буде об'єднано, «тому що вона її носить».

Мовленнєві вміння дітей дають змогу повноцінно спілкуватися з різним контингентом людей (дорослими й однолітками, знайомими та незнайомими). У цьому віці діти чутливо реагують на різні граматичні помилки, як свої, так і інших людей, у них спостерігаються перші спроби усвідомити граматичні особливості мови. Збільшується словниковий запас: діти точно використовують слова для передачі своїх думок, уявлень, вражень, емоцій, при описі предметів, переказі. Під час діалогу дитина намагається вичерпно відповісти на запитання, сама ставить запитання, зрозумілі співрозмовнику, узгоджує свої репліки з репліками інших. Активно розвивається у цей період й інша форма мовлення — монологічна. Діти можуть послідовно переказувати або розповідати. У цьому віці їхні висловлювання поступово втрачають риси ситуативного мовлення. Діти активно використовують різні експресивні засоби: інтонацію, міміку, жести. З'являється мовлення-роздум. Найважливішим підсумком розвитку мовлення є те, що до кінця дошкільного періоду воно стає справжнім засобом як спілкування, так і пізнавальної діяльності, а також планування й регуляції поведінки.

Сучасні діти семирічного віку люблять природу, сім'ю, дитячий садок, людей, готові до спілкування, уявляють своє сучасне та майбутнє.

Семирічки можуть оцінити те, без чого не зможуть обійтися, що треба оберігати. Сучасні діти активно цікавляться мобільними телефонами, комп'ютерами, Інтернетом, тому герої ЗМІ займають першочергову позицію в ієрархії цінностей. Це впливає на психічний стан дітей. У семилітніх спостерігається дефіцит спілкування як з дорослими, членами своєї родини, так і з однолітками. Соціокультурний вплив на формування системи ціннісних орієнтацій, яке здебільшого опосередковується засобами масової інформації — електронних ЗМІ (телебачення, Інтернет тощо), дуже значний.

Готовність до навчання в НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ у вимірі ціннісних орієнтацій старших дошкільників. Нову українську школу (НУШ) презентують як запоруку життєвого успіху, як школу до якої буде приємно ходити дітям, у якій прислуховуватимуться до їхньої думки, вчитимуть мислити, не боятися висловлювати власну думку та бути відповідальним громадянином. Суть НУШ полягає у переході від школи інформаційної, яка дає учням лише знання, до школи компетентностей XXI ст., де під останніми розуміють динамічну комбінацію знань, умінь, цінностей та ставлень на їх основі, що визначають здатність ОСОБИ успішно вирішувати життєві проблеми, провадити професійну і подальшу навчальну діяльність.

«Канвою» розвитку учня в НУШ вважається формування 10 ключових компетентностей: 1) спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математична грамотність; 4) компетентності в природничих науках і технологіях; 5) інформаційно-цифрова компетентність; 6) уміння вчитися протягом життя; 7) соціальні й громадянські компетентності; 8) підприємливість; 9) загальнокультурна грамотність; 10) екологічна грамотність і здорове життя. Окрім компетентностей, до «канви» входить і формування наскрізних умінь, зокрема: вміння читати; уміння доносити думку; критичне мислення; логічний захист позиції; ініціативність; проблеми, ризики і рішення; емоційний інтелект; робота в команді; творчість.

Нова українська школа спрямована на формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують основою щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Виховний процес у ній є невід'ємною складовою всього освітнього процесу і зорієнтований на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Постає логічне запитання — як сформувати у дитини старшого дошкільного віку готовність до систематичного навчання в НУШ, як безболісно й успішно адаптувати до школи в шість років.

Сучасна модель дошкільної освіти передбачає побудову індивідуального освітнього шляху для кожної дитини, створення оптимальних умов для її гармонійного природного розвитку з забезпеченням кожній дитині щасливого дошкільного дитинства. З огляду на БКДО як Державний стандарт дошкільної освіти в Україні визначаються компетенції дитини за освітніми лініями. Це означає, що в цей період формуються ціннісні ставлення дитини. Все вищеозначене наведено у вигляді схеми (рис. 1).

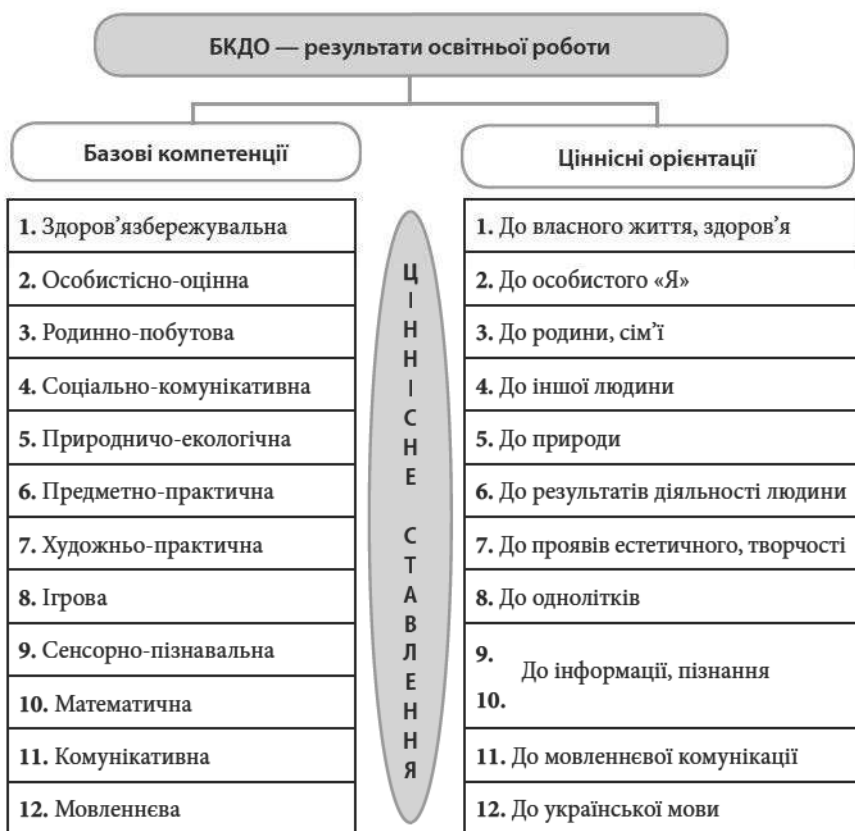

Рис. 1. Результати освітньої діяльності в контексті формування ціннісних ставлень

Для того щоб дитина успішно могла справлятися з вимогами шкільного життя, необхідно щоб у неї був сформований певний набір якостей. Тому сучасне формулювання поняття «готовність до школи» з урахуванням усіх факторів може визначатися як набір компетентностей. Готовність до НУШ — це не «програма», якій можна просто навчити.

Готовність до НУШ — системна характеристика розвитку старшого дошкільного віку, яка виявляється у сформованості базових компетенцій.

Компоненти готовності дитини до шкільного навчання та умови для успішного навчання всіх дітей, які вступають до школи.

1. Психофізіологічна. Формується через розвиток здоров'язберезувальної компетенції шляхом виховання ціннісного ставлення до власного життя, здоров'я.

Психофізіологічна готовність — загальний фізичний розвиток дитини, що передбачає відповідність розвитку віковим нормам і враховує вагу, зріст, об'єм грудної клітини, тонуc м'язів, пропорції, стан шкіряного покриву тощо. Важливим є стан зору, слуху, моторики (особливо дрібних м'язів кисті руки та пальців), стан нервової системи дитини: ступінь її збудливості та гальмування, сили і рухливості, загальний стан здоров'я.

Фізична готовність шестирічної дитини до школи визначається таким рівнем її фізичного розвитку, за якого дитина спокійно може витримати певну кількість уроків на день та їх часовий відрізок, зберігаючи належну позу, і при цьому не мати ризику отримати викривлення хребта.

Рекомендації дорослим. Більше уваги приділяйте здоровому збалансованому харчуванню дитини, яке має бути різноманітним та частим. Зменшіть до мінімуму вживання «пустих, швидких вуглеводів» (солодощів, здоби, кондитерських виробів). Навчіть дитину їсти «довгі, корисні, складні» вуглеводи (овочі — сирі, відварні, тушковані; фрукти; злакові каші). Забезпечіть у меню дитини 50 % білкової їжі — нежирного м'яса, риби, молочних продуктів, яєць. Слід розуміти, що в їжі повинна бути достатня кількість поліненасичених жирних кислот (Омега-3), що впливають на розвиток клітинних мембран мозку, сітківки ока, зміцнюють імунітет, сприяють нормальному функціонуванню судин серцевої системи, допомагають покращити пам'ять і концентрацію уваги. Дорослим потрібно сформувати у дітей розуміння необхідності здорової їжі, без створення її культу.

Протягом дня необхідно забезпечувати умови для розвитку м'язової системи й особливо дрібної моторики. Адже у дитини з добре розвинутою дрібною моторикою легше формуються уміння логічно роз-

міркувати, зв'язано висловлювати свої думки, концентрувати увагу, пригадувати. Пам'ятаймо, що до письма готують голову, а не руку, тому використовувати «зошити з підготовки руки дитини до письма» слід дозовано, враховуючи її вік та психофізіологічні можливості. В життєвих ситуаціях, ігровій діяльності формуйте просторові орієнтації, координацію рухів.

2. Особистісна готовність — прийняття дитиною нової соціальної позиції статусу школяра. Формується через розвиток:

1) особистісно-оцінної компетенції шляхом виховання ціннісного ставлення до особистого «Я»;

2) родинно-побутової через розвиток ціннісного ставлення до членів своєї родини, сім'ї;

3) соціально-комунікативної, комунікативної, ігрової, предметно-практичної шляхом виховання поважного ставлення до дорослих, однокласників, результатів діяльності людини.

Складові особистісної готовності.

- Сформованість самооцінки та Я-концепції — усвідомлення дитиною своїх фізичних можливостей, умінь, переживань, а також уміння адекватно оцінювати власні досягнення та особистісні якості.
- Мотиваційна готовність — сформованість соціальних мотивів (потреба у соціальному визнанні, бажання отримати соціально значимий статус), сформованість пізнавальних мотивів, бажання вчитися, отримувати знання.
- Вольова готовність — можливість свідомого керування своєю поведінкою та діяльністю, цілепокладання та збереження цілей, здатність до здійснення вольового зусилля, певний рівень організованості, довільності поведінки й діяльності як здатності підпорядковувати свої дії вимогам «треба», а «не хочу», уміння будувати свою поведінку у відповідності з встановленими правилами, здійснення дій за встановленими зразками.
- Емоційно-почуттєва готовність — здатність самостійного керівництва особистими почуттями, підпорядкування їх мисленню, коли дитина засвоює норми моралі й зіставляє з ними свої вчинки. Розуміння не лише своїх почуттів, а й переживань інших людей, базових емоцій (радість, образа, смуток, страждання тощо). Засвоєння дитиною соціальних норм прояву почуттів, відсутність імпульсивних реакцій, сформованість вищих почуттів — естетичних (почуття прекрасного), інтелектуальних (радість пізнання), моральних.

- Комунікативна готовність — готовність до довільного й продуктивного спілкування в контексті навчальної діяльності, наявність комунікативної ініціативи. У спілкуванні з дорослими й однолітками уважне ставлення до їхніх переконань, прояв ввічливості у спілкуванні, дотримання морально-етичних норм. Дитина вже здатна керувати своїми емоціями, розуміє необхідність спілкування, контролює свої бажання. Проявляє готовність вступити в діалог, вислухати не перебиваючи, дивлячись в обличчя співрозмовника.

Рекомендації дорослим. Розповідайте свої цікаві історії про школу, вчителів, нових шкільних друзів, з якими товаришуєте і зараз, цікаві подорожі усім класом, цікавинки шкільного життя тощо.

Надавайте дитині більше самостійності. Самостійність у виконанні буденних справ — запорука успішності у шкільному навчанні.

Культивуйте повагу до людей у словесних і поведінкових проявах. Стимулюйте до колективної взаємодії з однолітками. Це важливо для того, щоб дитина змогла в подальшому вписатися у шкільний колектив і почувати себе в ньому комфортно, оскільки в школі досить багато групових форм роботи.

3. Інтелектуальна готовність. Формується через розвиток:

- 1) художньо-практичної компетенції шляхом виховання ціннісного ставлення до проявів естетичного, творчості;
- 2) сенсорно-пізнавальної, математичної через виховання ціннісного ставлення до інформації, пізнання;
- 3) мовленнєвої шляхом виховання ціннісного ставлення до української мови;
- 4) природничо-екологічної через ціннісне ставлення до природи, розуміння її закономірностей.

Характеристикою інтелектуальної готовності до школи є певний розвиток пізнавальних процесів.

- Увага — можливість тривалий час зберігати зосередженість. Здатність спрямовувати та концентрувати увагу на декількох предметах одночасно.
- Мовлення — вміння адекватно й доречно спілкуватися українською мовою в різних життєвих ситуаціях. Сформованість фонетичної, лексичної, граматичної, діалогічної та монологічної сторін мовлення.
- Сприйняття та сприймання — вміння орієнтуватися в якостях і просторових відношеннях предметів. Сформованість загально вироблених уявлень про сенсорні еталони кольору, форми, величини тощо, на основі яких розвивається цілеспрямоване й плано-

мірне обстеження предметів, усвідомлення уявлень про властивості предметів.

- Пам'ять — оволодіння умінням виділяти й засвоювати мнемічні засоби й прийоми (прийом логічного групування матеріалу тощо). Здійснення самоконтролю в процесі запам'ятовування — вміння співвідносити отримані результати діяльності із запланованим.
- Уява — самостійне створення в уяві різноманітних образів (творча уява).
- Мислення — сформованість мисленневих операцій: узагальнення, порівняння, абстрагування, класифікація, установлення причинно-наслідкових зв'язків, розуміння взаємозалежностей, здатність розмірковувати. Сформованість початкових математичних уявлень, просторово-графічна підготовка.

Рекомендації дорослим. Забезпечте умови для самостійної ігрової та інших продуктивних видів діяльності дітей (малювання, ліплення, конструювання тощо), у яких розвиваються вищі форми регуляції діяльності — планування, корекція, контроль. Читайте дітям казки і оповідання, пропонуйте їм складати розповіді та вірші, відвідайте бібліотеку, формуйте пізнавальні інтереси, повагу до знань.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Компас у світі ціннісних орієнтацій дошкільника: навч. посіб. / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, Л.І. Соловйова та ін. К.: Видавничий дім «Слово». 2016. 56 с.
2. Прийняття дитиною цінностей: посіб. / Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, С.О. Ладивір та ін.; за ред. Т.О. Піроженко. К.: Видавничий дім «Слово», 2018. 240 с.
3. Ладивір С. Радість розвитку. Взаємодія дорослого з дитиною. Бібліотека «Шкільного світу». К., 2013. 158 с.
4. Ладивір С.О. Інтеграційний підхід в організації процесу прищеплення дітям дошкільного віку базових цінностей // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. К., 2013. № 1 (9). 148–166 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/4569/>
5. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловйова та ін. К.: Видавничий дім «Слово». 2016. 248 с.

Здоров'я та фізичний розвиток

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Оздоровчі: виховувати свідоме ставлення до оздоровлення, самостійність при виконанні оздоровчих процедур; потребу стежити за своїм зовнішнім виглядом.

Навчальні: розвивати координаційні здібності (вміння розрізняти темп і амплітуду рухів, почуття часу і простору); домагатися природності та легкості виконання рухів; розвивати дрібну моторику. Сприяти **пізнавальній активності:** пояснювати значення фізичних вправ, загартовувальних процедур, засобів оздоровлення, доступних розумінню дітей знань з галузі гігієни, медицини і фізичної культури. Сприяти **мовленнєвій активності:** збагачувати словник спортивною термінологією; ознайомлювати з різними видами спорту і визначними подіями спортивного життя в країні.

Виховні: сприяти **соціально-моральній активності:** виховувати чесність, справедливість, вчити домовлятися, уникати конфліктів у процесі виконання рухових дій; сприяти **емоційно-ціннісній активності:** виховувати витримку, самостійність, наполегливість, ініціативність; формувати бажання та потребу у систематичних заняттях фізичними вправами, самостійно брати участь у рухливих іграх та організовувати рухову діяльність.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Збереження та зміцнення здоров'я дітей

Формування культурно-гігієнічних навичок. Привчати дітей здійснювати контроль за дотриманням особистої гігієни: закріплювати навички догляду за чистотою тіла (миття рук, ніг, обличчя тощо), зубів, стежити за охайністю зачіски, своєчасно користуватися носовичком / серветкою, користуватися лише особистими предметами гігієни. Закріплювати навички культури харчування: ретельно пережовувати їжу, правильно використовувати столові прибори, серветку; полоскати рот після їжі. Вчити правильно поводити себе за столом: сидіти прямо, не класти лікті на стіл, розмовляти тихо.

Загартовування. Забезпечити щоденне достатнє (4 години) перебування дітей на свіжому повітрі, влітку — постійно. У групових приміщеннях шляхом систематичного провітрювання підтримувати

температуру повітря у межах 19–20°C; вологість повітря — у межах 60 %.

Денний сон організовувати при температурі повітря у спальній кімнаті 15°C. Загартувувати дітей прохолодним повітрям під час ранкової гімнастики, гімнастики після денного сну, занять з фізичної культури (як у попередніх групах).

Продовжувати виконувати всі види загартування, як у попередніх групах.

Проводити багаторазове умивання протягом дня прохолодною (холодною) водою, полоскати рот і горло прохолодною (холодною) водою після прийому їжі.

Загартувальні процедури проводити під контролем лікаря.

Фізкультурно-оздоровча робота. Виховувати у дітей звичку до щоденного виконання ранкової гімнастики та гімнастики після денного сну (тривалість 10–12 хв).

Щоденно проводити заняття з фізичної культури тривалістю 35–40 хв: двічі на тиждень — заняття за типовою структурою (у фізкультурній залі та з 15 квітня до 15 жовтня на повітрі), тричі на тиждень — комплекси фізичних вправ на повітрі та піший перехід. Привчати дітей виконувати 7–8 загальнорозвивальних вправ, повторюваність кожної — 10–12 разів, повторюваність стрибків — 20–24 рази. У період з 15 квітня до 15 жовтня щоденно включати у зміст фізкультурних занять вправи з м'ячем, проводити рухливі ігри та ігрові вправи з м'ячем під час прогулянок. Протягом дня створювати сприятливі умови для активної спільної рухової діяльності дітей під час рухливих ігор (кількість: 8 ігор залежно від пори року). Тривалість рухливої гри для дітей — 15 хв. Привчати дітей самостійно організовувати рухливі ігри та виконувати фізичні вправи на прогулянці.

Проводити 1 раз на місяць День здоров'я, двічі на місяць — фізкультурні розваги, двічі на рік — фізкультурні свята. Залучати дітей до підготовки фізкультурних свят та активної участі у колективних іграх.

Здоров'язбережувальна діяльність. Організовувати процеси життєдіяльності дітей відповідно до правил охорони їхнього життя і здоров'я. Створювати середовище, в якому дитині приємно й безпечно перебувати; виявляти повагу до дитини; забезпечувати демократичний стиль спілкування, створювати умови для вільного вибору самостійних видів діяльності.

Дотримуватися санітарно-гігієнічних норм, забезпечувати ситуацію успіху в руховій діяльності для кожної дитини.

Проводити ранкову гімнастику, гімнастику після сну, заняття з фізичної культури з використанням варіативних профілактичних та фізкультурно-оздоровчих технологій.

Проводити щоденно між заняттями фізкультпаузи з використанням варіативних профілактичних та фізкультурно-оздоровчих технологій.

Спільно з медичними працівниками здійснювати оздоровчо-профілактичні заходи.

Фізична культура

Вправи з основних рухів

Ходьба. Ходити в колоні по одному, парами, змінюючи напрям, з різним положенням рук, подоланням перешкод, гімнастичним кроком, у присіді та напівприсіді, у повільному темпі 40–45 хв; з перешикуванням у пари, трійки, четвірки в одному темпі, схресним кроком, випадками; із заплученими очима 4–5 м, спиною вперед; ходити, правильно вибираючи будь-який спосіб ходьби залежно від умов.

Біг. Бігати по обмеженій площі зали, майданчика, не наштовхуючись одне на одного; зі зміною напрямку, по колу, змієюю, високо піднімаючи коліна, переступаючи через невисокі (10–15 см) перешкоди, м'ячі. Бігати стрибками; широким кроком через перешкоди висотою 10–15 см; із середньою швидкістю на відстань 100–150 м по 3–4 рази, у повільному темпі — до 3–3,5 хв; із відведенням назад зігнутих у колінах ніг (10–20 с), повторювати 2–3 рази в чергуванні зі звичайним бігом чи ходьбою; у поєднанні з іншими рухами (ведення м'яча, стрибками, зі скакалкою); піднімаючи вперед прямі ноги (10–20 с), повторювати 2–3 рази в чергуванні зі звичайним бігом чи ходьбою; спиною вперед, зберігаючи напрямок та рівновагу; зі скакалкою, м'ячем, по дошці, лаві, колоді; з високого старту, з різних стартових позицій. Пробігати 10 м з найменшою кількістю кроків. Бігати наввипередки 25–30 м.

Стрибки. Стрибати на обох ногах на місці з поворотом кругом; рухаючись уперед із затиснутим між ногами мішечком із піском або м'ячем. Стрибати в пісок з висоти 35–40 см у позначене місце та з поворотом ліворуч, праворуч. Підстрибувати на місці й з розбігу (3–4 кроки), намагаючись дістати предмет, підвішений на 25–30 см вище від піднятої вгору руки дитини. Стрибати по черзі на правій, лівій нозі, просуваючись уперед на 5–6 м; на одній нозі, рухаючись уперед і штовхаючи перед собою маленький предмет (м'яч, камінчик). Стрибати в довжину з місця на відстань 100–110 см, приземлюючись на м'який ґрунт; у висоту

(50–55 см) і довжину (180–200 см) з прямого розбігу з відстані 10–12 м способом «зігнувши ноги». Стрибати через довгу і коротку скакалку різними способами. Перестрибувати через 6–8 набивних м'ячів. Стрибати по гімнастичній лаві з просуванням уперед. Стрибати по похилій дошці, піднятій на висоту 15–20 см, угору, вниз. Стрибати через лінію, мотузку на одній нозі вперед, назад, вліво, вправо, на місці та з просуванням уперед. Стрибати з висоти із положення стоячи спиною вперед, з поворотом на 180°. Застрибувати на предмет висотою 40 см з кількох кроків поштовхом однієї ноги.

Кидання, ловіння, метання. Підкидати м'яч і ловити його обома руками до 20 разів підряд. Кидати м'яч одне одному обома руками від грудей, з-за голови, з відскоком м'яча від підлоги з відстані 3–4 м. Кидати м'яч, мішечок з піском (маса 200 г), шишки на дальність (7–12 м) способом із-за спини через плече. Ударяти м'яч об землю, стінку і ловити його обома руками, підкидати угору і ловити після виконання додаткових рухів (оплеску в долоні перед грудьми, під колінами, за спиною). Накидати кільця на стрижень з відстані 4–4,5 м правою та лівою рукою. Кидати м'яч обома руками через сітку, натягнуту на висоті 1,3–1,4 м від землі до верхнього її краю, з відстані 2–2,5 м. Кидати м'яч, торбинки з піском у горизонтальну та вертикальну ціль правою і лівою рукою з відстані 4,5–5 м різними способами. Перекидати набивні м'ячі (маса 1 кг) одне одному. Кидати м'яч (діаметр 20–25 см) однією та обома руками знизу, з-за голови в кільце, закріплене на висоті 1,8–2,2 м від землі. Кидати предмети в ціль, яка рухається (м'яч, обруч).

Повзання, підлізання, пролізання, перелізання, лазіння. Лазити по гімнастичній стінці, драбинці (висота 2,2–2,5 м), перелізати з одного прольоту стінки на інший приставним кроком. Перелізати через лаву, колоду. Пролізати в обруч (грудьми вперед, спиною вперед, лівим і правим боком, зверху вниз, знизу вгору), підлізати під дугою (висота 40–50 см) прямо та боком. Повзати по гімнастичній лаві на животі, спині, підтягуючись руками і відштовхуючись ногами. Повзати по гімнастичній лаві накарачках назад. Повзати по підлозі, лаві, колоді, в упорі стоячи на колінах і спираючись долонями рук, по-пластунськи. Підлізати під гімнастичну лаву. Повзати по похилій дошці, лазити по похилій драбині (кут нахилу 25–30°) в упорі стоячи. Лазити по гімнастичній стінці змінним кроком ритмічно, легко. Повзати накарачках животом уверх з опорою на ступні та долоні. Лазити накарачках по горизонтальній драбині, піднятій на висоті 50 см. Лазити по гімнастичній стінці, злізати по діагоналі. Лазити по гімнастичній стінці вгору по одному прольоту, вниз — по діагоналі; по мотузяній драбині довільним способом; між рейками парканчика. Лазити по канату на довільну висоту.

Рівновага. Ходити і бігати прямо; ходити боком по дошці, лаві (ширина 15–20 см, висота 40 см), горизонтальній і похилій колоді (діаметр 20 см). Переступати через палиці, мотузки, підняті на висоту 30–35 см. Ходити по гімнастичній лаві, колоді, підкидати м'яч угору (під крок лівої ноги) і ловити його обома руками (під крок правої); переступати через предмети (кубики, м'ячі), покладені на відстані кроку один від одного. Ходити по гімнастичній лаві, виконувати повороти, присідання, підстрибування, елементи танцю. Ходити по гімнастичній лаві, колоді назустріч одне одному, розминаючись на середині, підтримуючи партнера за плечі, лікті. Ходити по вузькій рейці гімнастичної лави прямо та боком; з різними положеннями рук (в сторони, вперед, долоні на потилиці тощо). Ходити по лаві, на кожен крок високо піднімати ногу, робити під нею оплеск. Повзати по гімнастичній лаві накарачках з мішечком на спині. Ходити з торбинкою (маса 500–700 г) на голові по дошці, гімнастичній лаві, колоді. Ходити по шнуру на високих карачках: ступні на шнурі, долоні справа і зліва від шнура. Стояти на носках на одній нозі, заплющуючи за сигналом очі; те саме, стоячи на кубі, гімнастичній лаві, колоді, а також повертатися кругом, роблячи змах руками вгору. Ходити по гімнастичній лаві, посередині пролізти в обруч, під натягнуту мотузку (висота 50 см). Балансувати на великому набивному м'ячі (маса 3 кг). Стоячи на лаві, підстрибнути вгору, м'яко приземлитися. Ходити по лаві, посередині перестрибнути через мотузку (висота 20 см), йти далі. Кидати і ловити м'яч парами, стоячи на лаві. Встати і сісти, утримуючи на голові мішечок з піском. Після бігу, стрибків зробити ластівку.

Загальнорозвивальні вправи

Для рук і плечового пояса. Піднімати одночасно руки вперед і вгору, підводячись на носки з положення стоячи. Розводити руки в сторони з поворотом вправо, вліво, з положення руки за голову (стоячи і сидячи).

Піднімати й опускати плечі. Обхват правою рукою лівого плеча, лівою рукою правого плеча, потім розводити руки в сторони і знову обхват плечей. Енергійно розгинати вперед зігнуті в ліктях руки («бокс»). Відводити лікті назад двічі-тричі, випрямляти руки в сторони з положення руки перед грудьми, зігнуті в ліктях. Колові рухи вперед і назад по черзі й разом прямими руками. Виконувати різноманітні рухи руками, лежачи на підлозі.

Для ніг. Присідати, піднімаючи руки вперед, угору з предметами і без них. Присідати, торкаючись спиною і потилицею стіни. Піднімати

по черзі зігнуті в колінах ноги, перекладати під ними предмети з однієї руки в другу. Переступати вперед і назад через палицю або обруч, що знаходиться в руках. Захоплювати пальцями ніг предмети, сидячи на підлозі, підтягувати ноги, випрямляти їх, перекладати предмети пальцями ніг праворуч і ліворуч.

Для тулуба. Повороти тулуба праворуч і ліворуч. Нахили тулуба в сторони при різному положенні рук. Нахили тулуба якомога нижче вперед, торкаючись руками підлоги (брати і класти предмети біля носка правої або лівої ноги збоку). Піднімати, опускати витягнуті ноги, сидячи на підлозі й спираючись ззаду руками, переносити одночасно обидві ноги через палицю, скакалку. Нахили до правого та лівого коліна і торкання їх лобом (допомагати собі руками), сидячи на підлозі, склавши ноги навхрест. Стоячи на колінах, сидати і вставати. Піднімати ноги, зігнуті в колінах, та виконувати рухи ними («велосипед»), лежачи на спині. Піднімати одночасно обидві витягнуті ноги, лежачи на спині.

Танцювальні. Невимушено рухатися відповідно до характеру та темпу музики; узгоджувати рухи з музичними фразами.

Вправи на розвиток просторових орієнтувань

Самостійно швидко шикуватися в колону по одному, парами, в коло, у кілька колон (ланок), шеренгу. Рівнятись у колоні, шерензі, колі. Перешиковуватися з одного кола в кілька. Повороти праворуч, ліворуч. Перешиковуватися з колони по одному в колону по чотири, розходитись праворуч, ліворуч і змикатись в пари, четвірки. Розраховуватися на «перший — другий», після чого перешиковуватись з однієї шеренги в дві.

Ігрові вправи та рухливі ігри

З ходьбою, бігом, на утримання рівноваги: «Два Морози», «Зміни прапорець», «До жени свою пару», «Сміливіше вперед!», «Рибалки і риби», «Швидко візьми, швидко поклади», «Визволяй!», «Совонька», «Третій зайвий», «Трактористи», «День і ніч», «Квачі парами», «Шуліка», «Пастух і вовк», «Заєць без хатки», «Білка, жолуді, горіхи», «Слухай сигнал!», «Море хвилюється», «Білі ведмеді», «Вільне місце».

З повзанням і лазінням: «Пожежники на навчанні», «Мисливці й мавпи», «Розвідники», «Птахи в клітці».

З киданням та ловінням предметів: «Мисливці й звірі», «Квач з м'ячем», «Хто далі кине», «Не давай м'яча ведучому», «Передай

і встань!», «Влуч у м'яч», «Снігові кола», «Влуч у кільце», «Влуч м'ячем», «М'яч середньому», «Хто більше», «М'яч у повітрі», «Вантаження кавунів», «Переправа», «Спіймай м'яч», «М'яч через шеренгу».

Зі стрибками: «Вовк у рові», «Горобці-стрибунці», «Горобці й білий котик», «Жаби й чапля» «Стрибуни», «Бій півнів», «Класи».

На орієнтування у просторі: «Група, струнко!» «Подоляночка», «Як у нас біля воріт», «До свого прапорця!», «Зозуля», «Карлики і велетні».

На обмеженому місці (на веранді, під навісом): «Хто перескочить?», «Гонка», «Палиця, що падає», «Вартовий», «Луна», «Руки сусіда».

За столом: «Хто сильніший», «Веселі читачі», «Перевір свою пам'ять», «Веселі футболісти».

Атракціони: «Хто перший витягне скакалку», «Удвох на трьох ногах», «Злови рибку», «Футболіст», «Примхлива ноша», «Потрапити в обруч».

Естафети та змагання: «Перетягування мотузки», «Біг пінгвінів», «Дні тижня», «М'яч назустріч», «Швидше в обруч», «Естафета з кеглями», «Стрибки командою», «Тачки», «Передай м'яч», «Біг в обручах», «Зустрічна естафета», «Естафета з прапорцями», «Естафета з викликом номерів», «Зустрічна естафета з перешкодами», «Естафета парами», «Естафета з веденням м'яча».

Українські народні рухливі ігри: «Жнива», «Грибок», «Довга лоза», «Качки і рибалки», «Горішки», «Двоє — мало, третій — зайвий».

Доріжка перешкод. Виконувати різні рухові завдання, вправляючись в основних рухах.

Ігри спортивного характеру

Бадмінтон. Правильно тримати ракетку, бити волан, перекидаючи його на бік партнера (без сітки, через сітку або мотузку). Вільно рухатися по майданчику, намагаючись не пропустити волан. *Ігри та ігрові вправи:* «Підбий волан», «Попади в обруч», «Хто далі?», «Волан по колу», «Попади в кільце чи щит».

Городки. Кидати бити від плеча і збоку, зберігаючи правильне вихідне положення (півоберта до кону з опорою на праву ногу, що стоїть позаду). Знати чотири-п'ять фігур. Уміти вибивати городки з кону (відстань 6 м) і півкону (3 м). *Ігри та ігрові вправи:* «Збий кеглю», «Точно в ціль», «Хто швидше зіб'є фігуру».

Баскетбол. Передавати м'яч одне одному: обома руками від грудей, однією рукою від плеча. Передавати м'яч одне одному обома руками від грудей у русі. Ловити м'ячі на різній висоті (на рівні грудей, над головою, збоку, знизу, біля підлоги тощо), з різний боків. Кидати м'яч у ко-

шик обома руками із-за голови, від плеча. Вести м'яч однією рукою, перекидаючи його з однієї руки в іншу, рухаючись у різних напрямках: зупиняючись і знову рухаючись за сигналом; грати за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Піймай м'яч», «Передав — сідай», «Проведи м'яч до прапорця», «Будь уважним».

Футбол. Передавати м'яч одне одному з пересуванням у парах на відстань 5–6 м. Вести м'яч по майданчику: по прямій, змійкою між розставленими предметами (кубики, кеглі), із зупинкою м'яча за сигналом. Вести м'яч 6–8 м і забивати правою і лівою ногою у ворота. Вивчити дії з м'ячем воротаря: ловіння м'яча обома руками, відбивання кулаками та введення м'яча у гру (удар по нерухомому м'ячу). Грати у футбол за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Влуч у предмет», «Не пропусти м'яч», «Зустрічна естафета з м'ячем», «М'яч ведучому», «Дальній удар».

Хокей. Проводиться на снігу без ковзанів (взимку) та на траві (в теплу пору року). Вести шайбу ключкою, не відриваючи її від шайби, прямо і змійкою. Виконувати удари по шайбі, влучати шайбою у ворота. *Ігри та ігрові вправи:* «Естафета змійкою», «Естафета з шайбою», «Влуч шайбою в коло», «Вибий кулю».

Настільний теніс. Правильно тримати ракетку, виконувати підготовчі вправи з ракеткою і м'ячем (підкидати і відбивати м'яч ракеткою трохи вгору, підкидати і відбивати м'яч з ударом об підлогу, стінку). Перебивати м'яч через сітку після відскоку від столу, грати в теніс за спрощеними правилами. *Ігри та ігрові вправи:* «Попади в ціль», «Закоти м'яч у ворота», «Хто швидше», «Качати м'ячі у парах», «Піймай м'ячик».

Вправи спортивного характеру

Катання на санчатах. Спускаючись з гірки, підняти предмет (сніжку, прапорець, гілочку тощо). Виконувати ігрові завдання: проїжджати у «ворітця», влучати сніжкою в ціль, хто далі проїде. *Ігри та ігрові вправи:* «Естафета на санках», «Хто перший до прапорця?», «Арка», «Хто далі проїде?», «Хто швидше?», «Підніми предмет».

Ходьба на лижах. Ходити поперемінним кроком по лижні один за одним. Ходити на лижах по пересічній місцевості, яка має невеликий схил і рівні ділянки. Робити повороти переступанням на місці кругом (праворуч, ліворуч). Підніматися на гірку різними способами: ступаючи кроком, «напів'ялинкою», «ялинкою», «драбинкою». Спускатися з гірки (кут підйому до 20°) без палиць, гальмуючи під час спуску: «напівплугом», «плугом». Проходити на лижах 600–800 м у середньому

темпі, 2–2,5 км — у повільному темпі. *Ігри та ігрові вправи:* «Зустрічна естафета», «Пройди і не зачепи», «Естафета з перенесенням лижних палиць», «Квач на лижах», «Поміняй прапорець».

Катання на велосипеді. Кататися на двоколісному велосипеді по колу, змієюю, робити повороти праворуч, ліворуч, гальмувати. Керувати велосипедом однією рукою (правою, лівою), сигналізувати другою. Кататись на самокаті, відштовхуючись правою або лівою ногою. *Ігри та ігрові вправи:* «Вісімка», «Зі склянкою води», «Попади у ціль», «Весела парочка».

Катання на самокатах і спортролерах. Кататися на самокаті (спортролері), енергійно відштовхуючись лівою та правою ногами по прямій, по колу, змієюю. Тривалість катання кожної дитини в межах 10–12 хв.

Плавання. Ковзати на грудях та на спині, відштовхуючись ногами від бортика басейну. Під час ковзання перевертатись з грудей на спину і навпаки («гвинт»). Робити вдих і потім видих (до десяти разів підряд). Те саме — в упорі лежачи на прямих руках (або тримаючись за поручень) з поворотом голови під час вдиху. Ковзати на грудях з видихом у воду: ковзати на спині, чергуючи вдих і видих. Плавати на грудях та на спині на дистанцію 10–15 м. *Ігри у воді:* «Брід», «Щука», «Карасі і коропи», «Дивись уважно», «Вудочка», «Я пливу», «Торпеди», «Квач», «Хто швидше».

Піші переходи (дитячий туризм)

Піші переходи, прогулянки за межі ЗДО. Ходити у природному для дітей темпі в два переходи (по 35–40 хв кожний).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Оздоровчий аспект: основні рухи виконують природно, легко, чітко; уміють стежити за своїм зовнішнім виглядом; самостійно виконують оздоровчі процедури; намагаються контролювати поставу.

Знаннєвий аспект: розуміють значення фізичних вправ, рухової діяльності, загартовувальних заходів, дотримання правил особистої гігієни та самообслуговування для власного здоров'я, фізичного розвитку, фізичної підготовки до навчання у школі, до життя; із задоволенням виконують підготовчі вправи до ігор спортивного характеру, беруть активну участь у цих іграх; уміють зберігати рівновагу, координують рухи рук і ніг; активно використовують рухові уміння та навички у самостійній руховій та інших видах діяльності; правильно виконують техніку різних видів стрибків, метання, виявляють інтерес до

результатів; виконують різні види та способи лазіння; вправи з рівноваги виконують на більш вузькій та вищій площі опори; катаються на велосипеді; плавають, ходять на лижах; мають уявлення про види спорту та видатних спортсменів;

Виховний аспект: в рухливих іграх, ігрових вправах, іграх та вправах спортивного характеру виявляють активність, самостійність; цілеспрямованість та наполегливість в оволодінні елементами техніки основних рухів, ігор та вправ; виявляють позитивні емоції, чесність, витримку, вміння зосереджуватися під час виконання рухових дій; намагаються досягти якісного виконання рухових дій; звертають увагу на красу, ритмічність, пластичність та витонченість рухів.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

.....

1. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини — від родини. К.: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с.
2. Богініч О.Л., Бабачук Ю.М. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор для дітей дошкільного віку. Т.: Мандрівець, 2014. 224 с.
3. Богініч О.Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посіб. К.: СП «ЧИП», 2001. 126 с.
4. Вільчковський Е., Курок І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ПФ «Видавництво "Університетська книга"», 2019. 467 с.
5. Вільчковський Е.С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Т.: Мандрівець, 2008. 128 с.
6. Дитячі ігри та розваги: попул. посіб. для педагогів, дітей та батьків / упоряд. І. Січовик. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2004. 423 с.
7. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / О.Л. Богініч, Н.В. Левінець, Л.В. Лохвицька, Л.А. Сварковська. К.: Генеза, 2013. 127 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати сенсорну культуру: збагачувати уявлення про всі кольори спектра та ахроматичні кольори, про зовнішні структурні ознаки площинних та об'ємних геометричних фігур, про особливості властивостей матеріалів предметів та об'єктів.
- Виховувати інтерес до розв'язання математичних завдань у різних видах діяльності.
- Поглиблювати і розширювати уявлення про елементи математики у визначених змістових розділах.
- Формувати потребу застосовувати набуті сенсорні та математичні компетентності в різних видах діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Сенсорні еталони та розвиток сенсорної культури.

Продовжувати формувати вміння розрізняти назви сенсорних еталонів (колір, форма, величина) та використовувати їх у самостійній діяльності. Вправляти в умінні порівнювати предмети за кольором, формою, величиною, смаком, запахом, розрізняти властивості і якості предметів, визначати 5–7 додаткових кольорів, відтінків кольору, змішувати кольори для отримання потрібного кольору та відтінку.

Пропонувати для класифікації та впорядкування за кількісними і якісними (4–5) ознаками предмети, геометричні фігури та їх сукупності.

Вправляти в умінні розміщувати предмети у напрямку зростання чи зменшення певної (або кількох) ознаки. Продовжувати вчити визначати розташування предметів та об'єктів у просторі (близько, далеко, ліворуч, праворуч, всередині, під, над, біля, зверху, знизу, позаду, попереду), орієнтуватися на площині аркуша паперу, книжки. Вправляти

у складанні орнаментів, малюнків з використанням геометричних фігур, різних за величиною, формою, кольором, розрізненні та називанні геометричних фігур (ромб, трапеція, призма, піраміда, конус та ін.), здійсненні класифікації фігур за зовнішніми структурними ознаками (трикутні, чотирикутні, п'ятикутні, шестикутні, багатокутні, округлі тощо), розумінні взаємозв'язку між плоскими та об'ємними геометричними фігурами.

Продовжувати формувати розуміння особливостей властивостей матеріалів — різні види паперу, картону, тканин, дерева, металу, гуми та ін. — їх усвідомлений вибір для власної продуктивної діяльності.

Поглиблювати уявлення про властивості часу, часові поняття (доба, на світанку, в сутінках, опівдні, опівночі, вдень, вночі; тиждень, місяць, рік), визначати тривалість секунди, хвилини, години за допомогою годинника та за діяльністю. Формувати відчуття часу та вміння помічати його плинність. Формувати вміння використовувати еталони для сенсорного аналізу, визначаючи в подібних предметах відмінності, а в різних — схожість.

Формування уявлень про множину. Поглиблювати уявлення про можливість об'єднання предметів у різні множини, розуміти узагальнене значення слів, що їх позначають: посуд, одяг, меблі, транспорт тощо. Вправляти в об'єднанні двох груп предметів і визначенні кількості за допомогою перелічування усіх предметів (у межах десяти), а також у вилученні частини предметів за будь-якою ознакою із множини (у межах десяти). Порівнювати дві множини за кількістю і визначати відношення між їх елементами: «На скільки більше?», «На скільки менше?», «Порівну», «Стільки ж». Використовувати поняття *однаково, порівну, стільки, скільки* у спілкуванні на організованих формах роботи та в самостійній діяльності, встановлювати різноманітні взаємозв'язки.

Формування уявлень про число. Вправляти в лічбі предметів у межах 10 (розміщення предметів хаотичне, лінійне, по колу). Поглиблювати уявлення про зв'язки між числами натурального ряду, вправляючи в умінні збільшення або зменшення числа на 1. Формувати уявлення про склад числа в межах першого десятка.

Додатковий зміст педагогічної роботи. Поглиблювати вміння оперувати числами від 1 до 10, від будь-якого числа до 10, від 10 до будь-якого числа — порядкова і кількісна лічба, лічба у прямому і зворотному порядку. Учити порівнювати числа на основі попереднього встановлення відношень між предметними множинами, упорядковувати числові картки (у бік збільшення чи зменшення) у зростаючому або спадаючому порядку. Розуміти склад числа у межах 10 за допомогою розкладання предметних множин на дві частини.

Формувати уміння оперувати українськими монетами та купюрами у різних ігрових ситуаціях (25, 50 коп. та 1, 2, 5, 10 грн).

Додавання і віднімання. *Додатковий зміст педагогічної роботи.* Продовжувати ознайомлювати з цифрами як знаками чисел та їх написанням, використанням в різних видах практичної діяльності.

Продовжувати вчити читати приклади, пояснювати прості зміни (причинно-наслідкові в рядках), розв'язувати логічні задачі. Вправляти в прийомах прилічування (додавання) та відлічування (віднімання) по 1, 2, 3. Формувати уміння складати та розв'язувати задачі різних типів: зменшення і збільшення на одиницю, збільшення і зменшення на кілька одиниць.

Ознайомлення з величиною предметів. Закріплювати уміння використовувати еталонні та інші способи вимірювання висоти, ширини, товщини, довжини предметів, об'єму рідких та сипких речовин. Вправляти у вимірюванні довжини відрізків і побудові відрізків заданої довжини за допомогою лінійки. Вправляти у побудові впорядкованих послідовних рядів на основі параметрів величини та маси.

Орієнтування у просторі. Визначати просторове розміщення на площині (на столі, в зошиті), проміжні напрямки (верхній правий кут, нижній лівий тощо). Вправляти у вживанні в мові термінів, що означають різні напрямки і просторові відношення між предметами. Вчити орієнтуватися за схемами, планами та розуміти їх як моделі просторового розміщення, визначати місце розташування предметів на таблиці прямокутної форми із зображенням двох-трьох рядків і стовпчиків за двома координатами — назвою рядка і стовпчика, а також розташування одного предмета відносно іншого.

Орієнтування у часі. Учити розуміти календарні міри часу (тиждень, місяць, рік): у тижні — 7 днів, у місяці — 4 тижні, 12 місяців складають 1 рік, у році — 4 сезони, в кожному — по 3 місяці. Вправляти дітей у вивченні назв місяців, їх послідовності, характерних ознак кожного, розумінні сезонних змін — рання-пізня весна, рання-пізня осінь, середина літа, зима; розумінні та вживанні поняття *міжсезоння*. Формувати і розвивати у дітей відчуття часу при виконанні різних завдань, доручень, побутових процесів. Учити встановлювати причинно-часові залежності ритмічних природних явищ, між різними явищами в природному та соціальному довкіллі.

Продовжувати вчити орієнтуватися у часі за допомогою різних видів календарів та годинників. Формувати уявлення про минуле, теперішнє і майбутнє.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Знають всі кольори спектра та ахроматичні кольори, зовнішні структурні ознаки площинних та об'ємних геометричних фігур, особливості властивостей матеріалів предметів й об'єктів.
- Вміють лічити в прямому і зворотному порядку в межах 10; розв'язувати нескладні сюжетні задачі, приклади на віднімання і додавання в межах 10.
- Застосовують набуті сенсорні та математичні компетентності в різних видах діяльності.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Псь О., Яцків О. В країні міркувань. Посібник для розвитку мислення. К.: Світ, 2018. 320 с.
2. Гарет Мур. Математичні ігри для розумних дітей. К.: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 192 с.
3. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської, Н.Ю. Рудницької, Ю.М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
4. Степанова Т.М. Навчаємо математики: формування елементарних математ. уявлень у дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2014. 112 с.
5. Степанова Т.М. Навчаємося математики: зошит для ігор і занять з математики для дітей старшого дошкільного віку. К.: Генеза, 2013. 48 с.

КОНСТРУЮВАННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Вчити дітей конструювати за схемами, малюнками, фотографіями.
- Вчити самостійно складати схеми нескладних конструкцій.
- Розвивати вміння планувати роботу, доводити її до кінця, аналізувати результат.
- Розвивати самостійність та ініціативність, здатність до експериментування в процесі конструювання.
- Розвивати інтерес до архітектури.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Конструювання з будівельного матеріалу. Вчити дітей конструювати за схемами, кресленнями, фотографіями, малюнками. Формувати узагальнені уявлення про будівлі. Залучати до створення колективних робіт: «Житлові масиви», «Транспорт».

Орієнтовна тематика завдань: «Сходи», «Будівлі», «Мікрорайон міста», «Мости», «Судна за кресленнями», «Міський транспорт», «Літаки», «Казковий замок», «Житловий масив», «Казкове місто».

Конструювання з деталей конструкторів. Створювати умови для самостійного ознайомлення дітей з конструктором через практичне випробовування його можливостей. Вчити конструювати без опори на схеми та кольорові додатки, представлені у наборах до конструкторів, виготовляти конструкції різної тематики (зірка, замок, літак, тварина тощо) самостійно, через практичні спроби.

Конструювання з паперу й картону. Ознайомити дітей з технікою киригамі: складання з паперу і вирізання його в різних напрямках. Удосконалювати вміння дітей застосовувати різні способи конструювання для створення оригінальних виробів. Заохочувати дітей самостійно використовувати виявлені ними властивості об'єктів у конструюванні. Продовжувати вчити передавати у конструкціях пропорції предметів, розміщення у просторі; враховувати специфічні властивості предметів та їх частин щодо конструктивних характеристик (стійкість, рівновага). Вчити самостійно визначати етапи конструювання. Заохочувати виготовляти один і той самий образ у різних варіаціях.

Орієнтовна тематика завдань: «Рак», «Лялька», «Клоун» (з картонних конусів та циліндрів); візочки, скриньки з паперової (кар-

тонної) викрійки; «Ворона», «Акула», «Дракон», «Сова», «Будиночок», «Білочка», «Зайчик», «Краб», «Дракон» (орігамі); «Рибки», «Родина тварин», «Сім'я птахів», «Сніжинки», «Казкове містечко», «Квіти», «Космічне містечко» (киригами з картонних конусів та циліндрів); подарункові коробочки, іграшкові меблі (диван, трюмо, шафа) з паперової (картонної) викрійки; іграшкові меблі за призначенням (для дитячої кімнати вдома, для групового приміщення дитячого садочка); будиночки, «Потяг» (з паперової (картонної) викрійки); тематичні композиції: «Зоопарк», «Акваріум», «Весняне поле» (орігамі), «Тварини» (киригами).

Конструювання з природного матеріалу. Формувати у дітей вміння розглядати природний матеріал не тільки як основу майбутнього виробу, а й як деталь, частину, значущу для побудови цілісного образу способом її введення у нову цілісність. Заохочувати дітей експериментувати й випробовувати, комбінуючи різні природні форми. Продовжувати формувати вміння підкреслювати схожість природних форм (жолудів, каштанів, шишок, черепашок) з предметами та об'єктами навколишньої дійсності за допомогою додаткових деталей. Продовжувати вчити дотримуватися техніки безпеки при користуванні інструментами.

Орієнтовна тематика завдань: «Пташки», «Тварини», «Людина», «Лісовичок», «Снігова баба», «Герої казок»; сюжетні композиції: «На подвір'ї», «У лісі», «На озері».

Конструювання з викидних матеріалів. Стимулювати інтерес до експериментування. Вчити дітей розробляти варіанти застосування об'єкта, що втратив своє побутове призначення, його модифікації, визначення нових змістових сторін об'єкта для його подальшого використання. Продовжувати формувати вміння аналізувати різний матеріал не тільки як основу, а і як деталь майбутньої конструкції. Виховувати економність, бережливість. Залучати дітей до створення сюжетних композицій.

Орієнтовна тематика завдань: іграшкові меблі, «Комп'ютер», «Телефон», «Гараж з машинами», «Робот», «Космічний персонаж»; сюжетні композиції: «Місто», «Театр», «Порт».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина ознайоmlена з різними видами конструкторів, виявляє до них інтерес, здатна самостійно чи з іншими учасниками створювати різноманітні конструкції.
- Вміє конструювати за схемами, малюнками, фотографіями.

- Самостійно складає схеми нескладних конструкцій.
- Вміє планувати роботу, доводити її до кінця, аналізувати результат.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Сухар В.Л. Конструювання в ДНЗ. Старший вік. Х.: Ранок, 2016. 176 с.
2. Марсіянова Г., Трикоз С. Образотворча діяльність у дошкільних закладах. Старша група. К.: Літера. 47 с.
3. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO» / О.Ю. Рома, В.Ю. Близнюк, О.П. Борук. The LEGO Foundation, 2016. 140 с.

ЕКОПРОСТІР РОЗВИТКУ ДИТИНИ

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ: що навколо мене

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Закріплювати вміння аналізувати властивості предметів за матеріалом (гума, шкіра, тканина, папір, пластик, дерево, скло, хутро).
- Продовжувати вчити розуміти істотні ознаки певних груп предметів, виокремлювати спільні та відмінні якості у схожих предметів (крісло, стілець, табуретка).
- Формувати естетичний смак, відчуття необхідності порядку.
- Формувати розуміння того, що речі слід берегти, оскільки красиві предмети всім подобаються. Чистота речей є однією з ознак їх краси.
- Виховувати пошану до людей, які створюють якісні речі.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Поглиблювати знання дітей про житло сучасне та українське народне, особливості його будови. Звертати увагу дітей на різновиди сучасних будівель, їх функціональне призначення, дизайн, внутрішній інтер'єр.

Ознайомлювати зі спеціальним одягом людей різних професій. Продовжувати розглядати інструменти та предмети, необхідні людям для праці.

Поглиблювати та розширювати знання про транспорт. Розповісти про винайдення транспорту та його елементів (колесо, мотор).

Поглиблювати знання про різновиди транспорту та правила безпеки у поведженні з ним.

Ознайомити дітей з групами предметів, що знадобляться у школі (зошит, портфель, пенал тощо).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Виявляють пізнавальну потребу в розширенні знань про рукотворний світ предметів, готовність творчо використовувати власні знання і вміння у предметно-практичній діяльності.
- Знають істотні ознаки певних груп предметів, вміють виокремлювати спільні та відмінні якості схожих предметів, розуміють взаємозв'язок між їх властивостями, будовою та матеріалом, можуть порівнювати предмети між собою, упорядковувати, узагальнювати.
- Виявляють власний естетичний смак, позитивне ставлення та готовність підтримувати порядок і красу в побуті.
- Розуміють необхідність берегти речі, знають про їх цінність (матеріальну, духовну), бережливо ставляться до предметів навколишньої дійсності.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

.....

1. Зайцева Л.І. Знання про об'єкти довкілля як засіб розвитку початків обдарованості дитини-дошкільника // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 5 (24). С. 29–35.

СОЦІАЛЬНИЙ СВІТ: хто поряд зі мною

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати знання еталонів моральної поведінки на засадах засвоєних норм і правил міжособистісної взаємодії.
- Розвивати уміння аналізувати власні вчинки та вчинки інших людей відповідно до загальноприйнятих норм і правил міжособистісної взаємодії, передбачати наслідки впливу вчинків на фізичне й емоційне благополуччя людей.
- Формувати спроможність конструктивно взаємодіяти в умовах певної невизначеності й багатозначності.
- Виховувати емоційно-ціннісне ставлення до себе та до інших людей.
- Формувати основи патріотичних почуттів.
- Розвивати інтерес до народів Європи та світу.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Родина. Удосконалювати знання про власну сім'ю, родину, родовід, цінність родинних стосунків, традиції, звичаї, що існують у сім'ї; про роль кожного члена сім'ї, їхні права та обов'язки, необхідність прийняття опіки з боку дорослих. Продовжувати формувати розуміння значення родинних свят, спілкування з близькими. Спонукає до виявлення власних почуттів під час родинних свят. Продовжувати формувати навички дотримання правил сімейного співжиття: виконувати свої обов'язки як члена сім'ї, робити власний внесок у її добробут, діяти так, щоб не засмучувати близьких, викликати в них почуття задоволення; надавати їм посильну допомогу; стримувати свої бажання, якщо вони заважають рідним; проявляти до близьких увагу, піклування, чуйність тощо. Виховувати почуття гордості за власну сім'ю. Формувати бажання підтримувати родинні зв'язки, бути причетним до спільних турбот і проблем сім'ї, виявляти інтерес до спільних родинних справ.

Людина серед людей. Продовжувати формувати розуміння того, що кожна людина є цінною, має право на життя; всі люди різні, неповторні. Продовжувати формувати уміння розрізняти людей за ступенем близькості (рідні, знайомі, сусіди, друзі, близькі), рівнем довіри та способом спілкування; спілкуватися з людьми різного віку, статі; ви-

являти інтерес до співрозмовників, підтримувати розмову, аргументувати власні судження, обстоювати свої та враховувати інтереси інших, контролювати власну поведінку в громадських місцях. Поглиблювати уявлення про позитивні й негативні якості людей. Вчити оцінювати вчинки не лише за їх результатами, а й за мотивами; обґрунтовано оцінювати власні вчинки.

Наш дитячий садок. Виховувати повагу до працівників закладу дошкільної освіти. Продовжувати формувати навички позитивної взаємодії з працівниками закладу дошкільної освіти, однолітками. Вдосконалювати вміння конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій з однолітками на засадах наведення аргументів, використання домовленостей, гумору тощо. Виховувати почуття гордості за свою групу, заклад дошкільної освіти.

Україна — рідний край. Закріплювати знання про рідний край, історію, географію країни, її природні багатства, промисловість, якою вона славиться, культуру, мистецтво, народні символи. Формувати уявлення про можливість проживання на одній території людей різних національностей, які є громадянами однієї держави, необхідність підтримувати й поважати країну, в якій вони живуть. Ознайомити з картою України, призначеною для користування дошкільникам. Формувати уміння знаходити на карті різні географічні об'єкти (гори, моря, ріки, міста, столицю України, своє місто тощо). Формувати вміння розрізняти позитивні й негативні дії людей щодо держави, державних символів; давати мотивовану оцінку патріотичних (антипатріотичних) вчинків. Спонукає до виявлення патріотизму в різних ситуаціях життєдіяльності. Формувати елементарні знання про держави найближчого оточення України; народи, які там проживають; традиції, культурні цінності різних народів. Виховувати доброзичливе ставлення до громадян інших країн світу.

Правове виховання. Формувати знання про закони як засіб упорядкування громадських стосунків та поведінки людей. Поглиблювати уявлення дітей про власні права та свободи, можливість власного вибору в певних ситуаціях. Виховувати повагу та толерантне ставлення до оточуючих. Розвивати впевненість у собі, самоповагу. Продовжувати формувати вміння зважати на думку та інтереси інших людей. Формувати негативне ставлення до переступання законів, злочинів та дій, що порушують права інших людей.

Безпека життєдіяльності. Формувати вміння помічати джерела небезпеки в повсякденному житті та відповідно діяти в небезпечних ситуаціях. Уточнювати, узагальнювати знання дітей про користь та небезпеку вогню. Закріпити знання про службу порятунку. Продовжувати

формувати знання про причини загоряння, інвентар пожежників, особливості гасіння. Закріпити знання дітей про всіх учасників дорожнього руху, правил переходу вулиці та поведінки в транспорті.

Медіаосвіта. Поглиблювати знання про сучасні джерела інформації, особливості роботи з комп'ютером, планшетом, смартфоном, можливості їх використання для створення фото, аудіо, відео, зображення, малюнка. Формувати навички пошуку інформації, її використання та перевірки з допомогою дорослого. Формувати вміння створювати прості анімаційні твори.

Економічне виховання. Продовжувати формувати економічне ставлення до ресурсів. Формувати елементарне уявлення про сімейний бюджет (потреби, затрати, розподіл коштів). Формувати вміння помірковано ставитися до покупок, орієнтуючись не лише на свої бажання, а й на потреби сім'ї. Сприяти розумінню того, що щастя не залежить від багатства.

Різних професій у світі багато. Поглиблювати уявлення дітей про професії дорослих. Розширювати знання про працівників освіти, школу. Формувати елементарні уявлення про ступеневість освіти (заклад дошкільної освіти, школа, коледж / технікум, університет). Стимулювати бажання вчитися.

Продовжувати ознайомлювати з сучасними професіями: журналіст, спортивний тренер, програміст, перекладач, бухгалтер, менеджер та ін. Поглиблювати уявлення про вже відомі робітничі професії та ознайомлювати з новими. Виховувати повагу до людей, які мають «золоті руки». Продовжувати ознайомлювати з професіями сільськогосподарського сектору. Виховувати повагу до людей, які працюють на землі.

Привчаємося працювати. Продовжувати формувати навички самообслуговування та особистої гігієни. Закріплювати вміння самостійно вдягатись та роздягатись, стежити за своїм зовнішнім виглядом, доглядати за власними речами, складати їх на місце. Продовжувати вчити використовувати спеціальний одяг для активних видів діяльності. Формувати потребу в дотриманні чистоти та порядку в груповій кімнаті. Формувати вміння дотримуватись правил користування спільними речами та їх збереження. Закріплювати уміння самостійно, без нагадування прибирати іграшки та матеріали після ігор, не використовувати для гри іграшки, що забруднились. Долучатись до господарсько-побутової праці дорослих, допомагати мити іграшки, протирати пил на полицях, розвішувати рушнички, готувати ліжко до сну та самостійно застеляти. Продовжувати формувати навички приготування нескладних страв (бутерброд, фруктовий салат тощо) разом

з дорослими. Продовжувати формувати культуру праці: тримати в порядку робоче місце, планувати трудову діяльність, домовлятися про розподіл обов'язків, працювати старанно та доводити справу до кінця. Формувати вміння помічати недоліки в процесі праці та виправляти їх, ввічливо зауважувати іншим дітям і дорослим на неправильність трудових дій. Спонукаати виявляти ініціативу та бажання допомогти тому, хто потребує цього. Виховувати відповідальність та самостійність під час виконання епізодичних та довготривалих доручень, обов'язків чергових. Виховувати самостійність, ініціативність, відповідальність.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Орієнтуються в соціальному оточенні. Знають правила поведінки з близькими, знайомими і незнайомими людьми.
- Цікавляться життям соціуму (близького і віддаленого), виявляють інтерес до країн і народів світу.
- Вміють аналізувати власні вчинки та вчинки інших людей відповідно до загальноприйнятих норм і правил міжособистісної взаємодії, передбачати наслідки впливу вчинків на фізичне й емоційне благополуччя людей.
- Спокійно почувуються в умовах невизначеності й багатозначності, здатні прийняти правильне рішення.
- У ставленні до держави наслідують дорослих, відчують красу рідної природи, розуміють культурні особливості українського народу.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: метод. посіб. / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. Н. Гавриш. Х.: Мадрид, 2015. 220 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: моногр. / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко; наук. ред. А.М. Богуш; за ред. Н.В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.

3. Прийняття дитиною цінностей: посіб. / Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, С.О. Ладивір та ін.; за ред. Т.О. Піроженко. К.: Видавничий дім «Слово», 2018. 240 с.
4. Рейпольська О.Д. Особливості уявлень дошкільників про самих себе та виховання ціннісного самоставлення // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 31. С. 142–146.
5. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності: моногр. / А.М. Богуш, Н.Г. Грама, Н.І. Луцан та ін. О.: Вид. Букаєв В.В., 2013. 236 с
6. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві: теоретичні аспекти та методичний супровід: моногр. / І.П. Рогальська-Яблонська та ін.; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань: Жовтий О.О., 2013. 334 с.

ПРИРОДНИЙ СВІТ: дитина у світі природи

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати у дітей цілісну картину природи.
- Дати елементарні уявлення про Сонячну систему, дослідження та освоєння людиною космосу.
- Формувати знання про Землю як планету та фактори, що забезпечують існування життя на ній.
- Розвивати здатність бачити красу і велич природи, її крихкість та залежність від діяльності людини.
- Формувати екологічно доцільну поведінку, розумне, дбайливе ставлення до рослин, тварин, розвивати естетичне сприймання природи.
- Підтримувати та розвивати стійкий інтерес до пізнання природи.
- Виховувати бажання не лише спостерігати красу природи, а й створювати її власною працею.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Природа планети Земля. Формувати у дітей початкові уявлення про Землю як планету.

Осінь. Явища природи. Вчити помічати осінні зміни у природі: сонце світить, але менше гріє, на початку осені дні ще теплі, а ночі холодні,

небо частіше вкривається темними хмарами, ідуть дощі, найкрасивіша частина цієї пори року — золота осінь. У другій половині осені менше сонячних днів; настає пора перших заморозків, може падати сніг. Навчити дітей називати осінні місяці, вміти їх пояснювати на основі асоціацій, що сформувались у результаті спостережень за об'єктами та явищами природи. Пояснити походження назви місяців року (вересень — від вереску птахів, які відлітають на зимівлю, цвітіння квітів вереску; жовтень — від кольору листя; листопад — від характеристики основного осіннього явища в природі).

Рослини. Закріпити і систематизувати знання дітей про дерева, кущі, трави, мохи, гриби; найпоширеніші дикорослі й культурні рослини своєї місцевості (назва, характерна будова, місце зростання), лікарські властивості рослин найближчого природного оточення. Закріпити знання про те, що рослини виділяють кисень, окремі з них забезпечують їжею тварин, людей, слугують будівельним матеріалом для тварин і людей. Поглибити знання про характерні осінні явища в житті рослин та підготовку їх до зими.

Тварини. Поглибити знання дітей про підготовку тварин до зими: зміну хутра на більш густе і тепле (кіт, собака, ведмідь, вовк, олені); зміну окремими тваринами забарвлення хутра на захисне, більш пристосоване до зимових умов (білка, лисиця); накопичення жиру як джерела енергії та тепла; впадання у сплячку (їжачок, ведмідь, земноводні тварини, комахи). Пояснити причину відльоту у вирій перелітних птахів (відсутність джерела живлення: комах, риби, земноводних), особливості пристосування до складних умов зими зимуючих (зерноїдних та всеїдних) птахів.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* згрібати опале листя на купу, перевозити на візках до компостної ями, збирати листя для засушування, каштани, жолуді та інший природний матеріал; обкопувати дерева, кущі; висаджувати кущі смородини (чорної, червоної, білої);

— *на городі:* збирати овочі та фрукти в міру їх дозрівання; залучати до перекопування грядок;

— *у квітнику:* очищати квітник від поживклих квітів, збирати насіння квітів, викопувати цибулини і кореневища квітів для зберігання до весни;

— *у груповій кімнаті та вдома:* доглядати за кімнатними рослинами, знати їх потреби у світлі, воді, ґрунті; включатись у допомогу дорослим при приготуванні страв із овочів та фруктів; садити дерева разом з батьками з нагоди родинних свят, висаджувати квіти у квітнику;

— у куточку природи: чергувати; самостійно доглядати за рослинами і тваринами куточка природи, дбати про загальний естетичний вигляд куточка; допомагати вихователю доглядати за акваріумом.

Зима. Явища природи. Поглибити знання про зимові явища в природі, пояснити назви і характерні особливості зимових місяців. Грудень рік кінчає, а зиму починає, січень — місяць веселих зимових свят, лютий — найкоротший, але й найсуворіший зимовий місяць. Після зимових свят дні стають довгими. Вчити помічати, що взимку сонце хоч і світить, та не гріє; небо часто вкрите важкими темними хмарами, іде сніг, вітер холодний, бувають сильні морози, заметілі, віхола; крига скувала річки та озера; наприкінці зими небо світлішає, бувають відлиги, з'являються бурюльки.

Рослини. Систематизувати знання дітей про зимові зміни в житті рослин: взимку рослини не ростуть, вони перебувають у спокої; дерева стоять оголені, тільки на дубах шелестить неопале листя; зеленіють лише хвойні дерева — ялини, сосни; на деяких деревах і кущах лишилися плоди — червоні кетяги горобини, плоди шипшини, ними ласують птахи; у лютому збільшуються бруньки на деревах та кущах, за перших теплих днів вони готові розкритися.

Тварини. Узимку сплять метелики, мурашки, їжаки, ближче до життя людей переселилися з полів та лісів сороки, ворони, горобці, синиці. Пісенька синички, що всю зиму була дуже короткою, в лютому стає більш тривалою, сповіщаючи, що від зими до весни тепер уже лишається один крок. Птахи взимку потребують підтримки людей — їх слід підгодовувати.

Праця в природі:

— на ділянці дитячого садка: привчати дітей згрібати сніг до стовбурів дерев і кущів; підгодовувати зимуючих птахів;

— на городі: накопичувати сніг на грядках;

— у квітнику: накривати рослини, які залишились зимувати (тронда);

— у груповій кімнаті та вдома: пророщувати цибулю і часник, висаджувати насіння огірків та помідорів на розсаду, доглядати за розсадою; разом з батьками змайструвати годівнички для птахів та підгодовувати їх;

— у куточку природи: залучати дітей до вирощування зеленого корму для птахів і тварин — мешканців куточка природи, до вирощування (вигонки) квітів до свят.

Весна. Явища природи. Поглибити і розширити знання дітей про весняні явища в природі: збільшення тривалості дня, сонячного світла і тепла; танення снігу та скресання криги на водоймах, льодохід, появу

струмків; капіж; теплі дощі, що пробуджують і напувають землю; перші весняні грози. Закріпити назви весняних місяців та їх характерні особливості, що знайшли відображення в назвах: березень — початок сокоруху в дерев, першими серед яких є береза і клен, поява сережок на березі; квітень — цвітіння ефемероїдів (пролісків, мати-й-мачухи, рясту, сон-трави, гусячої цибульки) та інших весняних квітів — нарцисів, тюльпанів, крокусів; травень — вся земля вкривається зеленню.

Рослини. З весною пробуджуються до життя рослини. На перших таловинах з'являються квіти: підсніжники, проліски, мати-й-мачуха. У березні зацвітають вітрозапильні дерева й кущі — ліщина, береза, вільха, верба, форзиція. З настанням більш теплих днів і появою комах зацвітають інші дерева й кущі: бузок, калина, горобина, плодові дерева. У другій половині весни розпочинаються сільськогосподарські роботи в полі, садах, на городах. У травні яскрава зелень і квіти вкривають всю землю. Повітря наповнюється їх пахощами.

Тварини. Вчити дітей самостійно помічати зміни в житті тварин та встановлювати найпростіші зв'язки між явищами природи та їхньою поведінкою. Стало тепло — прокидаються від сну комахи, злітаються до квітів метелики, джмелі та бджоли. Повертаються з вирію птахи, бо їм є чим харчуватися: з'явилися хробаки, комахи, у водоймах є риба й жаби. Чути, як кує зозуля, співають солов'ї. Заець, білка, лисиця змінюють зимові шуби на літні. Прокидаються від зимової сплячки ведмеді, ховрахи, їжаки. Жаби на водоймах голосно кумкають. Все живе радіє весні.

Праця в природі:

— *на ділянці дитячого садка:* спущувати землю під деревами і кущами,

— *на городі:* залучати дітей до планування грядок, перекопування землі, до посіву насіння овочів, висаджування розсади; посіяти злакові культури (пшениця, жито, ячмінь) для порівняння;

— *у квітнику:* залучати дітей до перекопування землі, до посіву насіння квітів, висаджування розсади;

— *у груповій кімнаті та вдома:* висівати розсаду овочів, квітів, здійснювати пересадку і перевалку кімнатних рослин; мити рослини (разом з дорослим);

— *у куточку природи:* висівати насіння овочів та квітів для вирощування розсади; відповідально виконувати обов'язки чергового.

Літо. Явища природи. Закріпити та систематизувати знання дітей про літні явища в природі: сонце високо піднімається над небосхилом, його проміння пряме і гаряче, на небі білі хмаринки, дні довгі й теплі, а ночі короткі. У літній день може пройти короткочасний дощ. Літні

дощі теплі, зливові, нетривалі, краплі дощу (особливо перші) великі, нерідко бувають грози; після дощу часто на небі можна побачити веселку. Ознайомити з назвами літніх місяців та на основі асоціацій від спостережуваних дитиною явищ пояснити їх походження. Червень — від червоного кольору перших літніх ягід (суниць, черешень, вишень); липень — від буяння липневого цвіту; серпень — від назви знаряддя праці — серпа, яким у давнину зрізали траву та спілий колос.

Рослини. Систематизувати знання дітей про літні зміни в житті рослин: відбувається активний ріст і розвиток рослин, його можна спостерігати на ділянці дитячого садка, на городі, в саду, парку, сквері, лісі тощо; на початку літа з'являються перші ягоди — суниці, полуниці, черешні, вишні; плодів дерева відцвіли і на місці квітів утворилася зав'яз майбутніх плодів; на городі зацвітають огірки, помідори, картопля, інші овочеві культури; редис, листовий салат, зелена цибуля, молоді стебла часнику, кріп та петрушка у червні вже готові до вживання (на городі дитячого садка діти можуть збирати їх самостійно, мити і додавати до щоденних страв). Закріпити знання дітей про умови гарного розвитку рослин: світло, тепло, якість ґрунту, зволоженість. У другій половині та наприкінці літа дозрівають окремі сорти яблук, абрикоси, смородина, агрус, інші культури. Плоди можна використати для дидактичних ігор «Упізнай за смаком», «Упізнай за описом», «Упізнай на дотик», «Упізнай за запахом».

Тварини. Закріпити знання про те, що рослини й тварини живуть у певних природних умовах — лісах, луках, водоймах, степах, горах. Систематизувати знання про найбільш поширені групи тварин, як-от: черви, молюски, павуки, комахи, риби, земноводні, плазуни, птахи, звірі. Стимулювати прагнення дітей оперувати їхніми назвами, описувати середовище проживання, пояснювати особливості зовнішнього вигляду, будови тіла, способу життя (живлення, пересування, захист, особливості поведінки), взаємозв'язок між будовою тіла тварини та способом життя. Залучати до спільного з дорослим догляду за свійськими та декоративними тваринами, птахами.

Праця в природі:

— на ділянці дитячого садка: збір фруктів (яблука, груші, вишні, сливи) та ягід з кущів смородини; залучати до огородження мурашника;

— на городі: залучати дітей до спусування землі, прополювання і підгортання землі під кущі картоплі та інших овочевих культур; поливу овочів на грядках; збору урожаю, очистки землі від бур'янів;

— у квітнику: проріджувати розсаду квітів, висіяних у ґрунт, і висаджувати їх в іншому місці; прополювати бур'яни;

— у груповій кімнаті та вдома: нарізати овочі для борщу, фрукти для компоту, користуючись ножем; віджимати ягоди (малина, ожина, смородина) для приготування соку; допомагати дорослим у замішуванні тіста для печива (млинців) з житнього та пшеничного борошна;

— у куточку природи: доглядати за кімнатними рослинами та мешканцями куточка природи (папугою, канаркою, джунгарським хом'ячком, морською свинкою), обладнати інсекторій для спостереження за комахами.

Життєдіяльність людини у природному довкіллі. Закріпити знання дітей про те, що кожна пора року сповнена працею людей на землі й для землі. Сільськогосподарські роботи на землі — вирощування врожаю хліба, овочів та фруктів — тривають з весни до осені, а роботи на тваринницьких фермах — увесь рік. Робота з поліпшення природного довкілля теж не має припинятись ані на день. Сприяти усвідомленню того, що природне довкілля змінюється внаслідок людської діяльності. Закріпити уявлення про професії людей, дотичні до природоохоронної діяльності, як в селі, так і в місті. Закріпити уявлення про те, що люди здійснюють природоохоронні заходи для відновлення рослин і тварин, які зникають (Червона книга), мають дотримуватись правил доцільного природокористування, сприяти чистоті природного довкілля, економному використанню природних багатств. Сприяти оволодінню правилами безпечної взаємодії з рослинами і тваринами, вмінням помічати зміни, що відбуваються в їх стані, відповідально ставитися до догляду за ними. Заохочувати до дотримання правил доцільного природокористування (сприяти чистоті природного довкілля, економно використовувати воду, електро- та теплоенергію в побуті), усвідомлення необхідності догляду, збереження та захисту природного довкілля.

Всесвіт. Систематизувати початкові знання про Всесвіт — безліч зірок та інших небесних тіл. Дати елементарну інформацію про Сонячну систему: в центрі її знаходиться Сонце, яке є джерелом світла й тепла; навколо Сонця обертаються планети. Вивчити з дітьми назви деяких планет Сонячної системи (Земля, Марс); пояснити, що вони різні за розміром, але всі набагато менші за Сонце. Закріпити уявлення про те, що Земля робить один оберт навколо Сонця за рік, під час обертання вона по-різному освітлюється і нагрівається його променями, що спричиняє сезонні зміни; навколо окремих планет обертаються інші тіла — супутники; Місяць — супутник Землі, він має форму кулі, його добре видно на небосхилі у вечірні та нічні години.

Стимулювати інтерес дітей до отримання нових знань про космос. Дати знання про те, що за зорями і планетами можна спостерігати за

допомогою спеціальних астрономічних приладів — телескопів; у телескоп можна побачити зорі, планети, поверхню Місяця; для вивчення Всесвіту люди виводять у позаземний простір супутники, космічні кораблі, станції; першим космонавтом був Юрій Гагарін, у космосі разом із представниками інших народів побували українські космонавти (Л.К. Каденюк, П.Р. Попович).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Мають початкові системні знання про об'єкти природи, їх різноманітність та взаємозв'язки.
- Розуміють важливість природи для людства.
- Володіють навичками природодоцільної діяльності, бережно ставляться до об'єктів природи.
- Розуміють красу природи, вміють передавати її засобами образотворення.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Воллімен Д. Професор Астрокіт і неосяжний космос. Л.: В-во Старого Лева, 2018. 72 с.
 2. Видатні українські письменники для малечі / Борис Грінченко, Іван Крип'якевич, Іван Франко, Леонід Глібов, Леся Українка, Марійка Підгірянка. К.: Сім кольорів, 2017. 56 с.
 3. Креативні прогулянки в дитячому садку: [посіб.] / В.О. В'юнник, О.Г. Ханіна. Х.: Основа, 2019. 112 с.
 4. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Старший дошкільний вік. Х.: Ранок, 2017. 208 с.
 5. Смаль Ю. Лесеві історії. Експериментуй і дізнавайся. Л.: Вид-во Старого Лева, 2019. 136 с.
 6. Франко І. Коли ще звірі говорили. Т.: Навч. книга — Богдан, 2018. 180 с.

ГРА ДИТИНИ

Гра — прояв естетичного і духовного життя людини.

Фрідріх Шіллер

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Створювати умови для вільної гри дітей, що сприяє переживанню відчуття радості від взаємодії з однолітками.
- Розвивати вміння планувати майбутню гру, вибудовувати її сюжетну лінію, добирати атрибути до гри, розподіляти ролі, знаходити та облаштовувати місце для гри.
- Вчити дітей спільно грати дотримуючись принципу партисипації (культури співучасті).
- Формувати уміння самостійно встановлювати правила гри, попередньо узгоджуючи їх з іншими учасниками, пояснювати правила.
- Розвивати емпатію, вміння надавати і приймати допомогу в ході гри.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігрові вправи: кінезіологічні, на розвиток взаємодії та партнерства</i>	Продовжувати розвивати вміння дітей дотримуватися правил взаємодії з партнером по грі; розвивати уміння бути впевненим у власних силах та долати стереотипи, що перешкоджають ефективній комунікації; розвивати вміння аналізувати поведінку партнера по грі та отримувати емоційне задоволення від процесу спілкування; розвивати креативність у процесі спілкування; вчити дітей вибудовувати стратегію гри для досягнення результату; продовжувати розвивати емпатію дітей	«Ребро — кулак — долоня», «Розетка», «Дзеркальне малювання», «Ножиці — собака — кінь», «Гусак — курка — півень», «Схожість», «Тільки разом», «Так та Ні», «Передай маску», «Мое місце», «Диригент», «Хто у сховку?», «Віддам тобі те, що є у мене», «Кнопки мозку», «Священик», «Пальчикові мудри», «Піктограми емоцій», ігри-стратегії «Острів», «Ерудит»

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Творчі ігри</i>		
<i>Сюжетні ігри</i>	Збагачувати ігровий досвід дітей, спонукати до самостійної організації сюжетно-рольових ігор. Розширювати тематику ігор за допомогою введення виробничих сюжетів, ігор на шкільну тематику та ігор-подорожей. Продовжувати формувати вміння спільно планувати гру та дотримуватись попередніх домовленостей. Розширювати діапазон ігрових ролей, формувати здатність за потреби виконувати кілька ролей (2–3) у межах однієї гри. Формувати відповідальне ставлення до гри, бажання допомагати. Спонукати до укрупнення ігрових груп	«Сім'я», «Школа», «Лікарня швидкої допомоги», «Ветеринарна лікарня», «Аптека», «Бібліотека», «Космонавти», «Служба порятунку», «Військова служба», «Банк», «Радіокомпанія», «Телекомпанія», «Дизайнерська студія», «Ательє сучасного українського одягу», «Модний подіум», «Гараж», «Кафе», «Експедиція до етнічного музею», «Подорож Україною», «Мандрівники», «Космічна подорож», «Супермаркет», «Українська кухня», «Автомійка», «Фермерське господарство», «Зоопарк», «Видавництво Віммельбуха» тощо
<i>Конструктивно-будівельні ігри</i>	Заохочувати дітей до організації конструктивно-будівельних ігор, застосовуючи здобуті знання про якість будівельних матеріалів та попередній досвід будівництва. Удосконалювати вміння будувати об'єкти з різних матеріалів (конструктори, природні матеріали, вторинні матеріали) за зразками різного характеру (модель, малюнок, фото, схема тощо); заохочувати до прояву творчості та фантазії. Заохочувати дітей до аналізу результатів своєї конструктивної діяльності	Мое місто (вулиця, театр, вокзал, аптека, пошта, стадіон, зоопарк, дитячий садок (школа), ігровий майданчик, парк тощо); дорожньо-транспортне будівництво (дорога, парковка, літаки, автомобілі, трамваї, кораблі, потяги); будівництво за казковими сюжетами (казкові будиночки, чарівне місто); споруди промислової тематики (завод іграшок, автомобільна майстерня, швейна фабрика тощо)
<i>Ігри-драматизації</i>	Див. підрозділ «Літературне образотворення» розділу «Дитина у світі мистецтва»	

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
<i>Ігри за правилами</i>		
<p><i>Дидактичні ігри</i></p>	<p>Стимулювати бажання дитини самостійно грати в дидактичні ігри. Вдосконалювати вміння застосовувати здобуті знання та власний досвід для розв'язання ігрових завдань. Систематизувати знання про довкілля; уточнювати просторові уявлення; вдосконалювати вміння орієнтуватися у просторі, часі; застосовувати у процесі гри здобуті знання з різних галузей. Сприяти розвитку дрібних м'язів рук, координації рухів, важливих для підготовки руки до письма. Засобами гри виховувати довольність поведінки. Формувати та розвивати ініціативність, кмітливість, вольову поведінку, вміння налагоджувати взаємодію з партнером</p>	<p>Орієнтовна тематика завдань: — <i>Соціальний світ</i>: <i>хто поряд зі мною?</i>; — <i>Природний світ. Дитина у світі природи</i>: «Що зайве?», «Проклади маршрут», «Вершки і корінці», «Дозріло — не дозріло», «Істівне — неістівне», «Хто де живе?», «Бігає, літає, повзає, стрибає», «Віночок», «Де що зріє?», «З якої гілки “дітки”?», «Коли це буває?», «Пори року», «Чиста річка», «Де чий вуха (чий хвіст)?», «Екологічні ланцюжки» тощо; — <i>дитина у сенсорно-пізнавальному просторі</i>: «Хто більше запам'ятає?», «Що змінилось?», «Знайди пару», «Чого не стало?», «Парні числа», «Хто більше?», «Кращий лічильник», «Хто швидше?», «Танграм», «Чарівна квітка», «Живі числа», «Знайди відмінності», «Відгадай, що в мішечку», «Розмісти по порядку», «Що зайве?», «Доміно», «Сходинки», «Лото», «Було, є чи буде?» тощо; — <i>комунікативний розвиток особистості</i>: «Скажи навпаки», «Загадай, ми відгадаємо»,</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
		<p>«Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так — Ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М'яч лови — слово назви», «Папути», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Що було б, якби...», «Назви одним словом» тощо</p>
<i>Рухливі ігри</i>	<p>Див. підрозділ «Здоров'я та фізичний розвиток» розділу «Особистість дитини»</p>	
<i>Народні ігри</i>	<p>Розширювати уявлення дітей про календарно-обрядові, хороводні, рухливі ігри. Дати дітям уявлення про гумористичні мовні ігри-небилиці. Викликати емоційне задоволення від гумористичної творчості українського народу. Продовжувати формувати позитивне ставлення до українських традицій та народних ігор</p>	<p>«Калина», «Як у нас біля воріт», «Мир-миром», «Панас», «Ой летіла зозуленька», «Дзвін», «Вовк», «Крук», «У гусей», «Ягідочка», «Пень», «Ой на горі жито», «Мак», «Рядки», «Піжмурки», «Дід Макар», «Розлилася вода» тощо</p>
<i>Комп'ютерні ігри</i>	<p>Розвивальні комп'ютерні ігри (розвивають загальні розумові здібності, пам'ять, мислення, увагу)</p>	<p>«Що потрібно в школі?», «Що потрібно для подорожі?», «Що кому потрібно для роботи?», «Хто заховався?»; пазли «Комахи та ін.», «Хрестики-нулики», «Дитячий лікар», «Загадки українською»</p>
	<p>Навчальні комп'ютерні ігри (ознайомлюють дитину з початками математичних понять, з основами систематизації, класифікації, синтезу, аналізу понять, навчають грамоті, читанню)</p>	<p>«Допоможи полічити», «Хто де живе?», «Хто у горах?» «Збери лише овочі», «Вибери осінні явища», «Що зайве?»</p>

Вид гри	Завдання	Орієнтовна тематика
	Ігри-квести (де правила гри приховані й дитина має дійти до усвідомлення цілі й способу дій, тобто знайти ключ для розв'язання завдання)	«Врятуй врожай», «Врятуй астронавта», «Квест у музеї», «Animal Jam», квест «Тактильні відчуття», «Смак і нюх», «Слух», «Зір»
	Ігри-забави (дають можливість дитині розважитись, здійснити пошукові дії і побачити результат)	Розфарбовки, квач, тетріс, мозаїка, музична імпровізація, смішні картинки, «Всяка музика», «Готуємо їжу», караоке «Лисичка-сестричка», «Puzzle Shapes: Learning Games for Toddlers»

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Зацікавлено ставляться до ігрової діяльності, використовують власний досвід для створення ігрових задумів; реалізують у них свої пізнавальні, соціальні, моральні, естетичні потреби.
- У грі відтворюють знання про довкілля та моральні уявлення, задовольняють інтерес про навколишній світ, творчо відображають діяльність, взаємини дорослих, реальні й уявлені події, ситуації.
- Об'єднуються з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань. Ініціюють, підтримують та вибудовують різні сюжети.
- Відповідально ставляться до вибору та виконання ігрової ролі, відтворюють у ній характерні особливості персонажів, міжособистісні стосунки; можуть виконувати роль за себе та за іншого персонажа (реального чи уявного).
- Усвідомлюють необхідність дотримання правил гри, можуть самостійно запропонувати нове правило для її ефективного перебігу.
- Узгоджують у ході гри свої бажання і можливості з партнерами. Виявляють творчість, імпровізацію, пропонують оригінальні ідеї для покращення гри, обмінюються думками, оцінюють себе й інших, висловлюють власні оцінно-етичні судження.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Піроженко Т.О., Карасьова К.В. Ігрова діяльність дошкільника. Старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. К.: Генеза, 2014. 96 с.
2. Народні ігри. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / упоряд. Ю.Є. Бардакова. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 96 с.
3. Ігрова діяльність старших дошкільників / упоряд. Н.Ф. Юрченко. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 304 с.
4. Рухливі ігри для дітей старшого віку. URL: <https://krainau.com/matyta-dytyna/rukhlyvi-ihry-dlia-ditei-starshoho-viku.html>
5. Сучасна ігрова педагогіка: гра наче справжнє життя. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1557-suchasna-grova-pedagogka>
6. Чуб Н.В. Ігри упродовж дня. Вправи на розвиток пам'яті, уваги, мислення, уяви дитини. Х.: Веста, 2007. 176 с.
7. Шалда Н.В. Навчимо дітей гратися безпечно: серія бесід-занять для дітей дошкільного віку з формування правил безпечної поведінки під час ігрової діяльності. З.: ЛІПС, 2018. 208 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Удосконалювати звукову культуру мовлення: чітку й правильну вимову звуків рідною для дитини та державною мовою; формувати інтонаційну виразність, усвідомлення мовлення.
- Сприяти збагаченню, якісному засвоєнню та активізації словника різними частинами мови, прислів'ями, образними виразами, приказками, антонімами, омонімами, епітетами; розумінню значення і смислових відтінків слів, оволодінню узагальненнями, багатозначними словами.
- Продовжувати формувати граматичну правильність мовлення: узгоджувати слова у роді, числі й відмінку; утворювати та правильно вживати слова у різних граматичних формах, різних типах речень.
- Розвивати зв'язне мовлення: уміння брати участь у діалозі, полілозі, інсценізаціях, дискусіях на будь-яку тему, адекватно відповідати на запитання, звертатися із запи-

таннями до співрозмовників (дорослих і дітей) уважно слухати себе та інших; переказувати прозові літературні твори без опори на наочність.

- Стимулювати до словесної творчості: складання твору на основі сприймання, з пам'яті, за уявою в будь-якій формі висловлювання, що відповідає певним літературним нормам.
- Формувати культуру мовленнєвого спілкування з дорослими та дітьми; дотримуватися правил мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У світі звуків. Продовжувати працювати над мовленнєвим диханням, силою голосу і темпом мовлення, інтонацією мовлення у процесі спілкування. Удосконалювати вимову усіх звуків рідної мови. Відпрацьовувати вміння вимовляти шиплячі звуки [ж], [ч], [ш], звукосполучення [шч] (позначається на письмі буквою «Ш / щ»). Закріпити вимову звука [й] після твердих приголосних перед [а], [і], [у], [е] (*риб'ячий, об'їхати, в'їти, з'їднати*); вимову звуків [г] і [ґ] (*судзик, лава, ганок, город, агрус, галка*); твердих [дж] [дз] і м'якого [дз'] звуків (*бджілка, джміль, джерело, дзига, кукурудза, дзьоб*); свистячих та шиплячих звуків: [с] — [з], [с] — [ш], [с] — [ц], [ч] — [ц], [ж] — [ш], [ж] — [з], [ч] — [ц], [х] — [хв] — [ф] — [кв], [р] — [л]. Вправляти у повторенні за педагогом будь-яких поєднань глухих і дзвінких приголосних (*суп — зуб, кут — куб*). Виховувати інтерес до дослідництва: знаходити аналогії звуків мови у звуках природи, музики, доквілля. Удосконалювати вміння правильно наголошувати слова у різних формах (*сковорода — сковорду — сковородою — сковороди — сковорід*). Сприяти засвоєнню варіативного наголошування деяких слів (*ласувати — ласувати, хустки — хустки*). Відпрацьовувати вміння регулювати гнучкість голосу, темп мовлення, правильно інтонувати речення (при вираженні різних емоційних станів для передачі оцінки того, про кого чи про що йдеться), правильно робити логічний наголос у різних типах речень і змінювати його за завданням педагога. Закріпити розуміння наголосу, аналізуючи почуті слова, що різняться значенням завдяки різному наголошуванню (*білизна — білизна, згодитися — згодитися*). Учити римувати слова (*колобок — колосок; вагон — вазон, калина — малина* тощо), у тому числі імена (*Максим — Вадим, Орися — Марися* та ін.). Продовжувати виховувати критичне ставлення до фонетичних помилок, прагнення до фонетичної правильності й виразності власного мовлення.

У світі слів. Продовжувати збагачувати лексичний запас за сферами життєдіяльності: «Природа» (тварини: дикі та свійські; рослини: фрукти, овочі, квіти й трави; планети Сонячної системи, Космос тощо), «Люди» (сім'я, родина, інші люди, людство та ін.), «Культура» (світ предметів, мистецтво: літературне, музичне, театральне, образотворче), «Я Сам» (зовнішній вигляд, гігієна тіла, харчування, свої думки, почуття, моральна поведінка, взаємини з рідними та друзями тощо). Учити розрізняти істоти, предмети, явища за характерними ознаками (люди — дорослі й діти, рослини — дерева й кущі тощо); помічати відмінності між предметами, діями, явищами, що мають багато спільного, але водночас і відмінного, та за допомогою педагога пояснювати значення цих слів (*рюкзак — портфель — ранець — сумка — торба — кошик*). Закріплювати та розширювати запас антонімів (*добрий — злий, ситий — голодний* тощо), синонімічних та багатозначних слів (*ручка дитини, ручка від дверей та ручка для писання*), омонімів (*місяць року й місяць на небі*), узагальнюючих слів (*іграшки, одяг, взуття, меблі, посуд, люди* тощо), уточнювати розуміння їх дітьми. Продовжувати вчити добирати за завданням педагога якомога більше прикметників та дієслів до іменників і навпаки; прислівників до дієслів і навпаки (без уживання термінів). Звернути увагу дітей на сполучуваність деяких слів (*вологі очі, сильний вітер* тощо). Стимулювати вживання метафор (*квіти розмовляють, стежинка в'ється, струмочок співає*), у тому числі фольклорних виразів (*лисичка-сестричка, зайчик-побігачик, вовчок-сірячок*). Виховувати критичне ставлення до власного мовлення та мовлення інших, бажання виправляти помилки, удосконалювати власне мовлення, милуватися гарною мовою.

У світі граматики. Сприяти вдосконаленню граматичної будови мовлення дитини, структури речень, використанню різних типів речень, порядок слів у них. Вправляти у вживанні іменників у різних відмінкових формах — назв істот чоловічого роду: бачу (*кого?*) *хлопця, коня, лебедя*; назв предметів чоловічого і середнього роду: бачу (*що?*) *іграшки*; слів типу *дідусі — дідусів, мама — мамі*. Активно вживати іменники у місцевому відмінку (*на дверях, на плечах, у книзі, у пальті, по обіді, по лісах, по полях* тощо). Учити утворювати називний відмінок множини слів типу *дитина (діти), людина (люди), тварина (тварини)*; стежити за правильним утворенням форми орудного відмінка однини іменників усіх відмін (*чайшкою, їжею, сіллю, песиком, братом*). Вправляти у правильному вживанні відмінкових закінчень орудного відмінка у словах (*шампунь — шампунем, біль — болем*); професій чоловіків і жінок (*касир — касирка, лікар — лікарка, вчитель — вчителька*); за іншими ознаками (*ласун — ласунка, стрибун — стрибун-*

ка). Співвідносити іменники з дієсловами, від яких вони утворені (*сміятися — сміх, працювати — праця* тощо). Ознайомити з варіантами іменників — назвами тварин жіночої статі та їхніх дитинчат (*білка — білченя, гуска — гуся — гусеня*), давати клички тваринам за характерними ознаками (*Сірко, Мурчик* та ін.), стимулювати до їх уживання. Вправляти у вживанні прикметників, утворених від іменників — назв істот, коротких форм деяких прикметників (*радий — рад* тощо); утворювати прикметники з префіксами *без — (беззубий), за — (завеликий)*; утворювати складні прикметники (*гострі вуха — гостровухий, чорні очі — чорноокий, довгий хвіст — довгохвоста*) тощо. Звернути увагу на: синонімічні слова (*лев'ячий — левовий* тощо), варіанти прийменників (*у кімнаті, в сливі, від яблука, од вишень, з гілки — зі стежки — із вишень*), форм дієслів (*колишу — колихаю*), варіантні форми керування при деяких дієсловах (*чекати тата (на тата), їхати трамваєм (на трамваї)*), синонімічні утворення дієприкметників (*одягнений — одягнутий*), стимулювати до їх уживання. Закріпити правильне вживання слів: *усі — кожний, другий — інший, мій — наш — свій*; займенників *він, вона, воно* з прийменниками *на ньому, від нього, у них*. Вправляти у творенні й вживанні порядкових числівників від 1 до 20 і узгодженні їх з іменниками; числівників з іменниками, що мають форму тільки множини (*двоє дверей, троє ножиць, четверо саней*). Стимулювати до вживання прикметників і прислівників у вищому та найвищому ступенях порівняння (*добрий — добріший — найдобріший* тощо). Формувати уміння висловлювати ту саму думку в різній формі (*Я люблю... Мені подобається... Мене звати... Я звуся...*).

Розмовляємо. Удосконалювати навички діалогічного мовлення з дорослими та дітьми, вільно підтримувати діалог, полілог, дискусію як вербальними, так і невербальними засобами. Продовжувати формувати вміння міркувати, переконувати, доходити спільного висновку.

Розповідаємо. Розвивати монологічне мовлення, підтримувати бажання розповідати, міркувати вголос, коментувати, переказувати як знайомі, так і вперше почуті сюжетні й описові художні твори (народні та авторські казки, оповідання); складати власні казки й оповідання, образні описи, розкривати таємниці слів і речей у ході дидактичних ігор різної складності (наприклад, що може розповісти про себе стіл, ложка, книжка, смартфон, не називаючи себе); сприяти розвитку пізнавальної та мовленнєвої активності, словесної творчості. Продовжувати вчити завершувати повідомлення кінцівкою, що має «заокруглити» його, тобто зв'язати з початком.

Спілкуємося творчо. Удосконалювати навички емоційного відгуку на настрій співрозмовника під час спілкування, звертаючи увагу на

пантоміміку (міміку обличчя, жести, рухи тіла). Вправляти дітей у словотворчості, римуванні, складанні розповідей, казок тощо. Працювати над красою і багатством мови дитини.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Говорять виразно, чітко, правильно вимовляючи звуки.
- Розуміють значення і смислові відтінки слів.
- Уживають у словнику різні частини мови, прислів'я, образні вирази, приказки, антоніми, омоніми, епітети, порівняння, багатозначні слова.
- Узгоджують слова мови в роді, числі, відмінку.
- Використовують у мовленні різні типи речень.
- Доречно користуються мовленнєвими штампами для забезпечення комунікації з дорослими та дітьми в конкретних життєвих ситуаціях.
- Відчувають настрій дорослих та однолітків під час мовленнєвого спілкування, адекватно реагують на нього.
- Вміють римувати слова, складати загадки, невеликі оповідання, казки.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

.....

1. Перші кроки грамоти: передшкільний вік: навч. посіб. / А.А. Богуш, Н.В. Маліновська; [відп. за вип. Н. Кальченко]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. К.: Слово, 2013. 424 с.
2. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х.: Ранок, 2011. 176 с. (Дошкільна освіта).
3. Богуш А. Готуємо руку до письма: навч.-метод. посіб. Т.: Мандрівець, 2014. 160 с.
4. Гавриш Н., Богуш А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Настільна книжка вихователя. К.: Генеза. 2014. 160 с.
5. Казанцева Л. Теоретичні і методичні засади навчання дітей старшого дошкільного віку української мови в полікультурному просторі: моногр. Донецьк: ЛАН-ДОН-XXI, 2014. URL: <http://bdpu.org:8080/bitstream/123456789/230/1/Kazantseva%20L.I.Teoretychni%20i%20methodychni%20zasady%20navchannya%20ditey%20starshoho%20doshkil%CA%B9noho%20viku%20ukrayins%CA%B9koyi%20movy%20v%20polikul%CA%B9turnomu%20prostorii.pdf>

6. Швидка С.О. Сучасні методи підготовки дітей дошкільного віку до навчання грамоти. URL: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3201>
7. Товкач І.Є. Слово. Речення. Звуки: метод. посіб.: у 2 ч. Ч. 1. Х.: Ранок, 2015. 176 с. (Серія «Віконечко у світ грамоти»).

ДИТИНА У СВІТІ МИСТЕЦТВА

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Продовжувати розвивати творчі здібності дитини, уяву, творче мислення, зорове сприймання, формувати емоційне ставлення до довкілля, виховувати уміння самовиражатися, стверджувати особистісну позицію в образотворчій діяльності.
- Викликати позитивні емоції, радісне здивування, бажання створювати нові образи в образотворчій діяльності.
- Мотивувати дітей до самостійної художньої діяльності.
- Продовжувати розвивати впевненість дітей в успішній реалізації власного творчого задуму.
- Продовжувати створювати умови для усвідомлення дітьми думки про те, що в образотворчій діяльності розвиваються навички, необхідні для формування життєвої компетентності: вміння одягатися зі смаком, створювати затишок у приміщенні, надавати зіпсованим речам друге життя, декорувати, володіти основами кулінарної майстерності тощо.
- Продовжувати ознайомлювати дітей з видами образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво).
- Формувати естетичне ставлення до творів образотворчого мистецтва.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Види образотворення

Малювання — “free painting” (вільне малювання / малювання без зразка). Продовжувати мотивувати дітей доцільно використовувати різноманітні засоби образотворчої діяльності залежно від бажаного результату. Надавати самостійності у виборі тематики малювання. Продовжувати розширювати уявлення про кольоровий спектр, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення. Розвивати естетичний смак. Створювати умови для експериментування з палітрою, спонукати дітей самостійно виготовляти фарби (змішуючи сухі фарбники з олійними розчинами, гуаш з кремом; використовувати природні барвники — сік буряка, шпинату, відвар цибулини, гілочок верби, шафран, вологі чайні пакетики, розчин кави тощо). Продовжувати вчити поєднувати різні техніки малювання, стимулювати до експериментування. Продовжувати навчати малюванню з природи (на пленері), за уявою. Стимулювати дітей використовувати різноманітні матеріали як основу для малювання (тканина, штучне скло, кора берези тощо). Продовжувати ознайомлювати дітей з українськими народними розписами (опішнянський, петриківський, косівський). Спонукати до створення власних орнаментів. Вправляти у писанкарстві, навчати виписувати традиційні елементи орнаменту («сосенка», «гілка», «дерево життя», «зірка», «риба», «меандр» тощо) на площинному шаблоні та на дерев'яній моделі писанки. Ознайомити з мистецтвом аквагриму. Стимулювати дитячу творчість, навчати дітей цілеспрямованості для досягнення результату, плануванню дій, створювати умови для втілення творчого задуму дитини. Підтримувати ініціативність та творчу активність дітей в образотворчій діяльності.

I квартал. Цикл занять «Веселка на палітрі» (експериментування з фарбами, природними та штучними барвниками тощо), «Подорож кленового листя» (ілюстрування дітьми власної фантастичної розповіді на запропоновану тему), «Загадкові вітражі...» (декорування оргскла орнаментами, які придумали діти).

II квартал. «Маленькі гримери» (вправлення у техніці аквагриму), «Запрошення на новорічне свято», «Мудра тітонька сова» (малювання пальчиками пір'я сови на створеному дітьми ескізі), «Майстерня українського народного розпису», «Діамантові поля» (цикл занять на пленері, який передбачає малювання на снігу кольоровою водою, створення малюнків за допомогою слідів, відбитків тіла тощо).

ІІІ квартал. Цикл занять «Весна зі мною тихо говорила...» (малювання з натури, на пленері, передача об'єктів природи різними техніками), «Таємниці писанки» (декорування), «Юні модельєри» (створення ескізів дитячого одягу).

ІV квартал. Цикл занять «Фантастичні звірі» (за мотивами творчості М. Приймаченко), цикл занять «Літо веселкове, літо барвінкове» (пленер).

Аплікація — конструктивне образотворення. Продовжувати формувати вміння декорувати різні поверхні за допомогою аплікації. Закріплювати навички безпечного користування ножицями. Формувати вміння раціонально використовувати папір для вирізання елементів різних розмірів та залежно від кількості однакових елементів навчати прийомам багат шарового вирізання. Ознайомити з технікою витинанки. Удосконалювати навички обривання паперу по контуру. Продовжувати вдосконалювати техніку силуетного вирізання. Удосконалювати навички роботи з різними матеріалами, стимулюючи дітей до самостійного обґрунтування власного вибору (засушені частини рослин; шматочки шкіри, тканин, хутра; намистинки, лелітки, пір'я, гудзики, коктейльні трубочки, стрічки, паперові стаканчики, пластикові кришечки тощо). Мотивувати й вправляти дітей у техніці квілінгу. Ознайомити з технікою «декупаж». Заохочувати дітей до охайності, прибирання за собою по завершенню роботи. Формувати естетичний смак, почуття міри.

I квартал. «У підводному царстві» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують протягом декількох занять. На основу фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета); «Фруктова феєрія» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують протягом декількох занять. На основу фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета); «Космічна подорож» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують протягом декількох занять. На основу фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета).

ІІ квартал. «Листівка св. Миколаю», виготовлення новорічних гірлянд, сніжинок, «Білі мухи налетіли — все подвір'я стало білим» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують протягом декількох занять. На основу фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета).

ІІІ квартал. «Серветки для святкового столу» (вправління у техніці естетичного оформлення серветок у вигляді віяла, човника, квітки), «Таємниці бабусиного кошика» (аплікація з ниток), «Пригоди коти-

ка Фунтика» (аплікація з хутра, ниток, пір'я), «Декоративна дощечка» (у техніці «декупаж»).

IV квартал. Декоративне панно «Прощавай садок дитячий» (панно, колективна робота, елементи для якої діти готують протягом декількох занять. На основу фіксує вихователь за допомогою клейового пістолета).

Ліплення — пластичне образотворення. Продовжувати стимулювати дітей до дослідження міри пластичності різних матеріалів (глини, гіпсу, снігу, холодної порцеляни, полімерної глини), самостійного виготовлення тіста, солоного тіста тощо. Розвивати аналітичні уміння дітей щодо застосування того чи того матеріалу для реалізації задуму в ліпленні. Заохочувати до самостійності у виборі образу, який дитина хоче зафіксувати за допомогою ліплення. Продовжувати формувати навички способів ліплення, що дають змогу більш точно передавати особливості предметів (кільцеве наліплювання, виймання глини тощо). Удосконалювати навички декоративних прийомів ліплення (оборка, гравірування, нанесення рельєфів стекою та штампами). Мотивувати дітей самостійно виготовляти солоне тісто різних кольорів, використовуючи харчові барвники; робити з нього іграшкове печиво, формувати уміння користуватися кондитерським мішечком. Підкреслювати значущість сформованих навичок ліплення, заохочуючи дітей до роботи з харчовим тістом та готуючи вироби дітей для вживання у харчуванні (пиріжки, піца, варенички, печиво тощо). Створювати умови для розвитку дрібної моторики, координації рухів, посидючості. Сприяти творчій ініціативі дітей. Стимулювати задоволення дітей від процесу діяльності засобами заохочення, схвалення, підкреслення значущості їхніх зусиль для отримання позитивного результату в індивідуальній, парній і колективній роботі.

I квартал. Колективна робота «Сорочинський ярмарок» (цикл занять, що передбачає виготовлення посуду, фігурок домашніх тварин, фігурок людей, які на останньому занятті оформлюються у загальну композицію).

II квартал. Цикл занять «Майстерня прикрас» (підсвічники, декоративні пластини, дзвіночки та ангелики на ялинку, обереги, прикраси для матусі).

III квартал. Цикл занять «Школа кулінарного мистецтва» (робота з харчовим тістом: виготовлення печива, пиріжків, піци, вареничків, хрустиків тощо)

IV квартал. Цикл занять «Школа гончарів» (посуд, декоративні пластини, вази, підставки для олівців, пензликів тощо).

Комунікація через мистецтво. Продовжувати зацікавлювати дітей картинами різних жанрів (натюрморт, пейзаж, портрет, казковобилинний). Спонукаати вирізняти знайомі жанри живопису й засоби виразності: колір, колорит, перспектива, композиція. Пропонувати доступні дітям цікаві факти про художників. Під час художньо-педагогічного спілкування за картинами створювати умови для розвитку в дітей уяви, мислення, стимулювати бажання сприймати та самостійно оцінювати твір мистецтва. Мотивувати дітей до чуттєвого сприймання змісту картини. Формувати навички «оживлення» творів живопису: використовувати елементи театралізації, осучаснення сюжетів класичних творів живопису, перевтілення дітей у героїв картин. Використовувати настільно-друковані ігри, що сприяють ознайомленню дітей із творами живопису. Надавати самостійності дітям у судженнях, розмірковуваннях, виявленні вражень від творів живопису. Ознайомити дітей з мистецтвом графіки, створення декорацій. Формувати у дітей чуттєве сприймання творів мистецтва. Стимулювати осмислення дітьми художнього образу, виявлення якого є естетичні судження. Підтримувати бажання розглядати репродукції творів живопису. Формувати естетичне ставлення до творів живопису зокрема й до мистецтва в цілому.

I квартал

1. «Квіткова королева» (художньо-педагогічне спілкування за творами Катерини Білокур).
2. «Планета дитинства» (дитячі портрети у творчості Наталі Дерев'яно, Софії Книш, Сергія Григор'єва, Кетрін Фінчер (Kathryn Andrews Fincher)).
3. «Подорож у країну мрій» (знайомство з мистецтвом графіки на матеріалі творчості Євгенії Гапчинської).
4. «Палітра почуттів» (педагогіка сердечності при зануренні у світ картин Катерини Дудник і Ніно Чакветадзе).
5. «Не пензлем єдиним...» (ознайомлення із творчою спадщиною митців, які пишуть картини незвичним способом: Ігор Кухарський — кульковою ручкою; Олександр Пелешко — праскою; Ксенія Волошина — цвяхами; Світлана Іванченко — піском і мушлями; Олександр Житков — землею, сажею, каменем; Наталі Айріш — губною помадою; Отман Тома — морозивом; Олександр Вальд, Карен Еланд — кавою; Джудіт Браун — вугільним пилом та ін.).

II квартал

1. «Про мистецтво й силу духу» (ознайомлення з творчими роботами митців з обмеженими можливостями: Юрій Пацан, Михайло Поплавко, Галина Інгула, Олександр Дорошенко, Дмитро Якутович та ін.).

2. «Віхола-хурделиця снігом білим стелеться» (цикл художньо-педагогічних спілкувань за мотивами зимових пейзажів Івана Марчука, Миколи Глуценка, Сергія Шишка, Юрія Камишного та ін.).

3. «Життя як воно є...» (ознайомлення з побутовим жанром живопису на матеріалі творчості Миколи Пимоненка, Федора Кричевського, Юрія Камишного та ін.).

4. «Як оживає казка» (цикл занять з ознайомлення з книжковою ілюстрацією на матеріалі творчості Владислава Єрко, Костя Лавро, Катерини Штанко, Олесі Магеровської).

5. «3 картини хвиля музики лунає» (ознайомлення з циклом картин Мікалоюса Чюрльоніса, що об'єднують музику й образотворче мистецтво: «Соната сонця», «Соната весни», «Соната моря», «Соната зірок», «Гімн», «Алегро», «Анданте», «Скерцо», «Фуга» та ін.).

III та IV квартал

1. «Гармонія живопису й дизайну» (ознайомлення дітей з мистецтвом створення декорацій за творчою спадщиною Григорія Світлицького й роботами Олесі Вакуленко).

2. «Мистецтво бачити красу...» (художньо-педагогічне спілкування на матеріалі весняних і літніх пейзажів Михайла Беркоса («Весна. Квітучі яблуні», «У квітучому садку», «Весна йде», «Літо. Харківщина», «Дівчина біля тину», «Льон цвіте», «Гречка цвіте», «Липень. Маки розквітають»); Івана Труша («Травнева ніч»); Михайла Ткаченка («Весна»); Клода Моне («Весна»); Ван Гога («Квітучі гілки мигдалю»); Каміля Піссарро («Квітучі сливові дерева»); Олексія Полякова («Пейзаж зі струмком», «Літо в горах»); пейзажі Валерія Алещенка та ін.).

3. «Двозори»: «подвійні ефекти» Олега Шупляка та Сальвадора Далі.

4. «І бачу на картині я себе...» (художньо-педагогічне спілкування на матеріалі автопортретів українських і вітчизняних художників: Іван Марчук, Олег Шупляк, Юрій Камишний, Іван Труш, Олександр Мурашко, Тетяна Яблонська, Леонардо да Вінчі, Рембрандт, Рубенс, Пікассо, Фріда Кало та ін.).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Розуміють, що в образотворчій діяльності розвиваються навички, необхідні для формування життєвої компетентності: уміння одягатися зі смаком, створювати затишок у приміщенні, надавати зіпсованим речам друге життя, декорувати, володіти основами кулінарної майстерності тощо.

- Використовують різноманітні засоби образотворчої діяльності залежно від бажаного результату.
- Самостійно вибирають теми для малювання.
- Мають уявлення про кольоровий спектр, значення кольору для передачі фактури, настрою, оригінальності зображення.
- Експериментують з палітрою, самостійно виготовляють фарби (змішуючи сухі фарбники з олійними розчинами, гуаш з кремом; використовують природні барвники — сік буряка, шпинату, відвар цибулиння, гілочок верби, шафран, вологі чайні пакетики, розчин кави тощо).
- Поєднують різні техніки малювання, експериментують. Використовують різноманітні матеріали як основу для малювання (тканина, штучне скло, кора берези тощо).
- Малюють з натури (на пленері), за уявою.
- Розрізняють українські народні розписи: опішнянський, петриківський, косівський. Створюють власні орнаменти.
- Мають елементарні навички з писанкарства, виписують традиційні елементи орнаменту («сосенка», «гілка», «дерево життя», «зірка», «риба», «меандр» тощо) на площинному шаблоні та на дерев'яній моделі писанки.
- Знають мистецтво аквагриму.
- Виявляють ініціативність і творчу активність в образотворчій діяльності.
- Декорують різні поверхні за допомогою аплікації.
- Безпечно користуються ножицями.
- Володіють елементами техніки витинанки.
- Обривають папір по контуру.
- Володіють технікою силуетного вирізання.
- Вправляються у техніці квілінгу.
- Володіють елементами техніки «декупаж».
- Працюють із різними матеріалами, обґрунтовуючи вибір (засушені частини рослин; шматочки шкіри, тканини, хутра; намистинки, лелітки, пір'я, гудзики, коктейльні трубочки, стрічки, паперові стаканчики, пластикові кришечки тощо).
- Мають сформовані навички охайності, прибирання за собою по завершенню роботи.
- Досліджують міру пластичності різних матеріалів (глини, гіпсу, снігу, холодної порцеляни, полімерної глини),

самостійно виготовляють тісто, солоне тісто різних кольорів (використовуючи харчові барвники), роблять з нього іграшкове печиво, користуються кондитерським мішечком.

- Мають сформовані навички ліплення, декоративних прийомів ліплення. Мають навички роботи з харчовим тістом (пиріжки, піца, варенички, печиво тощо).
- Virізняють знайомі жанри живопису (натюрморт, пейзаж, портрет, казково-балинний) та засоби виразності: колір, колорит, перспектива, композиція.
- Знають цікаві факти про художників.
- Чуттєво сприймають зміст картини.
- Володіють навичками «оживлення» творів живопису: використовують елементи театралізації, осучаснюють сюжети класичних творів живопису, перевтілюються у героїв картин.
- Проявляють самостійність у судженнях, розмірковуваннях, виявленні вражень від творів живопису.
- Мають уявлення про мистецтво графіки, створення декорацій.
- Мають сформоване (не в абсолют) естетичне ставлення до творів живопису зокрема та до мистецтва в цілому.

ЛІТЕРАТУРНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати відчуття краси й образної мови літературного твору (визначати засоби художнього мовлення, основний зміст).
- Мотивувати дитину ділитися з дорослими й однолітками враженнями та пережитими емоціями стосовно змісту й дій певних персонажів твору, рефлексувати особисте ставлення до проблеми у творі, порівнювати сюжетні колізії з власними життєвими ситуаціями.
- Спонукаати виявляти милосердя до вчинків «злих» героїв і простежувати причинно-наслідковий ланцюжок їхніх дій.

- Учити розрізняти призначення, особливості структури й мови творів різних літературних жанрів.
- Організовувати літературно-педагогічне спілкування (художні діалоги й полілоги), «філософські години», «сократівські діалоги», сторітелінг, літературні вітальні й чергування в осередку «Бібліотека»; процес створення лепбуків і мнемотехнічного «кодування» поетичних творів.
- Спонукаати створювати власні твори, інсценувати їх, друкувати авторські книги.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Народні родзинки для кмітливої дитини. Продовжувати ознайомлювати дітей з художніми творами різних жанрів: загадками, прислів'ями, приказками, прикметами, скоромовками, чистомовками, лічилками, мирилками, небилицями, нісенітницями, іграми-діалогами, безкінечними казками, замовляннями, прикметами, веснянками, колядками й щедрівками, легендами, думами, баладами, байками, міфами. Учити розрізняти їх призначення та особливості структури й мови. Спонукаати до створення власних творів.

Ознайомлювати дітей з українськими чарівними, героїко-фантастичними, соціально-побутовими казками та казками народів світу. Учити сприймати виразні засоби казки: чарівні речі, фантастичні перетворення, афористичність мови (порівняння, образні слова, метафори), зачини, кінцівки, пісеньки, повтори. Учити відповідати на евристичні й рефлексійні запитання за змістом казок. Розвивати критичне мислення: висловлювати власне ставлення до героїв казок, оцінювати їхні вчинки. Проявляти творчу ініціативу: придумувати продовження / закінчення казки; складати новий сюжет із різних героїв («салат казок»); створювати власну казку зі знайомими героями або придуманими та ін.

Мотивувати дітей підтримувати діалог і полілог з тем «Моя улюблена казка», «Казка маленька, а розуму в ній багато»; мінідискусії «У казках завжди живе диво?», «Дійсно казка вчить, як на світі жить?»; «Чи правду кажуть, що казка — творіння народу?»; бесіди за змістом ілюстрацій і репродукцій картин до казкових сюжетів. Створювати умови для театралізації та інсценування змісту казок дітьми засобами костюмів, різних атрибутів і декорацій.

Письменники для дітей. Продовжувати ознайомлювати з творчістю класиків: українських і зарубіжних поетів, письменників

(Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, Олена Пчілка, Л. Глібов, Б. Грінченко, П. Грабовський, М. Коцюбинський, Олександр Олесь, М. Вороний, С. Васильченко та ін.), залучати до активної участі у бесідах про них. Спонукаати запам'ятовувати прізвище автора, назву вірша, оповідання, казки, книжки. Виховувати читацький смак, підтримувати співбесіди «Мій улюблений письменник», «Мій улюблений вірш», «Мое улюблене оповідання». Мотивувати до створення власних творів. Залучати дітей до участі в драматичних і поетичних гуртках.

Світ художнього тексту. Продовжувати розвивати в дітях основи читацької компетентності: уявляти; бачити й чути внутрішнім зором; прожити твір; співпереживати героям; «бачити» автора, розуміти авторський смисл; уміти знаходити в тексті художні засоби; творити свої смисли. Учити передбачати зміст тексту на основі аналізу заголовка твору (етап передчитання). Визначати тему, настрої твору, його зміни протягом перебігу сюжету; робити припущення щодо розвитку подій у читанні твору «із зупинками»; помічати незнайомі слова й виявляти бажання дізнатись тлумачення (етап читання). Рефлексувати враження й відчуття стосовно сюжету та героїв, своїх очікувань від поведінки персонажів, формулювати особисте ставлення до проблеми у творі, висловлювати припущення щодо власних дій в описаних ситуаціях (етап післячитання). Надавати перевагу рефлексійним запитанням в обговоренні літературного тексту (рефлексуємо емоції, зміст твору, результат художньої співбесіди): «Чому на душі в хлопчика стало легко? А у вас на душі буває легко? Коли?», «Що ти зрозумів сьогодні про себе?», прийомам візуалізації («Побач «з висоти пташиного польоту» й опиши картину, змальовану у вірші Т.Г. Шевченка «Садок вишневий...»), деталізації («Уяви себе мініатюрним, таким, що може потрапити всередину...»).

Літературно-розвивальний простір. Залучати дітей до різних видів діяльності за змістом художньої літератури, інтегрувати з: 1) ігровою: сюжетно-рольові ігри «Крамниця», «Видавництво», «Рекламна агенція», «Спілка письменників»; 2) театралізованим образотворенням (орієнтир — на репертуар); 3) художньо-продуктивного образотворення: бібліотечка для вихованців молодшої групи; книжковий аукціон кулінарних книг з авторськими рецептами; випуск серії енциклопедичних збірок «від видавництва»; 4) створення «письменницького бюро»: навчання азів написання творів, друк книг, виставка авторських книжок.

Заохочувати дітей до використання мнемотехніки у зашифрованні поетичних творів (з метою кращого запам'ятовування).

Викликати інтерес дітей до ігрових вправ «Розкодуй казку (вірш, прислів'я)», «Казковий (поетичний) квест», «Доміно із загадок», «Казкове (поетичне) лото», «Ребуси», «Турнір знавців загадок», «Упізнай назву казки», «Формула любові до книги», «Упізнай письменника за світлиною», «Придумай іншу кінцівку до казки», «Читання із зупинками».

Запровадити з дітьми в осередку «Бібліотека» проведення літературної вітальні: читання і розповідання казок, оповідань, віршів, етичні бесіди, узагальнювальні бесіди (про улюблених літературних героїв, поетів, письменників); зустрічі з письменниками; прослуховування аудіозаписів творів, перегляд кіно- та відеофільмів, театралізовані ігри, інсценування художніх творів, слухання дитячих (авторських) художніх творів, вечори відгадування загадок, літературні вікторини, складання поетичного ребуса тощо.

Продовжувати практику проведення години «філософського» читання: сприяти глибокому емоційному переживанню й проживанню дітьми літературних ситуацій в об'ємних творах вітчизняних і зарубіжних письменників; формувати світоглядні уявлення та поняття. У форматі «Літературно-педагогічного спілкування» застосовувати «сократівські діалоги», «філософію серця» Григорія Сковороди.

Продовжувати виховувати інтерес до книги. Застосовувати прийоми сторітелінгу (цікаві оповідки про книгу); біографічного методу (у книги теж є своя біографія: це рукотворний продукт, створювався протягом певного часу із різних (іноді несподіваних) матеріалів — бери, шкіри, тканини, папірусу; обкладинка оздоблювалася коштовним камінням, золотом).

Ознайомити з професією художника-ілюстратора: порівняння ілюстрацій до одного твору різних митців відносно того, наскільки уявлення дитини про певний літературний персонаж збігається з образом, який придумав і втілює ілюстратор. Сформувати уявлення дітей про використання театральними сценаристами, художниками, композиторами й скульпторами літератури як джерела для своєї творчості.

Учити створювати лепбук за мотивами однієї книги або серії книг одного автора. Спонукає дітей до створення авторських книжок (у друкованому чи аудіоформаті), при підтримці дорослих: вигадати спільний сюжет з певної теми, створити макет обкладинки та ілюстрації, придумати рекламу власної книги. Продовжувати формувати шанобливе ставлення до книги. Підтримувати готовність чергувати в осередку «Бібліотека», самостійно прибирати у книжковій шафі (полиці), брати участь в організації виставки дитячих книг.

Твори для читання дітям

Українські народні казки: «Котигорошко», «Кирило Кожум'яка», «Біда», «Язиката Хвеська», «Калиточка», «Яйце-Райце», «Гризонько», «Кобиляча голова», «Золотий черевичок» (літ. обробка М. Пригари), «Сопілкар Марко і повітруля», «Про сопілку, скрипку і цимбали», «Бориня-змієборець», «Як Іван до Сонця ходив», «Чарівні зернятка», «Дарунки з трьох зернин», «Іван Музика», «Чарівна скрипка», «Про бідного чоловіка і воронячого царя».

Авторські казки: І. Франка «Лисичка-кума»; Лесі Українки «Біда навчить»; Гр. Тютюнника «Степова казка. Забутий курінь», «Ходи біда стороною»; Ю. Ярмиша «Трамвай і Щиглик»; Л. Письменної «Сап'янці»; О. Іваненко «Про братика ведмедика», «На добраніч»; О. Зими «Чари для сміливця»; Г. Местечкіна «Таємниця Диво-квітки»; О. Вуличного «Темна дівчина»; І. Калинця «Про те, як Зірка на Землі стала айстрою», «Про те, як ромашка стала ворожкою», «Снігобородьки»; Л. Костенко «Бузиновий цар» (віршована); М. Пономаренко «Вальс сніжинок», «Квітка на підвіконні», «Виручили друзі».

Світ дитинства. Вірші: «Дні тижня» Т. Коломієць; «Іграшка» Л. Повх; «Мій садок — мій другий дім» М. Пономаренко та ін.

Світ природи. Вірші: «Весна-красна» Олени Пчілки; «Мамо, іде вже зима», «Тиша морська» Лесі Українки; «Веснянка», «Метелики» Олександра Олеся; «Сніжинки» М. Вороного; «Весна» Дніпрові Чайки; «Коло моря» Г. Бойка; «Синичка» Г. Демченко; «По дорозі лізе рак», «Миша» Є. Гуцала; **віршовані казки:** «Чому кріт не з'являється на світ» М. Стельмаха; «Жук малий і волохатий» Г. Чубач; «Біб-бобрище» Т. Коломієць; «Білочка», «Веселий дощ» Л. Костенко та ін. **Оповідання** «Микитчів дуб», «Малий Мирон» І. Франка; «Білка і Добра людина» В. Сухомлинського; «Довгоніс» К. Перелісної; «Де живуть наші птахи» Л. Полтави та ін.

Предметний світ: «Кротів борщ» Т. Коломієць; «Кипи, супе» Д. Куровського; «Найкраща іграшка» А. Костецького та ін.

Соціальний світ. Вірші: «Секрет», «Все починається з мами», «Бабусі» А. Костецького; «Найгарніша» О. Лупія; «Руки золотенькі», «Моя бабуня», «Ми сьогодні з дідусем» М. Пономаренко (*родина*); «Легенда: початки Києва» Олександра Олеся; «Абетка історична» О. Лупія (*народознавство*); «Посаджу я квіти» В. Лучука; «Хто чим працює», цикл віршів «Усі професії потрібні і пошани дуже гідні» М. Пономаренко (*праця*); «Як дитиною, бувало...» Лесі Українки (*людські якості*). **Оповідання:** «Івасик і Тарасик» М. Коцюбинського; «Майже чарівна розмова» В. Сухомлинського; «Ким бути і ким не бути»

(за Я. Пінясовим); «Мандрівка з чумаками», «Неслухняний глечик» С. Васильченка.

«Філософська година». Авторські казки «Як треба жити» Б. Грінченка; «Найдорожчий плід» В. Сухомлинського; «Небезпечний приятель», «Як свисне бабак» Гр. Тютюнника; «Як цар вовк їжаками не наївся» М. Магери; «Пригода в бобровій заплаві», «Приблуда у гарному капелюсі», «Про білку Маруню і куницю Петруню», «Вітряк, зроблений з любов'ю», «Про Настуню і снігура Зоряна», «Велика толока», «Калинове серце», «Нічний гість», «Пісня, яка навіває сон», «Рушничок», «Веселка» М. Пономаренко; «Оле Лукойє», «Циганська голка», «Ромашка», «Комірець», «Істинна правда», «Великий Клаус і Маленький Клаус», «П'ятеро з одного стручка», «Срібна монета», «Як буря поміняла вивіски» Г. К. Андерсена; *оповідання*: «Як Федько відчув у собі людину», «Комірчина для дідуся», «Усмішка», «Жаль самого себе», «Чия ж таки правда?» В. Сухомлинського; «Фея Офелія», «Голочки-художниці», «Казочка для дорослих» Г. Беленької.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина спроможна відчуту красу й образну мову літературного твору (визначає засоби художнього мовлення, основний смисл).
- Охоче ділитися з дорослими і однолітками враженнями й пережитими емоціями стосовно змісту та дій певних персонажів твору, рефлексує особисте ставлення до проблем у творі, порівнює сюжетні колізії з власними життєвими ситуаціями.
- Виявляє милосердя до вчинків «злих» героїв і простежує причинно-наслідковий ланцюжок їхніх дій.
- Розрізняє призначення, особливості структури й мови творів різних літературних жанрів.
- Активно бере участь у літературно-педагогічному спілкуванні (художніх діалогах і полілогах), «філософських годинах», «сократівських діалогах», сторітелінгу, літературній вітальні й чергуванні в осередку «Бібліотека»; процесі створення лепбуків і мнемотехнічного «кодування» поетичних творів.
- Має бажання створювати власні твори, інсценувати їх, друкувати авторські книги.

МУЗИКА

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

Слухання музики

- Залучати дітей до високохудожньої спадщини світової та національної культури, формувати оцінне ставлення до музики.
- Вчити сприймати музичний твір у цілому та простежувати розвиток художнього образу.
- Закріплювати уміння свідомо визначати емоційно-образний зміст музичного твору, назву твору та ім'я композитора.
- Надавати знання та накопичувати уявлення про життя і творчість композиторів (українських, закордонних).
- Вчити аналізувати, порівнювати та зіставляти музичні форми й засоби виразності.
- Закріплювати уміння за допомогою декількох визначень розкривати загальний характер музичного твору, його частини та жанрову приналежність.
- Ознайомлювати дітей з музикою різних складних музичних жанрів (балет, опера, симфонія, концерт) та формувати уявлення про основні музичні поняття (вокальна, інструментальна й оркестрова музика).
- Розвивати уміння давати оцінку та висловлювати естетичні судження після прослуховування музичних творів.
- Виявляти улюблені музичні твори та розвивати уміння висловлюватись про свої музичні вподобання.
- Використовувати наочний матеріал (репродукції картин, художні ілюстрації) задля підсилення вражень дітей від прослуханої музики та виклику в їхній уяві зорових образів незнайомих явищ.

Співи

- Продовжувати вчити дітей співати легко, природним голосом, без напруження, з чіткою дикцією.
- Вчити точно відтворювати мелодію пісень в діапазоні $сi^1$ (до¹) — $ре^2$ (мі²), вдосконалювати вокально-слухову координацію.

- Вчити правильно співати під музичний супровід та а capella, м'яко закінчувати музичні фрази, правильно вимовляти голосні звуки в словах.
- Формувати вміння запам'ятовувати, називати та виконувати вивчені пісні.
- Розвивати вміння користуватися різними співочими навичками (звукоутворення, звуковедення, правильне інтонування, точність виконання ритмічного малюнку, правильне дихання).
- Формувати вміння співати виразно, відповідно до характеру, жанру, темпових та динамічних особливостей пісні.
- Розвивати вміння усвідомленої передачі голосом художньо-образного змісту пісень різноманітних за жанром та тематикою.
- Формувати навичку контролю якості власного виконання та однокласників, а також вміння співати в ансамблі.
- Спонукаати до охорони голосу.
- Сприяти усвідомленій передачі емоційно-образного змісту пісні.
- Розвивати пісенну творчість та мотивувати до імпровізації.

Музично-ритмічна діяльність

- Розвивати емоційне ставлення до музики через культуру музично-ритмічних рухів.
- Ознайомлювати з особливостями бальних та національних танців.
- Закріплювати вміння рухатись відповідно до характеру музики, точно передавати в рухах початок та закінчення музичних фраз, частин або цілого музичного твору.
- Учити дітей визначати ритмічні акценти в музиці, самостійно прискорювати та уповільнювати рух відповідно до музичного темпу, а також реагувати на динамічні зміни в музиці.
- Закріплювати вміння вільно орієнтуватися в просторі.
- Учити виразному виконанню рухів під музику, різну за тематикою та змістом.
- Формувати навички злагодженості рухів у парі та групі.
- Сприяти подальшому розвитку вміння вдосконалювати навички танцювальних рухів.

- Формувати навички ритмічного та пластичного виконання рухів: хода різного характеру (спокійна, м'яка, бадьора), підскоки (легкі, сильні), крок польки, перемінний крок, присідання (різноманітні варіанти для хлопчиків).
- Учити легко, без напруження рухатися з різними атрибутами (стрічкою, м'ячем тощо).
- Стимулювати до музично-ритмічної і танцювальної імпровізації.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Слухання музики. Сьомий рік життя є досить важливим та відповідальним в житті кожної дитини. У цей час у дітей активно розвивається мислення, уява, пам'ять та мова, що сприяє активному музичному розвитку. У цьому віці діти відрізняють жанрову та стилістичну приналежність музичних творів, а також упізнають та називають композиторів, які є авторами цих творів. Зростає і стає більш стійким інтерес до сприйняття та слухання музики. Музичні здібності дитини розвиваються і набувають більш довершених якостей.

Для цього віку характерний яскравий емоційний відгук, дитина відчуває хвилювання під час перегляду або участі у виставі, святі або концертному виступі, адже вона прагне якісно виконати свою роль, і тому головним для неї стає не процес участі, а результат. На основі здобутих знань та вмій шестирічки можуть не тільки відповісти на запитання, а й самостійно схарактеризувати музичний твір, відчути зміни настрою, відображені в музиці. У цьому віці дитина здатна не тільки до цілісного сприйняття музичного образу, що є важливим для розвитку естетичного ставлення до навколишньої дійсності, а й навчається виокремлювати яскраві засоби музичної виразності.

Співи. У 6 років у дитини зміцнюється голосовий апарат, але звукоутворення відбувається за рахунок натиску на кінцівки голосових зв'язок, тому поки ще залишається актуальною охорона співоного голосу дошкільника, тож спів має бути не голосним, без крику. У співоному голосі дітей сьомого року життя є прояв наспівності та дзвінкого звучання, діапазон розширюється до re^1 — do^2 , але ще зберігається специфічне відкрите звучання.

Діти в цьому віці із задоволенням імпровізують різні мотиви, відповідають на музичні запитання, створюють мелодію на заданий текст.

Музично-ритмічна діяльність. Діти шести років оволодівають навичками самостійних основних рухів під музику (хода, біг, стрибки), елементами народних танців, елементарними рухами бального танцю,

правильно орієнтуються в просторі при перебудові в танцях або хоровах.

Рівень розвитку музичного сприйняття дає змогу дитині цього віку виразно та ритмічно передавати характер музики, відзначати в рухах її певні засоби виразності, змінювати характер рухів відповідно до музичної форми (частини, музичного речення або фрази).

Діти із задоволення інсценують у рухах пісні, комбінують танцювальні рухи, чітко передають музично-ігрові образи.

Орієнтовний музичний матеріал

Слухання музики: «Камаринська», муз. П. Чайковського; «Осінь» (з циклу «Дитячі п'єси»), муз. П. Чайковського; «Осінь пісня», муз. О. Гречанінова; «Дощик», муз. Г. Свиридова; «Хмари пливуть», муз. С. Майкапара; «Зима», муз. Ц. Кюї; «Узимку», муз. Р. Шумана; «Зима і Весна», муз. М. Лисенка; «Підсніжник», муз. О. Гречанінова; «Підсніжник» (з циклу «Пори року»), муз. П. Чайковського; «Волинка», муз. Й. Бах; «Волинка», муз. В. Моцарта; «Дзвони», муз. Е. Гріга; «Долина дзвонів», муз. М. Равеля; «Пісня жайворонка», муз. П. Чайковського; «Танок птахів» (з опери «Снігуронька»), муз. М. Римського-Корсакова; «Вальс з табакерки», муз. О. Даргомижського; «Колискова» (з балету «Лускунчик»), муз. П. Чайковського; «Баба-яга» (з циклу «Дитячий альбом»), муз. П. Чайковського; «Баба-яга» (з циклу «Картинки з виставки»), муз. М. Мусоргського; «Червона Шапочка і Вовк» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Кіт у чоботях і Біла кішечка» (фрагм. з балету «Спляча красуня»), муз. П. Чайковського; «Танок ляльки Мальвіни», муз. Д. Львова-Компанійця; «Рондо-токата», муз. Д. Кабалевського; «Органна токата ре-мінор», муз. Й. Баха; «Кампанелла», муз. Ф. Ліста.

Візуальний матеріал для сприйняття музики: «Танець», худ. К. Лебедев; «Золота осінь», худ. В. Поленов; «Музикант, який грає на волинці», худ. А. Блумарт; «Дош», худ. В. Рекуненко; «Озеро», худ. К. Крижицький; «Зимове танго», худ. В. Янов; «Казка про зимову річку», худ. М. Іваненко; «Проліски», худ. К. Нікольська; «Дзвіниця», худ. М. Дубовик; «Пшеничне поле з жайворонком», худ. В. Ван-Гог; «Колиска», худ. Б. Морізо; «Баба-яга і Лісовик», худ. М. Сергєєв; «Кіт у чоботях», худ. О. Макарова-Левіна.

Співи:

— *співаночки:* «А ми нивку виорем», укр. нар. пісня; «Бити kota, бити», укр. нар. пісня; «Волик рогатий», укр. нар. пісня; «Ой ко-

валю, ковальчику», укр. нар. пісня; «Ой ну, люлі, котку!», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Сонечко, сонечко», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «На гойдалці», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «На виру, вирочку», укр. нар. примовка, обр. Я. Степового; «Ягі, ягілочка», укр. нар. пісня;

— *пісні*: «Країна дитинства», муз. і сл. Р. Пападинець; «Дзвіночки», муз. І. Білика, сл. С. Жупанина; «Паляниця», муз. і сл. О. Злотника; «Кицякицюня», муз. і сл. І. Білика; «Ту-ру-ру», муз. В. Марченка, сл. С. Руденка; «Вітер», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Дощик», муз. І. Білика, сл. Л. Бегун; «Осінній хоровод», муз. В. Ізотова, сл. М. Стельмаха; «Осінь», муз. М. Ведмедері, сл. М. Мединці; «Осінь пензлика взяла», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «Дошові сліди», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Малахової; «Пісня про перший сніг», муз. і сл. Н. Май; «Ми всі чекаємо Миколая», муз. і сл. О. Каліщука; «Вогні новорічного свята», муз. і сл. В. Марченка; «Новорічна», муз. В. Марченка, сл. Є. Магери; «Пісня про ялинку», муз. М. Ведмедері, сл. М. Рильського; «Ялинка», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Новорічне свято», муз. М. Чембержі, сл. В. Малишко; «З Новим Роком», муз. М. Ведмедері, сл. Т. Коломієць; «Казки Діда Мороза», муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко; «На Святвечір», муз. О. Зозулі, сл. М. Чопик; «Добрий вечір, щедрий вечір», укр. нар. щедрівка; «Коляд, коляд, колядниця», укр. нар. колядка; «Ой весна-красуня йде», муз. І. Островерхого, сл. Т. Артем'євої; «Скоро сонечко пригріє», муз. Б. Фільц, сл. Олександра Олеся; «Веснянка», муз. М. Чембержі, сл. Я. Коласа; «Березневі жарти», муз. І. Островського, сл. Т. Артем'євої; «Це весна», муз. і сл. Н. Май; «Луна і весна», муз. і сл. Б. Котюка; «Бабуся», муз. О. Злотника, сл. О. Білозір; «Мамина хатина», муз. О. Злотника, сл. Г. Шаповалової; «Пісня для мами», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Пісня про тата», муз. В. Марченка, Є. Магери; «У вишневому садочку», муз. В. Верховинця, сл. Л. Глібова; «Йшла корова на базар», муз. М. Чембержі, сл. Л. Ямкового; «Весела пісенька», муз. В. Ізотова, сл. М. Лисича; «Дитячі мрії», муз. і сл. Л. Горової; «Що б зробить таке веселе», муз. і сл. О. Злотника; «Джміль», муз. і сл. Б. Котюка; «Пінгвєня», муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового; «Подарунок», муз. В. Марченка, сл. П. Веленка; «Пісенька про гнома», муз. Б. Котюка, сл. Т. Коломієць; «Розкажу вам казку», муз. О. Герасименко, сл. М. Чумарної; «Наші вихователі», муз. і сл. Н. Рубальської; «Прощання з іграшками», муз. і сл. Н. Рубальської; «Випускний бал», муз. і сл. Н. Рубальської; «Рідна Україно», муз. і сл. Л. Горової.

Музично-ритмічна діяльність:

— *вправи*: «Марш», муз. В. Вітліна, Т. Ломової; «Бігати й кружлятися», муз. М. Геллера («Етюд»); «Легкий біг зі стрічками», муз. Т. Ломової; «Перемінний крок», укр. нар. мелодія, обр. Я. Степового; «М'ячки», муз. Л. Шитте («Етюд» № 22); «Качання рук», польск. нар. мелодія, обр. В. Іваннікова; «Вправа з квітами», муз. Т. Ломової; «Елементи українського народного танцю», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Вивертання кола», угор. нар. мелодія; «Крок польки», чеська нар. мелодія, обр. А. Шебестіка; «Циркові конячки», муз. М. Красева; «Кола та ланцюжки», муз. С. Затеplinського («Танок»); «Приставний крок убік», нім. нар. мелодія; «Вправа зі стрічкою», муз. І. Кишка; «Уклін-вітання хлопчика», муз. С. Гулака-Артемівського (фрагмент з опери «Запорожець за Дунаєм»); «Уклін-вітання дівчинки», муз. В. Верховинця;

— *музичні ігри*: «Врожай», муз. А. Філіпенка, сл. Н. Грановської, муз. до рухів І. Кишка; «Осінній хоровод», муз. В. Ізотова, сл. М. Стельмаха; «Тин», рос. нар. мелодія, обр. А. Лядова; «Зайці та лисиця», муз. М. Красева; «Кіт та миші», муз. Т. Ломової; «Хто швидше?», муз. М. Шварца; «Потяг», муз. М. Кусс; «Гра з різнокольоровими хусточками», муз. К. Ейгеса; «На прогулянці», рос. нар. пісня, обр. О. Тілічеєвої; «Звіролови та звірі», муз. О. Тілічеєвої;

— *танці*: «Танок парами», укр. нар. мелодія; «Полька», муз. М. Глінки; «Танок циркових конячок», муз. М. Красева; «Танок петрушок», муз. О. Даргомижського; «Новорічний хоровод», муз. Т. Попатенко, сл. Н. Найдьонової; «Танок Снігуроньки та сніжинок», муз. Г. Фауста; «Дитячий краков'як», польськ. нар. мелодія, обр. О. Тілічеєвої; «Український народний танок», укр. нар. мелодія «Ой лопнув обруч»; «Танець з віночками», «Танець з оплесками», карел. нар. мелодія, обр. Т. Ломової; «Круговий галоп», угор. нар. мелодія, обр. М. Метлова; «Танець із дзвіночками», муз. Д. Шостаковича («Вальс-жарт»); «Танець з квітами», муз. Ф. Шуберта; «Випускний вальс», муз. А. Дворжака («Вальс»); «Заключний танець», муз. М. Любарського; «Вальс», муз. С. Прокоф'єва (з балету «Попелюшка»).

ГРА НА ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сприяти формуванню інтересу до музикування.
- Закріпити знання про назви та засоби гри на різних музичних інструментах.
- Формувати навички володіння елементарними прийомами гри на різних інструментах (легко та м'яко вдарили молоточком по металофону або ксилофону, чітким та стриманим рухом медіатора «щипок» на цимбалах або цитрі тощо).
- Формувати репертуар з вивчених музичних творів для виконання в оркестрі.
- Розвивати вміння виразної передачі різного характеру музики у дво- та тричастинних творах.
- Вчити дітей грати індивідуально, в ансамблі та оркестрі на різних музичних дитячих інструментах різноманітні пісні й різножанрові мелодії, дотримуючись ритмічних, темпових та динамічних особливостей музичного твору.
- Формувати навички самостійної гри на музичних інструментах, вчити дітей підбирати добре знайомі пісні та імпровізувати ритмічні мелодії.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У цьому віці дитина легко оволодіває прийомами гри як на ударних, так і на клавішних (металофон, ксилофон), духових (блокфлейта, сопілка) та струнних (цитра) інструментах. Діти навчаються елементарних прийомів та навичок гри на ДМІ: правильно користуватися диханням під час гри на сопілці; заглушати звучання тарілок, трикутників; правильно тримати руки під час гри на бубні, барабані; вчитися грати на кастаньєтах, маракасах.

Діти вчать грати самостійно, в ансамблі та оркестрі.

Орієнтовний репертуар: «Мак», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Марш з барабаном», муз. О. Тілічеєвої; «Кап-кап-кап», румин. нар. пісня, обр. Т. Попатенко; «Зірочка», муз. О. Тілічеєвої; «Турецький марш», муз. В. Моцарта; «Ой лопнув обруч», укр. нар. пісня, обр. І. Берковича.

Самостійна музична діяльність. Діти 6–7 років із задоволенням займаються самостійною музичною діяльністю. Вони можуть правильно встановити зв'язок між жанром та засобами виразності музичного твору. У дітей відбувається активний розвиток творчих здібностей у всіх видах музичної діяльності:

— співах — це проявляється у відтворенні та чистому співі нескладних пісень у зручному діапазоні;

— музично-ритмічній діяльності: діти можуть використовувати власні комбінації танцювальних рухів під запропонований музичний супровід;

— інсценуванні ігрових пісень та створенні оригінальних музичних образів;

— гри на ДМІ: активно імпровізують на інструментах.

Перелік матеріалів для музичного осередку: музичні інструменти (маракаси, бубни, арфа, дитяче піаніно, металофон, дзвіночки, трикутники, флейти, барабани тощо); портрети композиторів; ілюстрації до музичних творів, що є у фонотеці; альбоми дитячої творчості «Ми малюємо та співаємо»; графічний посібник «Емоції» (картки, на яких зображені обличчя з різними емоційними настроями) для визначення характеру мелодії під час слухання музичних творів; альбоми для перегляду: «Інструменти симфонічного оркестру», «Народні інструменти», «Опера», «Балет», «Пори року» тощо; музичні сходи (три-, п'яти- та семиступеневі); набір саморобних інструментів для шумового оркестру; атрибути до рухливих музичних ігор; атрибути для дитячої танцювальної творчості: різнокольорові рукавички, султанчики, хусточки або шарфи, різнокольорові стрічки; музичний центр та набір з програмовим аудіозаписом; матеріали для експериментування зі звуком за темами «Як звучить пластмаса», «Як звучить вода», «Як звучить метал».

Музично-дидактичні ігри на: розвиток звуковисотного слуху; визначення характеру музики (настрою); розвиток тембрового слуху; розвиток динамічного слуху; розвиток ритмічного слуху, відчуття темпу; закріплення отриманих музичних знань («Назви композитора» тощо).

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина визначає жанр музичного твору.
- Вирізняє частини музичного твору або пісні (вступ, заспів, куплет, приспів).
- Уважно слухає музику від початку до кінця, емоційно відгукується на зміни характеру та настрою, що відбуваються в музичному творі;

- Визначає настрій і характер твору.
- Виділяє та називає засоби музичної виразності твору (темп, динаміка, ритм, тембр);
- Відтворює та чисто співає нескладні пісні в зручному діапазоні.
- Зберігає правильне положення корпусу під час співів.
- Передає нескладний ритмічний малюнок та дикційно чітко, з правильною артикуляцією відтворює текст пісні.
- Співає індивідуально й у колективі, з акомпанементом та a capella;
- Виразно та ритмічно виконує танцювальні рухи відповідно до характеру музики та музичних образів;
- Самостійно починає, координує та закінчує рухи відповідно до музики;
- Виконує основні танцювальні рухи (крок з притопом, приставний крок з присіданням, боковий галоп, перемінний крок);
- Виразно та ритмічно виконує танці та рухи з предметами (м'ячі, обручі, квіти);
- Інсценує ігрові пісні, виконує самостійні варіанти образних рухів в іграх.

ТЕАТРАЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати культуру свідомого глядача.
- Удосконалювати навички мистецької рефлексії та основи чуттєвої культури.
- Формувати дитячу картину світу засобом потенціалу театру.
- Продовжувати ознайомлювати дітей з театром як видом мистецтва і театрами різних країн світу.
- Розширювати спектр уявлень про театральні професії.
- Удосконалювати виконавську культуру.
- Використовувати сценічний простір як майданчик для розвитку акторської майстерності й формування навичок реалізації режисерського задуму.
- Спонукаати до імпровізації з атрибутами й реквізитами.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Академія свідомого глядача. Розвивати особистість дитини як носія глядацької культури (спонукати до свідомого визначення, розрізнення й називання пережитих емоцій від перегляду вистави; заохочувати зрілу вербальну / невербальну реакцію на театральну атмосферу; створювати умови для наслідування дітьми поведінкових проявів людей театральних професій та використання потенціалу театру для формування дитячої картини світу; підтримувати бажання дитини відвідувати театр; мотивувати до відтворення атмосфери театру з виявленням естетичного ставлення дитини до виконавців у своїй групі, у молодших групах закладу дошкільної освіти та вдома).

Продовжувати формувати в дітей чуттєву культуру: розвивати уміння слухати — чути, дивитися — бачити, сприймати — відчувати; емоційно проникатися сюжетом і образом героїв вистави (як? чому?) з метою імпровізації у власному досвіді акторського виконання; удосконалювати навички мистецької рефлексії — усвідомлення, озвучення й уміння знаходити суголосні емоції в інших, зіставляти побачене з пережитим досвідом.

Театральні арабески. Закріпити поняття «театральна атмосфера»: самоналаштування та заохочування інших до відвідування театру («Театр — це круто», «У театрі цікаво!», «Світ театру — світ емоцій», «Смішно — смійся, сумно — плач!», «Театр починається із входу», «Весь світ — театр, і всі ми в ньому актори»); уміння розрізняти характерні особливості театру (окреме приміщення, антураж, працівники театру, глядачі, сцена, глядацька зала, гардероб, театральна каса, афіша; інтер'єр, сцена, декорації, гримерка, куліси, партер, балкон, фое, гардероб, афіша, театральна каса, рампа, слова «браво!», «біс!», оркестрова яма; опера, балет, спектакль, театральна репетиція; ложа бенуара, галерка, бельетаж; мюзикл, театральне шоу, карнавал; антракт, аншлаг; театральний інститут).

Продовжувати вводити у світ театральних професій: актори, режисери, драматурги, костюмери, гримери, музичні редактори, художники-декоратори, звукорежисери, музиканти, диригенти, суфлери, продюсери, світловики, хореографи). Учити визначати в людях театральних професій характерні професійні якості для наслідування в ігровій діяльності.

Ознайомлювати з театральним мистецтвом різних країн (амфітеатр (Греція), кабукі (Японія), оперні італійські театри Ла Скала, Массімо; мандрівний театр, вертеп; бродвейські мюзикли (Америка)), використовуючи анімацію («Фіксики», «Уроки тітоньки Сови»),

літературу («Бременські музики» братів Грім; «Піноக்கіо» Карло Коллоді).

Шанобливо ставитися до інших глядачів і виконавців («Іншим заважати — себе не поважати», «Коли крокуєш ти на місце, спиною інших не займай», «Третій дзвінок лунає — глядач уже сідає», «Квіти та оплески — найкраща винагорода за гру акторів»).

Театральний простір. Організувати театральне закулісся: атрибути до різних видів театрів, виготовлених дітьми й дорослими (бібабо, тіньовий, маріонеток, рукавичок, шарпеток, долонь, повітряних кульок, театру «друге життя речей» (паперові стаканчики, пластикові пляшки, коробки)).

Створювати умови для використання сценічного простору як майданчика реалізації режисерського задуму: вміння аналітично й естетично оцінювати предмети середовища групи з метою використання їх як декорацій (одяг, кімнатні рослини, меблі, картини, іграшкове обладнання тощо). Формувати поняття «інтерактивна декорація»: використання ІКТ у створенні декорацій (атмосфера лісу, підводне царство, багаття, гори, водоспад, будинок).

Учити виготовляти атрибути для театралізованих ігор: сцена, каса з віконечком, афіші, реклами, анонс, флаери, репертуар, програмки (варіанти: малюнки, піктограми, емопозначки), театральна афішна тумба, театральні біноклі, побутові ліхтарики для світлооформлювача, віяла й краватки-метелики, перуки, боа.

Ознайомити дітей з особливостями використання аквагриму для створення образу. Важливо: звертати увагу на якість і безпечність матеріалу, аби уникнути алергічної реакції на шкірі дитини. Дати можливість вправлятися: на власній руці, носі, масці, обличчі іншого та своєму.

Акторська студія. Створити умови для формування акторських навичок дітей у різних видах театрів: театр на фартуху, прищіпках; бібабо, настільний (іграшки, картинки, книжки-забавки), пальчиковий, тантамареска (атрибут для розігрування різних театральних сцен), leg-players («ніжки, що граються»), акторський.

Формувати основи акторської майстерності: представляти персонаж (за системою запитань дорослого дитина створює мінібіографію свого героя — ім'я, родина, що любить робити, з ким дружити); вправлятися в інтонуванні та передачі голосом стану персонажів (почуття, характер, емоційне забарвлення ситуації); характерні рухи (пантоміма) дій персонажів; характерну міміку (радісний, добрий, щирий, дружлюбний, засмучений, стривожений, зляканий, здивований, гордий, ніжний, розсерджений, обурений, задоволений, розгублений, захопле-

ний, лютий, нетерплячий; сором'язливий, вдячний, неприязний, збен-тежений, роздратований).

Спонукаючи дітей створювати "theater story" (театральні історії): 1) казкові пригоди предметів із театрального світу («Що бачить уві сні театральна куліса», «Про що мріє диригентська паличка», «Історія театральної афіши», «Таємниця театральної тумби»); 2) бувальщина (реальні історії з життя дитини).

Пропонувати дітям за допомогою різних атрибутів — масок, горловиків, театральних костюмів, хусток, капелюхів, шарфів, стрічок, відрізу тканини (фатин, органза), ковдри, окулярів, віял, краватки-метелика, намиста, чарівної палички, рукавичок, маминих черевичків, мікрофона тощо — створювати певні образи

Орієнтовна тематика творів

Для формування глядацької культури дітей:

— *українські народні казки*: «Котигоршко», «Кирило Кожум'яка», «Біда», «Язиката Хвеська», «Калиточка», «Яйце-Райце», «Гризонько», «Кобиліяча голова», «Сопілкар Марко і повітруля», «Про сопілку, скрипку і цимбали», «Бориня-зміборець», «Як Іван до Сонця ходив» тощо;

— *авторські казки*: І. Франко «Лисичка-кума»; Леся Українка «Біда навчить»; Ю. Ярмак «Трамвай і Щиглик»; Л. Письменна «Сап'янці»; О. Іваненко «Про братика ведмедика», «На добраніч»; О. Зима «Чари для сміливця»; Г. Местечкін «Таємниця Диво-квітки»; О. Вуличний «Темна дівчина»; І. Калинець «Про те, як Зірка на Землі стала айстрою», «Про те, як ромашка стала ворожкою», «Снігобородьки»; М. Пономаренко «Іванко і королівна», «Вам казочка, а нам бубликів в'язочка», «Від казочки до казочки», «Пронька, Буця і лялька Катя» та ін.

Для формування виконавської культури дітей:

— *пантомімічні етюди*: байка «Швидка робота» Б. Грінченка; «Борсук» М. Стельмаха; «Муравлевий сон» Г. Чубая, «В пустини іменини» А. Каменчука; «Снігова казка» Т. Коломієць; «Танок сорок» В. Лучука; «Пісенька про груші» Л. Повх; «Пошив би я шапку» П. Ребра та ін.;

— *етюди інтонаційні*: «Цікава казочка» (безкінечна), «Тямущий котик» Олени Пчілки; «Сонечко та дощик» П. Грабовського; «Польові дзвіночки» Л. Костенко; «Утрюх», «Секрет», «Мое бажання» А. Костецького; «Осінні танці» К. Перелісної; «Зіпсований телефон» Д. Чередниченка та ін.;

— *інсценування літературних творів:*

а) *віршів:* «Калачі», «Нічний гість» Д. Павличка; «Рахунки» О. Сенатович; «Біла чапля» Г. Чубач; «Туман і дід» Л. Повх та ін.;

б) *віршів-діалогів:* «Ми з тобою йшли?», «Як тебе звуть?», «Відповідь», «Чому це ти подряпаний?» Г. Бойка; «Зимовий урок» Д. Чередниченка та ін.;

в) *казок:* «Заєць і їжак», «Лис Микита», «Лисичка і Журавель» І. Франка, «Вчиться вересень читати», «Як придуть до мене в гості» (віршовані) О. Сенатович; «Чому в зайця не болять зуби», «Заєць та рак» М. Стельмаха; «Іменини кози Мокрини», «Капці для бабусі», «Перепілчина музика», «Коли у тебе є друзі», «Небезпечні іграшки» М. Пономаренко; «Котячий хор» (віршована поема) Л. Полтави; «Троє ведмежат» І. Січовика та ін.;

г) *оповідань:* «Важко бути людиною», «Як Сергійко навчився жаліти», «Як Микола став хоробрим», «Чому здивувався Петрик», «Петрик, собака і кошеня», «Як діти раділи, а Ялинка плакала» В. Сухомлинського; «Червоний кавун» В. Вовк та ін.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина володіє основами культури свідомого глядача, чуттєвої та виконавської культури, навичками мистецької рефлексії.
- Має спектр уявлень про театр як вид мистецтва, театри різних країн світу, театральні професії.
- Використовує сценічний простір як майданчик для розвитку акторської майстерності й формування навичок реалізації режисерського задуму.
- Спроможна до імпровізації з атрибутами й реквізитами.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття [Текст] / пер. з фр. Софії Рябчук. Л.: Вид-во Старого Лева, 2016. 176 с.
2. Дронова О.О. Дитина у світі книги: педагогічні умови художньої творчості дошкільників. URL: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2016/1/12.pdf>

3. Кондратець І.В. Взаємозв'язок музичної, емоційної та рефлексивної культури у вихованні дітей дошкільного віку // Музичний керівник. 2015. № 6. С. 4–9.
4. Кондратець І.В. Формування рефлексивних умінь у дитини дошкільного віку. Практичний психолог. Дитячий садок. 2013. № 4. С. 52–57.
5. Макарова Л. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність. К.: Шкільний світ. 2008. 128 с.
6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підруч., 2-ге вид., перероб. та допов. / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 376 с.
7. Олійник О.М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1632/Oliinyk-O.M.-Teatralno-ihrova-diialnist-v-umovakh-doshkilnoho-navchalnoho-zakladu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 15–22.
9. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: свобода, творчість, інтеграція // Дошкільне виховання. 2019. № 5. С. 3–8.
10. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 1. С. 57–61.
11. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Т.: Мандрівець. 2014. 280 с.
12. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. 3-тє вид., виправ. й допов. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.

КОРОТКІ НОТАТКИ НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЮ

РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Розвивальне середовище (простір) — система впливів та умов формування особистості дитини й можливостей для її розвитку, що ураховують психологічний, просторово-предметний, дидактичний, пізнавально-мотиваційний і соціально-комунікаційний аспекти взаємодії дитини з дорослим. Облаштування внутрішнього і зовнішнього простору в закладі дошкільної освіти має бути ретельно продуманим і організованим, адже добре сплановане довкілля сприяє успішній соціалізації дітей, формуванню картини світу кожного вихованця, самостійності й підтримці зацікавленості у розмаїтті видів діяльності, співтворенню атмосфери радості, піднесення й відкриттів. Важливо пам'ятати: середовище для дітей, а також його облаштування має відповідати дитячим інтересам і потребам та працювати на формування культури.

Розвивальне середовище стане дієвим і дитиноцентрованим за умови дотримання низки принципів:

- 1) *принцип єдності всіх компонентів середовища* (зумовлює гармонію об'єднання тематичних осередків у груповому приміщенні, їх взаємодію та природне взаємопроникнення);
- 2) *принцип ампліфікації* (полягає у збагаченні середовища за рахунок ресурсів, властивих специфічним видам діяльності дошкільників (гра, продуктивні види діяльності, читання художньої літератури, дитяча творчість тощо);
- 3) *принцип вікової періодизації та сенситивності* (ураховує вікові інтереси розвитку дитячої діяльності та особливості закладання базових якостей, соціальних установок і світогляду);
- 4) *принцип динамічності* (залежить від спостережливості й мудрості вихователя, який помічає рівень інтересу дітей і, відповідно, змінює матеріали та облаштування в певних осередках);

- 5) *принцип індивідуалізації* (ураховує потреби та інтереси кожної дитини, яка зможе задовольнити їх у будь-якому осередку);
- 6) *принцип елективності* (передбачає надання дитині певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця та оцінювання результатів власної діяльності);
- 7) *принцип системності послідовності й наступності* (забезпечує поступовість у наповненні осередків матеріалами й обладнанням у міру набуття дитиною досвіду та життєвої компетентності).

Кількість, тематичний формат, наповнення й розташування осередків залежить від віку, потреб, уподобань, інтересів та ініціативи дітей, площі групового приміщення, естетичного смаку й загальної культури педагогів.

Маркерами для оцінювання ефективності створеного розвивального середовища в закладі дошкільної освіти є:

- 1) пізнавальний інтерес та емоційна активність дитини;
- 2) свобода вибору кожною дитиною видів діяльності;
- 3) поступове наповнення певними матеріалами, обладнанням, атрибутами (результати проектної діяльності, тематичних акцій, виставок тощо, отримані у співпраці з батьками);
- 4) безперервна підтримка дитини з боку педагога.

Компоненти середовища	Осередки	Функціональне спрямування	Орієнтовне наповнення
Здоров'я-збережувальний	— Фізкультурний; — спортивна зала; — спортивний майданчик; — басейн	Зміцнення здоров'я; загартування; фізичний розвиток	Спортивні тренажери, спортивне обладнання; атрибути для рухливих і спортивних ігор
Ігровий	— Сюжетно-рольових ігор; — дидактичних ігор	Реалізація ігрових задумів дітей	Різні види іграшок; настільні дидактичні ігри; матеріали для розгортання сюжетно-рольових ігор

Компоненти середовища	Осередки	Функціональне спрямування	Орієнтовне наповнення
Мистецький	— Мистецька (дизайн) майстерня; — картинна галерея; — музичний; — театральна студія; — костюмерна	Розвиток естетичного смаку; ознайомлення з різними видами мистецтва; розвиток творчих здібностей і уяви, образного мислення. Формування практичних навичок образотворення. Формування основ мистецької культури	Матеріал та обладнання (зокрема, альтернативний) для живописного, пластичного й конструктивного образотворення. Мистецькі колекції. Дитячі музичні інструменти. Музичні іграшки. Декорації. Костюми. Дитячі роботи (як засіб декору або виставковий матеріал)
Читацький	— Групова бібліотека	Формування читацької культури	Дитячі книжки, різні за змістом і форматом, дитячі енциклопедії, атласи, журнали
Сенсорно-когнітивний	— Сенсорний; — дослідницький (лабораторія); — мінімузеї	Формування сенсорних еталонів і створення умов для сенсорного розвитку. Формування інтересу до експериментування. Заохочення до пошуків, детального обстеження об'єктів	Сенсорні еталони. Стіл для ігор з піском і водою. Обладнання для дослідно-експериментальної діяльності. Дидактичні матеріали. Природні матеріали, зібрані дітьми на прогулянці, екскурсії

Компоненти середовища	Осередки	Функціональне спрямування	Орієнтовне наповнення
Етнографічний	<ul style="list-style-type: none"> — Українського побуту й традицій; — світлиця; — мінімузей 	Закласти основи для формування патріотичних почуттів і любові до своєї країни	Національний посуд, одяг, предмети побуту, обереги, народні іграшки. Книги, альбоми, набори з листівками народознавчого спрямування. Атрибути для свят
Еколого-природничий	<p>У груповому приміщенні:</p> <ul style="list-style-type: none"> — природничий; — мінімузеї еколого-природничого спрямування; — зимовий сад. <p>На території закладу:</p> <ul style="list-style-type: none"> — ландшафтний; — екологічна стежина 	Формування еколого-доцільної поведінки, естетичного ставлення до природи	Куточок природи. Календар природи, щоденники спостережень за об'єктами природи та проведення дослідів. Дитяча довідкова література еколого-природничого спрямування. Обладнання для праці в природі
Трудовий	<ul style="list-style-type: none"> — Естетики побуту; — мистецького рукоділля 	Прищеплювання інтересу до праці. Формування навичок культурної поведінки в побуті, поваги до людей праці	Обладнання для чергування в групі. Предмети для сервірування столу. Обладнання для мистецтва рукоділля

Компоненти середовища	Осередки	Функціональне спрямування	Орієнтовне наповнення
Психологічний (або емоційний)	— Усамітнення; — екран мого настрою	Формування емоційної, чуттєвої, рефлексійної культури. Інтерес до самопізнання	Намети, шатро, ковдри, подушки для будівництва дитячих «халабуд». Крісла, стільці, пуфики, диванчики. Емотики (маски, іграшки)
Технічний		Технічне забезпечення освітнього процесу	Музичний центр, мікрофон, комп'ютер тощо
Батьківського просвітництва	Порадники для батьків. Батьківські віконечка (обмін сімейним досвідом виховання). Родинна бібліотека	Психологопедагогічна просвіта батьків в інтерактивному форматі	Настінні лайфхаки для батьків. Кишенькові книжки. Педагогічні теки. Родинні газети. Скринька «незручних» запитань

Орієнтири ефективної співпраці дітей, батьків, педагогів у розвивальному середовищі:

- усвідомлення ролі розвивального середовища в забезпеченні «зони розвитку» кожної дитини й збагаченні особистісно значущими смислами;
- забезпечення середовищного підходу до організації розвивального простору закладу дошкільної освіти загалом і кожної групи зокрема;
- здійснення інтеграції усіх видів дитячої діяльності;
- передбачення багатофункціональності у доборі ігор і дидактичних засобів;
- реорганізація розвивального середовища у простір свободи й волевиявлення дитиною своїх потреб і бажань; реалізація механізму «хочу — можу — буду» для кожного вихованця.

СУЧАСНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Освітній процес в умовах закладу дошкільної освіти — це цілісний процес взаємодії дорослих і дітей, який розвивається в часі та просторі в межах певної системи. Він спрямований на досягнення соціально-значущих результатів: набуття життєвої компетентності, розвиток базових якостей особистості в різних видах діяльності.

Сучасний освітній процес характеризується інтегративністю, проблемно-ігровою спрямованістю, передбачає пізнавальне спілкування вихователя і дітей, самостійність дітей, особистісно орієнтований підхід педагога.

Форми організації освітнього процесу — спосіб взаємодії з дітьми, що застосовує педагог з метою забезпечення конструктивного впливу різних методів і прийомів на розвиток особистості кожного вихованця.

Організовану освітню діяльність з дітьми дошкільного віку доцільно проводити у формі педагогічного спілкування в колі, різних видів занять, освітніх ситуацій та подорожей, тематичних проєктів, прогулянок, екскурсій, дослідницько-пошукової діяльності, ігор, гурткової роботи, продуктивної праці, самостійної діяльності дітей відповідно до завдань фізичного, соціального, комунікативного, пізнавального та художньо-естетичного розвитку.

Спілкування в колі. В освітньому процесі закладу дошкільної освіти провідним має стати спілкування дорослого з дітьми (розповіді, тематичні бесіди, діалоги, полілоги тощо). Таке спілкування не регламентоване в часі й відбувається протягом дня.

В основі педагогічного спілкування лежать різні види діяльності: комунікативна, ігрова, проєктна, еколого-природнича, здоров'язбережувальна, мистецька, побутова, суспільно-корисна праця тощо.

Досить ефективним є спілкування в колі. Коло — не випадкова форма. Воно дає змогу зберегти й посилити енергію творчої взаємодії, силу колективної думки учасників. Коло надихає, дарує відчуття єдності в товаристві з рівними тобі.

Рефлексійне коло — дає змогу налагодити соціальну взаємодію між дітьми й дорослими; налаштувати дітей на хвилю взаємного прийняття, доброзичливості; привітати одне одного; обмінятися новинами, розповісти про те, що хвилює; визначитися з почуттями й настроєм, оцінити емоції, процес і результати діяльності тощо. Види рефлексійного кола: ранкове, вечірне, понятійне («Світ навколо мене», «Яка ко-

ристь від корисних звичок?», «Коли я щасливий?» тощо), тематичне («Радість», «Доброта», «Краса»), подієве («День народження», «День матері», «День дошкілля», «День народження садка» тощо).

Тематична мініатюра — обмін думками, досвідом, роздумами у дружньому колі з певної тематики (проводиться в години ранкового прийому, під час спостереження, ранкової зустрічі, а також в будь-який час, коли діти найбільш відкриті для спілкування); передбачає ознайомлення дітей з певною чеснотою людини (дитини) через бесіду, читання художньої літератури або різні ситуації. Тематика для мініатюр: «Де живе добро», «Турботливий світ», «Гарні вчинки», «Лягідне слово», «Фея любові», «Сад добрих справ», «День милосердя», «Часточка мудрості», «Школа хоробрості» тощо.

Заняття. Сучасне заняття — це особлива форма організації спілкування педагога з дітьми, у якій педагог протягом визначеного часу організовує та спрямовує пізнавальну діяльність дітей з урахуванням їхніх вікових можливостей і освітніх потреб.

Існують різні типи занять: фронтальні (зі всією групою дітей), групові (до 15 дітей), індивідуально-підгрупові (до 8 дітей), індивідуальні (1–4 дитини).

Сучасне заняття має бути цікавим для дітей, насиченим ігровими прийомами, елементами дослідження, розвивати пізнавальні здібності дітей, моральні та естетичні якості. Основна вимога — максимальна розумова активність вихованців.

Серед найбільш поширених форм проведення сучасних занять можна виділити такі: *пізнавально-розважальні ігри-заняття* (вікторини, кросворди, кросенси, лабіринти, пізнавально-пошукові ігри, аукціони, сюрпризи тощо); *заняття-змагання* (естафета, турнір, художній конкурс, виставка, батли тощо); *заняття-сценарії популярних телепередач*: «Що? Де? Коли?», «Відгадай мелодію», «Україна має талант», «Українські сенсації», «Найрозумніший», «У пошуках істини», «Суперінтуїція», «Парад порад», «Усе буде добре» тощо); *заняття-пошуки* (відкриття, загадки, подорож, діалоги, екскурсія, дослідження тощо); *заняття-рольові ігри* (магазин, будівництво, фермерське господарство, конструкторське бюро, картинна галерея, банк, турагентство, видавництво тощо); *заняття-драматизації* (віршовано-музичний конкурс, казка, концерт, театральна вистава, бенефіс митця тощо).

Освітні ситуації. Освітня ситуація — це ситуація розумового напруження, що виникає спонтанно або спеціально організовується вихователем і розв'язання якої передбачає спільну діяльність усіх її учасників.

Особливістю освітньої ситуації є створення разом з дітьми певного освітнього продукту (результату). Такі результати можуть бути як матеріальними (малюнок, саморобка, колаж), так і нематеріальними (нове знання, ідея, ставлення, переживання). Орієнтація на кінцевий продукт визначає технологію створення освітніх ситуацій.

У календарному плані варто передбачати розв'язання освітніх ситуацій з дітьми, починаючи з молодшого дошкільного віку. Тривалість освітньої ситуації може бути від кількох хвилин до трьох і більше днів. Форми — групова, підгрупова, індивідуальна. Види освітніх ситуацій — проблемні («Як з'явилася веселка у небі»); дослідницько-пошукові («Як вода перетворюється на пару»); комунікативно-діалогові («Як ми святкували Новий рік»); ігрові («Як ми влаштуємо свято нашим лялькам»); практичні («Ми садимо квіти на клумбі»).

Освітня подорож. Освітня подорож — це форма спільної партнерської діяльності дорослого з дітьми, яка передбачає безпосереднє ознайомлення дошкільників з реальними або віртуальними об'єктами довкілля, що активізує діалогічну форму спілкування з однолітками та дорослими, а також розвиває навички дослідницької діяльності у дітей.

Освітня подорож відрізняється від екскурсії тим, що передбачає початкову дослідницьку проблему, спрямовану на кінцевий результат, реальний продукт / продукцію у вигляді нових знань, смислів, відображених у малюнках і схемах. Під час освітньої подорожі діти працюють з маршрутним листом (своєрідним путівником, який не лише вказує «шлях», а й охоплює питання і дослідницькі завдання, а також підказує способи дослідження).

Під час освітньої подорожі поєднуються різні види діяльності дітей (спостереження, досліди, дослідження, пошук та аналіз інформації тощо).

Тривалість освітньої подорожі може бути від одного дня до тижня. Тематика подорожей залежить від віку дітей, їхніх інтересів та освітніх завдань: «Що росте на ділянці дошкільного закладу», «До магазину по хліб», «Транспорт нашого міста», «Мандруємо берегом Дніпра», «Подорож у світ казки» тощо.

Проектна діяльність. Проектна діяльність — це створення педагогом таких умов, які дають змогу дітям самостійно або спільно з дорослим здобувати новий практичний досвід експериментальним, пошуковим шляхом, аналізувати його і перетворювати.

Метою дитячого колективу є розв'язання проблемної ситуації, пошук відповідей на актуальні питання, створення та презентація кінцевого продукту.

Проектна діяльність передбачає: завдання для дітей, сформульоване у вигляді проблеми; цілеспрямовану дитячу діяльність; форми організації взаємодії дітей з вихователем і одне з одним; результат діяльності як знайдений дітьми спосіб вирішення проблеми проекту.

Реалізація будь-якого проекту здійснюється в ігровій формі, із залученням дітей до різних видів творчої та практично значущої діяльності, в безпосередньому контакті з різними об'єктами соціального середовища (екскурсії, ігри, практично корисні справи). Проект може реалізовуватися у будь-якому об'єднанні дошкільників (у групі, підгрупі, одночасно в декількох групах, по всьому закладу, між декількома закладами, із залученням батьків дошкільників, у соціумі мікрорайону тощо).

Прогулянка. Структурно прогулянка передбачає: організацію з вихованцями спостережень за явищами природи; різноманітні ігри; експериментування; працю в природі; індивідуальну роботу; спортивні вправи і самостійну діяльність дітей за їхнім вибором. Основне завдання вихователя під час прогулянок полягає в забезпеченні активної, змістовної, різноманітної та цікавої для дітей діяльності.

Обов'язковими складниками всіх прогулянок є спільна діяльність дорослого з дітьми, спільна діяльність з однолітками і самостійна діяльність дитини.

Під час літнього періоду більшу увагу слід приділяти тематичним пізнавальним прогулянкам за межі закладу дошкільної освіти та екскурсіям.

Екскурсія. Екскурсія є особливою формою організованої освітньої діяльності. Зміст екскурсій може бути пов'язаний з природними явищами, культурними об'єктами і діяльністю дорослих. Для дітей молодшого дошкільного віку екскурсії проводяться всередині закладу дошкільної освіти й ділянки, а починаючи з 4 років — за межами установи. Тому дорослому дуже важливо знати безпосереднє оточення закладу дошкільної освіти (бібліотеки, музеї, парки тощо).

Експериментування. Дитяче експериментування дає змогу успішно розвивати у дітей допитливість, активність, прагнення самостійно знаходити вирішення проблем.

Найцікавішими експериментами є реальні досліди зі справжніми предметами та їх властивостями (вода, пісок, лід, сніг, повітря тощо), що допомагають дитині пізнати суттєві ознаки природних об'єктів, рослинного світу.

Активне експериментування в образотворчості (вивчення властивостей різних фарб, паперу тощо), музичній діяльності (дослідження утворення звуку в різних музичних інструментах тощо) та інших сфе-

рах діяльності допомагає дітям осмислити явища навколишнього світу, зрозуміти взаємозв'язки у довкіллі.

Колекціонування. Колекціонування — одна з ефективних форм навчання дітей дошкільного віку. Створення з дітьми різних колекцій сприяє реалізації завдань пізнавального розвитку: ознайомлення з навколишнім світом, розвиток навичок класифікації об'єктів за певними ознаками, уміння систематизувати інформацію тощо. А також допомагає налагодити ігрову та комунікативну взаємодію між педагогом і вихованцями.

Вибір об'єктів для колекціонування має спиратися на вікові інтереси дітей та освітні завдання.

Ігри з вільними матеріалами. Вільні матеріали — різноманітні доступні дрібнички, невеликі однорідні предмети, наявні в довкіллі у великій кількості; природні й побутові матеріали, які можна використовувати в різні способи. Це гудзики, стрічки, намистинки, мушлі, камінці, пісок, корки від пляшок, коробки, шишки, жолуді, палички тощо.

Переваги вільних матеріалів: привабливість, відкритість, мобільність, економічна й екологічна доцільність. Розвивальні можливості: створення умов для активного навчання; розвиток творчого мислення; фізичний соціально-емоційний та інтелектуальний розвиток.

Гра-квест. Квест — це пригодницька командна гра, що вимагає від учасників розв'язання проблемного завдання, спрямованого на пізнавальну й дослідницьку діяльність, розвиток логічного, аналітичного та творчого мислення дітей.

Основна мета квесту — швидке і якісне виконання певних завдань з метою досягнення кінцевої цілі, у результаті чого гравець або команда отримує приз.

Ідея гри: команди, переміщаючись точками у реальному або віртуальному просторі, виконують різні завдання, об'єднані спільним сюжетом.

Особливість такої організації ігрової діяльності полягає в тому, що, виконавши одне завдання, діти отримують підказку до виконання наступного, що є ефективним засобом мотивації до подальшого пізнання і дослідження.

Геокешинг. Геокешинг — захоплююча туристична гра із застосуванням супутникових навігаційних систем, суть якої полягає в пошуку схованок і скарбів.

Основна особливість геокешингу — це те, що «схованки» створюються в місцях, які являють природний, історичний, культурний або географічний інтерес. З дітьми дошкільного віку використовуються тільки елементи цієї гри.

У молодшому дошкільному віці гра проводиться з використанням готових схем, карт по казках. Дітям старшого дошкільного віку можна запропонувати виготовити схему самим у спільній діяльності з дорослим.

Гра-стратегія. Гра-стратегія — складна, багатопланова діяльність, яка передбачає не тільки усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й уміння планувати свої дії, бачити кінцевий результат, дотримуватися плану і злагодженої роботи в команді.

Особливість гри полягає в тому, що в її основу покладено інтригу, реальну проблему, конкретну мету, для реалізації якої необхідно об'єднати зусилля. Гра не лімітована в часі, вона може тривати протягом кількох днів, причому гравці повертаються до самого початку, змінюючи деякі обставини, розігруючи нові конструктивні способи розв'язання проблем, що виникають. Варіанти сюжетів гри: «Купуємо речі», «Будуємо дім», «Зустрічаємо гостей», «Готуємо піцу» тощо.

Мінімузей. Ефективним засобом розвитку пізнавальних інтересів може стати створення мінімузею в групі (насіння, хліба, гудзиків, листівок, ляльки, транспорту тощо). Будь-який предмет мінімузею може підказати тему для цікавої розмови.

Дозвілля. Дозвілля — сукупність видів діяльності, що організовані дорослим для задоволення фізичних, інтелектуальних, соціальних і культурних потреб дітей. Це, зокрема, спортивні (ігри, естафети, свята, розваги); інтелектуальні (вікторини, турніри, лото, кросворди, ребуси, шаради); музичні та літературні (музичний калейдоскоп, вечори загадок, зустрічі з цікавими людьми).

Гурткова робота. *Творча майстерня* дає дітям можливість задовольнити свою потребу у творчій діяльності; створює умови для виявлення, задоволення й розвитку інтересів, здібностей і нахилів дітей. Майстерні можуть бути різноманітні за своєю тематикою та змістом, (наприклад, заняття рукоділлям, залучення до народних промыслів, оформлення художньої галереї, ігри та колекціонування).

Музично-театральна та літературна вітальня — це форма організації художньо-творчої діяльності дітей, що передбачає творчу діяльність останніх і вільне спілкування педагога з ними на літературному або музичному матеріалі.

Музично-театральна та літературна вітальня — це форма організації мистецької діяльності дітей, що передбачає слухання, обговорення, драматизацію літературних і музичних творів; співтворення дітей і дорослих, зустрічі з письменниками, видавцями, композиторами, співаками, художниками, акторами, митцями та ін.

Самостійна художня діяльність (СХД). Самостійна художня діяльність дітей, як різновид будь-якої самостійної діяльності, ініціюється самою дитиною. Зазвичай відбувається у другу половину дня. СХД буде ефективною за умов, якщо педагог пам'ятатиме, що планувати потрібно: 1) максимально можливе предметно-просторове забезпечення самостійної художньої діяльності дітей; 2) широкий вибір можливостей для втілення дитячого задуму; 3) не вид діяльності дитини, а тему, навколо якої будуть розгортатися дії; 4) свою участь у перебігу дитячої діяльності, а не конкретні кроки дітей; 5) діяльність, у якій дитина може проявити свободу вибору, а не перетворювати СХД у додаток заняття з образотворення; 6) орієнтовні центри за інтересами й потребами вихованців (художньо-мовленнєвий, музично-хореографічний, художньо-ігровий, театралізований, конструкційний тощо).

Трудова діяльність. Трудова діяльність — цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, знань про професії й почуття поваги до праці дорослих. Ознайомлення дітей із працею дорослих відбувається у процесі демонстрації різних видів праці, а також безпосередньої організації спільної діяльності дорослих і дітей. Навичками трудової діяльності діти оволодівають під час самообслуговування, господарсько-побутової праці (чергування, трудові доручення, колективна праця) та праці в природі.

ЯКЩО В ГРУПІ ДИТИНА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати компетентність дитини з особливостями психофізичного розвитку; базові якості (самостійність, ініціативність, емоційна стійкість, комунікаційність, довільність) і навички (сенсорне сприймання, координація візуального сприймання та дрібної моторики, концентрація уваги, самообслуговування).
- Допомогати дітям у подоланні труднощів в емоційній сфері (формувати навички адекватної поведінки, самоконтролю; налагодження спілкування з однолітками, розв'язування конфліктів).
- Розвивати соціальні уміння: допомагати одне одному, співпрацювати, співчувати, підбадьорювати; брати на себе відповідальність, робити корисні для всіх справи.
- Формувати певні моделі соціальної поведінки, здатності бути адекватним ситуації, вимогам й очікуванням однолітків і дорослого.
- Формувати самооцінку дитиною власних висловлювань, вчинків, можливостей і досягнень у різних видах діяльності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Освітній процес в інклюзивних групах для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) здійснюється відповідно до Базового компонента дошкільної освіти за окремими програмами, затвердженими МОН, та методиками, які враховують індивідуальні особливості психофізичного розвитку дітей, і рекомендації інклюзивно-ресурсних центрів.

Мета закладу дошкільної освіти, в якому перебувають вихованці з ООП, — забезпечити індивідуально орієнтований, психолого-педагогічний і соціальний супровід як дітей, так і батьків. Концептуальні вектори для планування інклюзії в установі: 1) цілісний підхід, орієнтований на дитину, заснований на оцінці кожної дитини як унікального, здібного та активного творця власного життя; 2) тісне партнерство

з родинами; 3) забезпечення чіткого цілевизначення, планування й моніторингу реалізації інклюзії стосовно кожного вихованця з ООП.

Інклюзивна освіта передбачає включення дітей з особливими потребами у спільну діяльність з іншими вихованцями, що надає одним — стимул і можливість тягнутися й розвиватися, бути активними, старанними, уважними, а іншим — стати доброзичливішими, милосерднішими, делікатними й толерантними. Така тісна взаємодія сприяє встановленню дружніх стосунків, емоційній гармонії, набуттю регуляторного досвіду, створенню мережі соціальної підтримки, успішній соціалізації в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

Спільні заняття стимулюють концентрацію уваги дітей, посилюють їхню мотивацію до саморозвитку. Спостереження сприяють формуванню інтересу до пізнання довкілля, співпраці, забезпечуючи успішну соціальну, психологічну та фізичну адаптацію до умов життєдіяльності здорових дітей; вихованець з особливими потребами спостерігає за реакцією інших дітей, способи розв'язання завдань і виконання, чує мовленнєві висловлювання й отримує соціальний та емоційний досвід.

Позитивно сприймаючи факт включення дітей з особливими освітніми потребами до загального освітнього процесу, який враховує їхні особливості, сприяє розвитку та розкриттю потенційних можливостей, педагоги мають подбати про забезпечення: безбар'єрного розвивального середовища; адаптовані освітні програми та індивідуальні навчальні плани для дітей з ООП; партнерство з батьками вихованців; співпрацю з фахівцями, що здійснюють інклюзивну підтримку дітей з різними освітніми потребами.

Особливістю освітнього процесу інклюзивної групи є його індивідуалізація і диференціація. Залежно від віку дитини, ступеня складності порушень та з урахуванням її індивідуальних особливостей психічного, фізичного, інтелектуального розвитку передбачається від двох до восьми корекційно-розвивальних занять на тиждень відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру щодо комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, яку проводять відповідні спеціалісти.

Вихователь разом з асистентом вихователя бере участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням психофізіологічних особливостей дітей з ООП.

Індивідуальний навчальний план (ІНП) — це один із найважливіших інструментів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. ІНП — документ, що містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати. Він розробляється командою педагогів

і фахівців та об'єднує їхні зусилля з метою розроблення комплексної програми роботи з дитиною і водночас визначає, які саме послуги надаватиме кожен фахівець.

Спільне обговорення й узагальнення сильних сторін і труднощів дитини з ООП, актуального рівня її знань, умінь і навичок дає змогу конкретизувати завдання на певний період часу роботи з вихованцем, які стосуються перш за все таких питань: безпека, соціальний розвиток, комунікація, поведінка, навички самостійності та навчально-пізнавальні навички.

Під час складання індивідуальної програми розвитку аналізуються, які *адаптації* (приспосовування розвивального середовища; адаптація педагогічних підходів — чергування видів діяльності, зміна темпу, ритму завдань, варіації з рівнем складності; адаптація використовуваних матеріалів) та *модифікації* (зміна змісту або концептуальної складності завдання) доцільно застосувати у взаємодії з дитиною.

Середовище в групі, де є діти з особливими освітніми потребами, базується на інклюзивних цінностях: соціально схвалювальних уявленнях та підходах, що забезпечують можливість успішного навчання і розвитку всіх дітей (рівність), підтримку й допомогу кожному у відчутті себе частиною цілого (домінування радості, любові, доброти й поваги одне до одного), сприяння розвитку творчої ініціативи дітей, батьків, педагогів (партнерство), має бути комфортним, організованим і привабливим, сприяти розвитку та навчанню дітей, відображати їхні інтереси, потреби та можливості, сприяти розвитку ігрової діяльності, самостійності й соціалізації.

Форми взаємодії з дітьми

Кооперативні групи: в осередках діяльності разом граються двоє, троє, четверо або більше дітей. Вони обмінюються матеріалами, обговорюють і реалізують свої ідеї, планують і переплановують гру, визначають послідовність дій гравців тощо.

Робота в парах: двом дітям пропонують заняття, в якому мають брати участь обоє. Наприклад, малювання, ліплення з тіста, складання головоломок, будівництва з кубиків, рольові ігри тощо. Це можуть бути спонтанні ігри дітей або ігри під керівництвом педагога.

Індивідуальні інструкції: за цього підходу одна особа (дорослий чи дитина) керує діями іншої. Роль педагога — демонструвати і моделювати поведінку, спостерігаючи за діями і реакціями дітей. Інколи, для ефективного навчання дітей, завдання доводиться ділити на кілька послідовних етапів. Буває необхідним і багаторазове повторення. Нерідко

малюкам доводиться підказувати, як вони можуть використовувати нещодавно набуті вміння.

Самостійні заняття: гру наодинці можна спостерігати, коли дитина цілком поглинута якоюсь справою. Заохочуючи малюків до індивідуальних занять, педагоги привчають їх робити самостійний вибір і допомагають досягти незалежності.

Методи і прийоми. Освітній процес в інклюзивних групах здійснюється на основі реалізації особистісно орієнтованих методів і прийомів з урахуванням індивідуальних особливостей таких дітей. Особливим методом-маркером, що дає змогу оцінити діяльність дитини з позиції динаміки росту, а не лише отриманих знань, є метод портфоліо — накопичувальна система оцінювання, яка передбачає збір різних видів робіт, що засвідчують рух дитини в індивідуальному розвитку, активну включеність у життя колективу. У взаємодії з категорією дітей з особливими освітніми потребами варто звернути увагу на когнітивні методи навчання, або методи навчання пізнання, зокрема: коментування, евристичного спостереження, порівнянь, фактів, досліджень, гіпотез, прогнозування, помилок, критичного мислення. Доцільним буде використання ТРВЗ — теорії рішення винахідницьких завдань. Важливо підтримувати у вихованців почуття впевненості, інтересу до пізнання та експериментальних пошуків, заохочення до відкриттів, готовності знаходити власні нетипові, альтернативні рішення на проблемні питання.

Вихователі мають забезпечити дітям з особливими потребами можливості для соціалізації зі своїми ровесниками, досягаючи цього різноманітними засобами. Ефективними будуть методи коопераційного (проекти, груповий пазл, методика «Я — Ти — Ми», прийом «Напарник») та інтерактивного навчання (прийоми «незакінчене речення», «мікрофон», «гроно», «кути», «карусель»), які сприятимуть формуванню умінь до співробітництва й взаємодії, відповідальності та моральної підтримки, ведення діалогу і дискусій; бажання проявляти активність та ініціативу.

З метою формування емоційної та чуттєвої культури у дітей з особливими потребами застосовують методи імітацій або рольовий (емпатія, психологічні етюди, психогімнастика, медитативно-релаксаційні вправи) та ілюстраційний метод (графічні вправи, плакатна символічна наочність, проективні методики, ейдетика).

Завдяки перебуванню у звичайній групі в дітей з особливими освітніми потребами зростає самоповага, упевненість у власних можливостях.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- У дитини сформована життєва компетентність й основні базові якості (самостійність, ініціативність, емоційна стійкість, комунікативність, довірливість) і навички (сенсорне сприймання, координація візуального сприймання та дрібної моторики, концентрація уваги, самообслуговування).
- Готова до адекватної самооцінки власних висловлювань, вчинків, спілкування з однолітками й дорослими, можливостей і досягнень у різних видах діяльності.
- Уміє долати труднощі емоційної сфери (формувати навички адекватної поведінки, самоконтролю; налагодження спілкування з однолітками, розв'язування конфліктів).
- Сформовано певні соціальні уміння: допомагати іншому, співпрацювати, співчувати, підбадьорювати, брати на себе відповідальність, робити корисні для всіх справи та відповідні моделі соціальної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Іванюк О., Бобир В. Організація єдиного інклюзивного освітнього простору // Дошкільне виховання. 2018. № 10. С. 10–15.
2. Інклюзивний простір. Порадник для педагогів та батьків: навч.-метод. посіб. / уклад. Т.В. Логвін. Чернігів: Десна Поліграф, 2018. 188 с.
3. Компанець Н.М. Моделювання індивідуальної програми розвитку дошкільника з особливими освітніми потребами. К., 2018. 56 с.
4. Компанець Н.М., Луценко І.В., Коваль Л.В. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ: навч.-метод. посіб. К.: Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.
5. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. К.: ТОВ ВПЦ «Літопис–ХХ», 2010. 255 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9284/1/Путівник%20для%20батьків.pdf> (дата звернення: 19.10.2019).
6. Середовище, що належить дітям: поради для педагогів закладів дошкільної освіти / упоряд.: Н. Софій, Ю. Найда; ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком». К.: СПД ФО «Парашин К.С.», 2019. URL: <http://ussf.kiev.ua/images/news/2020.04.13/seredovysche.pdf> (дата звернення: 02.10.2019).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПСИХОЛОГА ЩОДО ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Підготовка до школи — складний період у житті дошкільника. Це один із кризових періодів для всієї сім'ї і дитини насамперед. Перехід до школи — якісно новий етап у розвитку дитини. Він пов'язаний зі зміною соціальної ситуації розвитку, з особистісними новоутвореннями. Тож цілком логічно, що цей етап супроводжується переживаннями як дитини, так і батьків.

Вступ до школи і початковий період навчання зумовлюють радикальну перебудову способу життя й діяльності дитини. Досягнувши дошкільної зрілості, вона перебуває в стані очікування: адже має відбутися дещо значне й привабливе, але поки що невизначене.

Згідно з реформою Нової української школи (НУШ) термін навчання становить 12 років. Тож багато хто з батьків поспішає віддати дитину до школи якомога раніше, нівелюючи закони нейрофізіологічного розвитку, формалізуючи, а іноді й ігноруючи, показники до навчання. Здебільшого такі передчасні кроки провокують руйнівний вплив на фізичне та психічне здоров'я дитини.

Для того щоб адаптація до навчання пройшла легко та без травматичних переживань, доцільно заздалегідь діагностувати рівень готовності дитини до школи.

Існує 3 компоненти готовності дитини до шкільного навчання:

- 1) психофізіологічна;
- 2) особистісна;
- 3) інтелектуальна.

Психофізіологічна готовність — достатній рівень розвитку психофізіологічних (рівень сформованості дрібної моторики), фізіологічних (ріст, вага, кількість постійних зубів) й анатомо-морфологічних функцій і структур дитячого організму, стан здоров'я (фізіологічна зрілість).

Цей рівень необхідний для того, щоб учень міг витримувати відповідні навантаження, й передбачає такі показники:

- 1) вага та зріст дитини мають відповідати нормам:
 - дівчата 20–21 кг, хлопці 21–23 кг;
 - зріст 120–125 см;
- 2) зубна зрілість (зміна до 4-х постійних зубів);
- 3) м'язова та кісткова зрілість (розвиток дрібної моторики рук, координація в системі «око — рука»);
- 4) яскраво проявляються суглоби на пальцях і колінах;

- 5) вміє кидати і ловити м'яч;
- 6) вміє зав'язувати шнурки, застібати гудзики, блискавки — це ознака розвитку дрібної моторики;
- 7) при рукостисканні — її великий палець вгорі;
- 8) може повторити прості пальчикові ігри (наприклад, по столу перебирати пальцями, показати пальцями символ «перемога» тощо);
- 9) «Тест руки» — вільно розрізняє великий палець, мізинець і вказівний;
- 10) «Філіпінський тест» — дитина легко дотягується рукою через голову до верхнього краю вуха або навіть його середини;
- 11) «Малюнок за зразком» — дошкільняти пропонують намалювати за зразком одним рухом руки коло діаметром 3–3,5 см. Якщо кисть розвинена слабо, дитина фіксує її на площині й не може впоратися із завданням: малює замість кола овал або ж коло значно меншого розміру, або ж робить це за кілька прийомів, періодично пересуваючи руку. Показником скутості, фіксованості кисті є переважне малювання дитиною дуже дрібних предметів.

Особистісна готовність — це комплекс морально-психологічних особливостей, до якого належать такі складники готовності: мотиваційний, емоційно-почуттєвий, вольовий та комунікаційний.

Критерії, за якими батьки самостійно можуть перевірити рівень особистісної готовності дитини до навчання в школі:

- 1) дитина називає своє ПІБ повністю, а також мами, тата, бабусі, дідуся;
- 2) усвідомлює себе як члена родини, групи, соціуму;
- 3) знає свій вік, орієнтується у віці братів і сестер; усвідомлює, хто старший, а хто молодший у сім'ї;
- 4) знає свою адресу;
- 5) уміє презентувати себе, розказати хто він / вона, що любить («Що ти можеш про себе розповісти?»);
- 6) розуміє власну стать та її незмінність («Якої ти статі?», «З яких частин складається твоє тіло?», «Якого кольору в тебе очі, волосся?»);
- 7) орієнтується в основних моральних цінностях та вимогах, приймає їх та керується ними;
- 8) має адекватну самооцінку й здатна критично ставитися до себе («Яка ти людина? Опиши себе», «Що ти любиш? Що тобі подобається?», «Ти собі подобаєшся?», «А іншим людям ти подобаєшся? Чому?»);
- 9) «Бесіда про школу» — тест, який допомагає дослідити внутрішню позицію майбутнього школяра і виявити його бажання йти до школи.

10) уміє ідентифікувати, копіювати та проявляти емоційні реакції (методика «Упізнай емоцію» (С. Кулачківська та ін.));

11) дитина самостійна, здатна до самоорганізації, має достатній рівень саморегуляції («Чи часто тобі роблять зауваження батьки, вихователі? Чому?», «Що ти вмієш робити самостійно, без допомоги дорослого?», «Чи є речі, які ти не любиш робити? Чому?», «Які ти маєш обов'язки вдома, в садочку? Які з них тобі приємні, а які — ні?», «Що ти робиш, коли батьки не можуть виконати твоє прохання одразу (наприклад, купити іграшку, яка тобі дуже подобається)?», «Коли ти лишаєшся без нагляду дорослих (вихователя, батьків), поводишся так само, як і в їхній присутності, чи якимось інакше? Як саме?»).

Інтелектуальна готовність — пов'язана з відповідним рівнем розвитку пізнавальної сфери дитини. Найважливіше — це не сам рівень на момент діагностичного обстеження, а здатність цієї сфери до подальшого розвитку та утворення вищих психічних функцій.

Розвиток пізнавальних процесів є ключовою характеристикою інтелектуальної готовності до школи. До психічних процесів зараховують: увагу, пам'ять, мислення, уяву, сприйняття та сприймання.

Критерії, які допоможуть визначити рівень інтелектуальної готовності дитини згідно з розвитком пізнавальних процесів:

1) знає пори року, кількість і назву місяців у році, днів у тижні. Знає, який зараз рік, тиждень, день. Може відповісти на запитання типу: коли птахи відлітають на південь, коли холодно й іде сніг, у який день тижня люди не ходять на роботу, у яку пору року листя жовтіє тощо;

2) прямий і зворотний відлік у межах 20;

3) уміє складати і віднімати числа в межах 10;

4) володіє навичками узагальнення (розглянути картинки й вказати, що спільне тощо), виключення з ряду;

5) знаходить схоже й відмінне між предметами;

6) знає основні геометричні фігури: коло, овал, прямокутник, трикутник, квадрат, може їх намалювати;

7) може дати відповідь на запитання: що буває раніше — обід чи вечеря, хто більший — корова чи коза, у корови дитинча теля, а у коня ..., тощо;

8) знає 10–12 основних кольорів;

9) слухає казку і здатна переказувати ключові події;

10) утримує увагу на заданому виді діяльності 10 хв;

11) розуміє, що таке школа, чим там займаються і навіть туди ходять;

12) уміє визначати напрямок: уперед, назад, праворуч, ліворуч, угору, униз;

13) уважно слухає і виконує завдання, сформульовані в усній формі;

14) може самостійно виконувати потрібне завдання за зразком, який сприймається зором (методика «Тест копіювання безглузких складів»);

15) запам'ятовує 5–7 слів з 10 чітко названих (Тест словника (субтест методики Д. Векслера);

16) дитині дається завдання послухати ряд слів, серед яких лише одне вирізнятиметься. Вона має почути і назвати його (методика «Тест фонематичного слуху» за Л.О. Кондратенко);

17) уміє скласти розповідь за картинкою або за серією картинок (методика «Послідовність подій» за А. Бернштейном);

18) запам'ятовує більше 8 картинок (методика «Запам'ятай малюнки»);

19) малює фігуру людини з усіма основними частинами тіла (тест Керна — Ірасика «Малюнок людини»);

20) може очима простежити по порядку всі лінії в лабіринті, без допомоги рук і знайти кінець кожної (методика «Дослідження концентрації та стійкості уваги» за Т.Є. Рибаківим).

Розмірковуючи над тим, коли віддавати дитину до школи, батьки мають за орієнтир брати збереження фізичного та психічного здоров'я малюка, а не гонитву за інтелектуальними досягненнями; розуміти підготовку до школи не як уміння читати, писати та тренування дитини на розв'язання навчальних завдань, а як сходинку до орієнтування в соціальних ситуаціях й набуття життєвого досвіду.

Батьки, розв'язуючи важливе питання — коли ж все таки йти дошкільняти до навчального закладу? — повинні віддавати перевагу не міркуванням щодо інтелектуального розвитку дитини, а тому, що її здоров'я має бути понад усе. Тож якщо ми збережемо його, дамо дитині можливість перші кроки у навчанні зробити без поспіху, у притаманному їй темпі, то в майбутньому за необхідності вона завжди зможе не тільки «наздогнати» своїх однолітків, а й досягти значних успіхів і в навчанні, і в кар'єрі.

II. Варіативна складова

Програма "TIP-TOP ENGLISH"

Пояснювальна записка

Основні засади запропонованої програми визначаються сучасними тенденціями освітнього простору Європейського Союзу щодо раннього навчання іноземних мов. Цільовою аудиторією представленої програми є діти середнього та старшого дошкільного віку. Дошкільний вік є сензитивним для вивчення іноземної мови, що зумовлено активним розвитком мисле-мовленневих процесів, процесом формування мовленнєвого апарату дітей, їхньою відкритістю до спілкування та природною допитливістю. Таким чином, особливістю програми є її орієнтація на розвиток комунікативних та творчих здібностей дошкільника, а також його соціалізацію, зокрема вміння спілкуватися з дорослими та однолітками у різних життєвих ситуаціях.

У змісті програми "TIP-TOP ENGLISH" реалізовано принцип наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти. Програмні результати навчання узгоджені зі змістом програми з Іноземної мови для початкової школи.

Мета програми: розвиток елементарних мовленневих умінь дошкільників здійснювати спілкування іноземною мовою та розширення їхнього світогляду через залучення до вивчення мови та дослідження культури інших народів.

Зміст програми передбачає формування іншомовної, іншомовленнєвої, соціокультурної компетенції дітей дошкільного віку на рівні <A1 відповідно до CEFR (Common European Framework of Reference for Languages).

Програмові результати навчання у частині розвитку іншомовної та іншомовленнєвої компетенцій дітей дошкільного віку в програмі “TIP-TOP ENGLISH” визначено за рекомендаціями GSE (Global Scale of English) [1].

Відповідно до заявленого рівня <A1, загальна кількість рекомендованих годин, відведених на засвоєння змісту програми для дітей дошкільного віку (5 рік життя) — 80 год із супроводом вчителя [2, с. 11].

Загальна кількість рекомендованих годин, відведених на засвоєння змісту програми для дітей дошкільного віку (6–7 рік життя) — 120 год із супроводом вчителя [2, с. 11].

П'ЯТИЙ РІК ЖИТТЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Підготувати артикуляційний апарат дітей дошкільного віку до вимови іншомовних звуків.
- Сприяти формуванню фонематичного слуху.
- Сформувати навички інтонування розповідних (стверджувальних, заперечних), питальних та спонукальних речень іноземною мовою.
- Сформувати навички сприйняття, зіставлення зі значенням та відтворення виучуваних лексичних одиниць.
- Сприяти засвоєнню та відтворенню виучуваних граматичних структур з опорою на пропоновані мовленнєві зразки.
- Сприймати на слух та розуміти повідомлення, яке побудоване на попередньо засвоєному усно матеріалі (у звукозаписі або мовлення співрозмовника тривалістю до 1 хв).
- Розвинути уміння дітей дошкільного віку в діалогічному мовленні (2–3 репліки).
- Розвинути уміння дітей дошкільного віку в монологічному мовленні (2–3 простих речення).
- Сприяти вихованню поваги до культури інших народів.

ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ОСВІТНЬОГО МАТЕРІАЛУ

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>1. Це я / It's Me</p>	<p>Greetings: Hello! Hello, Mister / Miss / Missis! Hi! Goodbye! / Bye bye!</p> <p>nice please</p> <p>Pronouns: I, you</p> <p>How old?</p> <p>Sorry.</p> <p>Thank you.</p> <p>Numbers: 1-5</p> <p>Feelings: fine</p>	<p>— Hello! What is your name? — Hello! I'm [Ann].</p> <p>— Nice to meet you. — Nice to meet you, too.</p> <p>— How old are you? — I am [1...5].</p> <p>— How are you? — I am [fine]</p>	<p>Сприймають на слух та розуміють організаційний вокабуляр з опорою на наочність та / або дії вчителя.</p> <p>Сприймають на слух та розуміють основні лексичні одиниці на рівні слова, вимовлені чітко та повільно.</p> <p>Слухання та створення діалогів (2-3 короткі репліки).</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких, простих піснях або чантах, що базуються на попередньо засвоєному усному матеріалі</p>

¹ Засвоюється імпліцитно.

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Особливості привітання, знайомства, звертання та прощання англійською мовою.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі.</p> <p>Вживання мовних кліше.</p> <p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести)</p>	<p>Самопрезентація з використанням малюнка</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>2. Мої іграшки / My Toys</p>	<p>Toys: doll, ball, puzzle, teddy bear, robot, yo-yo toy box</p> <p>Colours: red, blue, green, yellow</p> <p>Numbers: 1–5 (revision)</p> <p>Pronoun: it</p> <p>Prepositions of place: in, on</p>	<p>— What is it? — It is a [car].</p> <p>— What colour is it? — It is [red].</p> <p>— Where is it? — It is [in / on] the toy box</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, іграшок, числа, прийменники місця та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки в парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: — розрізнати особливості звертання до людей різних вікових категорій; — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками; — впізнавати імена людей, що схожі до звучання імен у рідній мові.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Змішування кольорів. Малювання пальчиками</p>	<p>Hello, friends! Come in, please! Let's play a game / clap / sing / paint! That's right! Let's make a circle! Close your eyes, please! Open your eyes, please! Touch [...], please! Add some [...], please! Help me! Thank you! Sorry! Stand up, please! Sit down, please! Everyone, repeat after me! Come here, please! Listen! Look! Say it quietly / loudly, please! Draw yourself, please! Take a pencil, please! Clean up, please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>3. Я люблю тварин / I Like Animals</p>	<p>Animals: bird, cat, dog, fish, fox, frog</p> <p>Colours: brown, black</p> <p>Numbers: 6-7</p>	<p>— Is it a [cat]? — Yes. / No.</p> <p>— What is it? — It is a [cat].</p> <p>— What animals do you like? — I like [birds].</p> <p>— How many [cats] do you have? — I have [2] [cats].</p> <p>— What colour is it? — It is [pink]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, тварин, числа та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2-3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2-3 репліки в парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі.</p> <p>Розрізняють домашніх улюбленців та диких тварин</p>	<p>Ліплення улюбленої тварини. Її опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p> <p>Stop / Start [jumping], please!</p> <p>Give me high five!</p> <p>Good job!</p> <p>Find something [white], please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
4. Моє тіло / My Body	<p>Body: eyes, ears, mouth, lips, nose, hair</p> <p>Colours: orange, grey</p> <p>Adjectives: big, small</p> <p>Numbers: 8–10</p>	<p>— It is a / my body.</p> <p>— Is it [big]? Yes. / No.</p> <p>— It is big / small.</p> <p>— How many [eyes] do you have? — I have [2] [eyes].</p> <p>— That's me</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, частин тіла, числа, прикметники та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки в парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Малюнок фантастичної істоти. Її опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p> <p>Can you see it?</p> <p>Don't [look], please!</p> <p>Well done!</p> <p>Clap your hands!</p> <p>Stomp your feet!</p> <p>Shake your hands!</p> <p>Wiggle your fingers!</p> <p>Blink your eyes!</p> <p>Pat your knees!</p> <p>Can you [clap your hands / stomp your feet / shake your hands]?</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
5. Фігури / Shapes	Shapes: triangle, circle, square	<p>— What's this? It is a [circle].</p> <p>— Is it [big]? Yes. / No.</p> <p>— What colour is it? — It is [orange].</p> <p>— How many [triangles]? — [7] triangles.</p> <p>— What [shape] do you like? — I like a [circle]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, фігур, числа та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки у парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Створення фігури із використанням танграму. Її опис із вживанням активних мовленнєвих зразків.</p> <p>Створення фігури у просторі</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p> <p>Are you ready?</p> <p>Make [circles] in the air</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>6. Моя родина / My Family</p>	<p>Family: mum, dad, sister, brother</p> <p>Pronouns: her, his, my, he, she</p>	<p>— Who's this? — This is my [sister].</p> <p>— What's [his / her] name? — [His / Her] name is _____.</p> <p>— That's me</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви членів родини, числа та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки у парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: — розрізняти особливості звертання до людей різних вікових категорій; — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками; — впізнавати імена людей, що схожі до звучання імен у рідній мові.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Інсценізація казки</p>	<p>Stand up, please! Sit down, please! Everyone, repeat after me! Come here, please! Listen! Look! Say it quietly / loudly, please! Draw yourself, please! Take a pencil, please! Clean up, please! Are you ready? Be nice, please! Put your things away! Take your scissors. Stretch your arms! Tell us about your family, please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
7. Мій сад / My Garden	<p>Nature: tree, grass, flower, nest, bug, leaf</p> <p>Colours: white, pink, purple</p> <p>Demonstratives: this, that</p> <p>Prepositions of place: under</p>	<p>— What's [this / that]?</p> <p>— [This / That] is a [flower].</p> <p>— What colour is it?</p> <p>— It is [purple].</p> <p>— Do you like [this / that] [flower]?</p> <p>Yes. / No.</p> <p>This is [my / his / her] [flower].</p> <p>— Where is a [bug]?</p> <p>— It is [under] a [leaf]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, прийменників, вказівних займенників, числа, об'єкти природи та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки у парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Проведення квесту “Garden Scavenger Hunt”.</p> <p>Практика вживання активних мовленнєвих зразків</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p> <p>Are you ready?</p> <p>Take your glue stick.</p> <p>Guess what I have!</p> <p>Are you excited to know what I have?</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>8. Ми на пікніку / We're on the Picnic</p>	<p>Fruit and Vegetables: apple, banana, orange, lemon tomato</p> <p>Food: cake, milk, juice, lemonade</p> <p>Adjectives: hungry, thirsty</p>	<p>— It is an [apple]. — I want a / an [apple].</p> <p>— Do you like [apples]? Yes. / No. — I don't like [apples].</p> <p>— Can I have a / an [banana]? — Here are you are. — Thank you.</p> <p>— I am [thirsty]. — Here is some [milk]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, їжі, прикметників, числа та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки у парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Розмальовування камінчиків гальки. Їх опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>Stand up, please! Sit down, please! Everyone, repeat after me! Come here, please! Listen! Look! Say it quietly / loudly, please! Draw yourself, please! Take a pencil, please! Clean up, please! Are you ready? Don't fight, please! Take one pebble, please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>9. Мої почуття / My Feelings</p>	<p>Feelings: happy, sad, angry hungry, thirsty</p> <p>Music instruments: drums, triangle, piano</p>	<p>— How do you feel? — I am [happy].</p> <p>— How does [he / she] feel? — [He / She] is [angry]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють назви кольорів, прикметників почуттів, музичних інструментів, числа та вказують на відповідні об'єкти.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–3 короткі репліки з його повним розумінням.</p> <p>Розігрують діалог на 2–3 репліки у парі.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання одним словом / мовленнєвим зразком.</p> <p>Складають короткий монолог (2–3 простих речення)</p>

Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ¹
<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Розігрування емоцій на музичних інструментах.</p> <p>Їх коментар із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>Stand up, please!</p> <p>Sit down, please!</p> <p>Everyone, repeat after me!</p> <p>Come here, please!</p> <p>Listen! Look!</p> <p>Say it quietly / loudly, please!</p> <p>Draw yourself, please!</p> <p>Take a pencil, please!</p> <p>Clean up, please!</p> <p>Are you ready?</p> <p>Show your feeling using a [drum], please.</p> <p>Girls, repeat after me.</p> <p>Boys, repeat after me</p>

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Аудіювання:

- сприймають на слух та розуміють організаційний вокабуляр з опорою на наочність та / або дії вчителя;
- сприймають на слух та розуміють привітання, прощання, етикетні фрази та слова ввічливості;
- сприймають на слух перші звуки простих слів;
- сприймають на слух та розуміють основні лексичні одиниці на рівні слова, вимовлені чітко та повільно;
- сприймають на слух та розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні мікрофрази, вимовлені чітко та повільно;
- розуміють та реагують на прохання про висловлення простої оцінки (наприклад, Yes / No, Good / Bad);
- сприймають на слух повідомлення, що звучить у звукозаписі (до 1 хв) або промовлене вчителем та базується на попередньо засвоєному усно матеріалі;
- розуміють окремі слова та фрази у коротких, простих піснях або чантах, що базуються на попередньо засвоєному усному матеріалі;
- розуміють, реагують та відповідають на прості запитання.

Говоріння:

- використовують формальні й неформальні вирази вітання та прощання;
- вживають вирази етикетного характеру, ввічливі звертання до дорослих (Mister / Missis / Miss);
- представляють себе та розповідають про себе 2–3 короткими фразами;
- запитують ім'я співрозмовника;
- запитують про самопочуття;
- повторюють окремі слова, промовлені повільно та чітко;
- декламують короткий вірш, римівку або чант;
- використовують кількісні числівники від 1 до 10;
- відповідають на прості запитання рухами або відповіддю Yes / No;
- називають кількість об'єктів (до 10);

- спілкуються у межах визначеної тематики (2–3 репліки діалогу; 2–3 простих речення монологу);
- називають об'єкти, тварин, людей, що їх оточують, у межах запропонованих ситуацій спілкування з опорою на наочність;
- відповідають на короткі прості запитання одним словом;
- вживають прості слова для опису об'єктів (наприклад, колір / кількість) з опорою на наочність.

ШОСТИЙ — СЬОМИЙ РІК ЖИТТЯ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Підготувати артикуляційний апарат дітей дошкільного віку до вимови іншомовних звуків.
- Сприяти формуванню фонематичного слуху.
- Сформувати навички інтонування розповідних (стверджувальних, заперечних), питальних та спонукальних речень іноземною мовою.
- Сформувати навички сприйняття, зіставлення зі значенням та відтворення виучуваних лексичних одиниць.
- Сприяти засвоєнню та відтворюванню виучуваних граматичних структур з опорою на пропоновані мовленнєві зразки.
- Сприймати на слух та розуміти повідомлення, яке побудоване на попередньо засвоєному усно матеріалі (у звукозаписі або мовлення співрозмовника тривалістю до 1 хв).
- Розвинути уміння дітей дошкільного віку в діалогічному мовленні (2–3 репліки).
- Розвинути уміння дітей дошкільного віку в монологічному мовленні (2–3 простих речення).
- Навчити читати окремі літери англійського алфавіту (за фоніксами).
- Навчити читати числівники від 1 до 10 методом цілих слів.
- Навчити ідентифікувати заголовок книжки на обкладинці.
- Навчити елементів письма (обводити літери по контуру, замальовувати їх у межах контуру).

ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ ОСВІТНЬОГО МАТЕРІАЛУ

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>1. Це я / It's Me</p>	<p>Good morning / afternoon / evening / night.</p> <p>Nice to meet you. Nice to meet you, too.</p> <p>How old are you? I am [6].</p> <p>Numbers: 1–12</p>	<p>— Good morning, Mrs Ann.</p> <p>— What's your name? — My name is _____.</p> <p>— Nice to meet you. — Nice to meet you, too.</p> <p>— Where are you from? — I'm from [Kyiv / Ukraine].</p> <p>— How old are you? — I am [6]</p>	<p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Здійснюють коротку самопрезентацію (ім'я, вік, країна тощо), 3–5 коротких фраз</p>

² Використовується вчителем на заняттях; дітьми засвоюється імпліцитно.

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
Замальовують літери свого імені в межах контурів	<p>Знають, що тиждень починається з неділі.</p> <p>Формування навичок: — розрізняти особливості звертання до людей різних вікових категорій; — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками; — впізнавати імена людей, що схожі до звучання імен у рідній мові.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	Замальовування / обведення літер власного імені	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday/ Wednesday / Thursday / Friday / Saturday.</p> <p>Write letters in the air! See you later! Let's try again! Say it again, please! Repeat the whole sentence, please!</p> <p>Excellent! Great! That's it!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>2. Котра година? / What Time Is It?</p>	<p>Time: day, night, morning today</p> <p>Daily routines: get up, go to bed, have lunch, have breakfast</p>	<p>— What time is it? — It is [9] am.</p> <p>— When do you [get up]? — At 7 o'clock</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Ff, Ss, Nn, Tt.</p> <p>Ідентифікують заголовки книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Виготовлення циферблата годинника. Вживання активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It's [10] o'clock.</p> <p>It's time to play / have lunch.</p> <p>It's [9] o'clock. It's time to sleep.</p> <p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Trace a letter, please.</p> <p>Don't start yet!</p> <p>You are going to work in pairs.</p> <p>Do you understand?</p> <p>Can you see [...] in the picture?</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>3. Час обідати / It's Time for Lunch</p>	<p>Food: egg, chicken, salad, sandwich, ice cream, soup, jam</p> <p>Numbers: 13–15</p>	<p>— What time is it? — It's 11 o'clock. It's lunchtime.</p> <p>— Do you like [chicken]? — Yes, I do. / No, I don't.</p> <p>— I don't like [chicken].</p> <p>— Thank you</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Називають день тижня (з допомогою вчителя), пору доби та час (цілими годинами).</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Ee, Ii, Aa, Jj.</p> <p>Ідентифікують заголовки книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок: — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Виготовлення піраміди харчування. Її опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Whose turn is it? A point to team [...]. Is that right or wrong? Let's make a dialogue!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>4. Моя родина / My Family</p>	<p>Family: big / little / baby sister, big / little / baby brother grandfather, grandmother, aunt, uncle</p> <p>Adjectives: young, old, tall, short, funny</p>	<p>— Who is he? — He is [my big brother].</p> <p>— How old is he? — He is 15.</p> <p>— Is [he / she] tall? Yes, [he / she] is. / No, [he / she] isn't.</p> <p>— Is [he / she] [happy]? Yes, she is. / No, she isn't.</p> <p>— I love my family</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Bb, Mm, Ll.</p> <p>Ідентифікують заголовок книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок:</p> <ul style="list-style-type: none"> — розрізняти особливості звертання до людей різних вікових категорій; — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками; — впізнавати імена людей, що схожі до звучання імен у рідній мові. <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Малюнок родини. Його опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Whose turn is it?</p> <p>A point to team [...].</p> <p>Is that right or wrong?</p> <p>Let's make a dialogue!</p> <p>Can you tell me about your family?</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>5. Мій дім / My House</p>	<p>House: bedroom, kitchen, bathroom, living room, house</p> <p>Numbers: 16–20</p>	<p>— Where is mum? — She is in the [kitchen]</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Kk, Hh, Rr.</p> <p>Ідентифікують заголовки книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок: — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками.</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Складання макета будинку з Лего та його опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It is Sunday/ Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Whose turn is it?</p> <p>A point to team [...].</p> <p>Is that right or wrong?</p> <p>Let's make a dialogue!</p> <p>Try again!</p> <p>You can add one more block</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
7. У зоопарку / At the Zoo	Animals: lion, tiger, elephant, snake, turtle, squirrel	<ul style="list-style-type: none"> — What is [this / that]? — [This / That] is a / an [lion]. — What colour is it? — It is [brown] 	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Qq, Zz, Xx, Rr.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Ідентифікують заголовок книжки на обкладинці.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Виготовлення паперових тварин згинанням паперу.</p> <p>Їх опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Whose turn is it?</p> <p>A point to team [...].</p> <p>Is that right or wrong?</p> <p>Let's make a dialogue!</p> <p>Fold the paper, please!</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>8. Спекотно! / It's Hot!</p>	<p>Adjectives: hot, cold, sunny, rainy</p> <p>Clothes: hat, coat</p> <p>Objects: umbrella</p> <p>Food: vanilla ice cream</p>	<p>— What is the weather like? — It is [hot]. — Take a [vanilla ice cream]!</p> <p>— I want to play! — Let's take a [yo-yo]</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Uu, Cc, Yy, Vv.</p> <p>Ідентифікують заголовки книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок: ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести).</p> <p>Етикет роботи у парі / групі.</p>	<p>Виготовлення аплікації</p>	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday today.</p> <p>Whose turn is it?</p> <p>A point to team [...].</p> <p>Is that right or wrong?</p> <p>Let's make a dialogue!</p> <p>— Stick it.</p> <p>— Glue it</p>

Тематика ситуативного спілкування	Лексичний матеріал	Мовленнєві зразки	Говоріння та аудіювання
<p>9. Мій клас / My Classroom</p>	<p>Classroom objects: book, pencil, bag, pen, scissors desk window, door</p>	<p>— What is [this / that]? — This is a [door].</p> <p>— Look at the [window]</p>	<p>Ідентифікують перші звуки простих слів у чантах. Декламують короткий вірш, римівку або чант.</p> <p>Називають день тижня (з допомогою вчителя), пору доби та час (цілими годинами).</p> <p>Сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення.</p> <p>Розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос.</p> <p>Розуміють, реагують та відповідають на прості запитання мовленнєвим зразком.</p> <p>Сприймають на слух діалог на 2–4 репліки та розігрують подібний до нього у парах.</p> <p>Сприймають на слух монолог на 2–3 фрази та презентують подібний до нього.</p> <p>Використовують кількісні числівники від 1 до 20</p>

Читання та письмо	Соціокультурна компетенція	Мистецький компонент	Організаційний вокабуляр ²
<p>Розпізнають велику та малу літеру алфавіту, заштриховують / обводять літери Ww, Pp, Dd, Oo.</p> <p>Ідентифікують заголовок книжки на обкладинці.</p> <p>Розпізнають знак питання на позначення запитання.</p> <p>Ідентифікують відомі літери в односкладових словах.</p> <p>Впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах.</p> <p>Читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів</p>	<p>Формування навичок:</p> <ul style="list-style-type: none"> — розрізняти особливості звертання до людей різних вікових категорій; — ідентифікувати та застосовувати паралінгвістичні засоби спілкування (міміка, жести); — вживати етикетні форми спілкування з дорослими та однолітками; — впізнавати імена людей, що схожі до звучання імен у рідній мові. <p>Етикет роботи у парі / групі</p>	<p>Малюнок класу та опис із вживанням активних мовленнєвих зразків</p>	<p>It is Sunday / Monday / Tuesday / Wednesday / Thursday / Friday / Saturday.</p> <p>Open the [window]! Close the [door]! Whose turn is it? A point to team [...]. Is that right or wrong? Let's make a dialogue!</p>

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Аудіювання:

- сприймають та розуміють на слух організаційний вокабуляр;
- сприймають та розміють на слух літери алфавіту;
- сприймають на слух і розуміють основні лексичні одиниці та виучувані граматичні конструкції на рівні простого речення;
- сприймають на слух повідомлення, що звучить у звукозаписі (до 1 хв) або промовлене вчителем та базується на попередньо засвоєному усно матеріалі;
- розуміють час доби (цілими годинами);
- розуміють окремі слова та фрази у коротких історіях, які читає вчитель уголос;
- розуміють, реагують та відповідають на прості запитання.

Говоріння:

- вживають формальні та неформальні вирази вітання та прощання;
- вживають вирази етикетного характеру, ввічливі звертання до дорослих (Mister / Missis / Miss);
- здійснюють коротку самопрезентацію (ім'я, вік, країна тощо), 3–5 коротких фраз;
- повторюють фрази та короткі речення, промовлені повільно й чітко;
- декламують короткий вірш, римівку або чант;
- називають літери алфавіту з опорою на наочність;
- називають день тижня (з допомогою вчителя), пору доби та час (цілими годинами);
- використовують кількісні числівники від 1 до 20;
- можуть дати просту оцінку із вживанням сталих виразів (наприклад, Yes / No, Good / Bad);
- називають об'єкти, тварин, людей, що їх оточують, у межах запропонованих ситуацій спілкування з опорою на наочність;

- відповідають на короткі прості запитання одним словом або фразою;
- запитують про назву предмета / його колір;
- удосконалюють практику вживання простих слів для опису об'єктів з опорою на наочність;
- називають основні дії та супроводжують їх відповідними рухами.

Читання:

- розпізнають велику та малу літеру алфавіту;
- розпізнають знак питання на позначення запитання;
- ідентифікують відомі літери в односкладових словах;
- впізнають кількісні числівники від 1 до 10, записані словом у коротких текстах;
- читають кількісні числівники від 1 до 10 методом цілих слів;
- ідентифікують перші звуки простих слів;
- ідентифікують заголовок книжки на обкладинці.

Письмо:

- ідентифікують та замальовують окремі літери в межах контурів.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. GSE Teacher Toolkit. Pearson English.
<https://www.english.com/gse/teacher-toolkit/user/grammar?page=1&sort=gse;asc&gseRange=10;18&audience=GLGR>
2. HOW LONG DOES IT TAKE TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE? (2018). Cambridge University Press.
<https://www.cambridge.org/elt/blog/wp-content/uploads/2018/10/How-long-does-it-take-to-learn-a-foreign-language.pdf>

ДИТЯЧЕ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ТА ВИНАХІДНИЦТВО

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Підтримувати прагнення дітей брати участь в експериментально-дослідницькій діяльності.
- Мотивувати дітей до експериментальної та винахідницької діяльності.
- Розвивати пошукові уміння, дослідницькі навички, самостійність.
- Спонукаати до активних дій під час пізнавальної діяльності.
- Розвивати пізнавальний інтерес до розмаїття об'єктів і явищ світу природи та предметного світу.
- Виявляти пізнавальну активність, спостережливість, винахідливість.
- Спонукаати до міркування, планування, цілепокладання.
- Формувати навички безпечної поведінки.
- Формувати емоційну сферу дитини та розвивати творчі здібності.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

У процесі експериментування немає суворої регламентації часу та можливе варіювання заздалегідь укладеного алгоритму дій, оскільки пропозиції дітей непередбачувані. Тривалість експерименту визначається як особливостями явища, яке досліджується, так і наявністю вільного часу, станом дітей, їхнім ставленням до цього виду діяльності.

Дорослий стимулює дитячу цікавість, готовий до запитань, спонукає дітей до самостійного пошуку відповідей на запитання у процесі набуття власного дослідницького досвіду. Варто емоційно позитивно реагувати на пропозиції дітей, створити умови для їх практичного переконання у правильності своїх припущень або заперечення останніх. Обов'язково звертати увагу на безпечні умови перебігу експерименту для всіх учасників і об'єктів, задіяних у цьому виді діяльності. Педагог формує відповідальне ставлення до об'єктів експериментально-дослідницької діяльності. У процесі експериментально-дослідницької роботи дорослий заохочує дітей до пошуку власних способів розв'язання завдань, що варіюють хід досліду та експериментальні дії. Особливої пе-

дагогічної уваги потребують діти, які працюють повільно, плутаються з послідовністю дій, розгублюються тощо.

Перша молодша група «Крихітки» (третій рік життя)

Орієнтовна тематика. Цікаві досліди з повітрям, водою, сонцем, рослинами.

Друга молодша група «Малюта» (четвертий рік життя)

Орієнтовна тематика. Дивовижні досліди з повітрям, водою, сонцем, явищами природи, рослинами, піском, снігом, льодом.

Середня група «Чомусики» (п'ятий рік життя)

Орієнтовна тематика. Захоплюючі досліди з повітрям, водою, сонцем валеологічного змісту, ґрунтом, явищами природи, рослинами, тваринами, «Я і природа», піском, снігом, льодом, експериментування з барвниками.

Старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя)

Орієнтовна тематика. Таємниці чарівництва та винахідництва (досліди зі світлом, теплом, звуком; речовинами та живими організмами, з повітрям, водою тощо).

«Дослідники» (сьомий рік життя)

Орієнтовна тематика. Захоплюючі відкриття з фізики, хімії або вода та її властивості; повітря та його властивості; світло та його властивості; звук і його властивості; розчини та суміші; перетворення; взаємодія речовин; індикатори хімічного середовища.

Вирішальними чинниками розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку є майстерність педагога, батьків та стиль їхнього спілкування з дитиною. Дошкільний педагог та батьки мають враховувати такі умови, як: забезпечення емоційного благополуччя дітей в освітньому процесі й створення ситуації успіху; індивідуалізація і диференціація методів і прийомів мотивування дітей до експериментальної й винахідницької діяльності з урахуванням рівнів сформованості інтересів, умінь, знань; варіативність форм, методів у процесі дитячого експериментування та винахідництва; орієнтація на «зону найближчого розвитку» дитини; поєднання цілеспрямованого, опосередкованого

стимулювання пізнавальних і творчих здібностей дітей у процесі експериментально-дослідницької діяльності.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина прагне брати участь у експериментально-дослідницькій діяльності й позитивно на неї налаштована.
- Активно проявляє пошукові уміння, дослідницькі навички, самостійність.
- Виявляє пізнавальну активність, спостережливість, винахідливість у взаємодії з природним і предметним довкіллям.
- Virізняється позитивною пізнавальною мотивацією; моделює, експериментує у довкіллі за допомогою вихователя і самостійно, використовуючи умовно символічні зображення, схеми.
- Уміє бачити проблему, ставити запитання, висувати гіпотезу, дає визначення поняттям, класифікує, спостерігає, проводить експерименти, робить висновки.
- Пояснює та аргументує свої ідеї.
- Розв'язує інтелектуальні задачі, що вимагають кількох логічно пов'язаних розумових дій. Будує свої власні теорії.
- Самостійно формулює питання-проблеми; шукає відповіді на них з опорою на міркування вголос, з використанням порівнянь, узагальнень; пропонує можливі варіанти рішень, аргументів, обґрунтувань та висновків.
- Має сформовані навички безпечної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

1. Беленька Г.В. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання // Дошкільне виховання. 2018. № 4. С. 2–7.
2. Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до екологічного виховання дітей дошкільного віку // Молодий вчений: науковий журнал. 2018. № 2 (54), лютий. С. 237–240.

3. Стаднік Н.В., Матушевська О.В. Партнерська взаємодія з батьками вихованців як складова формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти // Ціннісні засади реалізації ідей Нової української школи: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Біла Церква, 12 березня 2019 р.). К.; Біла Церква: КНЗ КОР «КОІПОПК», 2019. С. 142–145.
4. Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Організація експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання, 2019. Вип. 2 (38). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5844.

ШАХИ

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати інтерес до шахів, мотивацію дітей до гри в шахи та уміння планувати свою діяльність.
- Мотивувати дітей контролювати та об'єктивно оцінювати себе, самостійно думати й приймати рішення; сприймати програш як досвід; формувати витримку, волю, посидючість, уважність, зібраність.
- Розвивати комунікативні, інтелектуальні, творчі здібності; допитливість, фантазію, самостійність, винахідливість, цілеспрямованість, зібраність, гнучкість і логічність мислення.
- Розширити кругозір дітей, навчати запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, передбачувати результати своєї діяльності, орієнтуватися на площині.
- Спонукаати виявляти винахідливість, терпіння; повагу і толерантність до партнера; позитивно ставитися до успіхів інших дітей; спокійно реагувати на свої невдачі у грі, вміти програвати, прагнути самостійно досягти успіхів.
- Організовувати гурткову роботу з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного віку: ознайомити з грою в шахи, правилами цієї гри за допомогою казки з ігровими завданнями; спонукати розуміти зміст, запам'ятовувати головне, зосереджувати увагу та виконувати завдання педагога, усвідомлювати і засвоювати правила гри (хід кожної фігури).
- Збагачувати знання дітей про основні шахові поняття та правила взаємодії з партнером під час гри в шахи; знати шахові терміни: «шахівниця», «поле», «білі», «чорні», «хід», «горизонталь», «вертикаль», «діагональ», «початкове положення».
- Закріпити навички орієнтування на шаховій дошці; впізнавати і називати шахові фігури.
- Залучати до здорового способу життя.
- Завдання ускладнюються поступово і реалізуються через залучення дітей до різних видів діяльності. Сприятливий фізичний стан майбутнього шахіста — запорука успіху під час змагань.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Старша група «Фантазери-мрійники» (шостий рік життя)

Читання тематичних казок. Ознайомлення з історією виникнення шахів, сторітелінг. Дидактичні шахові ігри та завдання. Ознайомлення з шаховими фігурами.

Обстеження ігрових фігур, ознайомлення з їх назвами та загальними характеристиками.

Ознайомлення з правилами гри, шаховими термінами: «шахівниця», «поле», «білі», «чорні», «хід», «горизонталь», «вертикаль», «діагональ», «початкове положення».

Ознайомлення з шахівницею. Малювання в зошиті в клітинку шахівниці за допомогою лінійки, розфарбовування клітинок, малювання фантастичної шахової дошки. Шахова дошка і шахові поля.

Дидактичні вправи та завдання «горизонталь», «вертикаль».

Ознайомлення дітей з назвами шахових фігур та понять: «ферзь», «кінь», «король», «рокіровка». Закріпити вже знайомі поняття: «шахівниця», «поле», «білі», «чорні», «хід», «горизонталь», «вертикаль», «діагональ», «початкове положення».

Мета гри. Шах. Мат. Нічия. Пат. Рокіровка. Шахова партія.

«Дослідники» (сьомий рік життя)

Повторення вивченого матеріалу.

Шаховий сторітелінг (історії виникнення шахів). Цікаві історії про гру в шахи (походження, легенди, видатні українські шахісти). Дидактичні шахові ігри та завдання. Ознайомлення з шаховими фігурами. Читання тематичної дитячої літератури.

Цінність гри. Ознайомлення дітей з новими поняттями шахової гри: «опозиція», «комбінації», «нічия», «тактичні прийоми», «шахова символіка». Закріплення вже знайомих понять.

Шахові комбінації. Форми і методи організації роботи з навчання дітей гри у шахи можуть бути різними:

- *спеціально організоване навчання:* заняття гуртка, екскурсії до шахової студії;
- *спільна діяльність педагога і дитини:* ігрова (сюжетно-рольові, дидактичні, словесні, математичні, інтелектуальні ігри); комунікативна (педагогічне спілкування з використанням казок, віршів, загадок, описових розповідей, порівнянь, пояснень, міркувань тощо); театралізована (театралізація за мотивами казок,

- шахових історій, інсценівки шахових партій); трудова (виготовлення посібників); інтелектуальна (розв'язування візуалізованих словесно-логічних завдань, головоломок); спортивна (естафети, шахові поєдинки, турніри, змагання);
- *самостійна діяльність дітей*: малювання, ліплення, аплікація, сюжетні ігри, дидактичні гри, головоломки, лабіринти з теми «шахи».

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

- Дитина виявляє інтерес до гри в шахи.
- Орієнтується на шаховій дошці; впізнає і називає шахові фігури; усвідомлює і засвоює правила гри (хід кожної фігури).
- Має такі розвинуті якості, як цілеспрямованість, зібраність, самостійність, посидючість, гнучкість і логічність мислення, винахідливість.
- Демонструє терпіння, повагу і толерантність до партнера по грі.
- Позитивно ставиться до успіхів інших дітей; спокійно реагує на свої помилки у грі.
- Сприймає програш як досвід, прагне самостійно досягти успіхів.

ЛІТЕРАТУРА НА ДОПОМОГУ ВИХОВАТЕЛЯМ І БАТЬКАМ

-
1. Духновська О., Кольба А. Мудрі шахи. Т.: Мандрівець, 2017. 72 с.
 2. Гришин В.Г., Ільїн Є.І. Шахова азбука, або Перші кроки по шахівниці. К.: Рад. школа, 1982. 64 с.
 3. Основи шахів і шашок — дошкільникам / О.Б. Полєвікова, Т.А. Швець. Х.: Вид. група «Основа», 2019. 126, [2] с. (Б-ка журн. «Дошкільний навчальний заклад»; Вип. 1 (13)).
 4. Романова І.А. Гра майбутніх королів. Шахи для дітей. К.: Час Майстрів, 2018. 88 с.

ХОРЕОГРАФІЯ

4–5 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Розвивати уміння дітей розуміти зміст творів музичного мистецтва, уважно слухати музику та координувати рухи відповідно неї.
- Формувати навички ритмічного руху залежно від характеру музики.
- Удосконалювати танцювальні рухи: прями́й галоп, «пружинка», кружляння по одному та в парах.
- Навчати рухатися у парах по колу в танцях та хороводах, ставити ногу на носок та п'ятку, ритмічно плескати в долоні, виконувати найпростіші перебудови (з кола врозтіч та назад) і підскоки.
- Продовжувати удосконалювати навички основних рухів: ходьби (урочистої, спокійної, таємничої) та бігу (легкого, стрімкого).
- Формувати у дітей початкові знання з елементарних основних понять музичної грамоти: «мелодія», «мотив», «фраза», «пауза», «темп» (швидкий, помірний, повільний).
- Учити розпізнавати вступ та закінчення музичного супроводу, а також розвивати уміння щодо його відображення в рухливій діяльності.
- Вміти виділяти основні динамічні відтінки (голосно, тихо) музичного супроводу та характеристики музичного твору.
- Виховувати повагу та любов до естетичного забарвлення хореографічного мистецтва.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є сприяння естетичному вихованню та фізичному розвитку дітей середнього дошкільного віку, надання їм початкової хореографічної підготовки, виявлення схильностей та задоволення потреб у руховій активності, розвиток почуття ритму, танцювальної виразності, координації рухів та на цій основі виховання художнього смаку, уміння повноцінно сприймати мистецтво танцю.

Враховуючи поставлену мету та завдання програми, на початковому етапі навчання необхідно сприяти музично-ритмічному вихованню дітей середнього дошкільного віку, яке має складатися із засвоєння теоретичних понять та їх практичного застосування у розминках для тіла й ритмічного сприймання нескладних хореографічних рисунків на слух, що включає безперервний процес проходження трьох етапів засвоєння ритмічних рухів.

I етап — набуття навичок рухів посередині зали.

Основні позиції	На початку н. р.	На кінець н. р.
Позиції рук (п. р.)	Підготовча, I, III	II — руки на поясі, за край спіднички
Позиція ніг (п. н.)	VI, I, III	II; уклін у VI п. н., пізніше в I п. н.

Розвинути основні ритмічні рухи у дітей можна за допомогою застосування таких вправ:

- для розвитку м'язів шиї (нахили, повороти з поступовим перекатом голови в різних напрямках);
- на розвиток плечового пояса (піднімання, опускання, розгортання);
- на розвиток рівноваги (почергові піднімання ніг);
- висування ноги по підлозі вперед з I позиції “battements tendus” (батман тандю) як підготовка до кроків;
- напівприсідання на двох ногах, не відводячи п'ятки від підлоги “demi plié” (демі пліє) у VI та I позиціях («пружинка»);
- переведення ноги вперед, з підніманням коліна на 90° “passe retire” (пассе ретіре) з VI позиції («чапля»);
- піднімання на півпальцях з VI, I, III позицій “relevé” (релеве);
- перегинання тулуба, нахили вперед та вбік.

Під час виконання основних вправ необхідно акцентувати увагу дітей середнього дошкільного віку на плавних рухах руками: спочатку підготовчі переведення рук по позиціях, пізніше — I позиція “port de bras” (пор де бра); на підготовчому русі для переходу з однієї ноги на іншу “pas de gage” (па де гаже).

II етап — сприяти засвоєнню дошкільниками колективно-порядкових вправ.

Ознайомити з поняттями *лінія, інтервал, коло, колона*, а з II півріччя — з поняттям *діагональ*.

Формування навичок марширування:

- крокування по одному, по колу, в діагоналях (з носка, на півпальцях, крокування з високим підніманням коліна);
- фігурне марширування (розходження праворуч, ліворуч, з'єднання у пари).
- перешиковування у пари, в коло, вільне розташування у просторі.

III етап — розвиток музично-слухового сприймання. На цьому етапі необхідно спрямовувати увагу дітей на вслуховування у музичний супровід, а також вчити дошкільників плескати руками нескладні ритмічні малюнки на слух та почергово з притупуванням (самостійно або разом з педагогом).

Учити дошкільників починати та закінчувати рухи разом з музикою, а також узгоджувати їх відповідно до характеру та темпу музики через застосування дидактичних вправ на розвиток уваги.

У процесі музично-ритмічної діяльності доцільно застосовувати **допоміжні гімнастичні вправи** — “par-terre” (хореографія на підлозі). Під час виконання цих вправ ознайомити дітей з основними законами правильного дихання та формувати навички основних рухів партерної гімнастики, що надають тілу легкості, гнучкості, а також зміцнюють м'язи.

Використовувати на заняттях вправи для підйому ніг: натягувати ноги до самих кінчиків пальців ступні й виводити їх у положення на п'ятки (ноги паралельно), розкривати ступні ніг з природної VI позиції у I, потім знову в природну позицію VI (у зворотному порядку, сидячи або лежачи на спині, руки заведені під голову або вбік на підлозі), колообертальні рухи стопами разом та по черзі.

Для координації в хореографічних рухах доцільно використовувати такі гімнастичні вправи:

- **пасе** (ковзний рух ногою по підлозі), почергово кожною ногою, з VI п. н., сидячи або лежачи на спині; ноги, витягнуті в колінах та підйомі, тримати паралельно; виконується рух почергово однією або двома ногами;
- **піднімання вгору** правої та лівої ноги почергово та обох ніг разом;
- **«Метелик»** — вправа на розвиток виворотності в паху; обидві ноги розгорнуті в боки, сидячи прямо;
- **«Метелик збирає мед-нектар»** — вправа на розвиток виворотності в паху; обидві ноги розгорнуті, сидячи прямо, нахилити тулуб уперед;

- «Бутерброд», або «Складка», — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини і колінних зв'язок; нахили корпусу вперед до підлоги;
- «Лялька» — вправа на гнучкість, розвиток і розтяжку м'язів ніг; нахили вперед та до розгорнутих вбоки ніг;
- «Велосипед» — вправа для розвитку черевного пресу з елементами початкових знань про темп музики (швидкість руху варіюється концертмейстером); робота ніг імітує рух під час їзди на велосипеді (виконується лежачи на спині);
- «Ножиці» — вправа для розвитку м'язів пресу (виконується лежачи на спині);
- «Змія» — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та пресу; виконується рух, лежачи на животі, ноги прямі;
- «Змія згинає хвостик», або «Кільце», — вправа на гнучкість; виконувати рух лежачи на животі; одночасно піднімаючи корпус на витягнутих руках і згинаючи ноги в колінах, намагатися дотягнутися до голови ступнями ніг;
- «Човник», або «Дельфін», — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та преса; виконується рух, розгойдуючись уперед-назад, лежачи на животі, ноги прямі, поперемінно підіймаючи корпус з витягнутими руками вперед і обома витягнутими ногами догори;
- «Літак» — вправа на гнучкість і закріплення м'язів спини та преса; виконується лежачи на животі, ноги прямі, одночасно підіймаючи корпус, розкриваючи дві руки вбік та дві ноги догори;
- «Човен», або «Кошик», — вправа на гнучкість і розвиток м'язів спини та преса; виконується рух лежачи на животі, трохи розгойдуючись уперед-назад, тримаючи обома руками ноги за щиколотки, підіймаючи корпус та ноги догори;
- розтяжки, шпагати.

Музично-рухові та рольові ігри. Пропонувати дітям ритмічні вправи, музичні ігри, музичні завдання на слухання та аналіз різноманітної музики, для розвитку музикальності. Формувати музичне сприймання (передавати музичний образ через рух, характер образу має підказувати музика). Ознайомити з поняттями «образ» та «сюжет»; навчити імітувати пластику тварин і птахів; вправляти дітей у розвитку координації рухів за допомогою відповідних вправ, зокрема вправи «Сходінки». Формувати уявлення про виражальні засоби музики, розвивати почуття ритму та елементарні акторські здібності.

Оволодіваючи навчально-тренувальними вправами, діти середнього віку навчаються створювати та передавати образи в етюдах. При ви-

конанні етюдів важливо надавати творчу самостійність, заохочувати дитячу фантазію, що сприяє розвитку артистичності юних виконавців.

Учити відтворювати динамічні відтінки твору “forte” та “piano” (голосно і тихо). Застосовувати вправи на формування активного сприймання музики, використовуючи різні темпи (швидкий, помірний, повільний), розвивати уяву, ініціативу, фантазію. Формувати вміння втілювати художній образ у рухливих рольових іграх, імітувати сезонні розваги. Ознайомлювати з рухами, що відтворюють уявні предмети та дії з ними (наприклад, м’яч, палиця, сніжки), вправами-іграми на розвиток уваги («Ліліпути — велетні»).

Запроваджувати вправи із використанням національного фольклору, які складаються з танцювальних елементів та рухів українського народного танцю: підготовче положення — I, III позиції в українському народному танці; положення рук — за край спіднички (для дівчаток), на поясі (для хлопчиків); тримаючись за одну руку, вільна рука на поясі, «човник» (у парі) та “port de bras” (пор де бра).

Вправляти дітей у танцювальних елементах, нескладних сюжетних постановках, у яких діти навчаються яскраво відтворювати фольклорні особливості та національний колорит: танцювальний крок з носка “pa marche” (па марше), крок на півпальцях, крок на п’ятах; крок з високим підніманням колін (марш), потрійний крок в VI п. н.; підскоки на місці з виведенням колін високо вперед (поперемінно), підскоки з просуванням уперед; легкий танцювальний крок-біг на півпальцях; винесення ноги на носок та п’ятку вперед і вбік; гуцульський дрібний хід «Тропіточок» (на місці, з просуванням); “pas gallop” (боковий); притупування однією ногою, двома ногами, потрійний притуп; плескання у долоні в певних ритмічних малюнках; присядка у I п. н. (для хлопців) типу «м’ячик» і «жабка», присядки-пружинки; повороти навколо себе на півпальцях та стрибки на двох ногах “sote” (cote) у VI позиції.

Музично-ритмічна діяльність матиме значно більшу результативність в умовах двостороннього навчального процесу батьків та педагогів.

Основні закономірності навчально-виховної роботи в сім’ї:

- підтримувати інтерес дітей до музично-рухової діяльності;
- частіше створювати ситуації для танцювальних імпровізацій дітей середнього дошкільного віку;
- використовувати музику при виконанні фізичних вправ (ранкова гімнастика, лікувальна фізкультура);
- при обговоренні балету, танців, побачених у фільмі в кінотеатрі, на спектаклі в театрі, на концерті, звертати увагу дітей на красу рухів, можливості мови жесту, міміки, пози.

Орієнтовний репертуар

Хороводи, інсценування: «Не сварітеся», «Гляньте всі», муз. і сл. В. Верховинця; «У садочок...», «Про чемного Михася (Марійку)», муз. Г. Терлецького, сл. Я. Кузьмова; «Диви-диви», «Равлику-Павлику», «Гоп-гоп», «Печу, печу хлібчик», муз. В. Верховинця, сл. народні; «Котилася тарілочка», укр. нар. пісня; «Ну ж бо, зайчику, танцюй», муз. А. Філіпенка, сл. Т. Волгіної; укр. колискові «Котик волохатий», «Люлю, люлешуку», «Ходить кіт по горі»; укр. нар. пісня «Іди, іди, дощичку»; «Я — коза», муз. М. Лисенка з опери «Коза-дереза», сл. народні; «Цвінь-цвірінь», муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового.

Рухливі забави: «Мир миром», укр. нар. мирилка, обр. Я. Степового; «Ладки, ладки», муз. В. Верховинця, сл. народні; укр. нар. хода-співанка «Катерина і Василь»; «Ляльки танцюють», на мел. укр. нар. пісні «По дорозі жук, жук», обр. В. Зентарського; укр. нар. забавлянка «Одна ніжка тупоче», «Дудочка», «М'ячі», «Кішечка», «Погладь пташку», муз. Т. Ломової; «Легко бігаємо», муз. М. Любарського; «Дощик», «На конячці», муз. О. Гречанінова; «Кроки в казку», муз. Д. Шостаковича; «Сумна казка», «Рухатись і відпочивати», муз. Я. Степового; «Весела хода», на муз. Г. Свиридова «Веселий марш»; «Пройдемо у ворітця», муз. Е. Парлова, Т. Ломової; «Плескаємо-тупаємо», на укр. нар. мел., обр. Я. Степового; «Граємось із брязкальцями», муз. А. Козакевича; «Бавимось із дзвониками», муз. З. Хорошко; «Зробимо коло», муз. В. Верховинця, сл. народні.

Ігри: «Розважаємось із сопілочкою», за укр. нар. піснями «Я маленька дівонька», «Я маленький хлопчик»; «Гра з лялькою», муз. Ю. Шишаква; «Труби, Грицю, в рукавицю», муз. В. Верховинця, сл. народні; «Збираємо гриби», муз. Т. Шутенко; «Зайці і ведмідь», муз. Т. Попатенко; «Прогулянка і дощик», муз. А. Філіпенка; «Горобці та автомобіль», муз. Г. Фріда, М. Раухвергера; «Ведмедик і лісові звірята», муз. і сл. В. Верховинця; «Горобчик», на укр. нар. пісню «Не шугай, горобей»; «Кішка і кошенята», муз. М. Раухвергера; «Злови в коло», муз. Б. Гундера, сл. В. Антонової; «Карусель», на рос. нар. мел. «Камаринська», обр. Т. Ломової; «Гра з брязкальцями», на муз. М. Римського-Корсакова з опери «Ніч перед Різдрвом»; «Зайчик-пострибайчик», на укр. нар. пісню «Засмучений зайчик».

Танці: «Веселий танок», на укр. нар. мел. «Гречаники»; гра-танок «Мир миром», на укр. нар. пісню; «Танець з ляльками», на укр. нар. мел., обр. Т. Шутенко; «Таночок зайчика», на муз. В. Барвінського «Зайчик»; «Туп-туп веселенько», укр. нар. мел., обр. М. Різоля; «Стукалка», укр. нар. мел., обр. М. Метлова; «Танець із листочками», на муз. К. Стеценка; «Гопачок», укр. нар. мел., обр. М. Раухвергера;

«Козачок», муз. М. Ведмедері, сл. Л. Куліша-Зіньківа; «Танець із дзвіночками», на укр. нар. мелодію; «Бігти до ялиночки», на муз. В. Сметани «Полька»; «Ось ялинонька прийшла», муз. А. Філіпенка, сл. Я. Чарноцької; «Подружилися», муз. Т. Вількорейської; «Веселий танок», муз. Т. Шутенко; «Танець з ляльками», «Танець парами», на укр. нар. мелодії, обр. М. Лисенка; «Нові чобітки», муз. В. Костенка, сл. Є. Макшанцевої; «Будемо танцювати», мел. і сл. Н. Грановської, гарм. І. Кишка; «Танець із квітами», на муз. М. Лисенка; «Навскочки», муз. М. Чембержі.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Діти мають набути навички:

- виконання музично-ритмічних вправ під музику;
- виконання вправ партерної гімнастики;
- виконання основних танцювальних кроків;
- виконання танцювальних рухів;
- виконання музичних ігор;
- виконання рольових етюдів, заснованих на попередньо вивченому матеріалі.

Діти мають знати:

- основні танцювальні елементи;
- назви вправ партерної гімнастики;
- позиції ніг: I виворотну та VI пряму;
- позиції рук: I та III, підготовче положення рук;
- поняття: «коло», «колона», «лінія», «діагональ», «інтервал», «темп», «динамічні відтінки», «образ», «сюжет», «музична фраза»;
- правила виконання ритмічно-рухових вправ та вправ на підлозі.

Діти мають уміти:

- ритмічно ходити, легко бігати;
- марширувати, розходитись у різні малюнки, виконувати повороти праворуч, ліворуч;
- виконувати основні танцювальні кроки та рухи;
- виконувати музично-ритмічні вправи під музику;

- змінювати рухи відповідно до характеру музики;
- виконувати вправи партерної гімнастики;
- передавати рухами та мімікою різноманітні за характером музичні образи;
- виконувати ігрові етюди, засновані на попередньо вивченому матеріалі.

Показники успішного музично-естетичного розвитку дитини:

- з добрим настроєм іде на заняття, вільно взаємодіє з дітьми і дорослими у процесі музичної діяльності;
- радіє музиці, емоційно переживає і цілісно сприймає музику;
- отримує задоволення від музичних рухів (основних, образно-ігрових, танцювальних), підспівування, імітування;
- відтворює в русі загальний характер музики, відгукується на темпові та динамічні контрасти, невимушено поводитьися у музично-руховій грі, танці;
- без напруги ритмічно виконує рухи;
- співпрацює з дорослими та дітьми заради музичних дій, у повсякденні, під час занять, розваг, свят виявляє доброзичливу й домірну особисту активність у спільних діях.

5–6 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Сформувати естетико-творчі здібності дітей на основі особистісно орієнтованого підходу.
- Розвивати фантазію та креативність дітей у танці.
- Закріпити хореографічні вміння дітей у різних музично-ритмічних рухах.
- Навчити дітей старшого дошкільного віку пластично рухатись відповідно до характеру музики.
- Виховувати любов та повагу до хореографічного мистецтва, розуміти його естетичну цінність.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку через навчання мови танцю, музичне та виразне виконання різних видів основних і танцювальних рухів, удосконалення техніки їх виконання, залучення до світу танцювального мистецтва, що є надбанням загальнолюдської та національної культури.

Методичні умови реалізації програми. Завдання та зміст програми мають практичний характер і визначаються завданнями творчого та духовно-морального розвитку дитини. Рівень умінь у хореографії залежить від якості уявлень дітей про реальні речі.

Основне завдання педагога — розвивати дитячі уявлення, насамперед шляхом спостереження, та на їх основі будувати навчання, послідовно ведучи дітей до оволодіння основами зображення художніх образів мовою танцю. Осмислення, переживання та відтворення художнього образу активізує процес творчого та духовного розвитку.

Отже, при організації навчального процесу з музично-ритмічної діяльності важливо звертати увагу на емоційну сферу: застосовувати захоплюючі емоційні розповіді (наочність, образність, зацікавлення тощо); викликати здивування, захоплення, зацікавлення до вивчення мови танцю; стимулювати позитивні враження, пов'язані з передачею художніх образів у танці; використовувати ігри та ігрові прийоми в музиці.

Відтак для реалізації програми необхідно використовувати такі **методи навчання і виховання:**

- наочні (пояснювально-ілюстративні);
- практичні (вправи, етюди, пізнавальні ігри, створення «ситуації успіху»);
- словесні (спостереження, розповідь, бесіда).

Методи діагностики особистісного розвитку дітей старшого дошкільного віку:

- спостереження;
- бесіда;
- порівняння та аналіз виконаних вправ, етюдів; підсумковий аналіз отриманих вмінь та навичок дітей за період навчання.

Види та форми контролю засвоєння програми:

- поточний (після кожної теми);
- підсумковий (наприкінці навчального року проводиться узагальнююче заняття).

Технології виконання хореографічних рухів. Ознайомити дітей з поняттями «постава», «постановка корпусу», «положення голови», «уклін-привітання», «VI позиція ніг». Навчити елементам оплесків у долоні — простих та ритмічних з відповідним положенням рук (перед собою, вгорі, внизу, праворуч та ліворуч на рівні голови). Закріпити назви положень голови: вперед, вгору-вниз, «покласти вушко» вправо та вліво; повороти вправо та вліво; вправу «тік-так — покласти вушко» із затримкою на кожному боці (можна з ритмічним малюнком). Ознайомити з музичними темпами (вальсом, полькою), вчити імпровізувати відповідно до темпу руху.

Застосовувати вправи:

- «Пружинка» — легке присідання; музичний розмір 2/4; темп помірний; присідання на два такти, потім на один такт і два присідання на один такт;
- «М'ячик» — стрибки в VI позиції ніг; музичний розмір 2/4; темп помірний; стрибок на два такти, потім на один такт і чотири та більше стрибків на один такт;
- для рук і зап'ястків — руки підняти вперед на рівні грудної клітки, потім розвести в сторони, підняти вгору та опустити вниз у вихідне положення (у кожному положенні робити «ліхтарик» — кругові рухи зап'ястками з відкритими пальцями, а також «кивання» — згинання та розгинання зап'ясть);
- для плечей — по чергово піднімати вгору та опускати плечі, зображаючи здивування; положення рук — на поясі та внизу;
- «Млин» — кругові рухи прямими руками вперед і назад, двома по черзі й по одній;
- «Посміхнемось собі та другові» — нахили корпусу тіла вперед і в сторони з поворотом голови праворуч та ліворуч (виконувати поклони можна як в VI п. н., так і в II);
- «Топотушки» — притупи з неглибоким присіданням на місці та у русі;
- «Пташка» — носок відтягнутий уперед в сторони;
- «Прасочка» — стопа скорочена, винесення ноги на п'ятку вперед та в сторону;
- «Прапорець» — піднімання ноги до коліна з натягнутою стопою.
- навчити потрійним притупам із зупинкою; логіки поворотів праворуч і ліворуч: повороти на позначках, крокуючи на місці — за два кроки в кожній позначці; підніманню на носочки в VI п. н.

Основні види рухів. Закріпити з дітьми основні види рухів з метою удосконалення їхніх хореографічних умінь:

- кроки з носка по колу; музичні розміри — 4/4, 2/4;
- кроки з високим підніманням коліна; музичний розмір — 2/4;
- кроки на півпальцях;
- кроки на п'ятах;
- кроки в комбінації з ударами;
- стрибки-«зайчики» у русі по колу в глибокому присіданні та на прямих ногах;
- біг на місці та в русі «конячки» (вперед коліна);
- галоп (обличчям до кола).

Гімнастичні вправи. Для розвитку пластики в основних хореографічних рухах варто виконувати вправи на підлозі для розтяжки та еластичності м'язів ніг, спини, живота, зокрема, такі:

- для підйому стопи — сидячи на підлозі, ноги витягнуті вперед, спина пряма, намагатися торкнутися великим пальцем підлоги;
- для виворотності стопи — сидячи на підлозі, ноги витягнуті вперед, спина пряма, розкрити стопи так, щоб торкнутися мизинцями підлоги;
- «Буратіно» — на підлозі, ноги на ширині 90°, руки в сторони; музичний розмір — 2/4 (1–2 такти — нахил корпусу до правої ноги, корпус витягнути уздовж ноги, руками торкнутися носків; 3–4 такти — повернутися у вихідне положення; рух повторити з лівої ноги);
- «Сонечко» — на підлозі, ноги на ширині 90°, руки розкинути в сторони; музичний розмір — 4/4 (1 такт — нахил корпусу до правої ноги, корпус витягнути уздовж ноги, лівою рукою торкнутися носка правої ноги, правою рукою торкнутися лівої ноги; 2 такт — повернутися у вихідне положення; рух повторити з лівої ноги);
- «Складочка» — на підлозі, ноги витягнуті вперед, руки на поясі; музичний розмір — 4/4 (1 такт — нахил корпусу вперед, руками намагатися дістати до носочків, підборіддя тягнути вперед; 2 такт — повернутися у вихідне положення);
- «Метелик» — на підлозі, ноги підтягнуті до тулуба, коліна в сторони, руки на колінах, намагатися дістати колінами до підлоги «розгорнути крила метелика»;
- «Човник» — лежачи на животі, ноги прямі, руки витягнуті вперед, почергово піднімати ноги і руки, зображуючи човник;
- «Рибка» — лежачи на животі, ноги разом, стопи в сторони, п'ятки притиснуті до підлоги, руки уздовж корпусу.

Просторові перешиккування

Графічне забарвлення танцю. Вправляти дітей старшого дошкільного віку в поняттях просторових перешиккувань: лінія, колона, коло.

Коло. Відпрацювати навички руху по колу: обличчям та спиною до кола, по одному та в парах. Координувати увагу дітей, вчити збиратися в маленьке коло та розходитися у велике, перешиккуватися з вільного розташування в коло та назад.

Лінія. Коригувати дітей у русі: в лініях, зміни лініями, в лініях праворуч та ліворуч, в лініях вперед та назад. Виконувати вправу «Змійка» — рух по лінії один за одним, перебудовуючись у коло.

Колона. Закріпити поняття «колони» в русі: рухатися в колоні вперед та на місці, з нахилами в сторони через одного і разом. Виконувати вправу «Грайливий ланцюжок» — рух у колоні з нахилами, чергуючись через одного.

Танцювально-образна імпровізація. Відпрацьовувати вміння висловлювати в імпровізованих рухах своє образне уявлення, пов'язане з образом звірів, птахів, людей різних професій (наприклад, коваль, вишивальниця, водій, художник), явищ природи і неживих предметів. Вправляти у танцювальних рухах в образах тварин (журавля, лисиці, кішки, мишки, ведмедя, птахів, слона та ін.); учити зображати неживі предмети та явища (море, хвилі, дерева, квіти; їзду в машині, потязі; політ літака, старт ракети тощо).

Запропонувати дітям за допомогою танцювальних елементів зобразити події з повсякденного життя, а саме: як вони допомагають вдома мамі, татові (наприклад, забивають цвях, підмітають підлогу, миють посуд, прасують білизну тощо), граються з однолітками, піклуються про домашніх тварин.

Прості елементи танцю. Діти старшого дошкільного віку повинні закріпити комбінації раніше вивчених основних рухів.

Комбінації рухів на місці:

1) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — відвести праву ногу на носок уперед («Пташка»), 2 такт — повернутися у вихідне положення, 3–4 такти — вправа «Тік-так» головою, 5 такт — відвести ліву ногу на носок уперед («Пташка»), 6 такт — повернутися у вихідне положення, 7–8 такти — вправа «Тік-так» головою;

2) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — крок правою ногою в сторону, корпус нахилити вперед, витягнути ший вперед, 2 такт — повернутися у вихідне положен-

ня, 3–4 такти — те саме повторити ще раз; комбінацію повторити з лівої ноги;

3) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4: 1 такт — відвести праву ногу на носок уперед («Пташка»), 2 такт — перевести праву ногу на п'ятку («Прасочка»), 3 такт — підняти праву ногу, зігнути в коліні («Прапорець»), 4 такт — повернутися у вихідне положення; комбінацію повторити з лівої ноги.

4) вихідне положення — ноги разом, руки опущені вздовж корпусу; музичний розмір — 2/4: 1–2 такти — права рука зображає хвилясті рухи справа наліво, 3–4 такти — ліва рука зображає хвилясті рухи зліва направо, 5–6 такти — руки перед собою, зігнуті в ліктях, кисті в кулачках (виконувати кругові рухи «кулачок за кулачком»), 7–8 такти — руки розвести в сторони.

Комбінації рухів у просуванні по колу:

1) вихідне положення — ноги разом, руки на поясі; музичний розмір — 2/4; три кроки з правої ноги — приставити, три плески в долоні — вихідне положення;

2) вихідне положення — ноги разом, руки вільно уздовж корпусу; музичний розмір — 4/4; чотири кроки з вільними рухами рук, потім поворот праворуч на півпальцях, руки підняти вгору («розкрита квітка»);

3) вихідне положення — ноги разом, руки в сторони; музичний розмір — 2/4: 1–4 такти — дрібний біг на півпальцях; 5–8 такти — глибоко присісти, руки опустити вниз.

Основні організаційні вимоги до проведення занять. У процесі проведення занять з музично-ритмічної діяльності мають бути враховані такі організаційні вимоги:

- обладнання спеціального приміщення, оснащення його станками, дзеркалами, килимовим покриттям для партерної гімнастики;
- дотримання санітарно-гігієнічних вимог та правил техніки безпеки;
- наявність спеціального взуття й форми одягу в педагога та дітей (відповідно до температурного режиму);
- педагогічно обґрунтоване розташування акомпаніатора, педагога та дітей;
- технічне забезпечення заняття;
- добір необхідної наочності, реквізиту та інших атрибутів.

Прогнозований результат. Діти старшого дошкільного віку повинні вміти:

- музично, ритмічно та виразно рухатися, утримуючи правильне положення голови, рук та тулуба;

- самостійно та за зразком педагога виконувати доступні танцювальні рухи різної видової спрямованості;
- орієнтуватись у просторі та переміщуватись відповідно до певного малюнку танцю;
- емоційно сприймати музику, аналізувати та пластично передавати її характер;
- передавати танцювальні образи, використовуючи виразні засоби хореографії;
- вигадувати нові танцювальні рухи, інтерпретувати знайомі та імпровізувати на основі рухового досвіду, життєвих вражень та музики;
- відрізнити особливості повільних хороводів та швидких танцювальних ритмів українського народного танцю, відчувати характер старовинних та сучасних жанрів музики;
- виразно виконувати доступні танцювальні композиції;
- дотримуватись правил постановки рук, позицій ніг, положення в парі та знати термінологію відповідних танцювальних напрямів;
- знати правила культури одягу й культури поведінки на заняттях;
- ввічливо та з повагою ставитись до партнера.

Орієнтовний репертуар

Танці: «Гопак», на укр. нар. мелодію «Коло», обр. Я. Степового; «Плескач», укр. нар. мелодія; «Український танець», укр. нар. мелодія; «Метелиця», укр. нар. мелодія, обр. М. Різоля; «Жартівливий танок» на мелодію укр. нар. пісні «Ішов козак потайком»; «Полька», муз. М. Різоля; «Дощик», укр. нар. мелодія; «Гуцулка», на укр. нар. мелодію «Коломийка»; «Весела литовська полька», на литов. нар. мелодію; російський танок «Мотрійки»; білоруський танець «Кружечок»; «Вару-вару», муз. Р. Паулса; «Каченята», на муз. Т. Вернер, рос. текст Ю. Ентіна; «Човник», на муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського; «Вальс з квітами», на муз. Д. Россіні.

Хороводи: «Барвисті віночки», «Подольночка», «Ой минула вже зима», «Заплетемо шума», «Ой на горі льон», «Весняночка», «Чарівна підкова», «Жартівливі сперечання», «Ой у полі діти, зайці і лисичка», на мелодії укр. нар. пісень; «Гаяля по садочку ходила», обр. Л. Ревуцького; «Ой у полі жито», укр. нар. пісня, обр. К. Стеценка; «Кривий танець», укр. нар. пісня.

Ігри: «Торба-мандрівниця», «Ладки із Васильком», «Помиримось», «Розважаємось із соплочкою», на укр. нар. мелодію; «Василу, вгадай, яка робота у нас», муз. і сл. В. Верховинця; «Гра з лялькою»,

муз. А. Штогаренка; «Мишка та кіт», укр. нар. пісня, обр. Я. Степового; «Спритні вершники», на муз. Р. Шумана «Марш»; «Хто швидше візьме іграшку», на латв. нар. мелодію; «Не пустимо», укр. нар. мелодія; «Займи будиночок», муз. М. Магіденка; «Поспішайте до мене», муз. В. Верховинця.

6–7 років

ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ

- Формувати систему знань та уявлень про сутність, види та жанри хореографічного мистецтва, особливості художньо-образної мови мистецтв.
- Ознайомити з різними видами хореографічного мистецтва (класичним, народно-сценічним, історико-побутовим та сучасним танцями) та їх термінологією.
- Навчати дітей прийомам самостійної та колективної роботи, самоконтролю і взаємоконтролю.
- Формувати практичні уміння та навички з хореографічного мистецтва.
- Закріпити знання дітей з різних жанрів хореографічного мистецтва та техніки виконання танців.
- Навчити самостійно користуватися отриманими практичними навичками та теоретичними знаннями.
- Учити імпровізувати під будь-який музичний твір.
- Розширювати та збагачувати художньо-естетичний й емоційно-естетичний досвід дітей.
- Продовжувати розвивати художні вміння та навички у практичній діяльності.
- Розвивати хореографічні, музично-ритмічні, фізичні та творчі здібності, збагачувати хореографічну лексику.
- Розвивати увагу, уяву, фантазію, спостережливість, пам'ять, волю, художньо-образне мислення.
- Розвивати у дітей активність та самостійність спілкування.
- Розвивати координацію та точність рухів, музично-рухову пам'ять.

- Розвивати творчу уяву, художнє мислення, виразність, фантазію, артистизм.
- Розвивати фізичну витривалість, зміцнювати здоров'я дітей підготовчої до школи групи.
- Виховувати моральну та естетичну танцювальну культуру, толерантність.
- Формувати та вдосконалювати комунікативне міжособистісне спілкування («виконавець — педагог», «партнер — партнерка», «учасник — ансамбль / колектив»).
- Виховувати художні інтереси, смаки, духовні та морально-ціннісні орієнтири, потребу в художньо-творчій самореалізації та самовдосконаленні.
- Формувати загальну культуру особистості дитини, культуру поведінки та спілкування.
- Формувати почуття відповідальності, працьовитість, уміння працювати в колективі.
- Виховувати здатність сприймати та інтерпретувати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Метою програми є формування засобами хореографічного мистецтва творчих здібностей, уяви та фантазії дітей; розвиток художнього мислення у виконанні танцювальних малюнків; виховання дисциплінованості та комунікативності в умовах двостороннього творчого процесу між однолітками та педагогом.

Методи опрацювання навчального матеріалу програми:

- словесні (бесіда, розповідь, пояснення, інструктаж);
- наочні (ілюстрації, демонстрації, покази);
- практичні (тренувальні вправи, індивідуальні та творчі завдання);
- репродуктивні (відтворювальні вправи);
- частково-пошукові (виконання за зразком, під керівництвом педагога);
- пояснювально-ілюстративні (демонстрація наочного навчання, організація сприймання, спостереження);
- самостійної роботи;
- стимулювання навчальної діяльності;

- формування пізнавального інтересу (пізнавальні ігри, навчальні дискусії, створення ситуації успіху);
- контролю та самоконтролю.

Основні засади формування музично-ритмічної діяльності у дітей:

- поповнювати запас основних і танцювальних рухів, продовжувати працювати над технікою та якістю їх виконання (пружністю, легкістю, координацією);
- продовжувати навчати народним та бальним танцям, розвивати емоційність дітей під час їх виконання;
- вчити відображати у вільних, природних рухах динаміку розвитку музичного образу;
- продовжувати працювати над розвитком м'язового відчуття; особливу увагу надавати виразності рухів рук;
- продовжувати працювати над розвитком орієнтування у просторі, пропонуючи дітям ролі ведучих, що організують переміщення залюю;
- запроваджувати ігрові вправи та етюди з використанням уявних предметів та ситуацій;
- сприяти розвитку музично-рухової імпровізації в сюжетних етюдах;
- стимулювати створення відкритих творчих композицій;
- формувати у дітей уяву та творче мислення.

Початковим етапом навчання дітей 6–7-річного віку музично-ритмічній діяльності є закріплення їхнього вміння рухатися відповідно до різноманітного характеру музики, розрізняти та точно передавати в рухах початок та закінчення музичних фраз (довгих чи коротких), частин і всього музичного твору. Вчити відзначати в русі нескладні ритмічні малюнки, акценти, самостійно прискорювати та сповільнювати темп різноманітних рухів, реагувати на динамічні зміни в музиці.

Відтак потрібно продовжувати вчити дітей виразно рухатися відповідно до музичних образів та емоційно передавати ігрові образи. Вчити ритмічно, легко та невимушено діяти зі стрічками, шарфами, кульками, м'ячами, обручами та іншими предметами. Під час кожного заняття слід вимагати від дітей пластичності, легкості, невимушеності, «польотності» у виконання всіх рухів, а також розширювати діапазон навичок виразного руху:

- хода різного характеру (спокійна, бадьора, м'яка, пружна, високий крок);
- ритмічний біг (легкий, широкий, стрімкий, високий);

- підскоки (легкі, сильні);
- бічний прямий галоп;
- крок польки, хороводу, перемінний;
- змінні притупи;
- напівприсідання з виставленням ноги на п'ятку;
- присядка (варіанти для хлопчиків), різні елементи українських танців («мотузочка», проста та складна, «гармошка», «ковирялочка», «козлик», «качалочка» (проста та складна) тощо);
- легкі, плавні рухи руками.

Організація заняття. Заняття з хореографічного мистецтва складається з чотирьох взаємопов'язаних частин (тривалість заняття — 45 хв):

1) *організаційної (5–7 хв)*: вхід до зали, шикування, привітання учасників; початкова форма ввічливості (уклін); тема, мета та завдання заняття оголошуються дітям після поклону;

2) *розминки (10–12 хв)*: марш на місці, в комбінації зі стрибками, підскоками; розігрів верхнього плечового пояса; нахили та згинання корпусу;

3) *основної (20–25 хв)*: робота над постановкою корпусу, голови, рук, ніг; робота над танцювальними комбінаціями посередині зали; танцювально-ігрові вправи;

4) *заключної (5–7 хв)*: вправи на відновлення дихання; підбиття підсумків, можливе домашнє завдання; заключна форма ввічливості (уклін); вихід із зали.

Хореографічні вправи у програмі займають більшу частину часу. Вони є основним джерелом інформації для тіла. Вправи можуть бути репродуктивними, спрямованими на відтворення побаченого, вивченого матеріалу, зокрема: 1) з розвитку орієнтації у просторі, які формують у дітей уміння використовувати просторовий малюнок; 2) з розвитку «м'язового відчуття», які виробляють самоконтроль за рухами; 3) творчі, пов'язані з проявом самостійності мислення, спостережливості, винахідливості.

Основні вправи для розвитку ритміки:

- стрибки з однієї ноги на іншу;
- підскоки на одній нозі, другу зігнути в коліні на 45°, винести вперед або назад (від 2 до 4 разів);
- галоп з великим просуванням та у швидкому темпі;
- па польки вперед, назад, навколо себе.

Основні вправи для розвитку танцювальних рухів

1. Колективно-порядкові вправи.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «коло», «колона», «шеренга», «інтервал».

Практична частина.

- 1) Постановка корпусу, рук, ніг, голови.
- 2) Виконання перебудов у малюнках: коло, колона, шеренга, інтервал.
- 3) Повороти праворуч, ліворуч.
- 4) Марширування: по одному по колу; перебудови праворуч, ліворуч через одного; з'єднання у пари, четвірки; перебудови парами, четвірками.
- 5) Перебудови під час марширування: з колони по одному в пари; з пар у колони; побудова кола з колони; вільне розташування в залі.

2. Вправи на підлозі (партерна гімнастика).

Теоретична частина. Ознайомлення з назвами вправ партерної гімнастики, основними законами правильного дихання під час виконання вправ на підлозі.

Практична частина.

- 1) Вправи для підйомів.
- 2) Нахили корпусу вперед до підлоги.
- 3) Підйоми вгору правої та лівої ноги почергово та обох разом.
- 4) Вправи «Велосипед», «Літак», «Кільце», «Кошик», «Котик», «Метелик», «Ножиці» (для розвитку преса).
- 5) Розтяжка.

3. Музично-ритмічні вправи.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «темп» (швидкий, помірний, повільний) та «динамічні відтінки» (голосно, тихо) музичного супроводу.

Практична частина.

- 1) Розвиток музично-слухового сприймання: уважне прослуховування музичного супроводу, початок та закінчення рухів разом з музикою, оплески в темпі музики, вправи на розвиток уваги.
- 2) Вправи для голови: повороти, нахили.
- 3) Положення рук: на поясі, тримаючись за спідницю (у дівчат), за спиною (у хлопців); положення рук у парі — тримаючись за одну руку, вільна рука на поясі.
- 4) Ознайомлення з позиціями рук: підготовче положення, I позиція, III позиція.
- 5) Ознайомлення з позиціями ніг: I вільна та пряма позиції; II вільна та пряма позиції.

4. Вправи обличчям до станка.

- 1) Позиції рук: підготовча, I, II, III.
- 2) Позиції ніг: I, II, III (напіввиворотні).
- 3) Висування ноги по підлозі вбік, вперед, назад з I, III позицій “battements tendus” (батман тандю).
- 4) Напівприсідання на двох ногах за I, II, III позиціями “demi plié” (демі пліє).
- 5) Піднімання на півпальцях у I, II позиціях (релеве).
- 6) Згинання корпусу.

5. Вправи посередині зали.

- 1) Уклін (для дівчат, хлопців).
- 2) Положення рук: на поясі, за край спіднички.
- 3) Плавний рух руками “port de bras” (пор де бра — I, II).
- 4) Стрибки на двох ногах за VI позицією “saute” (соте).

6. Основні кроки: на півпальцях, на п'ятах, з високим підніманням колін, у сторону, у сторону з присіданням по I прямій позиції, простий танцювальний, перемінний; підскоки у просуванні; “pas” галопу; різні види стрибків; уклін дівчаток та хлопчиків.

7. Танцювальні етюди, постановочно-репетиційна робота.

Теоретична частина. Ознайомлення з поняттями «образ» та «сюжет».

Практична частина. Вивчення танцювальних етюдів, створених на основі попередньо засвоєного матеріалу: «Курчата», «Гномики», «Веселі мавпочки», «Ось яка ялинка», «Сніжинки», «Спортивна хвилинка».

8. Музичні ігри.

Теоретична частина. Пояснення правил участі в іграх.

Практична частина: «Мишки», «Ластівки, горобці та півні», «Пташки і автомобіль», «Пташки і лисичка», «Гномики», «Горобчики».

Основні рухи у різних видах танців

1. Рухи народних танців: елементи рухів українського танцю: «Бігунець», «Вихилясник» з притупом, «Бічна доріжка», «Жабка» у напівприсіданні, напівприсідання з підніманням ноги вперед.

2. Етикет бального танцю: виконувати танцювальні кроки на півпальцях у характері музики на дві, три чверті; виконувати підготовчі рухи до вальсу, різні положення у парі, хвилеподібні рухи в ритмі вальсу; танцювати «па шасе» та «па польки» вперед, «па боковий галоп», розлучатися та зустрічатися з партнером; виконувати у фігурі «віконечко» крок з боку вбік та вперед-назад (спрощене балансе).

3. Рухи в характері польки: кружляти підскоками навкруг себе, у парі, під руками, навколо партнера; застосовувати випад на коліно та кружляння дівчинки навколо хлопчика; виводити ногу вперед на носок

з I позиції та двічі вдаряти носком по підлозі (на зразок піке), завершуючи рухи потрійним притупом; підскакувати у боковому галопі по колу (на три такти), на четвертий такт — потрійний притуп, потім змінити напрямок галопу.

ОСВІТНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Діти повинні знати:

- що танцювальний рух, ритмічні вправи виконуються під музичний супровід;
- виражальні засоби музики впливають на ритмічну структуру виконання танцювального руху;
- основні танцювальні позиції;
- термінологію основних ритмічних рухів;
- основні позиції рук, ніг;
- основні жанри хореографічного мистецтва.

Діти повинні вміти:

- визначати темп і характер музики, що супроводжує танцювальні рухи;
- орієнтуватися на площинні, координувати свої рухи з музичним супроводом;
- починати рух з початком звучання музики, виконувати танцювальні вправи, поклони;
- передати особливості музичного супроводу за допомогою танцювальних рухів;
- бути частиною загального танцювального дійства;
- виконати танцювальний етюд.

Діти мають набути досвіду:

- володіння навичками вільного руху в просторі (залу, сцени);
- володіння навичкою виконання танцювальних рухів;
- виконання музично-ритмічних вправ під музику;
- виконання вправ партерної гімнастики;
- виконання основних танцювальних кроків;
- виконання танцювальних рухів;

- виконання музичних ігор;
- виконання танцювальних етюдів, заснованих на попередньо вивченому матеріалі.

Перевірка та оцінювання знань, вмінь і навичок здійснюється у ході поточного та підсумкового контролю у формі проведення концертних виступів, відкритих та підсумкових занять. У кінці кожного півріччя проводяться відкриті підсумкові заняття, а в кінці кожного навчального року — звітний концерт. Для розширення світогляду дітей, залучення їх до хореографічного мистецтва програмою передбачено відвідування концертів, участь у різноманітних фестивалях і конкурсах, зустрічі з професійними хореографами, а також участь членів танцювального колективу в інших культурно-масових заходах.

Навчальне видання

ДИТИНА

Освітня програма для дітей

від 2 до 7 років

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.

В оформленні обкладинки використано матеріали сайту www.freepik.com

Видання підготовлене до друку в Науково-методичному центрі

видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності М.М. Прядко

Відповідальна за випуск А.М. Даниленко

Над виданням працювали Н.І. Гетьман, Л.В. Потривка, Л.Ю. Столітня,

Т.В. Нестерова, Н.І. Погорелова

Підписано до друку 20.08.2020 р. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 25,58. Обл.-вид. арк. 28,58.

Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук.
Д49 кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч,
В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. — 440 с.
ISBN 978-617-658-086-7

Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» розроблена відповідно до Базового компонента дошкільної освіти і є комплексною варіативною програмою, в якій відображено вимоги до змісту дошкільної освіти. Зміст освітньої роботи з дітьми структуровано за принципом інваріантності та варіативності, що дає змогу відійти від традиційної системи занять, уможлиблює інтеграцію різних видів діяльності та тісно пов'язано з реаліями життя, потребами та інтересами сучасних дітей. Завдання програми — представити зміст роботи з дітьми різних вікових груп, що відповідає їхнім віковим особливостям та узгоджений з концепцією і програмою НУШ. Основний акцент зроблено на етично-естетичній складовій освітнього процесу, яка сприяє формуванню основ ціннісних орієнтацій особистості та її духовному розвитку. Реалізація програмних вимог забезпечить належні умови для зростання здорової, щасливої, самодостатньої, творчої особистості.

Для педагогів закладів дошкільної освіти, сімейних педагогів (гувернерів), батьків, студентів, аспірантів та викладачів закладів вищої педагогічної освіти.

УДК 373.2(073)